AVGVSTINI VALERII EPISCOPI VERONAE, DE RHETORICA ECCLESIASTICA

LIBRI TRES,

Cum Synopſi & Prælectionibus.

Eiuſdem de Acolytorum diſciplina

LIBRI DVO.

Omnia in vnum collecta, & hac ſeptima editione accuratiſsime impreſſa.

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO.

Collegii S. Mariæ in Monticellis

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VERONAE, Apud Hieronymum & fratres Stringarios. 1583.

TYPOGRAPHI
AD CLERICOS
VTRIVSQVE SEMINARII
VERONAE.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

EX eo intelligere poteſtis, quantum optimo parenti veſtro, & huius vrbis vigilantiſſimo Antiſtiti debeatis, Adoleſcentes optimi, quòd licet in quãplurimarum rerum multiplici cura, in regimine paſtorali tam graui, et tam laborioſo verſetur, nihil tamen prætermittit, quod ad augendas vtilitates veſtras ſpectare poſſe videatur. Scripſit vir longe eruditiſſimus ad vos annis ſuperioribus libros de Acolytorum diſciplina, quo præcipuo munere Collegium veſtrum decorauit. Edidit deinceps libros de Rhetorica Eccleſiaſtica, quod preclarum opus quantum Reipub. Chriſtianæ vtile & fructuoſum ſit habitum, vel inde cognoſci poteſt,

[library stamp]

quòd ne dum in Jtalia, verùm etiam apud exteras nationes tanta huius libri extitit legendi cupiditas, vt eius iam ſeptima editio prodeat. Cùm verò nos Veronam nuper typographiam tranſtuliſſemus, vt de patria benemereri arte noſtra, aliqua ratione, poſſemus, auſpicatò, principium imprimendi, ab hiſce Epiſcopi noſtri ſacris libris ſumendum eſſe exiſtimauimus. Jtaq; et Rhetoricam Eccleſiaſticam, & libros ad Acolytos in vnum quaſi corpus collegimus, in quibus vos et recte dicendi, & bene agendi in rebus ſacris, quibus addicti eſtis, facultatem habere poſſetis. Omiſimus tamen longas præfationes horum librorum antea impreſſas, tum ne volumen nimium creſceret, tum ne dum alia molimur, diutius retardaremur. Adiecimus Synopſim & Prælectiones ad Rhetoricam cum indice locupletiſſimo, vt ſtudijs veſtris melius conſultum foret, & ad ampliſſimas vtilitates capeſcendas, quas optimus Paſtor indies augere deſiderat, vndique excitaremini. Vos de bonis ſeminarijs, quæ maxima cura diligens paterfamiliàs colit, vberes fructus proferte, & valete.

LIBRORVM DE ARTE RHETORICA ECCLESIASTICA, ET CAPITVM SINGVLORVM INDEX.

Capita libri primi.

QVANDAM eſſe Eccleſiaſticam eloquentiam. Cap.1. fac. 1

De Eccleſiaſticæ eloquentiæ vtilitate. Cap.2. 3

Quænam ars ſit Rhetorica Eccleſiaſtica, & quale ſit officium, & finis oratoris. Cap. 3. 4

Duplicem eſſe materiam huius artis, remotã, & proximã. Cap.4 fac. 8

Genus Deliberatiuum ad quinque capita referri poſſe. Cap.5. 9

De credendis. Cap.6. 10

De Sperandis. Cap.7. 12

De Timendis. Cap.8. 13

De vitandis. Cap.9. 15

De vitanda Superbia. Cap.10. 17

De vitanda Auaritia. Cap.11. 19

De vitanda Inuidia. Cap.12. 20

De vitanda Gula, & Luxuria. Cap.13. 21

De vitanda Ira. Cap.14. 23

De Accidia vitanda. Cap.15. 24

De vitandis peccatis alienis. Cap. 16. 25

De vitandis peccatis in Spiritum ſanctum, & de clamantibus in cælum. Deq; peccatis linguæ. Cap.17. 28

De Agendis. Cap.18. 32

De genere Demonſtratiuo, & deſcriptiones quarundam Chriſtianarum virtutum. Cap.19. 38

Quod parce, & raro Eccleſiaſticus orator laudat eos, qui viuunt, & vnde viuũt, & vnde laudis argumenta ducatur. C.20. 44

Quod Eccleſiaſtici oratoris Amplificatio ſit multũ diuerſa ab Amplificatione qua vſi ſunt huius ſæculi Oratores. Cap.21. 49

Pauca de genere Iudiciali. Cap.22 fac. 54

Quòd vt cæteræ artes, ſic Rhetorica Eccleſiaſtica, propria adhibeat inſtrumenta, quæ ſunt Enthymema, & à quibus locis ducatur. Cap.23. 59

Quid ſit exemplum, & à quibus locis ſumatur. Cap.24. 62

Qui ſint loci cõmunes. Cap.25. 66

Locus à Definitione. Cap.26. 67

Locus à partium enumeratione. Cap.27. 68

Locus ab Etymologia. C.28. 69

Locus à Coniugatis. Cap.29. 71

Loci à Genere & Specie. C.30. 71

Locus à Simili. Cap.31. 72

Locus à Diſſimili. Cap.32. 73

Locus à Contrario. Cap.33. 74

Locus ab Adiunctis. Cap.34. 76

Locus ab Antecedentib. C.35. 78

Locus

Locus à Conſequentibus C.36. 78
Locus à Repugnantibus.C.37. 79
Locus à Cauſis. Cap.38. 80
Locus ab effectis. Cap.39. 84
Locus à Cõparatione.cap.40. 85
De ijs probationibus, quæ ab oratore Eccleſiaſtico non excogitantur: ac primum de probatione ab auctoritate ſacrarum literarum.cap.41. 87
De probatione ab auctoritate traditionum Apoſtolorum.cap.42. fac. 90
De probatione ab auctoritate Eccleſiæ.cap.53. 93
De probatione ab auctoritate Romanorum Pontificũ cap.44 96
De probatione ab auctoritate Conciliorum.cap.45. 97
De probatione ab auctoritate ſanctorum patrum. cap.46. 98
De probatione ab auctoritate hiſtoriarum cap.47. 100
De probatione ab auctoritate Philoſophorum.cap.38. 102

Capita libri ſecundi.

Eccleſiaſticæ eloquentiæ partem eſſe commotionem.cap.1. 105
Qua ratione auditorum animi poſſint commoueri.cap.2. 106
Quid ſit commotio, & quòd Stoici, qui omnes affectiones appellarunt morbos, & ideo eas extirpandas cenſuerunt, vehemẽter errauerint. & qua ratione bonæ à malis diſtinguantur. cap. 3. fac. 108
Quòd fons omnium affectionum bonarum ſit amor Dei, malarum vero amor mundi inordinatus: & qua ratione excitandi ſint auditores ad amorem Dei, & ad deſideriũ cœleſtis patriæ.cap.4. fac. 110
Quomodo excitandi ſint quidam boni viri ad rectè amandã hanc vitam cap.5. 113
Quomodo parentes amare debeant filios ſuos, et filij parẽtes.cap.6. fac. 115
Quomodo impellendi ſint coniuges ad mutuum amorem.cap.7. 116
Quomodo excitentur auditores ad amandam patriam.cap.8. 117
Quomodo excitandi ſint amici ad mutuum amorem.cap.9. 118
Qua ratione excitandi ſint auditores ad reſignatione in Deum, & ad zelum.cap.10. 121
Quòd nunquam ad odium, nec etiã ad indignationẽ auditores ſunt excitandi.cap.11. 124
Quomodo commouendi ſint animi ad iram, hoc eſt ad zelum honoris Dei, & ad manſuetudinem. cap.12. 126
Quomodo commouendi ſint animi ad pœnitentiam & dolorem voluntarium, pro peccatis ſuſceptum.cap.13. 128
Quibus rebus commouendi ſint auditores ad luctum.cap.14. 132
Quomodo excitari poſſint auditores ad ieiunium.cap.15. 136
Qua ratione excitandi ſint auditores ad miſericordiã.ca.16. 137

Quomodo

Quomodo excitanda ſit miſericordia erga mortuos.cap.17. 139
Qua ratione excitandi ſint auditores ad timorem.cap.18. 140
Quòd ad timorem commouẽdi ſint ij, qui rebus ſecundis efferuntur.cap.19. 144
*Quomodo auditores ad verecundiã ſint cõmouendi.cap.20.*146
Quomodo excitandi ſint auditores ad gaudium.cap.21. 147
Quomodo conſolandi ſunt ij, qui rebus aduerſis animo deiecti ſunt.cap.22. 150
Quomodo excitandi ſint auditores ad ſpem.cap.23. 154
Quòd hæc ſancta Reſpub.quæ dicitur Eccleſia, eſt veluti corpus varijs diſtinctum membris, & quòd excitandi ſint auditores, vt in ꝓpria vocatione maneãt. cap.23. 156
Varia auditorum genera diſtingui poſſunt,aut natura,aut diſciplina, aut electione, aut occulto Dei iudicio. cap.25. 158
Quomodo commouendæ ſint mulieres.cap.26. 163
Quomodo commouendi ſint parentes, & filij.cap.27 168
Quomodo commouendi ſint ſenes. cap.28. 171
Quomodo cõmouendi ſint iuuenes, & media ætate conſiſtentes. cap.29. 173
Quòd diſciplina diſtinguuntur magiſtri à diſcipulis,religioſi et clerici à laicis; & quòd magiſtri ſint ſacerdotes, qui Chriſtum ſequuntur, & eius præcepta docent.cap.30. 175
Qua ratione excitandi ſint auditores, de ſacerdotibus, & concionatoribus interdum non bene ſentientes.cap.31. 180
Qua ratione diſcipulę ſanctorũ patrum, hoc eſt moniales commouendæ ſint.cap.32. 181
Quomodo humanarum ſcientiarũ magiſtri excitãdi ſunt.cap. 33. fac. 183
De moribus amicorũ, & de varijs eorum generibus.cap.34. 184
Qua ratione commouendi ſint milites.cap.35. 186
Quomodo mercatores debeant commoueri.cap.36. 188
Occulto Dei iudicio inter ſe differre principes, ſubditos, nobiles, ignobiles, diuites, pauperes. cap.37. 189
Qua ratione clericis agendum ſit cum principibus et ſubditis.cap. 38. 191
Quomodo commouendi ſint rerum publicarum adminiſtratores. cap.39. 192
Quomodo commouendi ſint patres familias,& famuli.40. 194
Quomodo commouendi ſint ruri habitantes.cap.41. 197
Nonnulla de Chriſtianis ad cõſtantiam fidei excitandis,& de infidelibus adducendis ad fidem. cap.42. 200
De vſu exemplorum.cap.43. 204
De vſu ſententiarum.cap.44. 206
De fallacijs enthymematum, deq́; earum

earum refutatione, & epilogus huius ſecūdi libri.cap.45. 209

Capita libri tertij.

In quibus potiſſimum elocutio Eccleſiaſtica conſtituta ſit. cap.1. fac. 216
Quod vtile ſit cognoſcere, quid ſit inepte dicere, vt facilius cognoſcatur, quis in Eccleſia apte dicat.cap.2. 217
Quomodo frigida efficiatur oratio. cap.3. 219
De actione, qua qui caret, vix ad dicēdum aptus eſſe poteſt, cap.4 fac. 220
Quòd ſine Dei auxilio, de Deo nemo poteſt rectè dicere. cap.5. fac. 222
Quid ſit emēdatè loqui.cap.6. 223
De perſpicuitate orationis Eccleſiaſticæ.cap.7. 224
Quòd Eccleſiaſticus orator interdum vti debeat tranſlatis ad rē magis exprimendā.cap.8. 225
De verbis ſimiliter cadentibus, & diminutiuis.cap.9. 227
De Metonymia, & ſynecdoche. cap.10. 228
De figuris ſiue formis dicendi. cap.11. 229
Exemplum propoſitionis. cap.12. fac. 232
Exemplū diuiſionis.cap.13. 233
Exemplum diſtinctionis. cap.14. fac. 233
Quomodo Eccleſiaſticus orator poſſit ad propoſitum rationē ſubijcere, & vnde deflexit oratio redire.cap.15. 234
Exemplū cōcluſionis.cap.16. 235
Tranſactionis exemplum. cap.17. fac. 236
De figuris, quæ in temperato dicendi genere adhibentur, ac primū de illuſtri explanatione: & ſub aſpectum ſubiectione.cap.18. fac. 236
Quomodo fiat, tragica rerum expoſitio.cap.19. 239
De vita & morum imitatione. cap.20. 240
Metaphoræ, & Allegoriæ exemplum.cap.21. 243
Imaginis exemplum.cap.22. 245
Exempla ſimilitudinum: quæ ornatam efficiunt orationem.cap.23 fac. 245
Exemplū Hyperboles cap.24. 247
Quomodo ſenſus & mens rebus tribuantur quæ ijs careant.cap.25 fac. 247
Qua ratione coaceruare poſſit Eccleſiaſticus orator.cap.26. 149
Quomodo cōiungantur ea quæ rem attingunt, cum ipſa re.cap. 27. fac. 350
Antithetorum & perifraſis exempla.cap.28. 251
Paronomaſiæ & interrogationis exempla. cap.29. 255
Percunctationis, Subiectionis, Auerſionis, & Dubitationis exēpla.cap.30. 256
Correctionis, præteritionis, diſſoluti, paulum immutati verbi, repetitionis, & conuerſionis exem-

exempla.cap.31. 258

*Gradationis, Digreſſionis, & deſcriptionis exēpla.cap.32.*260

De figuris, quæ in vehementi dicendi genere adhibendæ ſunt: ac primum, quomodo orator monere, & obſecrare debeat auditores. cap.33. 263

Qua ratione execrātis, & contemnentis perſonam induere poſſit orator.cap.34. 265

Deteſtationis, exprobrationis, imprecationis, increpationis, & inſultationis exempla. cap. 35. fac. 266

Qualiter gloriari, lamentari, & minari poſſit orator.cap.36. 268

*Qua ratione terrere, minari, & optare poſſit orator.ca.37.*270

*De libera voce, exclamatione, & perſonę inductione.cap.38.*271

De communicatione, & interrogatione, quæ præmat, de ironia & reticentia.cap.39. 274

Quod decorum orationis in hoc eſt ſitum, vt oratio ſit affecta, & morata cap.40. 276

Quòd in libris ſanctorum patrum clerici verſari debent, vt decora ſit eorum oratio.cap.41. 280

Quæ leges præſcribēdæ ſint, vt decorum ſeruetur.cap.42. 284

De Homilia. cap.43. 286

Quòd in dicendo adhibendum ſit iudicium.cap.44. 287

Quo ordine diſponendus ſit ſermo: ſiue concio.cap.45. 288

Quid ſit exordium, & quibus de cauſis ſit inſtitutum: item qualia debent eſſe exordia.cap.45. fac. 290

De verecundo exordio.c.47. 292

De graui, & breui exordio.ca.48 fac. 293

De propoſitione, & quatenus oratori Eccleſiaſtico liceat digredi. cap.50. 302

De catolica, & populari propoſitione. cap.51. 311

De ratione explicandarum ſacrarum literarum, quatenus oratori Eccleſiaſtico ſit neceſſe. c.52. fac. 313

Qua ratione ſacrarum literarū ſenſus ſint adhibendi.cap.53. 317

De typo, ſiue figura veteris teſtamenti.cap.54. 320

De tribus alijs parum vſitatis expoſitionum generibus, elementario, phyſico, atq; prophetico. cap.55. 322

De varijs hiſtorici ſenſus partibus. cap.56. 323

De diuiſione, quæ veluti inſtrumentum propoſitioni ſeruit.cap.57. fac. 325

De epilogo.cap.58. 327

Pauca quædam de memoria, & de dignitate Eccleſiaſtici oratoris. cap 49. 335

INDEX LOCVPLETISSIMVS præcipuarum rerum quæ in libris Eccleſiaſticæ Rhetoricæ continentur.

A.

AARON peccauit peccato ex participatione f. 28
Accidia origo vitiorum 24
Accidiæ vitio laborans, indignus eſt nomine hominis f. 24
Accidiæ comes paupertas 25
Accuſans non verſatur in genere iudiciali 55
Accuſare debemus nos ipſos 131
Accuſatores quæ obſeruare debeant 55
Accuſationis vis maxima 200
Adiuncta quæ 76
Adulatio dulce venenum 26
Adulatio eſt venenum 30
Adulatio corā principibus cauenda 191
Adulatio fugienda 285
Adulationis peccatum 26
Adulationis vitium vbi exerceatur 27
Adulatores qui 307
Aequiuoca quæ 227
Aequiuoca fugienda 227
Affectiones quare ſint datæ hominibus 109
Affectiones medias eſſe inter virtutes & vitia 109
Affectiones laudabiles 109
Affectiones malæ 109
Affectionum diſtinctio 109
Afflictiones exercent diuerſis modis 153
Agere quæ debeat Chriſtianus 92
Allegoria quæ 314
Allegoria quomodo texenda 320
Allegoria quid 321
Allegorica & Anagogica vitentur 318
Allegorici ſenſus exempla 317
Aloyſius Lippomanus 204
Amari proximus quomodo poſſit 114
Ambitio quid 18
Ambroſij opera 281
Amici qui ſint dicendi 185
Amici quomodo amandi 118
Amicitiæ nomen ſanctum 118
Amicorum conditiones 119
Amor Dei quomodo excitetur in nobis 111
Amor vitæ malus tollendus 114
Amor ſui 118
Amor proximi quomodo cognoſci poſſit 118
Amor fons omniū affectionū 110
Amor non admittit ſocium 111
Amplificatio quare faciēda 49
Amplificatio a perſona 49
Amplificatio neceſſaria 53
Anagogia 314
Anagogica & allegorica vitanda 318
Anagogici ſenſus exēpla 315.316

Angeli

Angeli qua ratione laudandi f. 54
Antecedentia in quo ab adiunctis differant 78
Antitheſis 251
Appoſite dicere quid ſit 229
Arcticuli fidei baſes Chriſtianę religionis 11
Argumentorum ad perſuadendũ duo genera 59
Argumentum à genere 71
Argumentum à ſpecie 71
Argumentum à ſimili 72
Argumentum à diſſimili 73
Argumentum ab aduerſis 74
Argumentum à priuantib. 75
Argumentum à relatiuis 75
Argumentum à contradicẽtib. 76
Argumentũ ab antecedẽtib. 78
Argumentum à conſequentib. 78
Argumentũ à repugnãtibus 79
Argumentum à cauſa mũdi 80
Argumentum à forma 81
Argumentũ à cauſa efficiẽte 82
Argumentum à cauſa finali 83
Argumentum ab effectis 84
Argumentũ à beneficijs Dei 84
Argumẽtũ à maiori ad minus 85
Argumẽtũ à minori ad maius 86
Argumentum à comparatione partium 86
Argumentum ab auctoritate ſanctarum ſcripturarum 88
Argumentum à traditionibus 91
Argumentum ab Eccleſiæ auctoritate 94
Ars propriis inſtrumẽtis vtiẽ 59
Auaritia vitanda quare 19
Auarus quid 19
Auctoritas ſummi Pontificis 37
Auctoritas ſacrarum literarũ magna 88
Auditores diſtinguuntur diſciplina 175
Auditores diuini verbi de quibus monendi 181
Auditorum varia genera 158
Auguſtini ſcripta quomodo legenda 257
Auerſio 257
Auxilium diuinum implorandum ad eloquentiã acquirẽdã 222

B.

BAſilij oratio pulcherrima f. 280
Beata Virgo maxime laudãda 46
Beata Virgo vtriq; ſexui præpoſita 160
Beatæ Mariæ vita 167
Beatus nemo ante obitum appellandus 5
Beati in hac vita qui ſint 5
Bellum maxime neceſſarium 186
Benignitas Dei quanta ſit 15
Blaſphemia abhominanda 29
Blaſphemiæ grauitas 29 53
Blaſphemus execrandus 306
Bona vera quæ ſint 6
Boni concionatores ſunt appellandi etiã qui nihil proficiunt 7
Bonitas quæ 40

C.

CAlamitas finis iniuriarũ. 174
Calamitates vnde oriantur f. 153

Capita earum rerum quas orator Eccleſiaſticus ſuadere ſolet. 10
Capita ſeptem ad quæ rediguntur teſtimonia ab auctoritate 87
Cardinalis Borromeus 165
Caroli V. Imperatoris egregium facinus 47
Charitas quæ 40
Charitas in oratore eſſe debet 42
Charitas non eſt in eo qui diligit mundum 111
Charitate carentes quibus miſerijs implicentur 15
Charitatis vis 15
Caſtitas quæ 11
Catechiſmus Romanus 7
Cauſa efficiens 80
Cauſarum genera quatuor 80
Cauſæ quibus oratio Eccleſiaſtica efficitur 8
Cauſæ quæ 80
Cœleſtinus Papa 47
Cœleſtini factum laudatur 47
Cœleſtinorum origo 47
Celibatus nobilior coniugio 160
Ceremoniæ ſeruandæ 37
Ceremoniæ quid ſint 37
Ceremoniæ retinendæ 37
Certamina ſingularia Sathanæ inuenta 121
Certamẽ continuum Chriſtianorum 145
Certamẽ noſtrum non eſt leue 330
Chriſti humilitas 18
Chriſtus magiſter optimus 176
Chriſtus Vicarium ſuum inſtituit Petrum 96
Chriſtus aduocatus noſter 12
Chriſtus curat Eccleſiam 161
Chriſtiana religio quæ 202
Ciues monendi 192
Clerici nõ accuſant, & quare 155
Clerus non reprehendatur 266
Coaceruare multa in vnum quomodo orator poſſit 249
Commotio quid ſit 108
Commotionum loci quatuor 320
Communicationis exemplũ 244
Comparatio ſimilium frequẽs 72
Comparationibus vti poſſumus in laudandis hominibus 48
Concilij vniuerſalis ſententia, eſt conſenſus totius Eccleſiæ 97
Concilijs fides adhibenda 98
Cõciliorum auctoritas magna 97
Concionator quem finem capiat ex oratione ſua 7
Conatus improbandus 11
Conciones ſunt mortuæ ſine Spiritus ſancti præſentia 7
Cõcionatores quo peccato peccent f. 78
Concluſio ſermonis qualis eſſe debeat 330
Concluſionis exemplum 235
Coniugata quæ 71
Coniuges ſe mutuo diligere debent f. 116
Coniunctio rerum attingentiũ eſſe ad ipſam rem 250
Correctionis exemplum 258
Corrigi à Deo non eſt miſerũ 154
Credenda quæ ſint 10
Cultus corporis nimius corruptor pudicitiæ 165
Conſcientia quæ 151
Conſolationis excitatio 151
Contentiones fugiendæ 309

Con-

Contemptus proprius deſiderabilis 126
Contemnentis exempla 255
Concluſionis exemplum 235
Conſolationis excitatio 151
Conuicia reticenda 308

D.

Decalogum ſeruandum 36
Decorum orationis 276
Defenſio iuſti ſuſcipienda pro Dei gloria 57
Defenſionis genus frequentius ab oratore Eccleſiaſt. exercet 17
Deffinitio quæ 67
Deffinitio Rhetoricæ Eccleſiaſticæ f. 116
Deffenſiones à varijs rebus ductæ f. 68
Deliberatiuum genus 9
Deliberatiuum genus in quo verſetur 9
Deliberatiuum genus in quo ſtudiũ ponat 9
Demonſtratiuum genus 9
Deo ſoli placere ſtudeant Eccleſiaſtici 336
Deprecationibus vti põt orator 58
Deſcriptiones multæ 262
Deſperatio tollenda 13
Deteſtationum exempla 266
Detractio inuidiæ ſoror 21
Detractio vitium grauiſſimũ 21
Detractio vitanda 29
Detractoris peccatum 306
Deuotio quæ 40
Deus timendus 13
Deus quare diligendus 110
Deus quare amandus 14
Deus coeſolator miſerorum 152
Deus paterno imperio regit mundum 190
Deus quare mala permittat 210
Deus quos diligit exercet 25
Dignitas oratoris multum confer ad dicendum 336
Digreſſiones crebræ vitandæ 118
Digreſſiones quæ 261
Dilectionis gradus 36
Diligentia adhibenda 223
Diligentia nimia in eloquutione fugienda 223
Diſcuſſio Doctorum 280
Diſpoſitio orationis 288
Diſputationes contra hæreticos temere non inſtituantur 214
Diſputationes non ſunt inſtituẽdæ in concione 210
Diſſimilitudines 73
Diſsoluti exemplum 259
Diuiſionis partes quæ eſſe debeant f. 325
Diuiſio quæ 325
Diuites miniſtri ſunt Dei 20
Diuites auari ſunt raptores 139
Diuitiæ quare diuitibus à Deo concedantur 21
Diuitiarum damna 19
Doctorum ſanctorum enarratio & deſcriptio 280
Doctorum ſanctorum mores imitandi 284
Domini mali contra ſeruos reprehendendi 195
Dotes magnæ improbantur 162

E

Eccleſia ſancta magiſtra veritatis 11
Eccleſia nunquã relinquenda 56

Eccleſia magiſtra & mater ſapientiæ 157
Eccleſia quibus reb⁹ ſit ſimilis 93
Eccleſiæ auctoritas eſt quāta Euangeliorum 12
Eccleſiaſticæ hiſtoriæ cognitio maximam affert vtilitatem oratori Eccleſiaſtico 101
Ecſtaſis effectus amoris 122
Ecſtaſis donum Dei paucis conceſſum 122
Effecta quæ 84
Elegantia nimia in veſtibus fugienda 336
Eleemoſyna iuſtitiæ pars 40
Eleæmoſyna neceſſaria 139
Elementarium genus 323
Eloquens quis dicatur 2
Eloquentia ad quid vtilis 3
Eloquentia Eccleſiaſtica quæ 3
Eloquentiæ Chriſtianæ vis, in quo conſiſtat 8
Emendate loqui, quid ſit 223
Emendate loqui neceſſe 223
Eniti debet orator vt auditores cōmoueantur 106
Enthymema quid 60
Enthymemata quæ 209
Enumeratio partium 68
Epilogorū formę pulcherrimę. 330
Epilogus qui 327
Epiphonem 255
Epiſcopi tanquam columnæ Eccleſiæ 87
Epiſcopus Romanus Petro ſuccedit 101
Epitheta ſupernacanea non inculcanda 219
Etymologia 69
Euchariſtia frequenter verſanda memoria 212
Euchariſtiæ frequentia commendanda 35
Excitare ad zelum quomodo poſſit orator 123
Excitatio ad miſericordiam 138
Excitatio ad timorem 140
Excitatio ad gaudium quando facienda 149
Excitatio ad verecundiam & pudorem 146
Excitatio ad petendam conſolationem 150
Excitatio ad ſpem 154
Excitatio ad compatres 185
Exclamatio quæ 272
Execrationis exemplum 265
Exempla quæ aſſummenda 63
Exempla ex ſacris literis ſumenda 63
Exempla ſanctorum maxime mouent 64
Exempla ſanctorum quare maximam vim habeant 64
Exempla Ethnicorum rarò aſſumenda 64
Exempla Ethnicorum magnā vim habent ad perſuadendum, & quare 64
Exempla pœnitentiū hominū 129
Exempla bellorum 65
Exempla valde vtilia 208
Exempla variarum virtutum ex vitiis ſanctorum 204
Exempla conſolationum 235
Exemplis ſæpe vtatur Eccleſiaſticus orator 63
Exemplum diuiſionis 233

Exemplum diſtinctionis 233
Exemplum correctionis 258
Exemplum monendi aliquē 263
Exemplum execrationis 365
Exemplum exprobrationis 266
Exemplum B. Virginis maxime excitat mulieres ad virtutes f. 166
Exhortatio ad Euchariſtiā ſumendam 88
Exhortatio ad ſenes 171
Exhortatio ad iuuenes 174
Exhortatio ad luctum 133
Exhortatio ad pœnitentiam 131
Exhortatio ad viros mediæ ætatis 175
Exhortatio ad viduas 176
Exhortatio ad Sacerdotes 178
Exhortatio ad perſuadendum in fide 202
Exhortatio ad infideles 205
Execrationis exemplum 265
Exordia quare conficienda 291
Exordia varia 70
Exordium non ſemper neceſſariū f. 290
Exordium quid 290
Exordium quare inſtitutum 291
Exordium verecundum 192
Exordium verecundum quando fieri debeat 292
Exordium graue 293
Exordium breue 293
Exordium à re ipſa 296
Exordium ex abrupto 201
Explicatio ſacrarum literarū quomodo tractanda 322
Explanatio illuſtris quę 237
Expoſitio hiſtorica omnibus ſubſternatur 318
Expoſitiones parum vſitatæ 322
Exprobrationes exemplum 262
Expreſſio morum alicuius 241
Extrema vnctio ab omnibus e vita migrantibus ſuſcipienda 35

F.

Fabellis oblectari animos audientium non licet 215
Falſum nihil doceat orator 284
Fœlicitas vbi ſit poſita 5
Fœmineus ſexus non deſpiciendus f. 159
Fœminæ non doceant ſacras literas 176
Ficta & ridicula non recitentur f. 163
Fides & opera proponenda 36
Fides quæ 40
Fides operibus comprobanda 12
Fiducia inanis cauenda 155
Filij quomodo benè ſint amādi 115
Filij parentes diligant 168
Filiorum mores peruerſi 169
Filij corrigendi 169
Fines diſtinguendi 8
Finis qui 83
Finis omnium laudabilium artium quis ſit dicendus 336
Flectere animos quomodo poterit orator 331
Formæ à iudiciali genere mutātur ab oratore Eccleſiaſtico 55
Fortitudo quæ 41
Fortuna quæ 81
Fortuna cœca 189
Fortunæ nomen inane 159
Fortunæ nomen reijciendū 189

Franciſci inſtitutum concionatoribus ſuis datum 218
Frigida oratio quomodo fiat 219
Fulgentij ſermones 184

G.

Gaudium quid 147
Gaudium animi quid 148
Gaudij cauſæ 147
Genera tria dicendi 9
Genus demonſtratiuum à ſanctis ſæpe aſſumptum 54
Genus phyſicum 327
Gloriandi exemplum 268
Gradationis exemplum 260
Grammatica ars non contemnenda 228
Gratia ſacramenti matrimonij fomitem debilitat 161
Grauitatem in dicendo adhibeat orator 336
Gulæ vitium quid 21
Gulæ damna 21

H.

Heli Sacerdos 28
Hæretici maxime à clericis accuſandi 86
Hæretici improbantur 215
Hæreticorum miſeriæ 214
Hæreſiarum confutationes vniuerſales 214
Homilia quomodo cõficienda 286
Homiliæ Chryſoſtomi ad populum Antiochenum 281
Homo quibus reb⁹ ſit ſimilis 112
Homo quare nõ debeat extolli 17
Homo conſolatione indiget 160
Homines diſtinguũtur coniugio & cœlibatu 160
Honeſtum quid 9
Honor in quibus ſit poſitus 125
Honores poſt mortem tributi 47
Hiſtoriæ auctoritas 100
Hiſtoria expoſitoribus ſubſternenda 316
Hiſtoricus ſenſus 314
Hiſtoricus ſenſus maxime neceſſarius 317
Hiſtoricus ſenſus ad mores reformandos trahendus 319
Humilitas quæ 45
Hyeronimi opera 281
Hyperboles exemplum 247
Hyperboles quæ 247

I.

Ieiunium pœnitentiæ pars 136
Ieiunium quare inuentum 136
Ieiunium temperantiæ comes 45
Ieiunij fructus 136
Ignobiles quomodo exhortãdi 195
Illecebræ orationis 221
Imaginis exemplum 245
Impatientiæ mala 16
Imperatores filij Vicarij Chri 256
Imperare difficillimum 157
Imprecationis exemplum 266
Impudicitia Sacerdotem dedecorat 178
Increpationis exemplum 277
Indignatio quid 125
Indignatio in quos cadat 125
Indignatio non eſt laudabilis 125
Inductio perſonæ 273

Indul-

Indulgentia gaudium excitat 149
Indulgentia theſaurus Eccleſiæ 95
Ineptus ac ſtultus orator qui 217
Inepti qui ſint appellandi 218
Inepti ad dicendum, munus dicendi non ſuſcipiant 222
Indulgentia plenaria 96
Iubilei donum 96
Infœlices qui ſint dicendi 16
Infernus horribilis 14
Infirmitas humana ſæpe cõſideranda 17
Inimici qui ſint appellandi 118
Inimici diligendi quare 120
Inſultationis exemplum 267
Interrogationis exemplũ 74.253
Interpretis munere ſæpe fungitur orator 317
Inuidia quomodo vitari poſſit 21
Inuidia quæ 21
Inuidiæ damna 21
Inuidiæ medicina 24
Iob irritatur ad peccandum 26
Iohannis Euangeliſtæ laudes 46
Iohannis Baptiſtæ laudes 50
Ira vitanda quare 25
Ira quæ homine Chriſtiano ſit digna 127
Ira quid 126
Iræ commotio vtilis eſt 126
Iræ definitio ex Ariſtotile 126
Iraſci ſine peccato quomodo poſſimus 23
Ironia 275
Irriſorum peccata 26
Iudicandum non eſſe de alienis factis 50
Iudiciale genus 9
Iudicij extremi deſcriptio timorem incutit 141
Iudicij extremi ſeueritas 13
In Iudicio quæ ſint cõſiderãda 55
Iudicia Aſtrologorum temeraria f. 213
Iudicium Dei pro fortuna ponitur 190
Iudicium adhibendum 287
Iudicij regulæ vbi inquirẽdæ 288
Iuſtificatio quæ 98
Iuſtitia in quo ſita ſit 9
Iuuenes ad liberalitatẽ propẽſi 175
Iuuenes ſtudioſiſſimi laudis 175
Iuuenum mores 175

L.

Lamentationis exemplum 269
Laudãdus eſt pcipue Saluator 46
Laudes ex tribus temporibus ſumuntur 45
Laudes à tempore præterito 46
Laudes ſancti Stephani 47
Laudes SS. Petri & Pauli 50
Laurentius Iuſtinianus 284
Laus ſanctis viris attributa quò ſpectet 49
Laus à loco 48
Leges ad decorum ſeruandũ 284
Legibus canonicis parendum 37
Leuia peccata vitanda 32
Leuitas mater inconſtantiæ 174
Lex à quo dicta 32
Lex Chriſti eſt dilectio 329
Lex diuina 32
Lex humana 33
Lex diuiditur 33
Lex naturalis 33
Lex poſitiua 35

Lex

Lex naturæ quibus rebus obſcuretur 33
Lex vetus 33
Lex noua 33
Lex Moyſi vmbram continet veritatis 33
Lex noua continet veritatem & gratiam 33
Lex noua quare ſit dicta 33
Lex noua quomodo appelletur 33
Libellus charitatis docet oratores Eccleſiaſticos 8
Libido vlciſcendi vitanda 23
Libri Sanctorum legendi 280
Lingua ad quid nobis data 29
Lingua à malo cohercenda 29
Linguæ damna 305
Linguæ munus 1
Locus à vicinitate vitiorũ & virtutum reiiciendus 48
Locus à diffinitione 67
Locus à comparatione 85
Locus ab Ethymologia 69
Locus à coniugatis 71
Locus à contrario 74
Locus ab adiunctis 76
Loci communes tractandi in genere demonſtratiuo 54
Loci communes ex quibus .. bus ſumantur 66
Loci digrediendi qui ſint 304
Loci à quibus exordia duci poſſint f. 295
Longanimitas quæ 43
Longitudo ſermonis vitanda 218
Loqui de ſe ipſo nullus debet 32
Luctus pœnitentiæ filius 132
Luctus vtilitates 132
Luctus peccatum occidit 133
Lugendum eſſe quibus cauſis 134
Luxuria quomodo vitanda 23
Luxuriæ damna 22
Luxuriæ comites 22

M.

Magiſtri artium humanarum quomodo admonẽdi 183
Magiſtri diſtinguntur inter ſe 175
Magnanimitas Chriſtiana 173
Maledici 308
Manſuetudo quæ 127
Mares ad regendum aptiores 159
Mariæ Virginis exemplum maxime excitat mulieres ad virtutes 167
Maritorum vitia 162
Martyrium quid 41
Matrimonium laudandum 35
Matrimonium à Chriſto inſtitutum 34
Matrimonij munera ſine peccato exerceri poſſunt 161
Matrimonij vtilitates 161
Matrimonij peccata 162
Maritorum vitia 162
Maumethi ſucceſſores quare proſperauerint 211
Melchior Canus auctor elegantiſſimus 88
Memoria oratori neceſſaria 335
Membra corporis myſtici 159
Mendacium grauiſſimum peccatũ, & quare 308
Mercatura quomodo eſt laudabilis 188
Mercatura vtilis et laudabilis quo modo ſit 189

Mercatura ſordida quæ ſit 189
Mercatura præclara eſt lucrari animas Chriſto 189
Metaphoræ, & ſimilitudinis differentia 226
Metaphoræ exemplum 243
Metonymia 228
Milites ad quid deligantur 186
Milites ſathanæ qui 188
Militum officia quæ 187
Miniſtri Dei à Vicario Chriſti dependent 156
Minarum exempla 269
Miſeria Chriſtiani hominis in quo poſita 13
Miſericordia doloris ſpecies 137
Miſericordia & iuſtitia Dei proponendæ 36
Miſericordia excitanda erga mortuos 139
Miſſa à quo dicta 70
Miſſæ ſacrificio quotidie intereſſe debet pius homo 70
Miſſæ vtilitas 70
Monaſteria officinæ virtutum 193
Moniales quomodo admonēdę 181
Morata oratio quæ 277
Morbi grauiſſimi qui 144
Mores hominum cōmunes & proprij 274
Mulieres vehementes in vtranque partem 160
Mulieres deuotæ 160
Mulieres viris non obediētes 163
Mulierum ornamentū quid ſit 161
Munere oratorio quādo rectè vtat orator Eccleſiaſticus 217
Mundus non eſt amandus 112
Mundus fallax 329
Mundus quare dicitur pulcherrimus 288

N.

NArratio non eſt ſemper neceſſaria 289
Nazianzeni orationes præcipuæ f. 280
Nobiles quomodo admonēdi 193
Nomina quibus nominantur qui apoſtolico munere fungūtur 3
Numeri orationis 229

O.

OBſecrantis exemplum 264
Ocioſitatis damna 24
Ocioſi hominis calamitates 25
Odium in filium Dei excitare alienum eſt ab homine 124
Officium oratoris Eccleſiaſtici 4
Opes animarum laquei 19
Opera digna militibus nobilibus f. 156
Opiniones refutatas ſilētio ꝑtereat orator Eccleſiaſticus 215
Optandi exemplum 270
Oratio quæ 40
Oratio dominica ſæpe iterāda 38
Oratio exercenda 38
Oratio affectata quæ 278
Oratio auditores commouere debet 103
Orationes in laudes viuorum 44
Orator quis 1
Oratores ſæculi non ſunt eloquentes 1
Oratoris Eccleſiaſtici finis 4

Ora-

Oratoris Eccleſiaſtici officium 4
Orator Eccleſiaſticus quid docere debeat 103
Orator auditores commouere debet 103
Orator commouere volẽs primum ipſe ſit commotus 106
Orator ſæpe exemplis vtatur 63
Orator quomodo ſe ipſum commouere poſſit 106
Orator quomodo ad amorem excitabit 110
Orator non implorato diuino auxilio ad dicendũ non aſſurgat 217
Orator oſtendat ſe à Spiritu ſancto edoctum 278
Orator ſe ipſum non iactet 286
Ordo orationis 288
Oris ſpecies non mutetur 221
Ornatus mulierum improbaſ 163
Os cuſtodiendum 31
Otium fugiendum 160

P.

Paralogiſmi quomodo ſoluendi ſůc. 210
Parentum amor vehementior in filios quàm filiorum in parentes 116
Parentum ignauia 170
Paronomaſia 255
Partes orationis non omnes admittendæ à Chriſtiano oratore 289
Partes hiſtorici ſenſus variæ 225
Patres familias quomodo monendi 194
Patriam amare quid ſit 117
Patrum ſanctorum auctoritas magna 98
Patientia quæ 42
Peccata vitanda 15
Peccata mortalia ſeptem 16
Peccata à lingua quæ 25
Peccatis alienis quomodo communicemus 26
Peccatorum damna 15
Peccat qui peccantibus non aduerſantur 26
Peccantes conſilio qui ſint 26
Peccatum iuſſionis quid 26
Peccatum Dauid 26
Peccatum conſenſu quid 26
Peccatum irritationis 26
Peccatum reticentiæ 27
Peccatum conniuentiæ 27
Peccatum indulgentiæ 27
Peccato conniuentię qui peccẽt 27
Peccatum filij caſtigãt parẽtes 27
Peccatum participationis 28
Peccatum defenſionis 28
Peccata in Spiritum ſanctũ quę 18
Peccata clamantia ad cœlum 29
Peccata linguæ cauenda 31
Peccata propria nõ defendẽda 31
Peccatum ſolum eſſe malum 128
Peccatum oris grauiſſimum 129
Peccatum quid ſit 131
Peccatum grauiſſimũ eſt patri vel matri aliquid ſubtrahere 173
Percunctationum exemplum 216
Percũctatio quãdo adhibẽda 256
Periphraſis quæ 225
Periurium deteſtandum 309
Periurium maximũ peccatũ 306
Peroratio non eſt ſemper neceſſaria 289
Peroratio qualis eſſe debeat 353

Perſeuerantia quæ 45
Perſpicuitas orationis in quo conſiſtat 224
Perſpicuitas orationis quærenda fac. 224
Petrus ſedē Romæ collocauit 100
Phyloſophorum auctoritas 102
Phyloſophi fures appellandi 102
Phyloſophorum teſtimonijs vti poteſt Chriſtianus orator 102
Phyſicum genus 323
Pietas quæ 31
Plenaria Indulgentia 146
Pœnitentia quæ 128
Pœnitentia neceſſaria 128
Pœnitentiæ fructus 128
Pœnitētia nō differenda 174.212
Populi in Principum amorem excitandi 192
Populus quomodo ſit eshortandus 195.210
Poteſtas omnis à Deo 158
Præcepta vtilia ſępe iterāda 304
Pręcepta in conficiendis enthymematibus 62
Præcepta ad milites 188
Pręceptores in ordine parentum collocati 28
Prædeſtinationis materia quomodo tractanda 275
Præſumptionis exemplum 232
Pręteritionis exemplum 258
Principes veluti pharmaca diuinę iuſtitiæ 157
Principes amandi à populo 158
Principes non ſunt reprehendendi fac. 191
Principes quomodo ſint admonendi 191
Principibus detrahere eſt abbominabile 30
Probationibus vti poteſt Rhetoricus, Dialecticus, & Philoſophus 212
Pronunciatio à voce non diſcordet 220
Pronunciatio quid 320
Propheticum genus 323
Propria verba qñ dimittēda 225.
Propoſitio quæ 302
Propoſitio qualis eſſe debeat 202
Propoſitio Catholica 311
Propoſitio in oratione ſemper neceſſaria 290
Propoſitio in tres partes diuidenda 326
Propoſitionis exemplum 232
Prudentia quæ 41
Purgatorij probatio 89
Purgatorius ignis 139
Pudicitia quæ 42
Pudor qui 146
Pulchra oratio quæ 288

Q.

Quibus credendum ſit 12
Qui ſint ad timorem excitandi 144
Quomodo declarandæ ſacrarum literarum ſententiæ 317

R.

Radix malorum in nobis eſt fac. 250
Reges ſunt filij Vicarij Chriſti 117
Reges dici poſſunt diuinam gratiā habentes 190
Religio eſt regula amoris 113

Religio

Religio Chriſtiana quæ 39
Religio ſimulata improbanda 37
Religioſorum vita laudanda 193
Rhetorica Eccleſiaſtica quibus conſtituitur 2
Rhetorica Eccleſiaſtica poteſt redigi in artem 2
Rhetorica Eccleſiaſtica quæ 4
Repetitionis exemplum 260
Reprehenſiones non moleſte ferendæ 27
Repugnantia quæ 79
Reſpirandi conſuetudo permittitur 226
Res quæ ad gaudium faciunt 146
Reſignatio in Deum quomodo fieri debeat 121
Reſpublica mater communis 190
Reſpublica Chriſtiana eſt veluti cuſtos 146
Rixæ fugiendæ 31
Roma omnium Chriſtianorum mater 117
Romani Pontificis auctoritas, & poteſtas 96
Ruſticanorum hominũ mores 198
Ruſtici quomodo admonendi 198
Ruſtici perterrefaciendi 198
Ruſtici hortandi ad ſumptionẽ Euchariſtiæ 200

S.

Sacerdotes iuuandi 157
Sacerdotes quando accuſare permittantur 55
Sacerdotes quomodo admonendi fac. 177
Sacerdotes rarè coram populo monendi 177
Sacerdotes ab auaritia deterrendi 177
Sacerdotes negligentiam caueant fac. 180
Sacerdotibus non inuidendũ 157
Sacerdotibus detrahere magnum peccatum 157
Sacerdotis officia 178
Sacerdotũ uita plena periculis 157
Sacerdotum dignitas 177
Sacerdotum laudes 186
Sacramenta Chriſtus inſtituit 33
Sacramenta maxime venerãda 34
Sacramenta quid ſint 34
Sacramẽta ad gratiarum actiones inflammant 34
Sacramenta quæ ſemel ſuſcipi debeant 35
Sacramenta quæ frequenter ſint ſumenda 35
Sacramentis nõ vtatur velut probationibus orator 58
Sacramentorum effectus 34
Sacræ literæ abundant ſententijs fac. 207
Saluator præcipue laudandus 48
Saluator quare nihil ſcripſerit 92
Sapiens humilis ſit 43
Sapientia Chriſtiana in quo conſiſtat 15
Sathan quomodo nominetur 42
Sathan peſſimus magiſter 176
Scriptorum Ethnicorum proprietates 283
Senes diuites ad quid ſunt exhortãdi 171
Senes non ſunt increpandi 171
Sententia quæ 206

Senten-

Sententia duplex 206
Sententia ſimplex 207
Sententia Enthymematica 207
Sententiæ vbi reperiantur 208
Sententiæ à Chriſto prolatæ grauiſſimæ 208
Senſus & mens tribuitur rebus ipſis carentibus 245
Senum mores & natura 171
Sermo in ſcholis qualis 8
Sermo ad populum qualis 8
Sormo ocioſus fugiendus 31
Sermones diſsimiles qui in Vrbe & ruri fiunt 279
Serui mali abijciendi 195
Serui quales alendi 195
Seruire Deo quomodo poſſim⁹ 121
Seruorum admonitio 196
Seueritas neceſſaria 123
Signa vera & incerta 61
Signa veriſimilia 62
Signa quibus cognoſcitur qui patriam diligit 118
Simulata religio improbanda 37
Similitudinis & Metaphoræ differentia 226
Similitudines quare non adhibeantur 245
Similitudinis exemplum 145
Societates confratrum 185
Societates in villis conſtituere vtile 199
Sophyſmata quorundam catholicorum 209
Sordes in veſtibus fugiendæ 356
Spes inanis vitanda 12
Speranda quæ 12
Spes quæ 40
Spiritus ſanctus inuocandus ab oratore 108
Stephani laudes 47
Stilus optimus dicēdi magiſter 315
Subiectio quæ 256
Superbia quæ 17
Superbia quibus medicinis ſanetur 127
Superbiæ genera 17
Suffragia mortuorum 139
Syllogiſmus quis 60
Synonima Poetarum propria 227
Synecdoche 228

T.

Tecla virgo 238
Thomas Aquinas inter ſcholaſticos præcipuus 282
Temperantia quæ 41
Terror quomodo incutiendus 270
Teſtimonia ab auctoritate 87
Teſtimonio ſacrarum literarū vtatur orator 88
Timor domini initium ſapiētiȩ 13
Timenda quæ 13
Timor Dei quomodo incuti poſſit fac. 107
Timor quid 140
Timor Domini quid 140
Timoris excutiendi cauſæ 155
Titulorum varietates abijciendæ fac. 285
Traditiones Chriſti atq; apoſtolorum 90
Traditiones apoſtolorum admittendæ 11
Traditiones quare introductæ in Eccleſia 91
Tranſlationum cautiones 226

Tropo-

Tropologicus ſenſus 314
Typus ſimile allegoriæ 320
Typi & allegoriæ differētia 320
Typi pulcherrimi 321
Tyrannides domeſtica miſerabilis fac. 174

V.

VErba ad commouendum timorem aptiſſima 142
Verba propria 225
Verba propria quomodo dimittenda 226
verba tranſlata 225
verba ſimiliter cadentia 227
Verba ſimiliter cadentia raro vſurpanda 228
Verbis tranſlatis non frequenter vtatur orator 226
Verbum immutatum 229
verborum ſeruum ſe non cōſtituat orator 335
Verecundia quæ 146
Veriſimilia ſigna 62
Veſtibus decentibus vtatur orator fac. 336
Veſtibus precioſis vtatur clericus cum ſacrificat 336
Vetuſta nomina parce adhibenda fac. 228
vicarius Chriſti diſpenſator Indulgentiarum 95
vicarius Chriſti ſummus Pont. 96
Vicarius Chriſti in primis venerandus 156
Victoria in cōmotione homine eſt poſita 106
Victoria nobiliſſima ſeipſum vincere 26
Victoria e Turcis reportata 153
Viduitatis propoſitū laudandū 36
viduæ munera 166
virginitas quæ 42
Virginis officium 166
Viri habitent cū vxoribus ſnis 161
Vita noſtra multis periculis expoſita eſt 16
Vita noſtra punctum temporis eſſe fac. 202
Vita hęc recte amari poteſt 114
Vituperatio mulierum 32
Vituperationis regulæ 32
viuentes quare non laudat orator Chriſtianus 44
Vlciſcendi libido arctanda 23
Vſus Euchariſtiæ quid cōferat vtilitatis 34
vtile quid 9
Vxores ad amorem virorum excitandæ 117
Vxor à viro diligenda 161
vxor viro quæ debeat 162

FINIS.

DE RHETORICA ECCLESIASTICA AD CLERICOS

LIBER PRIMVS

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Quandam eſſe Eccleſiaſticam Eloquentiam. *Cap. I.*

A LINGVA (vt Lactantius Firmianus ſcribit) cum verum loqui cœperit, & virtutem, maieſtatemq; Dei interpretari, tum demum ſuo fungitur munere: quandiu falſa loquitur, in ſuo *Lact. ca. 13.lib.6. diuinarũ inſtit.*
B vſu non eſt. Quod cum ita ſit, Oratores ſęculi, qui falſis ſæpe argumentis, & adulationibus incautos animos decipere conſueuerunt, & in ſuis orationibus gloriam Dei propoſitam non habuerunt, rectius homines ad argutam copioſamque malitiam, ad blandam, ſeditioſamque calliditatem, atq; ad omnia verborum lenocinia inſtructos, quam eloquentes, quiſpiam dixerit. Quod ſi quis contendat, tot mala non *M. Cato.*

ab arte, ſed à deprauata hominum natura fuiſſe D
Fab. c. 1. *lib.* 11. profecta: Oratorem ſic definitum, virum bonum, dicendi peritum: is certe non negabit, viris etiam bonis, dicendi facultate præditis (quos admirata eſt antiquitas) minime fuiſſe propoſitum, ad veram Chriſti religionem, auditores inſtruere, & eos ad beatam, & æternam vitam impellere. Quare recte, quanquam aliò *Antoni*⁹ 1. *de ora.* ſpectans, dixit ille apud Ciceronem, diſertos ſe vidiſſe quamplurimos, eloquentem vero neminem; E
cum exceptis illis, qui Chriſtum Deum cognoſcentes, diuino ſpiritu adiuti, veriſſimam eius doctrinam copioſè explicauerunt, eloquẽs merito appellari nemo poſſit. Sunt igitur colligenda, vel accommodanda potius quędam precepta, ab omni malitia & adulatione aliena, quę ſanctæ matri eccleſiæ, veritatis magiſtræ, ad docendum populum Dei ſcientiam ſalutis ſeruiãt, quorũ collectione Eccleſiaſtica Rhetorica conſtituatur. F
Hanc diuinam potius, quam humanam dicendi facultatem, ſanctmaque eloquentiam etſi Spiritus ſanctus ſine vlla doctrina, & labore interdum ſolet ſuggererere: obſeruatione tamen ſermonum, quibus ſancti homines eodem ſpiritu afflati, Chriſtiano populo profuerunt eam percipi, & in artem redigi poſſe, nemo negauerit.

De

A *De Eccleſiaſtica Eloquentiæ vtilitate.*

Cap. II.

VTILEM dicunt Rhetores eloquentiã, quia veritatem tuetur, & extollit, quæ ignorantia iudicum alioqui, & aduerſariorum calumnia depreſſa ſuccumberet; quod non ſolum inutile, ſed etiam turpe eſt homini: addunt, quia ſalutaria conſilia proponit, quia debitos B honores virtuti tribuit, quia populorum impetus ſedat, quia in communi, quotidianaq; vita maximas vtilitates affert. Eccleſiaſticam nos eloquentiam non ſolum vtilem exiſtimamus ad ea, quę illi dixere, ſed ad religionem quoq; (qua nihil melius homini à bonorum omnium largitore Deo tributum eſt) inducendam, retinendã, propagandam. Ea enim qui ſunt ornati, ſi diuinitus ad nobiliſſimũ illud munus vocati ſint, C prouincias & regna ad Chriſtum conuertunt, hæreſes extinguunt, ſeditiones ſedant, concordiam pariunt, leges prę́ſcribunt, confirmant, ac etiam imprimunt in animis hominũ: ita vt meritò miniſtri Dei, internũtij, Angeli, Chriſti legati appellari poſſint: quibus nominibus iure nominantur Apoſtoli, & qui in Apoſtolico munere dicendi ſine fuco, & oſtentatione verſantur.

Ariſt. c. 6. li. 1. ad Theodec. in proęm. Cic. 2. de orat.

A 2 Quęnam

Quænam ars ſit Rhetorica Eccleſiaſtica, & quale ſit officium, & finis oratoris. Cap. III. D

ARS autem, quæ Eccleſiaſticam eloquentiam, chriſtiano populo tam vtilem, docet, Rhetorica Eccleſiaſtica appellatur; quæ eſt ars, ſiue facultas inueniendi, diſponendi, & eloquendi ea, quæ ad ſalutem animarum
pertinent. Oratoris autem Eccleſiaſtici officium E
eſt, veritatem, Deiq; arcana aperire populo, docere pie & innocenter viuere, errores turpiſſimos, peſtiferas ſuperſtitiones, prauas conſuetudines tollere, ad piam, veram, diuinamque ſapientiam ac chriſtianam religionem homines compellere, cognitione veritatis (quo nullus eſt ſuauior cibus) auditorum animos nutrire. Ei autem hic eſt finis propoſitus, perſuadendo augere regnum Dei, lucrari animas Chriſto, orna- F
re ſanctam Eccleſiam, minuere tyrannidem Diaboli, animas Chriſti pretioſo ſanguine redemptas ad æternam vitam, & beatitudinem excitare. Pluribus verbis eandem ferè rem exprimentibus, officium, & finem Eccleſiaſtici oratoris explicauimus, vt teneris clericorum ingenijs conſuleremus. Porro fœlicitatis, ſiue beatitudinis iucundiſſimo, & pulcherrimo

nomine,

A nomine, bonorum omnium abundantia ſignificatur, in viſione ac fruitione Dei poſita. Quamuis autem ante obitum, nemo plene beatus appellandus ſit, perſpicuum tamen eſt, beatos dici quoſdam peregrinos, qui ad iter conficiendū omnibus impedimentis ſunt liberi, beatos quoſdam nauigantes, cum portum vident. Ita in huius vitæ peregrinatione, inter tot fluctus, beatos humiles, Dei prouidētiam agnoſcentes, & men-
B tem ſuam inclinantes coram Deo; beatos mites, quorum anima ea dulcedine eſt prædita, vt nulla eam poſſit amaritudo perturbare; beatos lugentes, quibus conceſſa eſt gratia vehementer dolendi ob peccata, quæ fiunt, & ob bona, quæ fieri poſſent, & minime fiunt; beatos iuſtitiam maxime vtilem illam, & eximiam virtutem amantes, quæ bonitatis, aut inocentiæ nomine poteſt ſignificari; beatos miſericordes, aliorum
C calamitatibus dolentes, eiſq; ſuccurrentes; item mundos corde, temperatos, caſtos, qui impuræ libidinis tyrannide liberi, angelicam vitam incipiunt degere, viſuri Deum pulchritudinis, & omnium bonorum auctorem; beatos ſtudioſos pacis, tantoq;, & tam ſingulari bono fruentes, quia nihil repugnat, quominus ſe ipſi regentes; in periculoſiſſima huius mundi pugna vincant, & filij Dei, & hæredes, cœleſti hæreditate po-

tiantur; beatos quos mundus varijs modis exer- D
cet, quos vituperat, quos calumnijs oppugnat, quia veritatem diligunt, & tuētur, quia gloriam Dei quærunt, quia prodeſſe hominibus exemplo ſtudent. Cuius peregrinationis noſtræ beatitudines expreſſit verus magiſter, & Dominus Ieſus Chriſtus, easq; explicās Eccleſiaſticus orator facile demonſtrabit, neq; in voluptate, neq; in diuitijs, neq; in honoribus, neq; etiā in ſcien-
tia, neq; demum in humanis virtutibus (vt qui- E
dam philoſophi putauerunt) collocandam eſſe fœlicitatem: ſola eſſe bona, quæ bonos homines efficiunt: bona corporis, valetudinem, pulchritudinem, & bona externa, diuitias, honores, eatenus eſſe bona, quatenus illis recte ſcimus vti. Beatos nominabit eos, qui abhorrent à turpitudine peccatorum, & hoſtias viuētes, & acceptabiles Deo ſe offerunt, qui voluptatum flammis
non aduruntur, & quorum anima rore Spiritus F
ſancti recreatur. eos beatos, quibus dies migrationis ante oculos verſatur, quiq; ſuperbiam deprimunt, antequam naturæ humanę imbecillitas in ſepulchro corrupta, ac diſſoluta redarguatur. item eos, qui formidabilem venturi iudicij diem conſiderantes, cum lachrymis animæ ſuæ vulneribus mederi ſtudent. Verum quemadmodum medicus, quamuis non ſanet ſemper ęgrotum,

Stoici vt ſcribit Ariſ. c. 5. li. 1. Ethic. Cic. Parad. 1.

A tum, eſt tamen appellandus bonus medicus, cum adhibuerit omnia medicamenta ad ſanandum: ita fieri poteſt prauitate huius ſęculi, & peruerſitate ingeniorũ, vt audientes bonos concionatores, parum, aut nihil etiam proficiant, cum ipſi tamen boni concionatores ſint appellandi. Quod ſi oratione ſua conſequetur Eccleſiaſticus orator, vt poſtquam dixerit, tacita quadam voce loquantur inter ſe auditores, & commoti,
B ac compuncti corde, dicant: quid ergo faciemus? (quod beatiſſimo Apoſtolorum principi dicenti conceſſum eſt) non minimum fructũ ſe cepiſſe exiſtimabit. Vt autem in omnibus, quę infra globum Lunæ continentur, quatuor genera cauſarum facile eſt reperire: hominis enim efficiẽtes cauſas dicimus Solem, & hominem: formam, animam ratione pręditam: materiam, corpus: finem, fœlicitatem: & in domo efficientem
C cauſam, nominamus ędificatorem: formam, figuram ipſius domus: materiam, lapides, cęmenta: finem, defenſionem ab iniuria cœli: ita, fine paulo ante explicato, effectorem concionũ, & bonarum omnium rerum, actionum, & verborum, dicimus Sanctũ Spiritum, qui precibus inuocandus eſt. nam ſine eius pręſenti numine, inutiles ſunt omnes ſermones, plane mortuæ ſunt conciones. Hanc rem cum nouiſſet San-

Pet. Act. 2. cap.
Ariſt. ca. 2. Phyſi.

ctus Dominicus, interrogatus, qua ratione, dicendo auditores in ſui admirationem traheret, & tot animas concionibus ſuis Chriſto lucraretur: ea, quæ dicebat, ſe reperire reſpondit in libello charitatis, in libello Spiritus ſancti. Proximæ cauſæ efficientes, ſunt labor, & exercitatio. Forma in hoc eſt ſita, vt apte, & congruenter dicatur ad populum. nam in ſcholis breuiter, acute, & de rebus difficilibus agitur: ad populum vero copioſe, dilucide, & de rebus in primis ad vtilitatem animarum ſpectantibus habendus eſt ſermo: ita vt concionis forma, & eloquētię christianæ vis ac ſumma omnium prçceptorum, quę tradimus, B. Auguſtini verbis ſit deſcribenda; nempe, vt orator Eccleſiaſticus ita dicat, vt intelligenter, obedienter, & libenter audiatur. D E

Auguſt.

Duplicem eſſe materiam huius artis, remotam, & proximam. Cap. IIII.

F

MATERIA Eccleſiaſtico oratori ſubiecta duplex eſt: remota, & proxima. remota patet latiſſime, ita vt quicquid ex philoſophis, poëtis, hiſtoricis, oratoribus, ex omni ſcriptorum genere excerpi poteſt ad vtilitatem populi, id totum Eccleſiaſtico oratori tan quam proprium ab alijs vſurpatum, ſubijciatur. proxima verò materia eſt omnis propoſitio Catholica,

A tholica, intelligẽtię & ſaluti populorum accommodata. hæc autem tribus generibus comprehendi poteſt, Deliberatiuo, Demonſtratiuo, & Iudiciali. Deliberatiuum genus eſt, quod in ſuaſione, & diſſuaſione verſatur: cuius finis eſt vtile. Demonſtratiuum, quod in laudatione, & vituperatione eſt poſitum: cuius finis eſt honeſtum. Iudiciale in accuſatione & defenſione eſt ſitum: cuius finis eſt iuſtũ. Vtile (vt B. ſcribit Ambroſius) 1. ad Her. 2. de Inu. 1. de Ora.
B nihil eſt aliud, niſi quod confert ad vitam ęternã. Honeſtum ſic definimus, virtutis decorem, qui cum vtilitate ita eſt coniunctus, vt ſeparari nequeat. Iuſtitia eſt conſtans, perpetuaq; voluntas tribuendi vnicuiq; quod ſuum eſt. in hoc autem in primis ſita eſt, vt agnoſcatur cœli & terrę dominus, innocẽtiæ remunerator, & ſcelerum vindex: eiuſq; præcepta obſeruentur. quæ omnia cum ad veram hominis fœlicitatem referantur,
C conſtat, fines, non perinde ac Rhetores, vtilitatem ab honeſtate plerunq; ſeiungentes, putauerunt, eſſe à nobis chriſtianis diſtinguendos.

Genus Deliberatiuum ad quinque capita referri poſſe. Cap. V.

CVM genus Deliberatiuum in bonorum ſuaſione, & malorum diſſuaſione verſetur, ad quæ præcipuus Eccleſiaſtici oratoris labor, Ariſt. ca. 12. lib. 1

ad Theodoſ. Cic. paſſim in Rhetori. Fab. 10. ca. lib. 3. bor, tanquam ad finem dirigitur: in hoc maxime ſtudium & diligentiam ponat, vt à vitijs auocans populum Dei, ad veram pietatem, chriſtianasq; omnes virtutes accendat, atq; inflammet. ea verò, quæ Eccleſiaſticus orator populo ſuadere ſolet, ad quinq; fortaſſe capita, faciliorıs doctrinæ cauſa, redigi poſſunt: ad credenda, ad ſperanda, ad timenda, ad vitanda, ad agenda: quibus capitibus vniuerſa ferè Theologia, & tota chriſtiana viuendi ratio comprehenditur. nos, qui clericis ſcribimus, quędam attingemus, quæ ipſis aliquam propoſitionum copiã poſſint ſuppeditare; perfectam eorum capitum tractationem omittentes: ne actũ à doctiſſimis Theologis agamus; & ſcopi, quem nobis propoſuimus, obliti eſſe videamur. D E

De credendis. *Cap. VI.* F

ITAQVE dicet Eccleſiaſticus orator, credendum eſſe expreſſo in ſacris literis Dei verbo, de quarum auctoritate alio loco dicemus: & vt intelligat non omnia ad ſalutem pertinentia, comprehendi expreſſo Dei verbo, legat Oſij Cardinalis Vuarmienſis, doctiſſimi viri, pulcherrimum ea de re libellum. Credendos

A dendos duodecim articulos, qui in ſancto Apoſtolorum Symbolo continentur, proponet. in quorum explicatione, magnam copiam ei ſuggeret aureus liber, qui proximis annis iuſſu Pij V. Pont. Maximi eſt editus, Catechiſmus Romanus. Cauebit, ne vllum vnquam articulum in dubium reuocare videatur: quod nonnulli faciunt oſtentatione potius, quam infidelitate, diſputant enim de Dei prouidentia, & argumen B ta multis iam ſęculis exploſa, in medium afferunt. qui conatus, vt periculoſus, aut potius pernicioſus, non eſt laudandus. Sæpe Eccleſiaſticus orator affirmabit, duodecim articulos fidei eſſe principia, baſes, & fundamenta chriſtianæ religionis: ita eſſe certos, ita indubitatos, ita multorum martyrum ſanguine confirmatos; vt ſtultum ſit, aut potius impium, eos in dubium reuocare. proponet etiam eſſe Apoſtolis, & apo- C ſtolicis viris, tanquam miniſtris Spiritus Sancti, fidem adhibendam: admittendas ſanctas traditiones Apoſtolorum, quas, voces Dei, & oracula eiuſdem Sancti Spiritus, quem æqualem patri, & filio adoramus, exiſtimare chriſtianus populus debet, ſanctam Eccleſiam matrem & magiſtram veritatis, & ſponſam Chriſti, credendam: ſanctis Concilijs generalibus, quibus tantam auctoritatem tribuendam

Cyril. in cathec. Aug. mul tis ſerm. de tempo re. Item li. 1. & 2. de Symb. ad Catec. Chryſoſt. hom. 1. et 2. in Sym bol.

Greg. ca. Sicut. di-ſtin. 15. cano. A-poſt. 38. Sozome. li.6.ca.7.

dam putauit B. Gregorius, quantam Euangeliſtis: nimirum quia in Spiritu ſancto ſunt congregata, aſſentiendum; & ſanctis Doctoribus, ſi inter ſe conſentiant. non credendum Sathanæ, perenni animarum noſtrarum hoſti, ſceleſtam dogmatum nouitatem ſuggerenti: non credendum eius diſcipulis hęreticis, puritatem catholicæ fidei malitioſe, & impie contaminantibus: non credendum proprio ingenio, neque cuiuis in rebus ad fidem pertinentibus.

D E

De Sperandis. *Cap. VII.*

ET quia, veluti fideliſſima comes, fidem ſequitur ſpes, proponet Eccleſiaſticus orator, ſperanda eſſe omnia bona à clementiſſimo cœli & terræ domino, & à patre miſericordiarum Deo: habere nos aduocatum D. N. Ieſum Chriſtum, cuius pretioſiſſimo ſanguine, à Sathanę tyrannide liberati ſumus: illũ pro nobis ſemper interpellare: ſperãdam eſſe vitam æternam, eamq́ue auide expectandam, hoc eſt: viſionem, & fruitionem Dei, conſortium angelorum, & vitam periculis, & moleſtijs omnibus vacuam, cœleſtibus, & perpetuis bonis abundantem. Moneat ſæpe populum Dei, ne inani quadam fiducia ſe ipſe fallat, ſciat miſericordẽ eſſe dominum, & iuſtum: fidem operibus com-

F

probandam

A probandam eſſe: non eſſe Deum ad iracundiam prouocandum, à quo innumerabilibus affecti ſumus beneficijs, & in quem ſperamus. quod ſi quempiam deſperare ſuſpicabitur, B. Auguſtini verba poterit commemorare: reſpira peccator, reſpira, ne deſperes: ſpera in eum, quem times: confuge ad eum: inuoca opportune, quem ſuperbe prouocaſti. *Auguſt.*

B *De Timendis.* *Cap. VIII.*

PORRO', cum nemo ſciat, odio an amore ſit dignus; & in multis bonarum omnium rerum auctorem, & principem Deum offendamus, proponet initiũ ſapientię eſſe, timorẽ domini; Deum timendum, quia cum omnia ex nihilo fecerit, vno etiam ictu eadẽ poteſt ad nihilum redigere; timendam ęternam pœnã; timen- *Eccleſiaſtes 9.* *Prou. 1. & 9.*

C dum horribilem illum iudicij diem; timendos, aut potius horrendos cruciatus Inferni; horribilem diem iudicij proponẽs, Dauid verba profert, Deus manifeſte veniet, Deus noſter & non ſilebit, ignis ante ipſum præibit, & tempeſtas valida aduocabit cœlum deſurſum, & terram, diſcernere populum. Ibi omnes, nulla habita nobilitatis, aut ſciẽtię ratione, ſtabimus ante eius tribunal, vbi eũ, quẽ patrẽ miſericordię noluimꝰ *Pſal. 49.*

agno-

agnoſcere, iuſtum iudicem experiemur. dicat D
Auguſt. eo die (vt ſanctus ſcribit Auguſtinus) futurum fletum, & ſtridorem dentium, vlulatum, & lamentationem, & ſeram pœnitentiam, quando mouebuntur fundamenta montium, & ardebit terra, vſque ad inferos deorſum: quando (teſte *1.Pet. 3. cap.* Apoſtolorum principe) cœli ardentes ſoluentur: elementa ignis ardore tabeſcent, quando (vt Saluator noſter ait) etiam virtutes cœlorum mouebuntur, quando Sol obſcurabitur, Luna E
Ioel 2. c. non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cęlo.
Mat.24. cap. Oſtẽdet deinceps nihil Inferno eſſe poſſe horribilius, horribilẽ eſſe priuationem viſionis Dei, illũ eſſe lacum, plenum ardore, & fœtore intolerabili, nullum ibi eſſe ordinem, horrorem æternum, nullam ſpem boni, nullam mali fugam.
Luc.21. Mar.13. cap. Dicet timendum ignem, vrendi poteſtate præditum, ac luce carentem timendum vermium quoddam genus venenum emittentium, carnes F vorantium, famem nunquam explentium, dolorem intolerabilem corroſione murentium: maxime extimeſcendum opprobrium illud & pudorem æternum: aſpectum immortalis, & terribilis iudicis timendum: formidandam illam tremendam vocem: Ite maledicti in ignem æternum.

A *De Vitandis. Cap. IX.*

CVM autem ſapientia chriſtiana in hoc maximè conſiſtat, vt declinemus à malo, & faciamus bonum: dicet in primis vitanda eſſe peccata, quia nos ſeparant à fonte bonitatis Deo: quia ex filijs Dei adoptiuis, & filijs lucis, ſeruos Sathanæ, & filios tenebrarum faciunt, quia diſiungunt nos à Chriſto, qui eſt via, veritas, & vita, quia varijs modis animam noſtram excruciant. Originale, quod à primo humani generis parente Adam in poſteros transfuſum eſt, per Baptiſmum tolli, vitari quidem non poſſe, ſed Dei miſericordia ſublatum, ſæpe commemorandum: vt calamitatis memores, & diuini beneficij, humilitatem diligamus. Vitandam eſſe miſeriam, hoc eſt infelicitatem, inculcabit: & dicet, tantam eſſe clementiſſimi cœli & terræ domini benignitatem, vt neminem permittat eſſe miſerum, niſi volentem. Chriſtiani autem hominis miſeriam in hoc poſitam eſſe in vniuerſum, ſiquis procul abſit à charitate: cum fides, ſi charitate non informetur, ſimulationem videatur habere coniunctam, ſpes vero præſumptionem: & pluribus verbis explicet eos, qui charitate carent, Deum non habere propitium, eamque Dei alienationem, omnis miſeriæ

Pſal. 33.
Pet. 3.

B

C

riæ fontem eſſe: facile eos iraſci, & odium con- D
cipere, aliorum calamitatibus & miſerijs læta-
ri, cadentium non miſereri, iacentibus non por-
rigere manum, ſeipſos nimium diligere, pro-
pinquos deſpicere, mentis oculis captos eſſe,
amicos Sathanæ, huius mundi admiratores,
pernicioſos amicos, ſeditioſos ciues, rerumpu-
blicarumq; perturbatores, ſceleſtæ nouitatis ama-
tores, vaſa arrogantiæ, mendaciorum artifi-
ces: huiuſmodi homines inimicos Dei, ange- E
lorum choris inuiſos, miſeros eſſe pluribus ver-
bis oſtendet. Cum autem varijs periculis hæc
vita ſit expoſita, ſitque perpetua quædam pu-
gna: dicet, infœlices eſſe, qui patientia mu-
niti non ſunt, qui enim virtutis huius ſunt ex-
pertes, vt folia à vento proijciuntur, vel leui ver-
bo offenduntur, facillime deijciunt animum,
Dei voluntati reſiſtunt, modeſtiæ obliuiſcun-
tur, contentioſi & moleſti, ad regendos alios F
inepti, ſana conſilia reſpuunt, propinqua bo-
na non aſſequuntur, longinqua mala accer-
ſunt: ſibimetipſis & alijs odioſi, ſine dubio
ſunt appellandi miſeri. de mortalibus pec-
catis quoniam ſępe fit mentio, dicat Eccleſia-
ſticus orator eo nomine appellari, quia mor-
tem inferunt animæ, notiſſimum eſſe illo-
rum numerum: ſeptem eſſe peccata capitalia,

Roma.6. Sapien.1. Greg.31. moral.ca. 31. Caſſi. libr.5. & ſeq. item collat.5. de his agit.

ad

A ad quæ cætera referuntur, Superbiam, Auaritiam, Inuidiam, Gulam, Luxuriam, Iram, & Accidiam.

De vitanda Superbia. *Cap. X.*

DICET, Superbiam eſſe appetitum excellentiæ inordinatum, quæ in his eſt poſita, cum bona, quæ habemus, non *Ariſt.ca. 4 li.4.mo ra.philoſ.* *Chryſoſt.*
B accepta Deo referimus, eaque iactamus tanquã noſtra: vel bona, quæ non habemus, nobis arrogamus: quo in genere collocantur hypocritę. contra hęc genera ſuperbiæ ita dicet Eccleſiaſticus orator, vt oſtendat, nihil tam aduerſari Chriſto, nihil minus conuenire naturę hominis, quã ſuperbiam. addet, vbi eſt ſuperbia, ibi eſſe ſtultitiam, ſuperbum, qui ob virtutes extollitur, de vita mori, de ſanitate ægrotare, de medicamine perire, vt S. ſcribit Gregorius. *hom.43. ad po.Antio.* *Iſido. ca. 38.lib.2. de ſummo bono.*
C auditores verbi Dei hortabitur, vt infirmitatem humanam ſæpe conſiderent, & varias huius vitæ calamitates ſibi ante oculos ponant, vt ad humilitatem, reliquarum virtutum fundamentum, excitẽtur. Quo loco poterit dicere, nihil eſſe, cur ſpiritus tollamus, & de nobis magnificè ſentiamus: ſumpſiſſe Deum puluerem de terra, & hominem formaſſe. ſi e terra diſcederemus, conditionis *Gre.c.31 li.31.mora.*

noſtræ fortaſſe obliuionem nos poſſe capere, cũ D
autem à terra nunquam diſcedamus, incedamus in terra, conquieſcamus in terra: ſtultum eſſe efferri: abiectæ noſtrę cõditionis hæc monumenta nos habere: terrã nos aſpicere: ex humili contemptaq; eius materia genus duxiſſe. dicet Deũ ſuperbis reſiſtere, humilibus dare gratiam, ſuperbiam deteſtari: Domini noſtri Ieſu Chriſti vitam nos ad humilitatem inſtruere, cum infans in præſepio imponitur, cum in fabri domicilio E
& paupercul ę matris enutritur, cum eſt ſubditus matri, & eius ſponſo, cum baptizatur à ſeruo, cum nemini aduerſariorum reſiſtit, cum ſummã potentiam ſuam contra neminem exercet, cum principibus poteſtatem, quam habeat, permittit, cum coram principibus ſacerdotũ, tanquam reus ſiſtitur, cum ad præſidem ducitur, nec eius recuſat iudicium, cum calumniatores ſilentio tolerat, quos potuit redarguere, cum conſpuitur à F
ſeruis viliſſimis, & turpiſſimę morti traditur: hac potiſſimum tanta cœli & terræ domini humilitate, qui factus eſt ſeruus, vt liberi eſſemus, vitandam docebit ſuperbiam Eccleſiaſticus orator. Adiunget, ambitionem eſſe ambientium crucem, vt S. ſcripſit Bernardus, honorem eſſe vmbram virtutis, ſine virtute honorem minime poſſe conſiſtere.

De

A De vitanda Auaritia. Cap. XI.

VITANDAM eſſe Auaritiam, facile erit oſtendere, cum auaros valde deteſtetur Dominus, cum miſerrimam vitam ducant, cum cæteris hominibus, ſibi ipſis in primis, ſint odioſi: eſſe auarum, vt S. ſcribit Hieronymus, inferno ſimilem, eſſe ingratiſſimũ in Deum, à quo omnia bona accepit, eſſe ſtultiſ-
B ſimum, qui neſciat ei fœnerari, in cuius manu ſunt omnia. Dicat, vitandam auaritiam, quia auaris terra non prouentus, ſed fletus & ſuſpiria, non fructuum copiam, ſed curas & dolores colligit: eſſe helluonibus ſimiles, qui diſrumpi malunt, quam vel tantillum ex his, quæ ſuperſunt, in inopes conferre. addat, auaros ſeipſos infœlices efficere, cum nolint ſeminare in iuſtitia, cũ augent pretium annonę, publicæ execrationi eſ-
C ſe obnoxios: opes abſcõditas inutiles, depromptas publicum commodum parere: eos, qui nõ miſerẽtur, miſericordiã non inuenturos; eos, qui non aperiunt pauperibus domum ſuam, Dñm à regno ſuo excluſurũ: opes eſſe animarũ laqueũ, mortis hamũ: peccati eſcam, vt S. ſcripſit Baſili⁹: propter opes propinquos naturã negare, fratres inter ſe digladiari, mare piratis, ciuitates calumniatorib⁹ repleri. Iteret immoderatã hãc haben-

di cupiditatem vitandam, domini eſſe terram, & plenitudinem eius, diuitias in vſu, non in poſſeſſione conſiſtere, diuites eſſe miniſtros Dei, diſpenſatores, & œconomos, earum potiſſimum rerum, quas in vnum coaceruari permittit, vt fidelitatis quorundam periculum faciat, alios eleemoſynis in cœleſtem hæreditatem recipiat: alios ob tenacitatem æterno ſupplicio puniat: quo loco verba Iacobi Apoſtoli (ſi placebit) explicabit, Agite nunc diuites, plorate in miſerijs, quę euenient vobis: & addet verba S. Auguſtini, Væ qui augent res perituras, vndę æternas amittant.

Iacob. 5.

Aug. l. 3. de libe. arbit. c. 17. & ſerm. 196. de temp.

De vitanda Inuidia. Cap. XII.

Virg. in epigr. de liuore.
Hora. epiſto. 2. li. 1.
Plato li. 9. de legi.

INVIDIAM filiam Superbię eſſe, nemo dubitat. Dicat Eccleſiaſticus orator, nihil boni in ſe habere inuidiam, niſi quòd cruciat inuidentes: quod etiam Iſocrates ſcripſit. addet eſſe Sathanæ machinam, qua ſubdolus ille animarum noſtrarum hoſtis, humano generi inſidiatur, prętantia etiam ingenia inuadit, virtutes contaminat, & rectam viuendi rationem peruertit. Inuidiam dicat fœcundam eſſe perniciem, radicem omnium malorum, fontem cladium, ſeminarium delictorum, materiam culparum, vt ſanctus ſcripſit Cypria-

A Cyprianus: ſoluere vinculum pacis, adulterare veritatem, eſſe malum ſine termino, peccatum ſine fine, cum eò magis inuidus crucietur, quo alicui res eueniunt proſperæ: inuidos eſſe inſidioſos, pernicioſos, infeſtos, nullius magis, quã propriæ ſalutis inimicos: inuidia Sathanam inter initia mundi perijſſe primum, & perdidiſſe: hoc portentum inter fratres odia diſſeminaſſe: hanc Eſau Iacob inimicum effeciſſe, fratres Io-
B ſeph, vt eum venderẽt, impuliſſe, Sauli odium in Dauidem ſuggeſſiſſe. eam dicet pugnæ contra Deum eſſe magiſtram, homicidij matrem, naturæ confuſionem, amicitiæ expertem. vitari aũt poſſe, ſi nihil in rebus humanis magnũ eſſe auditores verbi Dei didicerint, miſeroſque eſſe illos, qui rebus externis abutuntur. Eius ſororem eſſe detractionem, vitium grauiſſimum, quod oratorio quodam modo peius eſſe dixit S. Chryſo- *Chryſ. ad*
C ſtomus, quam corpus occidere. occidit enim *popul. homil. 44.* detractor, & quaſi dilaniat famam, quæ inter- *& ſequ.* dum pluris eſt facienda, quam vita.

De vitanda Gula, & Luxuria.
Cap. XIII.

DE vitio Gulæ, quæ eſt inordinatus appetitus cibi, & potus, cum dixerit, inculcet, edendum, & bibendum, vt viuamus, *Grego. 3. mor. c. 31 4. ad Heren.*

BIBLIOTECA MAX. ROMA

non viuendum, vt edamus, & bibamus: paucis D
minimiſq; contentam eſſe naturam: plures iu-
gulaſſe gulam, quam gladium: ſaturitatem fame
Chry.ſer. contra luxum & crapulā. peiorem, vt S. probat Chryſoſtomus: gulam ma
trem incontinentiæ, & altricem ægritudinum,
ac multarum miſeriarum eſſe: acrius reprehen-
det pauperes, qui gulæ indulgentes, rem fami-
liarem minuunt. dicat etiam, vt lignorum copia
ingens excitatur flamma, ita ciborum multitu-
dine & varietate adaugeri voluptatis incēdium: E
appetitionem cibi immoderatā, peperiſſe inobe
dientiam: guſtus ſuauitatem e paradiſo hominē
eieciſſe. vitandam dicet ebrietatem, eamq; ita
deſcribat, laſciuiæ nutricem, iuſtitiæ, & pruden-
tię inimicam, ſororem ſtultitiæ, & comitem in-
famiæ. addat, ſi voluerit, quemadmodum ſan-
ctus ſcripſit Baſi. eſſe dæmonem voluntarium ex
voluptate animabus noſtris inditum, mētis per-
turbatorem, iurgiorum & multarum calamita- F
tum excitatorem. poterit hoc etiam loco deplo-
rare, vinum Dei donum ad robur animi, ad cor
exhilarandum diuinitus conceſſum, intempe-
rantibus incontinentiæ factum inſtrumentum.
Greg. 31. moral. ca. 31. De luxuria pluribus dicat, adimere vſum ratio-
nis, homines belluas efficere; eius comites eſſe
pœnitentiam & infamiam, eſſe plerumque pœ-
nam peccati: nihil eſſe vilius, vt ſanctus ſcripſit
Hiero-

A Hieronymus, quam à carne vinci: nihil glorio- *1. Cor. 6.*
ſius, quam carnem vincere. dicat etiam orator Eccleſiaſticus cędium, bellorum, calamitatum magiſtram eſſe luxuriam: prodigalitatis, furtorum, & peſſimorum multorum conſiliorum ſociam; diſciplinæ corruptricem, prudentiæ inimicam acerrimam, armaſſe filios in parentes, miſeram, & calamitoſam multorum ſenectutem effeciſſe, domos nobiliſſimas euertiſſe. vitari
B maxime poſſe, ſi hómines expendent ſæpe eam ſententiam, Noſce teipſum, & nobiliſſimæ ſuæ naturæ recordabuntur.

De vitanda Jra. *Cap. XIIII.*

IRAM vitandam probabit, quia eſt comes ſtultitiæ, inimica conſilij, mater pœnitentię, nutrix iurgiorum, inimicitiarum, & va-
C riarum calamitatum: audienda illa verba Beati *Auguſ.*
Auguſtini: Volo vos iraſci, vt non peccetis. vt autem non peccetis, quibus debetis iraſci, niſi vobis? quid eſt enim homo pœnitens, niſi homo ſibi iratus? vitandam dicat permanentem diuturnamq; triſtitiam, & quandam vlciſcendi libidinem: hanc ſapientes perdere; iracundos rabie vt canes affici, pungi vt ſcorpiones, moderi vt ſerpẽtes: contumelias, probra, accuſationes,

verbera eſſe iræ & furoris fructus: ob iram oriri D homicidia, parentes & liberos naturæ obliuiſci: iram non venerari ſenectutem, non virtutem, obliuiſci propinquitatis, & amicitiæ, eſſe momentaneam inſaniam; formam hominum cognitam quaſi larua quadam, vt in ſcena fieri ſolet, prorſus immutare, vt S. ſcripſit Baſilius: iraſcendo, qui victor eſt, peccatis grauiorem diſcedere. iracundiæ autem medicinam dicat, ſibi non multum tribuere, ſilentium etiam magnum E eſſe remedium.

De Accidia vitanda. Cap. XV.

Bernard. ſer. 3. & 6. de Aſcenſione Greg. 31. moral. ca. 31. Mat. 20. 22.

CVM verò de Accidia vitãda ſermonem habebit Eccleſiaſticus orator, eam originem vitiorum nominabit, puſillanimitatis, atq; etiam malitiæ magiſtram: eos, qui hoc laborant vitio, indignos eſſe nomine ho- F minis: cum ad agendum, & contemplandum, ac etiam ad laborem procreati ſimus; nihil magis cupere Sathanam, quam vt animas otioſas inueniat, eas vt in ſuam tyrannidem redigat. nominet, vt S. nominauit Ephrem, Sathanã improbum fœneratorem, & dicat, non repetere debitum, prompte mutuare, nihil exigere, nullum aliud fœnus, præter ſeruitutem poſtulare, abun-

A abunde ſuggerere otioſis, quibus eorum cupiditates augeantur, operam dare, vt veterum peccatorum obliuiſcantur, & vt illa non confiteantur. dicat orator Eccleſiaſticus de otioſis hominibus accidiæ morbo laborantibus, diabolum triumphare, mundum calllidiſſimum magiſtrũ pernicioſa ſemper ſuggerentem illos deſpicere, in ſui tamen admirationem trahere, in Sathanæ ſeruitute confirmare: carnem, domeſticum, &
B inſidioſum inimicum, in otioſos crudelem exercere tyrannidem: accidiæ comitem plerumque eſſe paupertatem, & ignominiam. vitari autem illam poſſe, ſi homo formicæ, apiſq; induſtriã diligenter conſiderauerit.

De vitandis peccatis alienis. Cap. XVI.

C COMMEMORABIT ſæpe, maxime fugienda illa peccata, quæ aliena vocantur: propterea quod, cum ab alijs committantur, nobis etiam nocent: quoniam aliqua ratione illis communicamus. Porrò communicant peccatis alienis homines, conſilio, iuſſione, conſenſu, irritatione, laudatione, ſiue adulatione, reticentia, conniuentia, rei alienæ participatione, praua facti defenſione. Peccant conſilio, qui alicuius ſceleris committendi, ſunt auctores,

De his 1. Timot. 5.

Pſal. 18. Epheſ. 3. Baſil. l. 2. de Bapti. quæſt. 9.

2.Reg.16 ctores, ſeu conſultores, vel miniſtri: vt fuit Achy- D
Cice. pro Marcello tophel, quo improbo & infęlici conſiliario Ab-
2 Reg.12 ſalon, in patrem coniuratus, vſus eſt. Conſilio peccant, qui in pernicioſa arte verſantur, hortantes homines ad ſingulare certamen, ad vlciſcendas iniurias: cum nulla poſſit eſſe nobilior victoria, quam ſeipſum vincere. eadem ratione peccant, qui hortantur alios ad libidinem, vt lenones, viliſſimum hominum genus. Iuſſione peccauit Dauid, homo aliàs ſecundum cor Dei, E cum iuſſit Vriam interfici, vt eius vxore potiretur. Conſenſu peccauit Pilatus in nece D. N.
Math.27 Ioan.18. Ieſu Chriſti. Peccant innumerabiles homines, putantes, quia ipſi à peccatis ſe abſtinent, etſi alijs conſentiant peccantibus, minime peccare. Quare illæ audiuntur voces: ipſius res agitur, nihil ad me, ipſe viderit. Docebit Eccleſiaſticus orator, peccare eum, qui, quantum in ſe eſt, peccantibus non aduerſatur. Irritatione peccauit F
Iob.2. vxor beati Iob, cum ei, varijs calamitatibus oppreſſo, dixit: Benedic Deo, & morere: in quod peccandi genus in primis ſolent incidere irriſores, qui deterrendi ſunt, exemplo illorum, qui
4.Reg.2. Eliſeum Prophetam irriſerunt. Adulatione maxime peccatur, nam dulce venenum eſt adulatio: & nihil mortalium auribus accidit ſuauius, quam propriarum laudum cantilena: ita vt interdum

A terdum eas laudes admittant homines, quibus ſe indignos faterentur. Late patet hoc vitium in rebuſpublicis, & in opulentis ciuitatibus: in primis in aulis principum. & vtinam inter ſacerdotes, & clericos non reperirentur multi, ad aſſentationem eruditi: qui præpoſitos, & Epiſcopos ſuos, cum quibus libere admodum deberēt agere, plerumq; decipiunt; blanditijs & adulationibus eorum ſępe zelum retardant. Reticen-
B tia peccant, qui cum reprehendere deberent, tacent: non obſeruant verba illa prophetæ: Clama, ne ceſſes, annuncia populo meo ſcelera eorum: qui locus etſi ad eos ſpectat ſermones, qui haberi ſolet in ſynodis, interdum tamen ſæpius eſt explicandus, vt aſſueſcat populus, non moleſte ferre reprehenſiones parochorum ſuorum, diligant potius, quemadmodum ęquitas poſtulat, monentes. Hunc locum explicans Eccleſia- *Eſai.* 58.
C ſticus orator, occaſionem nanciſcetur hortandi homines, vt ſi quem hæreſis labe infectum cognoſcunt, eum deferant: ne peccato alieno, ſilentio communicent. Conniuentia, & indulgentia peccare conſueuerunt magiſtratus, tum Eccleſiaſtici, tum ciuiles: qui auram popularem ſectantur. Quo in genere parentes, & præceptores maxime peccant: qui admonendi ſunt, ne filiorum ſuorum peccata caſtigent, ne à

Deo

Deo cum ipſis puniantur: quemadmodum pu- D
1 Reg. 3. nitum eſſe Heli ſacerdotem ſacræ teſtantur literę. In parentum ordine collocauimus præceptores, cum ad illos pertineat, diſcipulos paterno amore diligere, vt qui illos quodammodo gignant: cum in eorum animis optimarum rerũ cognitionem imprimant. Participatione peccat, qui ad perpetranda peccata ſe ſocium adiungit. quemadmodum peccauit Aaron Moyſis frater, cum ipſe, & populus Iſraeliticus vitu- E
Exo. 32. lum aureũ in deſerto conflauerunt. Quo in peccandi genere grauiſſime peccare ſolent coniuratores, & conſpiratores: cuiuſmodi fuerunt fratres Ioſeph, qui in ipſum conſpirauerunt.
Gen. 37. Defenſione peccant, qui in foro alienas cauſas iniuſtas, vel lucri, vel amicitiæ cauſa, tuetur: quod magnum ſcelus rationibus multis fugiendum eſſe demonſtrabit.

F

De vitandis peccatis in Spiritum ſanctum, & de clamantibus in cœlum. Deq; peccatis linguæ. Cap. XVII.

MAXIME autem vitãda chriſtiano populo inculcabit Eccleſiaſticus orator peccata in Spiritum ſanctum: hæc autem ſunt præſumere de diuina miſericordia, deſperare

A ſperare de diuina bonitate, agnitam veritatem impugnare, fraternę gratiæ inuidere, obſtinato & impœnitenti animo in peccatis perſeuerare, quæ acriter reprehendet; quandoquidem neq; in hoc ſęculo, neq; in futuro remittuntur. Clamare quædam peccata in cœlum commemorabit: Homicidium voluntarium: nephandum flagitium contra naturam: pauperum, viduarum, atq; pupillorum oppreſſionem, & mer- *Auguſ. in Enchi. ca. 80. et lib. annot. in*
B cedem operariorum defraudatam. Quæ pec- *Iob. c. 30.* cata maxime deteſtans, ea forma dicendi vtetur, vt piorum hominum, pręſertim virginum animi verborum obſcęnitate non offendantur. qua de re agemus cum de elocutione tractabimus. Inculcabit linguam à malo coercendam eſſe: illud nobiliſſimum membrũ nobis datum eſſe ad laudandum Deum: blaſphemiam, ideſt Dei, beatiſſimæ Virginis, ſanctorumq; cum Deo
C regnantium execrationem abominandam eſſe: nullum deteſtabilius, magiſque nefarium ſcelus fieri poſſe, quam ſi clementiſſimi & in humanũ genus benigniſſimi Dei maieſtas execrationibus, & maledictis, quantum in nobis eſt, violetur: hoc peccatum ad mortem eſſe. dicat etiam, vitandum eſſe, ne (quod multi miſeris his temporibus faciunt) de alterius dignitate, exiſtimatione, fama detrahant: ne falſo quenquam crimine

mine accuſent; ne aliena bona in luce, & in com D
memoratione hominum poſita extenuent; virtutem, & laudem in crimen vertant; ne exaggerent aliorum mala, atque vitia, né ve occulta di-
Eccl. 19. uulgent: pulchra illa verba Eccleſ. cõmemoret: Audiſti, inquit, verbum aduerſus proximum tuum? commoriatur in te, fidens quoniam non te dirumpet. cumq; conſtet, nomen bonum longe melius eſſe, quam diuitias multas, non ſolum
noſtrę ſed alterius etiam exiſtimationi conſulen- E
dum affirmet: & dicat iudicandum non eſſe, ne iudicemur: Deo & hominibus odio eſſe detractorem; de quo ſcriptum eſt: Abominatio hominum detractor. eos præcipue, qui de principibus tum Eccleſiaſticis, tum ſęcularibus detra-
Exod. 22. hunt, grauiſſimo ſcelere obſtringi, cum Exodo ita vetitum ſit: Principi populi tui non maledices: & in maledictionem Cham filij Noë incide-
Prou. 24 re. ita præcepiſſe ſapientem: Cum detractori- F
bus ne commiſcearis. hac ratione maledicentiã
Prou. 25 comprimi: Ventus enim Aquilo, vt ait Salomon in Prouerbijs, diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahentem. Præterea interdum ita exclamabit: Quid magis impium eſt, quàm ſurdo maledicere, & coram cęco ponere offendiculũ? quod facit is, qui abſentium famam lædit. Adulationem dicat eſſe venenum, quo præſtantia ſępe

A pe ingenia corrumpuntur; eam infideliſſimam eſſe conſiliariam, rerum publicarum, regnorũq; peſtem, contemptiſſimos & ridiculos homines efficere: addat nec adulandum eſſe alteri, nec adulantibus patefaciendas aures; aliorum potius reprehenſiones ęquis auribus accipiendas, cum ſcriptum ſit: Meliora ſunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oſcula odientis. &, Væ qui *Prou.* 23 conſuunt puluillos, & faciunt ceruicalia. Cæ-
B tera item, in quibus peccatur lingua, Eccleſiaſticus orator deteſtabitur, & oſtendet, cauſas diſcordiarum ſerendas non eſſe. monebit auditores, caueant, ne bilingues ſint, ſe iactent, ac venditent, aliorum ſecreta ſibi commiſſa apperiãt, ne per leuitatem, & imprudentiam comminentur: tum nihil temere promittant; otioſum ſermonem non habeant, nec verò multum; non ſuſcipiant peccatorum ſuorum defenſionem;
C contentionem, rixas, iurgia fugiant: ſæpius inculcabit, os quemque ſuum diligenter cuſtodire debere: Nam qui cuſtodit os ſuum, vt eſt in Prouerbijs, cuſtodit animam ſuam: & ſicut vrbs patens, & abſque murorum ambitu, ita vir, qui nõ poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum. Id autem difficile eſſe oſtendit Dauid, qui ſic Deum orabat: Pone, Domine, cuſtodiam ori meo, & oſtium circunſtantiæ labijs meis.

Vitanda

Vitanda eſſe dicet leuia, & venialia peccata (quatenus humana infirmitas patitur) ne paulatim in mortalia incidamus. addet, vitandam eſſe improborum hominum conſuetudinem, nam fieri vix poteſt, vt qui tangit picem, non inquinetur ab ea: vitandam curioſitatem, impudentiæ ſororem, vanitatis nutricem: vitanda theatra, publica ſpectacula, frequentia conuiuia: inde enim ſæpe deteriores homines, atque etiam interdum triſtiores ſolent recedere. vitandum eſſe de ſeipſo loqui, niſi neceſſitas cogat, vt fecit interdũ B. Paulus ad Corinthios: Miniſtri Chriſti ſunt, & ego, vt minus ſapiens dico, plus ego.

D E

2.Cor.11

De Agendis. Cap. XVIII.

Pſal. 33. 36.

QVIA non ſatis eſt declinare à malo, ſed Chriſtianum hominem oportet agere bonum, hortabitur Eccleſiaſticus orator fideles Chriſti, ad agenda ea, quæ lex iubet: legem dictam eſſe explicabit ab eligendo, eo ꝙ eligant homines, quid agendum ſit: aut à ligando, ne tanquam furentes præcipites ruamus. Hanc legis diſtinctionem interdum afferet, ſumptam ex ſcholaſticis doctoribus: legem aliã eſſe diuinam, aliam humanam. Diuinam (vt interim æternam omittamus, quæ eſt ſumma ratio, cui

F

A cui ſemper obtemperandum eſt, cuius quoſdam veluti radios mentis lumine cernimus) diſtinguat in naturalem, & poſitiuam: naturalem eſſe rectitudinem intellectus, & primam regulam, à qua omnes res agendæ regulam accipiunt: huic legi dicet parendum: alteri non eſſe faciendum, quod nobis fieri nollemus: faciẽdum alijs, quod nobis optaremus fieri: exclamabit, obſcurari prauis conſuetudinibus legem naturę, quoſdam B luporum, vulpium, & aliarum ferarum mores induere: & quibus valde deberent prodeſſe, illis nocere. Poſitiuam diuidet, in veterem, & nouam: veterem legem nempe Moyſis eſſe quidẽ diuinam, ſed vmbram continere veritatis, fuiſſe datam propter tranſgreſſionem, demonſtrare peccatum: eius ſacramenta ſignificare, ſed non continere gratiam. legem nouam, hoc eſt Euangelicam, continere veritatem, & gratiam, quam C ſanctiſſimis ſacramẽtis confert: datam eſſe propter iuſtificationem. appellari verbum fidei, veritatem Dei, ſcientiam ſalutis, & cœleſtem epiſtolam, hanc diuinitus miſſam epiſtolam, ſæpe legendã proponet: ſanctiſſima ſacramenta, quę veluti pharmaca, ad humanas infirmitates ſanandas, & inſtrumenta diuinæ gratię, & noſtræ ſalutis inſtituit D. N. Ieſus Chriſtus, Rex, magiſter, & medicus animarum noſtrarum, docebit eſſe

Legis diuiſiones.

Bernard. ſerm. de cœna Do.

C maxime

Aug.li.3 de doctr. Chri.c.9. Ambroſ. li.4. de ſacram.c.4 Concil. Trid.Seſſio.7. Ioan.3. Tit.3. Actor.8. Ioan.6. Ioan.20. Ezec.18. Iacob.5. Tit.1. 1.Cor.4. Epheſ.5. 1.Cor.7. Conc.Floren. Trid.ſeſſ. 7.can.9. de ſacra. Aug.contra epiſt. Parmen. cap.13.

maxime veneranda: quo loco interdum dicet D
eſſe ſacræ rei ſigna, hoc eſt, viſibiles formas inuiſibilis gratiæ, quibus Chriſto coniungimur, veluti membra capiti, & ſancti efficimur. Oſtendet pluri b. verbis, quemadmodum homo naſcitur, creſcit, alitur, valitudinem recuperat, poſtremò eius vires debilitatę reficiuntur: ita animã Baptiſmo renaſci, Chriſmate creſcere, ſancta Euchariſtia, tanquam pane quotidiano, aliq́; ſacramento Pœnitentiæ ſanari; extrema vnctione recrea- E
ri, ipſiq́; faciliorem in cœleſtem patriam aditum patefieri. ad quæ remedia adhibenda, neceſſarium eſſe ſacramentum Ordinis: ad fomitem carnalis concupiſcentiæ debilitandum, & ad propagandum populum Dei, inſtitutum eſſe ab eodem D. Ieſu Chriſto ſanctum Matrimonium. Qua de re ſæpe ſermonem habebit, cum nihil poſſit eſſe populo Chriſtiano vtilius, quam ſcien-
tia, & rectus vſus ſanctiſſimorum ſacramentorũ: F
quo vſu, pręſertim ſanctiſſimæ Euchariſtiæ, excitatur ad cognitionem innumerabilium beneficiorum, quæ benigniſſimus pater Deus in nos contulit, & confert quotidie: excitatur ad humilitatem, cum per viſibilia elementa, tantam gratiam ſe conſequi animaduertit. Ad gratiarum etiam actionem inflammari poteſt, cum ſanctiſſima ſacramenta, veluti pignora ſalutis ſuæ, ſibi

à Do-

A à Domino noſtro Ieſu Chriſto relicta, ſe habere intelligit. Dicet tria e ſeptem eſſe eiuſmodi, vt ſemel tantum ſuſcipi debeant, ſcilicet, Baptiſmum, Confirmationem, & Ordinem ſacrum. Pœnitentiæ, & ſanctiſſimæ Euchariſtię frequentiam eſſe fructuoſiſſimam, & maxime commendandam, rationibus multis, atque etiam ſacræ ſcripturæ teſtimonijs, poterit comprobare. Qua de re fortaſſe alio loco pluribus agemus. Ad ſu-
B ſceptionem autem extremæ vnctionis, ingraueſcente morbo, auditores hortabitur: dicetque non modo animę ſed & corpori magnum afferre ſolatium, atque etiam remedium. cauendum maxime, ne ſine hoc ſacramento ex hac vita migremus: & valde optandum, atque (quantum in nobis eſt) curandum, vt mentis compotes, in vltimo illo agone, ſalutari hoc medicamento recreemur: quod ſiquis poſtulet, inde rectæ con-
C ſcientiæ indicium ſumi poſſe commemorabit. Verba Apoſtoli, cum de matrimonio aget, explicabit: melius eſſe nubere, quam vri: vituperari non poſſe qui ſecundis, aut tertijs etiã nuptijs, libidinis ardorem ſtudent cohibere: valde vituperandos illos, qui, homines remedio à Chriſto medico ſibi relicto vtentes, importunis clamoribus & pulſationibus (quod quibuſdam in locis, non ſine magna piorum hominum offen- *1. Cor. 7.*

C 3 ſione,

ſione, fit) perturbant: laudandos (vt exiſtimauit idem Apoſtolus) qui mortuis vxoribus, aliã non ducunt, modo abſtineant ab illecebris voluptatum, & Deo ſeruiant, Hęc pauca, quæ attigimus, explicabit cum de euangelica lege loquetur Eccleſiaſticus orator: deq; numero, effectis, differentijs, ritibus, & miniſterijs ſacramentorum (prout locus & tempus poſtulare videbuntur) ea (præ manibus Catechiſmum Romanum in primis habens) dilucide exponet, **D** **E** quæ etiam in ſanctorum Theologorum, præſertim ſcholaſticorum (qui patrum ſententias diligentiſſime examinauerunt) libris reperiuntur. Monemus etiam oratorem Eccleſiaſticum, cum de hac lege Euangelica ſermonem habebit, caueat, ne tam multa de Dei miſericordia dicat, quin diuinam etiam iuſtitiam commemoret: de excellentia fidei non tam multa loquatur, quin vtilia, & neceſſaria opera ad ſalutem **F** explicet. inſtituendas ita actiones hortetur, vt charitate condiantur. doceat, Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligẽdum: deinde propriam animam, & animam aliorum; tertio corpus proprium: item corpora proximorum. Decalogum, qui eſt compendium optimarum rerum, quæ agendæ in hac vita ſint, ſeruandum. Cum autem de lege poſitiua

dixerit,

A dixerit, multa de auctoritate ſummi Pontificis,
Chriſti vicarij, & Petri legitimi ſucceſſoris, po-
terit in medium afferre: de qua nos alio loco di-
cemus: & oſtendet, parẽdum canonicis legibus,
quia cum diuina conſentiunt: item ciuilibus, ſi
ab eadem diuina lege non diſcrepent. Cęremo-
niæ etiã in ijs, quæ ab homine Chriſtiano agen-
da ſunt, recte numerantur. ſunt enim propenſę
voluntatis, & charitatis in Deum ſigna quędam,
B & argumenta, hinc & genua inflectimus, & ca-
put inclinamus, & pectus percutimus, & oculos
aliàs extollimus, alias deijcimus. Nam, vt S. ſcri-
pſit Baſilius, ſi extra corpus conſtituti eſſemus,
neceſſarium eſſet, ea tantum curare, quæ animæ
ſoli optime conducerent. quoniam vero gemi-
nus eſt homo, conuenit geminum eſſe virtutum
ſtudium, quod & corporis laboribus, & animæ
exercitationibus abſoluatur. Monendi ſunt au-
C ditores, vt ea agant ex animo: & ſępe dicendum,
ſimulatam religionem duplicem eſſe impietatẽ,
veriſſimam eſſe illam ſententiam, Omnis gloria
filiæ regis ab intus. omnes pręterea cęremonias
diligentiſſime eſſe retinendas: ꝗ hæc, quę ſenſi-
bus noſtris offeruntur, & piæ religioſæq; mentis
amorem in Deum alant, atq; accendant, & in
animis hominum religioni non admodum de-
ditorum, pietatis ſtudium ſenſim excitent, & au-

geant. Oratione adiuuandas eſſe actiones dicat: Dominum preces lachrymis aſperſas libenter accipere, orationem eſſe nutricem charitatis, manſuetudinis germen, lętitię fructum, mœroris, & deſperationis expultricem: iucundiſſimam peregrinationis noſtræ comitē, nihil magis prodeſſe, vt rite oremus, quā ſi noſmetipſos abnegemus; dicat Dæmonem inuidere oranti, & omnes adhibere machinas, vt eum à propoſito dimoueat. moneat prętcrea, in minimis etiā negotijs adhibendam eſſe orationem: iterandam ſępe ex animo orationem, quam Dominus noſter Ieſus Chriſtus docuit: illa verba proferenda & ponderanda ſępiſſime, Fiat voluntas tua. Docebit poſtremò agenda omnia, quæ cū virtute fiunt. quæ autē ſint pręcipuę virtutes Chriſtianę, ſtatim ſumus dicturi, quia de genere Demonſtratiuo tractare iam incipimus. D E F

De genere Demonſtratiuo, & deſcriptiones quarundam Chriſtianarum virtutum. Cap. XIX.

HIS explicatis, quę ad genus Deliberatiuum pertinent, conſequens eſt, vt de genere Demonſtratiuo agamus: quod in laudatione, & vituperatione conſiſtit. In hoc Demonſtratiuo

Ariſt. c. 22. lib. 1. ad Theo.

A ſtratiuo genere ſępiſſime verſati ſunt ſancti viri, ſic laudãtes ſeruos Dei (ipſi enim ſoli digni ſunt laude) vt cœli, & terræ dominum, & omnium bonorum principem, & largitorem laudarent, atq; populos ad eorum imitationem excitarēt: tyrannos vero Diaboli miniſtros, & peruerſos homines vituperantes, ad gratiarum actionem (ijs e medio ſublatis) inuitarent: vt fecit ſanctus Gregorius Nazianzenus in orationib. contra Iu- B lianum. Cum vero in chriſtiana republica nihil ſit laudabile, quod à religione non manet, & vera non ſit conditum pietate, dicamus quid ſit religio, & quid pietas, & rationem inueniendarum propoſitionum, quę ad veram laudem pertinent, proponamus. Eſt igitur Chriſtiana religio (in qua naſci maximum Dei beneficium eſt) dicta à religando: quia quodã vinculo, nos Chriſtiani, patri & principi rerũ omnium Deo iuncti C ſumus, & religati. eſt debitus cultus, quem Deo tribuimus, fide, ſpe, & charitate: eſt Chriſti imitatio, & perfecta iuſtitia, & recta amoris regula. Pietas, eſt obſequiũ, quod exhibet Deo primũ, deinde alijs, quos nobis Deus venerandos propoſuit: vt ſacerdotibus, parētibus, regibus, principibus, pręceptoribus, natu maioribus. Chriſtianas virtutes, deſcribimus, non vt ſchola theologorum ſolet in omnibus accuratius, ſed

Cice. frequēter in Rheto. Quinti. c. 9. libr. 3.

Greg. Naziã. in Ora contra Iul.

2. de Inuent.

Ephe. 2.

Heb. 11. craſſiori quodam modo. Fides eſt habitus, quo D
Rom. 10. firmiter aſſentimur reuelatis à Deo, porta ſalu-
1. Cor. 13. tis, religionis fundamentum. Spes eſt certa ex-
pectatio futuræ beatitudinis, iucunda vitæ ſpiri-
ritualis ſocia, & optima in rebus aduerſis conſi-
Roma. 5. liaria. Charitas eſt finis præcepti, forma virtutũ,
Tit. 2.
1. Pet. 1. & vitæ chriſtianæ veluti anima: patientiæ, humi-
Rom. 13. litatis, & omnium bonorum magiſtra: hæc eſt
Coloſ. 3. via Dei ad homines, & via hominum ad Deum,
Tit. 1.
cauſa & mater omnium virtutum, quæ ſi deſit, E
fruſtra habentur cętera: ſi autem adſit, habentur
omnia. ita vt, qui hac nobiliſſima virtute ſit or-
natus, in maxima paupertate ſit diues, & omni-
bus commodis abundet: quia in Deo manet, &
Deus in eo. Propago quędam charitatis eſt bo-
nitas: qua potiſſimum Chriſtianus homo Deo,
quo ad eius fieri poteſt, ſimilis euadit, alteri qui-
buſcunque rebus poteſt prodeſſe ſtudet, ſua vel
animi, vel corporis, vel externa bona impartit F
alijs, omniumq; hominum vtilitati, & ſaluti, re,
opera, conſilio inſeruit. Oratio, quam condi-
mentum actionum paulo ante diximus, quia eſt
fidei, ſpei, & charitatis comes, ſic etiam deſcribi
poteſt: eleuatio mentis in Deum, colloquium
cum Deo, clauis, qua aperitur cœlum, telum
quo Sathanæ inſidijs reſiſtimus. Deuotio, eſt
prompta voluntas ſeruiendi Deo, gratiſſimum
volunta-

A voluntatis noſtrę ſacrificium, religionis filia, bonarum omnium actionum altrix. Prudentia eſt cognitio rerum vitandarum, & expectendarum (vt ſcribit D. Gregorius) induſtriæ mater, ſalutarium illorum præceptorum magiſtra: Noſce teipſum: Ne quid nimis: Auream dilige medioeritatem. Iuſtitia eſt conſtans ac perpetua voluntas, tribuendi vnicuique quod ſuum eſt: Deo cultum, ſanctis venerationem, ſacerdotibus & *Gregor. Prouerb. 95.*

B parentibus obedientiam, & obſeruantiam, regibus debitum honorem, omnibus mutuum amorem: eſt virtus quæ magis alijs, quam ſibi prodeſt, vt S. ſcribit Ambroſius. Iuſtitiæ pars eſt Chriſtiana liberalitas, quam eleemoſynam dicimus, qua Deo fœneramur, & peccata noſtra redimimus. Fortitudo, eſt firmitas animi contra moleſtias ſęculi, laborum ſuſceptio, malorumq; perpeſſio: eſt habitus, quo præditus qui *Amb. lib. de parad. Ariſt. 7. libr. 3. moral.*

C eſt, nihil niſi turpia timet, tolerat fortiter aduerſa, fert moderate proſpera, mortem etiam (quando opus eſt) contemnit: eſt voluntatis robur, virtutum tutela, vitiorum expultrix, periculorũ ſapiens expugnatrix. Pręſtantiſſima autẽ Chriſtianorum fortitudo, eſt martyrium, quod quidem eſt delictorum finis, periculi terminus, dux ſalutis, verus patientiæ magiſter: eſt (vt S. martyr Cyprianus ſcripſit) baptiſma, in quo angeli

baptizant,

baptizant, Chriſtus exultat, poſt quod nemo D
iam peccat, quod fidei noſtrę incrementa con-
ſummat, quod nos ſtatim, vbi ex hac vita diſceſ-
Aug. lib. de mer. eccleſ. ſimus, Deo copulat. Temperantia, eſt rationis in libidinem, atq; alios non rectos animi impetus, firma & moderata dominatio: eſt amor, ſeſe integrum Deo, & incorruptũ ſeruans. Temperantiæ comes, eſt Ieiunium, quod eſt optima cuſtodia corporis, tuta habitatio, fortium virorum munimentum, egregius in bello fortitudinis, in pace quietis magiſter. E Hę vero temperantiæ veluti filiæ à ſanctis viris laudantur, pudici-
Tertul. tia, caſtitas, & virginitas. Pudicitiam, Tertullianus ſic deſcribit: florem morum, honorẽ corporum, decorem ſenſuum, integritatem ſanguinis, fidem generis, fundamentum caſtitatis. Caſtitatem vero dicimus munimen ſanctimonię, & ſinceritatis indicium. hęc, vt S. ſcripſit Ephrem, eſt ſocia Spiritus ſancti: gaudium parit, triſtitiã F interficit, quidam eſt currus ſpiritualis, qui eam
Cypria. l. de virgi. poſſidentem tollit in ſublime. Virginitas (vt Cypriani vtamur deſcriptione) eſt flos eccleſiaſtici germinis, decus & ornamentum gratię ſpiritualis, lęta indoles laudis, & honoris, opus integrum, & incorruptum, Dei imago reſpondẽs ad ſanctimoniam domini, illuſtrior portio gregis Chriſti. Patientia eſt fortitudinis ſoror: nec

manet

A manet ſola; nam hac virtute qui eſt præditus, gaudet in rebus aduerſis, probatur in calamitatibus, exultat in tentationibus. Longanimitas, virtus philoſophis non omnino cognita, à patientia aliquantulum diſtincta, modeſtiæ (vt ſanctus ſcribit Chryſoſtomus) filia: ijs, quos vlciſci poteſt læſa, ignoſcit: de eorum, qui improbi ſint, atque inimici, reſipiſcentia, & ſanitate mentis bonam ſpem concipiens, eorum
B interea inſcitiam, & animi imbecillitatem atque impotentiam excuſans, ex hisque natas iniurias, & incommoda ferens. Perſeuerantia, eſt nobiliſſima chriſtianorum virtus, ſummi regis filia, conſtantiæ nutrix, ſoror patientiæ, interioris pacis cuſtos, ſine qua in cœleſtem patriam nemo ingreditur. Fundamentum autem omnium chriſtianarum virtutum eſt humilitas, ſine qua nemo in chriſtiana philoſo-
C phia poteſt proficere. Humilitas, eſt quædam inclinatio mentis coram Deo: eſt ars cognoſcendi, & ſpernendi ſemetipſum, & res humanas, & inanem gloriolã fugiendi, alios ſibi præferendi, & fideliſſima ſapientiæ miniſtra: non enim poteſt quis dici ſapiens, niſi ſit humilis. hanc virtutem ſequitur magnanimitas chriſtiana, quæ in remittendis iniurijs, atque etiam fugiendis honoribus eſt poſita.

Bernard. epiſ. 129.

Hierony. ſuper Mat. 19.

Perſpicuum eſt autem omnes actiones, quæ ex his virtutibus proficiſcuntur, eſſe laudãdas: quę ex contrarijs, vituperandas: ſed eæ magis laudantur, quę nos Deo magis coniungunt, eique nos ſimiles faciunt: vt opera charitatis, & miſericordiæ: item quæ gloriam Dei magis augent, vt Martyrium, & ſimilia. D

Quod parce, & raro Eccleſiaſticus orator laudat eos, qui viuunt, & vnde laudis argumenta ducantur. Cap. XX. E

VIVENTES Eccleſiaſticus orator per raro laudat, aut quia ignoratur, laudene an vituperatione quis dignus ſit: cum nemo poſſit affirmare aliquem Deo eſſe gratum: aut quia, dum viuimus, acribus inimicis oppugnamur, & incertus eſt pugnæ exitus: aut cauet hoc maxime, ne dulce venenum exhibens viuentibus, noceat, & turpem adulationis notã ſubeat. F in funere laudat. Sanctiſſimorum hominum extant orationes, cum Platonis Menexeno, cum Periclis illa oratione, quæ legitur apud Thucididem, atq; etiam cum Iſocratis illa in laudem Euagorę conferendæ; & pręſertim ſanctiſſimi illius viri (quem nobis Theologum eloquentiſſimum, & Demoſthenem chriſtianum licet appellare)

A pellare) Gregorij Nazianzeni leguntur aliquę huius generis in laudem Athanaſij, Baſilij magni, & aliorum: ex quibus colligitur, laudum genera ex tribus potiſſimum temporibus ſumi poſſe: quorum primum quidem eſt illud, quod eius, quem laudamus, ortum præceſſit: alterum, quo ille vixit: tertium, quod mortem eſt conſecutum. primò autem conſiderantur patria, parentes, maiores, quorum aut nobilitati reſpon-

Cicer. in part.

B dere, aut obſcuritati lucem afferre pulchrum eſt. huc pertinent etiam oracula, & reſponſa diuina, à quibus laudari poſſunt Iſaac, Iacob, Ioannes Baptiſta, multique alij viri ſanctiſſimi, quos parentes aſſiduis precibus à Deo impetrauerunt: & de quibus, antequam naſcerentur, multa pręclara pręducta fuerunt. B. Gregorius Nazianzenus elegantiſſime Baſilium laudat à patria, illis verbis: Cum permulta nobis laudum argumen-

Greg. Nazia. in Ora. funeb.

C ta, quod ad patrem attinet, ex paterno latere Pontus ſuppeditet: & quidem nequaquam minora priſcis miraculis, quibus hiſtoricorum, & poetarum pleni ſunt libri: tum etiam multa ſubminiſtrat patrium ſolum hoc meum, dignitate illuſtris Cappadocia; non minus virorum ſobole præſtans, quam equorum. Deinde conſiderantur virtutes, quibus præditus fuit, doctrina, munera, vel publica, vel priua-

ta illi commiſſa, res geſtæ, familiaritates, amici- D
tiæ, & in primis ea, quæ quis in vltimo huius vi-
tę actu egerit: vbi loco, à conſentaneis vti pote-
rit orator, & oſtendere eum, qui laudatur, digna
patria ſua, digna maioribus ſuis, digna educa-
tione, rebus ante geſtis feciſſe: & omni tempore
virtutum exempla dediſſe: non vt ea ratione ina-
nem gloriolam aucuparetur, ſed vt Dei gloriã,
quantum in ſe eſſet, augeret, & Sathanę tyranni-
di ſe opponeret: quibus in rebus exponendum E
eſt in primis, quid ſupra expectationem homi-
num, ab eo videatur factum. Maxime autem
ad laudem pertinet, cum quis aut ſolus, aut cum
paucis, aut primus aliquid pręclare geſſerit. qua
ad Phi: 2 re præ cęteris omnibus, Saluator noſter præci-
pue laudari debet, cui ſoli pręſtantiſſimum illud
Ieſu nomen, quod eſt ſuper omne nomen, & in
quo omne genu flectitur, cœleſtium, terreſtriũ,
& infernorum, conuenit: qui ſolus ex virgine F
natus eſt, ſolus propria virtute reſurrexit, nun-
Luc. 2. quam moriturus. item Beata Virgo Maria,
quòd ſola filium Dei genuerit, quòd ſola an-
te partum, in partu, & poſt partum virgo ex-
titerit: quod ſola plena gratia, mater miſericor-
diæ, regina cœli, domina angelorum appelle-
Ioan. 13. tur. Sanctus etiam Ioannes Euangeliſta, quòd
Ioan. 19. ei ſoli conceſſum eſt, vt Chriſti dilectus diſcipu-
lus

A lus appellaretur, & ſuper eius pectus in cœna recumberet, dulciſſima illa verba audiret: fili, ecce mater tua. Pauci fecere, quod Stephanus, qui *Act.7.* orauit pro ijs, à quibus lapidabatur. pauci relictis imperijs, in monaſteria ſe abdiderunt, vt ſuperioribus annis fecit Carolus V. Imperator. pauci, imò pauciſſimi Pontificatu ſe abdicarũt, vt fecit Cœleſtinus, à quo Cœleſtinorum monachi nomen habuerunt: quod eius factum, etſi à B nonnullis, metientibus omnia huius vitæ commodis, & ſplendoribus, non ſit laudatum, tamẽ eius animi celſitudo eſt laudanda: quandoquidem ea, quę tantopere cæteri admirantur, hic vir eximius, deſiderio ęternæ gloriæ, contempſerit: & proprię ſaluti conſulens, parere (quod tutius eſt) quam imperare maluerit: ideoq; merito, ob alias eximias virtutes, ſanctæ Eccleſię iudicio inter ſanctos eſt relatus. poſtremo conſi C derantur honores poſt mortem tributi, dolor, luctus, ſquallor: quem locum præclariſſime tractat ſanctus Gregorius Nazianzenus, Baſilium *Greg. Nazianz. in orat. fun. Baſil.* laudans. Efferebatur (inquit) vir ſanctus ſanctorum manibus elatus: atque omnes operam dabant, partim vt fimbriam arriperent, partim vt vmbram, vt feretrum, quo ſanctus portabatur, vel ſolum tangerent. quid enim illo corpore ſanctius, aut pretioſius? & paulo poſt: Plena

erant

erant fora, & porticus hominum illum proſe- D quentium præeuntium, ſequentium: multa millia hominum omnis generis, & ętatis, ante eum diem incognita, pſalmodię luctu impediebantur, ac vincebantur: patientia doloris magnitudine frangebatur; certabant noſtri cum cęteris: cum Ethnicis, cum Iudęis, cum aduenis, atque illi viciſſim nobiſcum, vtris vberiores lachrymę vberiorem vtilitatem afferrent. Comparationibus etiam vſi ſunt ſancti homines ad laudan- E dum: vt idem fecit Gregorius Baſilium laudans: qui patribus vtriuſque teſtamenti, Ioanni etiam Baptiſtæ, & Apoſtolis, cum eleganter admodũ comparat. Locum illum, quem propoſuit Ariſtoteles, à vicinitate vitiorum, & virtutum, tanquam inutilẽ, & pernicioſum Eccleſiaſticis oratoribus, reijcimus. nam cũ nihil à chriſtiana religione ſit alienius, quam mentiri: qui meticuloſum diceret cautum; callidũ, prudentem; furio- F ſum, apertum; ſtupidum, manſuetũ: is non chriſtianus orator, ſed Sathanę potius miniſter, & ſeductor eſſet dicendus. Magnũ etiam momentũ ineſſe idem grauiſſimus philoſophus ſcripſit, vbi quiſq; laudetur, quod nobis non magni faciendum putamus: vbiq; enim, & apud omnes ea tantum laudanda, quę cum pietate coniuncta ſunt, vt orbis chriſtianus vna ciuitas eſſe videatur.

Ariſt. ca. 23. lib. 1. Rhetor.

Quod

A

Quod Eccleſiaſtici oratoris Amplificatio ſit multum diuerſa ab Amplificatione qua vſi ſunt huius ſæculi Oratores. *Cap. XXI.*

CVM omnis laus, quæ ab Eccleſiaſtico oratore ſanctis viris tribuitur, huc potiſſimum ſpectet, vt auditores ad eorum imitationem impellantur: oratoris officium erit, ſæpe

B in hoc Demonſtratiuo genere amplificationes adhibere: non eam ob cauſam, quam Iſocrates profeſſus eſt; qui ad oratorem dicebat pertinere, parua extollere, & magna efficere, minima dicendo: ſed vt res cognoſcatur eſſe tanti momenti, quāti eſt re vera: quod nihil eſt aliud, quā homines ad ſinceritatē iudicij reuocare. Amplificationes aūt dicuntur, cùm argumēta ipſa, cū verbis tū rebus ad auditores magis afficiēdos di-

Idem aiebat Gorgias apud Cicer. in Bru. vide & 3. de orat.

C latantur, quę ex eiſdem locis, vnde etiā laudationes ipſæ, ſumi poſſunt. Eſt pulchra illa amplificatio B. Bernardi ad Eugenium Pontificem, ab ipſius Pōtificis perſona ſumpta: Tu es ſacerdos magnus, & Pontifex ſummus: tu Princeps Epiſcoporū, tu hæres Apoſtolorū, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchiſedech, dignitate Aarō, auctoritate Moyſes, iudicatu Samuel, poteſtate Petrus, vnctione

Bern. ad Eugen.

D Chriſtus;

Maxim⁹. Chriſtus; tu es cui claues traditæ ſunt. S. Maximus epiſcopus de ſancto Ioanne Baptiſta verba faciens, amplificatione his verbis vſus eſt: Merito illum præcipuo honore veneramur, qui ſpeciali quadam gratia redemptorem mundi nouiſſimus prophetauit, vt oſtenderet eum primus. hic enim ſolus eſt prophetarum, qui D.N. Ieſum Chriſtum, quem alij in longa tempora futurum pręſciuerunt, proprijs oculis videre meruit, & annunciare præſentem: hic eſt ille, quem inſpi- D

rante Deo, præſcius annunciauit Iſaias, dicens: *Iſa. 40.* Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini. *Ioan. 1.* *Luc. 3.* quam congrue (fratres chariſſimi) B. Ioannes *Luc. 1.* prædicatus eſt vox, qui cœleſtis verbi & pręco *Math. 11* *Luc. 7.* mittebatur, & teſtis? hic eſt ille, cuius per An- *Chryſoſt.* gelum Gabrielem prænunciatur natiuitas, & nomen, & meritum: hic eſt, qui iudicio cœleſtis ſententiæ, cunctis mortalibus antefertur, dicente Domino: Non ſurrexit inter natos mulierum E

maior Ioanne Baptiſta. Sanctus Ioannes Chryſoſtomus de beatis Apoſtolis Petro, & Paulo loquens, præclariſſima vtitur amplificatione, illis verbis: Ego vero Romam propterea diligo, tametſi aliunde illam queam laudare; nempe à magnitudine, ab antiquitate, à pulchritudine, ab imperio, à diuitijs, à rebus in bello fortiter geſtis: ſed dimittens omnia, ob id illam beatam F

prædico,

A prædico, quòd erga illam ſancti Petrus, & Paulus, dum viuerent, adeo fuerunt beneuoli, adeo illam amauerunt, & poſtremo in ea vitam finierunt, quorum ſancta corpora ipſa poſſidet; & propterea ciuitas illa hinc facta eſt inſignis magis, quam ab alijs rebus omnibus, & tanquam corpus magnum, & validum, duos habet oculos illuſtres ſanctorum videlicet horum corpora. non ita cœlum ſplendeſcit, quando radios Sol
B demittit, quemadmodum Romanorum vrbs duas illas lampades vbique terrarum effundens: hinc rapietur Paulus, illinc Petrus: conſiderate, & horrete quale ſpectaculum viſura ſit Roma; Paulum videlicet e theca illa cum Petro ſurgentem in occurſum domini ſurſum ferri: qualem roſam Chriſto mittet Roma? qualibus coronis duabus ornatur vrbs iſta? qualibus catenis aureis cincta eſt? quales habet fontes? propterea
C admiror hanc Vrbem non propter copiam auri, non propter columnas, neque propter aliam rem, ſed propter columnas illas Eccleſiæ. quis mihi nunc dabit circumuolui corpore Pauli? affigi ſepulchro? videre puluerem corporis illius, quæ adhuc Chriſto deerāt, adimplentis? ſtigmata illius geſtantis? Quoniam verò contrariorum eadem eſt ratio ad amplificandum, ſimili modo vituperationi eędem regulæ ſunt adhibendæ,

Chryſ. de idem ſanctus Ioannes Chryſoſtomus de decol- D
decollat.
Io. Bapt. latione ſancti Ioannis Baptiſtæ in mulierem malam inuehens, pulcherrimam adhibet amplificationem: Nulla in hoc mundo beſtia ſimilis eſt mulieri malæ: quid inter quadrupedia animalia leone ſęuius? ſed nihil ad hanc: in ſerpentibus quid dracone atrocius? ſed nec hoc quidem cum muliere mala, & linguoſa conferri poteſt: nam & leo & draco in malo inferiores
Eccle.25. ſunt. Atteſtatur huic ſermoni meo ſapien- E
tiſſimus Salomon dicens, cohabitare leoni & draconi melius eſt, quam cum muliere mala, & linguoſa: quod amplificando mullis verbis confirmat, & poſt ait: nulla enim malitia æmulari poteſt mulierem malam. Atteſtatur iterum huic verbo meo ſapientiſſimus Salomon: quia non eſt caput ſuper caput ſapientis, & non eſt malitia ſuper malitiam mulieris.
O malum ſummum, & acutiſſimum Diabo- F
Gen. c.3. li telum mulier: per mulierem Adam in paradiſo proſtrauit, & de paradiſo exterminauit: per mulierem mitiſſimum illum Dauid,
2.Reg.11 vt necem militis ſui innocentis Vriæ Ethei do-
3.Reg.11 lo mandaret, armauit: per mulierem ſapien-
Iud. 16. tiſſimum Salomonem in præuaricationis ſacrilegium præcipitauit: per mulierem fortiſſimum Sanſonem illuſum, raſumque excæcauit:

A vt & virtute, & crinibus, & decoris oculis ſpoliatus, ludibrio foret hoſtibus, quibus fuerat ante terrori; & cum ijs captiuus moleret, quibus dominabatur inuictus. per mulierem caſtiſſimũ illum Ioſeph vinculis alligatum detruſit in carcerem. per mulierem illam totius mundi lucernam Ioannem capite truncauit. At quid dicam de hominibus? per mulierem angelos e cœlo depoſuit, ideſt homines ſanctos, qui ad cœlum
B pergebant: per mulierem cuncta omnino proſternit, iugulat, omnes interficit, omnes eludit repletos ignominia, & honore vacuos. Id autem pluribus verbis proſequitur, quæ nimis longum eſſet omnia in medium afferre. Amplificatio etiam oratori Eccleſiaſtico eſt vtilis, ac neceſſaria, vt declaret, & ponat ante oculos, grauitatẽ peccatorum, & præſertim eorum, quę non magna vulgò putantur, vt detractionis, & ſimi-
C lium. Sic ponet ante oculos grauitatem blaſphemię, nimirum, quia eſt peccatum contra Deum, contra cœli, & terræ dominum, contra patrem humani generis, à quo innumerabilibus beneficijs affecti ſumus: multos eſſe blaſphemos, quia ea, quæ prouidentiæ Dei tribuenda eſſent, tribuunt fortunæ, quia auctorem rerum omnium Deum non confitentur, quia eius ſummam ſapientiam non agnoſcunt. blaſphemos maxime

Gen. 39
Math. 14
Marc. 6.
Luc. 9.

ingratos eſſe: eo peccare grauius, quòd ex malitia peccant ſine vlla voluptate, natura humana minime inuitante. Illud monuerim clericos, vt in genere Demonſtratiuo verſantes, tractent locos communes de bono mortis, de contemnenda vita, de maximis, & grauiſſimis periculis, quibus expoſiti ſumus: & in fine ſermonis concludant, beatum illum, qui iam in portum eſt receptus: commemorantes pręcipuas illius virtutes, vt auditores ad eius imitationẽ excitentur. Laudantur angeli ab eorum attributis, quod Deum intueantur, quòd ei miniſtrent, quòd ęterna illa luce fruantur, quòd ſine vllo periculo, & metu in cœleſti illa patria cohabitent.

D E

Pauca de genere Iudiciali. Cap. XXII.

Ariſt.ca. 27.l.1.ad Theo. 1.ad Heren.

DE Genere Iudiciali multa ſęculi rhetores ſcripſerunt, quæ nullam aut minimam vtilitatem clericis, quibus nos potiſſimum ſcribimus, poſſint afferre. dicemus nos pauca, quoniam in paucis, & admodum raro in hoc genere ſanctos patres verſari ſolitos legimus. Nam quanquam orator Eccleſiaſticus in ſacris ſermonibus ſolet ita acriter reprehendere vitia, ſuperbiam, auaritiam, peruerſas etiam cõſuetudines, vt videatur accuſare, idque vt commodè faciat,

F

1.de Inuē. in part. Fab.c.11 lib.3.

ad

A ad vincendos animos, machinas ex genere iudiciali ſumptas adhibet: non tamen ſtatuendum eſt, tunc illum verſari in iudiciali genere, cum nullus adſit reus, nullus defenſor, nullus etiam iudex: ſed potius illas dicendi formas à genere iudiciali mutuari, easq́; accommodare ad ſalutaria conſilia proponenda, ad virtutes inducendas: quod deliberatiui generis proprium eſſe videtur: in quo genere taciti ſemper bonorũ con-
B ſiliorum diſſuaſores adſunt, Sathanas, mundus, & caro, & adſunt auditores, de quorum ſalute agitur, qui ſanum poſſunt admittere conſilium. Conſtat autem hoc genus accuſatione, & defenſione: ideo non accuſant clerici, quia humanam infirmitatem, & Dei miſericordiam agnoſcentes, ante oculos habent correctionem morum, non ſeueram iuſtitiam propoſitam. Permittitur tamen in ſacris concilijs ſacerdotibus accuſare,
C cum de honore Dei, & de communi populorũ ſalute agitur. In iudicio autem hæc conſideranda atque obſeruanda ſunt, vt qui accuſant, zelo Dei accuſent, nullo odio commoti, nulla vtilitatis aut inanis gloriolæ cupiditate adducti: apud quem accuſatur, iudicij auctoritatem habeat: qui accuſatur, talis ſit, vt peruerſis ſuis moribus alios corrumpat. ex quibus colligitur hæreticos à clericis (ſi opus ſit) maxime

eſſe accuſandos: quanquam in eccleſia Dei hoc D
tempore huiuſmodi diſceptationes non admittuntur, ſed teſtibus, & coniecturis, hęreticorum cauſæ iudicantur. Verum ſi in aliquo generali concilio, aut prouinciali ſynodo eſſet dicendum contra nouarum, & peruerſarum opinionum diſſeminatores, docendum erit caſtiſſimos vetuſtatis limites non eſſe prętereundos à ſancta matre Eccleſia, Spiritu ſancto edocta, nunquam recedendum; eam eſſe magiſtram, & arbitram ve- E
ritatis, & omnium errorum expultricem, ſtulti & impij hominis eſſe ab ea diſcedere; grauiſſimũ peccatum eſſe hęreſim, & eo grauius, ꝙ quamplurimis perniciem afferat, perturbet regna, vaſtet reſpublicas, & multa incommoda populo Dei afferat. Cum attigerimus (quatenus oratori Eccleſiaſtico ſatis eſſe videbatur) primam Iudicialis generis partem, quæ ad accuſationem pertinet, alteram, quæ ad defenſionem ſpectat, F
aggrediamur: in qua multo frequentius Eccleſiaſticus verſatur orator, vt oppreſſos homines
Act. c. 24 ſubleuet, innocentesq́; defendat. Huius generis eſt exemplum B. Pauli Apoſtoli in actis apoſtolorum, qui cum à quodam Tertullo oratore accuſaretur veluti ſeditioſus, & pacis ac quietis perturbator, ſe ipſe coram pręſide defendit: & breui tempore oſtendit falſum eſſe illud crimen,
quod

A quod ei erat obiectum. Huius etiam generis exemplum extat apud Tertullianum in illo Apologetico, quod ſcripſit contra gentes, probans non eſſe accuſandos, aut odio habendos chriſtianos, tanquam malos: ita enim ſcribit: omne malum, aut timore, aut pudore natura perfundit: malefici geſtiunt latere, deuitant apparere, trepidant apprehendi, negant accuſari, ne torti quidem facile, aut ſemper confitentur: certe condemnati mœrent, dinumerant in ſemetipſis malorum impetus, eosq́; vel fato, vel aſtris imputãt; nolunt enim eſſe ſuum, quia malum agnoſcunt: chriſtianis vero quid ſimile? neminem pudet, neminem pęnitet: ſi denotatur, gloriatur: ſi accuſatur, nō defendit: interrogatus, vel vltro confitetur: damnatus gratias agit: quid hoc mali eſt, quod naturam mali non habet, timorem, tergiuerſationem, pœnitentiã, deplorationem? quid hoc mali eſt, quo rei gaudent? cuius accuſatio votum eſt, & pœna fœlicitas? Defenſiones vero ſuſcipiendæ ſunt iuſtæ pro gloria Dei, aut pro dignitate chriſtiani nominis, vt Tertullianus fecit. defendenda eſt Chriſti D. N. ſanctiſſima religio, & ſanctæ ſedis Apoſtolicę auctoritas, etiã cum vitę periculo, tueri debet vnuſquiſq; exiſtimationem, & famam ſuam: vbi præſertim, ſi ea negligatur, alijs id ſit detrimento futurum. ca-

Tertul. in Apolog.

B

C

lumnijs

lumnijs oppreſſis coram iudice, & vbique locorum ſuccurrendum eſt. Sed caueat clericus, ne crebris defenſionibus multorum gratiam venari velle videatur, & inanem populi applauſum aucupari. deprecationibus vtatur interdum, ſi is, de cuius ſalute agitur, multa probitatis, & chriſtianæ pietatis indicia dederit: ſi ſemel peccauerit, cum autem defenſio nihil ſit aliud, quàm depulſio criminis, quod obijcitur: & interdum fieri ſoleat, cum inopes & omni ope deſtituti accuſentur. filiorum ſuorum, eorum ſcilicet, quos Deus fidei ſuæ commiſit, cauſas defendat: oſtendat falſum eſſe illud crimen, accuſantem malo animo in illum fuiſſe: non permittendum, vt ſeruus Dei calumnia opprimatur. Cauendum eſt maximè ſacerdotibus, ne ſanctiſſimis ſacramentis, inſtrumentis ſalutis ęternæ, veluti probationibus, ad quempiam vel accuſandum, vel defendēdum vtatur: quemadmodum ſiquis affirmet, non eſſe illum, qui accuſatur, proditorem, quia dum propria peccata confiteretur, proditionem illam non eſt confeſſus: aut calumniatorem eſſe illum, qui accuſauit hominem, quem ipſe ſcit optimum, cum eum ſępe propria peccata confitentem audierit. qui ſic defenderent filios ſuos, adimerent auctoritatem ſacramento Pœnitentiæ, & parum illis prodeſſent. Explicata Eccle-

A ſiaſtico oratori ſubiecta materia, quam tribus cauſarum generibus diſtinguẽdam demonſtrauimus, declaremus, quibus rationibus finẽ propoſitum idem orator conſequi poſſit.

Quòd ut cæteræ artes, ſic Rhetorica Eccleſiaſtica, propria adhibeat inſtrumenta, quae ſunt Enthymema, & exemplum, item quid ſit Enthymema, et à quibus locis ducatur. B *Cap. XXIII.*

NVLLA ars propriũ munus obit, neq; conſtitutũ ſibi finem conſequitur, niſi quibuſdam proprijs adhibitis inſtrumentis. Medicus amiſſam valetudinem ęgris non reſtituit aut cõſeruat, niſi dięta, quę eſt recta victus ratio, aut medicamento purgante, aut venæ inciſione alijsve curationibus: nec faber ſinę malleo, lima, C ac forcipe, alijsq; inſtrumẽtis vllum opus efficit. ita Eccleſiaſticus orator duobus argumẽtorum generibus perſuadet alterum ſumitur ab illis rebus, quas ipſe non excogitat, quas ſuppeditat fęcunditas ſacrarum literarum, quas ſubminiſtrãt traditiones Apoſtolorum, ſacra concilia, ſancta mater Eccleſia: de quibus paulo poſt agemus. alterum argumentorum genus tribus rationibus continetur. Prima, ſi vir innocens,

&

& ſanctus habeatur, quam opinionem aſſiduis orationibus, ſanctis ſacrificijs, ieiunijs, modeſtia conſequetur. quę ſane opinio magnam vim habere conſueuit ad extirpanda vitia, ad virtutes inſerendas. Quemadmodum quibuſdam in oppidis licet videre, in quibus paterna quadam auctoritate, vt patresfamiliæ regere familias ſuas ſolent, ita quidam boni parochi gregem curæ ſuę creditum ducunt quocunq; volunt, ad bona conſilia amplectenda, ad ſanctas ſocietates inſtituendas, ad ſacra templa ornanda, ad iniurias ſtatim remittendas, ad prauas conſuetudines tollendas facile filios ſuos inducunt. Secunda perſuadendi ratio in hoc eſt poſita, vt audientiū animi ad aliquas affectiones, ad timorem, ad pęnitentiam, ad ſpem, ad lętitiam, ad luctū, quando opus eſt, & ad miſericordiam, pro auditorū diuerſitate trahantur: de qua in ſecundo huius operis libro tractabimus. Tertia in oratione conſtituta eſt, vt probet orator Eccleſiaſticus vera eſſe, & ſaluti animarum accommodata, quę dicit: quod fit Enthymemate, & exemplo: quæ oratoria inſtrumenta, ſiue machinas, quibus victoriā conſequitur orator, nobis liceat appellare. Enthymema eſt ſyllogiſmus imperfectus. Syllogiſmus autem, ſiue ratiocinatio, tribus partibus conſtat: propoſitione, aſſumptione, & complexione.

Ariſt. 2. poſt. analy. ca. 24. & 25.

A plexione. ex quibus ſi vna prætereatur, bipartita fit areumentatio, quæ eſt Enthymema. vt liberalitatem eſſe laudãdam ſiquis probet, quia eſt virtus: omittit propoſitionem, quæ eſt, omnem virtutem eſſe laudandam: aſſumptionem, complexionemq́; tantum profert: idq́; ne tædio auditores afficiat, & multo magis, ne tardo ingenio eos eſſe videatur exiſtimare. Ac pręterquam quòd ab Eccleſiaſtico oratore argumen-
B tationes adhibentur à cauſis, principijsque rem neceſſario demonſtrãtibus: ut à verbo diuino, à ſanctis traditionibus, ab auctoritate eccleſiæ, & cęteris, quę poſt explicabuntur: is item in dicendo Enthymematib. vtitur, q̃ ſumunt à ſignis, & ab ijs, quæ veriſimilia dicuntur. Signorum quędam ſunt certa, quędam minime certa. certa ſigna quę appellantur indicia, ea dicuntur, quæ rem ipſam neceſſariò conſequuntur: vt ſi pro- *Aug. c. 6.*
C bet Eccleſiaſticus orator non eſſe in his charita- *libr. 1. ad Theod.*
tem Dei, qui mortales cum ſint, irã ſeruant im- *Fab. c. 9.*
mortalem. ſigna minime certa ſunt, quę neceſ- *lib. 5.*
ſariò rem non conſequuntur: verbi cauſa, ſi quis dixerit infideles eos eſſe, qui, homines chriſtiani cum appellentur, multis & varijs voluptatibus dediti, concionibus minime interſunt, raro, aut nunquam ſanctiſſimum Euchariſtię ſacramentum ſumunt. quæ omnia ab incontinentia

etiam, non ab infedelitate tantum poſſunt pro- D
ficiſci. quo loco abſtinebit à quadam loquendi forma, qua nonnulli concionatores vti conſueuerunt; qui incontinẽtes, auaros & ambitioſos, nullam fidem habere affirment. Veriſimile eſt, quod plerumq; ita fit, virum bonis parentibus, & catholicis ortum, & in Eccleſia educatum, hæreticos fugere. Vſos autem eſſe ſanctos patres, tum certis, tum incertis ſignis, tum etiam veriſimilibus, eorum libri teſtantur. In Enthy- E
mematibus conficiendis hęc pręcepta ſeruanda ſunt, vt nec eas res aſſumamus, quæ à re ipſa longe amotę ſunt, nec eas quæ vulgares nimis videntur, ne paſſim aſſumptæ videantur, qui enim in hęc vitia incidit, nonnihil detrahit exiſtimationi ſuæ, & alienat à ſe auditorũ animos, qui res friuolas & admodũ vulgares nõ libenter admittũt.

Quid ſit exemplum, & à quibus locis ſumatur. *Cap. XXIIII.* F

Ariſt. c. 4 li. 1. Rhet.

EXEMPLVM eſt, cum ex aliqua re particulari, rem particularem probamus: & dicitur imperfecta inductio: vt impietatem ſuperbiæ, auaritiæ, libidinis, vitiorum & calamitatum omnium altricem eſſe, Maumethanæ impietatis exemplo licet oſtendere. Quia igitur

in

A in concionibus ad populum exempla maximam vim ad perſuadēdum habent (veriſſimum enim eſt illud, quod vulgo etiam dicitur: exempla plus mouere, quam verba) exemplis ſępe vtetur Eccleſiaſticus orator. Caueat tamen, ne, dum omnia, quæ dicit, exemplis illuſtrare nititur, in illud labatur vitium, quod ante ducentos, & amplius annos irrepſerat, vt ficta, ridicula, minimeque veriſimilia recitarentur. Exempla porro ſumB menda ſunt vera, grauia, atq; illuſtria, & in primis à Chriſto Domino omnium virtutum exemplari: cum ita de ſeipſo dixerit: exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci ita & vos faciatis. Sacræ literę vberem copiam ad res omnes, de quibus apud populum agendū eſt, exemplis confirmādas ſuppeditant. Iudith ciues ſuos grauiſſima obſidione circumuentos, atq; animo deiectos, exemplis veterum patrum ad conſtanC tiam adhibendam, & fidem in Deum habēdam confirmat. Chriſtus Saluator noſter prophetarū exemplo, ad tolerantiam nos hortatur: deterret exemplo vxoris Loth ab inconſtantia. D. Paulus ab idolatria, fornicatione, murmuratione, cæteriſq; vitijs abſtinendum docet, recitatis grauiſſimis pœnis, quibus Iudæi, qui in huiuſmodi vitia lapſi fuerant, mulctati ſunt. Sanctorum Apoſtolorum, martyrum, confeſſorum, cętero-

rumq;

Cic. de Orat. & in Orat.

Ioan. 13.

Iudith 8.

Geneſ. 19
Luc. 17.
2. Cor. 19
1. Cor. 5. & 6.
Rom. 1.
Epheſ. 5.
Galat. 5.
Coloſſ. 3.
1. Theſ. 4
1. Cor. 10

rumq; omnium, quos nobis venerandos, inuocandos, & imitandos ſancta mater Eccleſia proponit, valde mouent exempla, eo præſertim tempore, cum illorum ſanctorum quorũ exempla ſumimus, ſolennitates celebrantur: ac tum maximam vim ſolent habere, cum eorum, qui eiſdem ciuitatibus, vbi ſermo habetur, præfuerunt, & quorum grauiſſima memoria colitur, in medium proferantur facta, aut ſententię: & multum valebit ad perſuadẽdum aliquid, ſi Mediolani S. Ambroſij pręclarum aliquod factum, aut dictum commemoretur. Eadem ratione, ſi Veronę S. Zenonis exemplo, & auctoritate, populus ad aliquam virtutem impellatur. domeſticis enim exemplis magis excitamur, & paternis virtutibus incredibiliter commoueri cõſueuimus; nonnunquam (raro tamen) ethnicorum, & alienorum exempla in ſacris literis reperiuntur, habentque, ſi appoſite in medium afferantur, magnum momentum ad commouendum: propterea quòd coniunctam etiam habent eam argumentãdi rationem, quę dicitur à minori ad maius, vt legimus apud Hieremiam. tranſite (inquit) ad inſulas Cethim, & videte, & in Cedar mittite, & conſiderate vehementer, & videte, ſi factum eſt huiuſcemodi, ſi mutauit gens deos ſuos, & certe ipſi non ſunt dij: populus vero

Hiere. 2.

meus

A meus mutauit gloriam ſuam in idolum. Chri-
ſtus Saluator noſter reginam Sabba, & Niniui-
tas in exemplum adducit, & illud inculcat:
Nonne ethnici hoc faciunt? Diuus Paulus ve- *Matt.* 12.
hementer vrget, cum ait: Omnino auditur in- *Luc.* 11. *Matt.* 5.
ter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec 1.*Cor.* 5.
inter gentes. Sanctus Baſilius vero ad fratris fi-
lios epiſtolam ſcripſit, in qua egregie locum
hunc tractat, quomodo ex geſtis gentilium poſ-
B ſit quis exempla ad virtutem colligere. in ſacris
literis exemplis belluarum, & rerum ſenſus ex-
pertium, ſegniores acriter reprehenduntur.
Multum mouet locus ille Eſaiæ: Cognouit bos *Eſa.* 2.
poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui,
Iſrael autem me non cognouit, & populus meus
non intellexit. & non minus illud Hieremiæ: *Hiere.* 8.
miluus in cœlo cognouit tempus ſuum, turtur,
& hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus ad-
C uentus ſui: populus autem meus non cogno-
uit iudicium Domini. in Prouerbijs etiam pi- *Proue.* 6.
ger exemplo formicæ excitatur. Saluator *Matt.* 6.
noſter auium, & liliorum exemplo à
nimia victus, & veſtitus cura,
& ſollicitudine nos
auocat.

E Qui

Qui ſint loci communes. Cap. XXV. D

PORRO' autem, cum enthymemata ducantur à locis proprijs, & communibus, cumq; locos proprios tradiderimus: oſtēdamus nunc, qua ratione à communibus ducãtur: paulo poſt declarabimus, quo modo fiãt ex his, quę ab oratore non excogitantur. A rebus ipſis ſumuntur, quæ à definitione, partium, enumeratione, etymologia, hoc eſt notatione verbi: ea pręterea, quæ rem quamque contingunt, & ad eam quodammodo ſunt affecta: quorum alia coniugata appellantur, alia ex genere, alia ex forma, alia ex ſimilitudine, alia ex diſſimilitudine, alia ex contrario, alia ex adiunctis, alia ex antecedentibus, alia ex conſequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex cauſis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum. & hi appellantur loci communes, ſedes argumentorum, elementa propoſitionũ. ſic autem deſcribuntur loci communes: notæ, quarũ admonitu quid quęque res valeat ad perſuadendum, poſſit inueniri: quos locos quam plurimis exemplis illuſtrare nõ eſſet difficile, ſed nõ admodũ vtile, & ab inſtituto opere valde alienum. paucis exemplis, & illis facillimis cõtenti, quę ſingulorum natura ſit, clericis declaramus.

Cic. in Topic. & alibi. E

2. de Ora. et in Ora. F

Locus

A *Locus à Definitione. Cap. XXVI.*

DEFINITIO eſt, quæ id quod definitur, explicat quid ſit: ſeu, breuis oratio, quæ rei naturā declarat: de qua hoc à Dialecticis percipitur, vt primum rei proximum genus aſſumatur, deinde ad id differentia adiungatur, quæ rem à cęteris formis eidem generi ſubiectis diſtinguat, & ſeparet: quæ ſubtilis definiendi ratio in dicendo non ſæpe vſu venire ſolet, potiusq́; quid res ſit, deſcriptione quadam explicatur, quę aliam in rem non poſſit conuenire. Sanctus Gregorius Nyſſenus, ſancti Baſilij frater, explicans illa verba, Faciamus hominē ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: cùm rem admirabilem hominem dixiſſet, vt auditores excitaret ad gratias Deo agendas, ſic hominem definit: Homo eſt opus Dei ratione præditum, ad eius, à quo creatum eſt, imaginem factum. Vtitur Eccleſiaſticus orator ſæpe definitionibus à ſenſibus hominum ductis: interdum autem alienis à vulgi opinionibus, & vulgari loquendi conſuetudine, quæ quaſi vi expreſſæ videntur, & animos hominum vel maxime ducunt, & mouent: eæq́ue plerunque ad refellendum, nonnunquam ad confirmandum adhibentur, & ad vin-

4.ad her. 1.de Ora. in Top. Ariſt.6. Top.c.4. 2.de Ora.

B

C

cendum valent plurimum. à ſenſibus hominum D
ducta ea eſt definitio vitæ hominis, quam affert
Iacob. 4. S. Iacobus Apoſtolus, cum dicit: Quæ eſt vita
veſtra? vapor ad modicum parens, & deinceps
exterminabitur: ab eodem definitur lingua, vt
Iacob. 1. ſit ignis, & vniuerſitas iniquitatis. Vtitur B. Ba-
Baſil. in orat. contra auar. ſilius in oratione contra auaritiam, argumento
à definitione, quæ vim quaſi afferat, & abhor-
reat ab opinione multitudinis: probat eum frau
datorem eſſe, qui, quod ſibi ſupereſt, in paupe- E
res non erogat: deinde in alia oratione ad diui-
tes, in qua eorum excuſationem ita propoſuit,
deinde argumento à definitione ſumpto redar-
Orat. ad diuit. guit: At te ipſum pauperem eſſe dicis: & ego
(inquit) aſſentior: pauper enim eſt, cui multa
deſunt: vt multarum autem rerum indigeas, in-
ſatiabilis habendi cupiditas efficit.

Locus à partiũ enumeratione. Cap. XXVII. F

PRoxima definitioni eſt partium enumera-
tio, quę non ſolum ad probandũ aliquid,
vel ad refellendum eſt vtilis, ſed etiam ad ampli-
ficandum, atque exornandum, cuius rei nobi-
Eccleſiaſtes totis 12. cap. liſſimum exemplum eſt in Eccleſiaſtes Salomo-
nis, ad probandum veriſſimam illam propoſi-
tionem: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.
elegan-

A eleganter etiam Hieremias Propheta probat in ſolo Deo gloriandum, enumeratis rebus, in quibus homines gloriari ſolent: Non glorietur (inquit) ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitijs ſuis, ſed in hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & noſſe me, quia ego ſum Dominus. verſans Eccleſiaſticus orator in illa quæſtione, quæ eſt maximi momenti, & ſępe tractãda, mortem non eſſe extimeſcendam, hoc vti poterit argumento: nec naturalem, nec violentam, nec glorioſam, nec ignominioſam mortem ſancti, & totius ſanctitatis auctor Chriſtus, vt patri obtemperaret, fugiendam putauit: nullum igitur mortis genus extimeſcendum eſt. *Hiere. 9.*

B

Locus ab Etymologia. Cap. XXVIII.

C AB Etymologia, hoc eſt à notatione, orator Eccleſiaſticus argumentum ducet: nam cum rerum appellationes partim à natura profectæ ſint, partim lege, & conſenſu hominũ confirmatæ, aliquę Spiritu ſancto dictante impoſitæ; ſingulæ res ſuis proprijs nominibus ita ſunt affectæ, vt earum vis, & natura, vocabulis ipſis aliquo modo declaretur. quare optima ratione ab eo nomine, quo res quęq; prædita ſit, *Vt Ieſus .i. ſeruator. Lucæ 1. c. Ioan. i. gratia Dei.*

 argu-

argumentum interdum ſumitur. S.Hieronymus D
ſcribens ad Heliodorum monachum, hoc argumento ſic eſt vſus : Interpretare (inquit) nomen monachi, hoc eſt nomen tuum; quid facis in turba, qui ſolus es? Ex hoc loco ſæpe veriſſimam illam ſententiam confirmare poterit Eccleſiaſticus orator; piorum hominum eſſe ſingulis diebus ſanctiſſimo Miſſæ ſacrificio intereſſe, quia Miſſa quaſi tranſmiſſa dicitur, propterea ꝙ populus fidelis miniſterio Sacerdotis, qui Chriſti E perſonã gerens munere deprecatoris inter Deũ, & hominem fungitur, preces, ſupplicationes, ac vota omnipotenti tranſmittit. Miſſa etiam appellatur, quia ſignificat Chriſtum, qui miſſus eſt à patre in hunc mundum; vel Angelum, qui mittitur, vt per eius manus hoſtia offeratur in ſublime altare Domini. Quare ab eo loco ſumere poterit multa argumẽta, quibus populum hortetur ad Miſſas ſingulis diebus audiendas, & F dicat illos, qui frequenter ſolent eidem ſacrificio intereſſe, bene moratos, Dei timentes, atque in bona exiſtimatione apud omnes eſſe conſueuiſſe: illudq; conſequi ſolere, vt eo die, quo pij homines ſacris interfuerunt, in negotijs, in qnibus verſantur, maiorem animi moderationem, atq; ẽt ęquitatem pręſeferãt: vt pote à Chriſto, cuius ſacratiſſimam paſſionem recoluerunt, adiuti.

Lib. 2. epiſto. Epiſt. 7.

Locus

A ## *Locus à Coniugatis. Cap. XXIX.*

SEquuntur ea, quæ rem contingunt, in quibus ſunt coniugata, quæ ab vno orta varie commutantur, quorum vſus eſt frequens. ſi chriſtiani ſumus, chriſtiane viuamus. S. Paulus: Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis: ſicut portauimus imaginem terreni, portemus imaginem cœleſtis.

Cice. in Top.

1. Cor. 15

B

Loci à Genere & Specie. Cap. XXX.

ARgumentum à genere ſic duci poteſt: Virtus eſt amanda, amanda igitur eſt charitas: proximi ſunt diligendi, ergo inimici diligendi ſunt, cum (vt ſanctus ſcribit Pontifex Leo in ſermone de ieiunio) proximi non ij tantum intelligendi ſint, qui nobis amicitia, & propinquitate coniunguntur, ſed omnes prorſus homines, quibus cum natura nobis communis eſt. A ſpecie oſtendi poteſt, peccata miſeros homines efficere, quia adulterium, homicidium à Deo homines ſeparat: quæ maxima eſt putanda miſeria.

C

Leo. Pōt. in ſer. de ieium.

Locus à Simili. Cap. XXXI. D

SImilium comparatio eſt admodum frequẽs, & hunc in modum adhibentur argumenta: vt morbi corporis grauiores ſunt, qui non ſentiuntur, ita peccata, quæ contemnuntur: vt ęgra corpora quanto plenius nutris, tantò magis lædis (vt ſcripſit Hippocrates) ita deteriores efficiuntur, qui impura conſcientia ſanctiſſimi Euchariſtiæ ſacramentum audent ſumere. Elegans, & illuſtris admodum ſimilitudo eſt apud Eſaiam, qua Deum agricolæ ſimilem dicit: vt enim agricola interdum arat, interdum ſeminat, interdum excutit, interdum colligit fructus; ita Deus nunc corripit, nunc tuetur, nunc punit, nunc miſeretur. Similitudines, quæ ex libro Prouerbiorum, & ex ſanctis Euangeliſtis, & in ſumma ex vniuerſa ſacra ſcriptura colligi poſſunt, huc afferre, eſſet hominis abutentis ingenio, & oſtentantis non admodum difficilem obſeruationem. S. Chryſoſtomus in oratione de orando Deo, ita argumentum à ſimili adhibuit: Quemadmodum vrbs, quæ mœnibus, & propugnaculis careat, facile in hoſtium poteſtatem venit: ita animam, quę precibus munita non ſit, nullo negotio redigit diabolus in ditionem ſuam. B. Gregorius Nyſſenus probat eleganti ſimilitudine,

Hypocr. *Eſa. 5.* *Math. 21* *Chryſ. de ora. Deo.*

E F

A militudine, explicandas eſſe quæſtiones diffici-
les: quia explanatio, eſt animi quidam veluti ni-
dus, in quo mens inſtabili ſollicitudine, ſciẽdiq́;
ſtudio, tanquam multiplici volatus errore, feſſa
conquieſcit.

Locus à Diſsimili. Cap. XXXII.

DIſſimilitudines plerę́q; explicantur in li-
B bro Prouerbiorum: Iuſtorum (inquit) *Prou. 4.*
ſemita, quaſi lux ſplendens, procedit & creſcit
vſque ad perfectam diem: via impiorum tene-
broſa. Nos, qui breuitatem habemus propo-
ſitam, quomodo hic locus à diſſimili poſſit ad
vſum reuocari, dicamus. Hæreticorum eſt, ab
Eccleſia ſancta recedere, noua dogmata confin-
gere, doctores ſcholaſticos contemnere: nos
catholici Eccleſiam ſequi magiſtram, vetuſta-
C tis caſtiſſimos limites non tranſire, ſcholaſticos
doctores venerari debemus. alia etiam ratione:
ſapientes huius ſæculi plerumque ita vixerunt,
vt eorum vita à ſuis præceptis diſcreparit: nos
qui in chriſtiana, & cœleſti philoſophia ver-
ſamur, demus operam oportet, vt quæ do-
cemus, exemplo & vitæ ſanctitate compro-
bemus.

Locus

Locus à Contrario. Cap. XXXIII. D

SEquitur locus à Contrario: cuius magnus eſt vſus, ſiue aliquid confirmare, aut refellere, ſiue ornare, & illuſtrare Eccleſiaſticus orator ſtudeat. Quatuor ſunt contrariorum genera: aduerſa (vt Ciceronis verbo vtar) priuantia, relatiua (hoc liceat vti vocabulo vt facilius res explicetur) contradicentia.

Cicer. in Top.

Ab Aduerſis. E

Ab Aduerſis Eccleſiaſticus orator ſic poterit argumentari: ſuperbiam peccatorum omnium matrem ſcimus, humilitatem igitur, fundamentum omnium virtutum amemus. pax cum immaniſſimo Turcarum tyranno nec tuta eſt, neq; honeſta, bellum igitur iuſtiſſimum ab omnibus Chriſtianis principibus contra communem hoſtem geratur. S.Baſilius ita eleganter loco à contrario eſt vſus. Hæc compara inter ſe, vt ieiunium ad Deum adducat, vt ſalutem deliciꝫ adimant: quid Eſau profanauit, & fratris ſeruum effecit? an non eſca vna, propter quam primogenita vendidit? an nõ Samuel orationis & ieiunij gratia matri donatus eſt? Abſtinemus ab exemplis à ſacris literis ſumptis, quia copia eorum obruimur, & perſpicuitati ſtudentes, cle-

Baſil. F

Gen. 25.

1. Reg. 1.

ricos

A ricos nolumus vel obſcuritate, vel prolixitate fatigare.

A Priuantibus.

A Priuantibus hæc eſt formula: vt lux cœleſtis patriæ eſt amabilis & expetenda, ita tenebræ inferni ſunt odioſæ & fugiendæ. miſericordes, dicit dominus, miſericordiam conſecuturos, qui igitur miſericordia carebunt, miſericordiam *Math. 5.*
B nullam conſequentur. quamobrem quodam in ſermone S. Chryſoſtomus oſtendit: neminem *Chryſoſt.* appellari poſſe miſerum, niſi qui miſericordia caret, & animæ ſuę non eſt aſſuetus miſereri.

A Relatiuis.

A Relatiuis ſic ducitur argumentum: laudandi ſunt, qui diſcunt ea, quę ad Chriſtianam religionem pertinent, multo magis, qui docent:
C quod argumentum amplificandum eſt hoc tempore in Eccleſia Dei, & excitandi ſunt auditores ad ſuſcipiendum laborem docendi pueros, ea quæ ad ſanctam Chriſti religionem pertinent. Hic locus explicatus eſt apud Malachiam illis verbis: Filius honorat patrem, & ſeruus dominum ſuum; ſi ergo pater ego ſum, vbi eſt honor meus? & ſi dominus ego ſum, vbi eſt timor meus. *Malac. 1.*

A Con-

A Contradicentibus.

Cicer. primo de inuent. Contradicentia, ſiue contradictoria, quæ latini diſparata nominant, ſunt; affirmatio, & negatio eiuſdem rei de eodem ſubiecto, quorum alterum ait quid, alterum negat; vt ſapere, & nō ſapere. inde ita argumentum nectitur: Chriſtū diligit, qui eius præceptis paret, qui non paret
Ioan. 8. non diligit: qui ex Deo ſunt, hoc eſt, qui Deum patrem agnoſcunt, verba Dei audiunt; ergo ex E Deo qui non ſunt, non audiunt; fabulis, theatris libentius interſunt, quam concionibus.

Locus ab Adiunctis. Cap. XXXIIII.

1. de Inuent. LOCVS vero ab Adiunctis, perſonarum, & rerum attributa omnia pene complectitur. ſunt enim Adiuncta, quæ cum re ſunt coniuncta, vt locus, tempus, veſtitus, comitatus, apparatus, colloquia, in inceſſu velocitas, robur, pallor, & cętera, quæ rem magis exprimunt, & actiones aut meliores, aut deteriores efficiunt: Valebit ad rem illuſtrandam, & amplificandam hic locus plurimum; verbi cauſa: Orator reprehendens eos, qui deambulant in templis dum tremendum ſacrificium, & laudes Deo offeruntur, ita dicet: quid agitis miſeri? domum

A domum Dei quę eſt domus orationis facitis domum negotiationis, & facitis latronum ſpeluncam: coram Rege Regum deambulatis attoniti, quaſi eum non agnoſcatis, partem in aliam oculos vertitis: diebus Dominicis, & feſtis Sanctorum quibus conſideranda ſunt innumerabilia quæ accepimus beneficia, ſtulti nimium nihil minus cogitatis: genio indulgetis, aleis, iocis, detractionibus, ſaltationibus dies Deo dicatos

B conſumitis. B. Baſilius hunc locum adhibuit in ſermone de ieiunio: Ieiunantis color grauitatis plenus eſt, non in impudentem ruborem eſfloreſcens, ſed pallore modeſto ornatus, placidus, & lenis oculus, ſedatus inceſſus, vultus animi ſecum loquentis index, nulla intemperantis riſus inſolentia, moderatio linguæ, & cordis puritas. adhibuit etiam eundem locum coloribus depingens iracundum. Num decorus eſt vir *Baſil. ſer. de ieiun.*

C iracundus? deponit figuram humanam, belluæ figuram aſſumit, efferbuit ira, commoti ſunt oculi, non ſunt ijdem oculi, ignis faciem induit. S. vero Hieronymus hoc loco eſt vſus, cum extremum iudicij diem exprimeret: Siue comedo, ſiue bibo, ſiue dormio, ſemper inſonat auribus meis illa vox, Surgite mortui, venite ad iudicium. *Hier. ſuper Mat.*

Locus

Locus ab Antecedentibus. Cap. XXXV. D

ANtecedentia hoc ab adiunctis differunt, quòd antecedentia ſic antecedunt conſequentia, vt ipſis neceſſariò cohæreant, adiuncta non cohærent neceſſario. Ratio argumen-
1. Cor. 15 tandi ab antecedentibus eſt huiuſmodi: Chri-
1. Cor. 13 ſtus reſurrexit, qui eſt reſurrectio noſtra, & nos reſurgemus: nobiliſſima virtute qui eſt prȩditus, nempe charitate, patiens eſt, benignus eſt, non E quærit quæ ſua ſunt, ſed gloriam Dei habet propoſitam.

Locus à Conſequentibus. Cap. XXXVI.

Matth. 5. A Conſequentibus talis eſt argumentandi
Luc. 6. forma: prudens non eſt, quandoquidẽ res dubias affirmat: qui non cito credit, non leuis eſt corde. Inſignis eſt locus apud Euangeliſtam Matthȩum, quo Dominus, & magiſter omnium à conſequentibus probat pauperes ſpiritu, hoc eſt humiles, eſſe beatos: quia ipſorum eſt regnum cœlorum: item beatos mites, quia poſſidebunt terram, non ſolum hanc, ſed (vt ſanctus interpretatur Auguſtinus) terram viuentium: qui ſermo omnes beatitudinis conſequendæ vias complectens, eſt omnium, qui vnquam

Angu. in eundem locum.

F

A quam habiti ſunt, ſermonum pulcherrimus, & fructuoſiſſimus.

Locus à Repugnantibus. Cap. XXXVII.

Repugnantia ſunt ea, quę neq; certa lege, neq; ordine inter ſe differunt: qua ratione à contrarijs, atq; diſſimilibus diſcernuntur. Argumenti à repugnantibus talis eſt for-
B ma: qui diligit Deum, non odit quenquam: ſi fato omnia fierent, tolleretur liberum hominis arbitrium: laus, pœna, virtus, vitium, gloria, inania eſſent nomina. proximus inuidet fratri ſuo, ergo charitatem non habet. & hoc loco concionatores ſolent vti tractantes illam ſententiam, nomine chriſtianos nos dici, ſed mores repugnare nobiliſſimo nomini, quo nominamur: hu militatis enim, manſuetudinis, obedientiæ, cle-
C mentiæ, & omnium virtutum exemplum nobis dedit Chriſtus Ieſus, à quo nomen accepimus: nos volumus haberi, qui non ſumus, meliores, doctiores, atq; etiam ditiores quā ſumus: turpe putamus non vlciſci iniurias: imperare eſt iucundiſſimum. ita etiā poterit argumētari: qui diligit mundum, nō eſt charitas Dei in eo: &, ſiquis dixerit, quia diligo Deum, & fratrem ſuū odit, mēdax eſt. D. Ambroſius vſus eſt hoc loco in ſer- 1. Ioan. 2 1. Ioan. 4
mone

Ambroſ. in ſer. de decoll. Io. Bapt. mone de decollatione S. Ioannis Baptiſtæ his verbis: Poſtremò (quod etiam omnes barbari horrere conſueuerunt) inter epulas, atque conuiuia, conſummandæ credulitatis profertur edictum: & à conuiuio ad carcerem, & à carcere ad conuiuium feralis flagitij circumfertur obſequium. & paulo poſt: Quid crudelitati cum delicijs? quid cum funeribus voluptati? rapitur ad pœnam propheta conuiuiali tempore, conuiuiali præcepto, quo non cuperet vel abſolui; perimitur gladio, caput eius affertur in diſco: hoc crudelitati ferculum debebatur, quo inſatiata epulis feritas veſceretur.

Locus à Cauſis. *Cap.* XXXVIII.

CAVSA eſt, cuius vi ſequitur effectus: ſunt autem quatuor genera cauſarum: materia, forma, efficiens, & finis. in omnibus rebus tam naturalibus, quàm artificioſis (vt alio loco diximus) has quatuor cauſas facile eſt reperire. Materia eſt, ex qua res eſt. A cauſa materiali ducuntur ex ſacris literis argumenta: in primis quæ hominem ad humilitatem excitent: *Gene.2.* in Geneſi dicitur, hominem formatum eſſe de *Gene.3.* limo terræ: quare peccanti Adam ob ſuperbiam prædicens Deus illum reuerſurum in terram, de qua

A qua aſſumptus fuerat: memento, inquit, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Sic Abrahã coram Deo ſe demittens ait. Quia ſemel cœpi, loquar ad Dominum meum, cum ſim puluis, & cinis. hoc argumento Deus ad miſericordiam inducitur: Recordatus eſt (inquit Dauid) quoniam puluis ſumus. & Iob: Memento quæſo quòd ſicut lutum feceris me, & in puluerem deduces me. & Eſaias: Et nunc Domine, pater noſter es tu, nos vero lutum: & fictor noſter tu, & opera manuum tuarum omnes nos: ne iraſcaris Domine ſatis, & ne vltra memineris iniquitatis noſtræ. B. Baſilius in opuſculo pulcherrimo, qđ inſcripſit. Attende tibi: hunc locum ſic expreſſit. Exultas ob diuitias, & ob maiorum tuorum nobilitatem te iactas? & propter patriam, & pulchritudinem corporis? attende tibi ipſi, quod mortalis es, quod terra es, & in terrã reuerteris.

Pſa. 102
Iob. 10.
Eſai. 64.

B

Baſil. in opuſc.

C

A cauſa formali.

Forma eſt id, per quod res eſt. A forma ſic elicitur argumentum: anima prædit immortali; cur noſtras omnes cogitationes, ac ſpes collocamus in rebus caducis, ac terrenis? locum hunc explicat præclarè ſanctus Bernardus: O anima inſignita Dei imagine, decorata, ſimilitudine, redempta Chriſti ſanguine

F diſpon-

diſponſata fide, dotata ſpiritu, deputata cum D
angelis, capax beatitudinis, quid tibi cum carne? poterit ſępe orator Eccleſiaſticus hac vti argumentandi formula: omnium virtutum forma cum ſit charitas, enitendum eſt, vt omnes noſtræ actiones charitate informentur.

A cauſa afficiente.

Cauſa efficiens eſt, à qua aliquid eſt: vt Sol
Pſal. 93. diem efficit. Probat propheta, Deum humana E
curare, argumento ſumpto à cauſa efficiente: Qui plantauit, inquit, aurem, non audiet? aut
Eſai. 46. qui finxit oculum, non conſiderat? apud Eſaiam dominus potentiam, ſapientiam, bonitatem ſuam ex creatione mūdi probat: vbi pollicetur, ſe curam habiturum Iſraelitarū, propterea quod eos creaſſet: Audite, inquit, me domus Iacob, qui portamini à meo vtero, qui geſtamini à mea
vulua: vſque ad ſenectam ego ipſe, & vſque ad F
canos ego portabo: ego feci, & ego feram: ego
Eſai. 49. portabo, & ſaluabo. Apud eundem prophetā, ſe in Chriſto multas nationes regeneraturum, hoc ipſo argumento oſtendit. Nunquid, inquit, ego, qui alios parere facio, ipſe non pariam? dicit dominus: & ego qui generationem cæte-
1. Cor. 1. ris tribuo ſterilis ero? Diuus Paulus ad Corinthios ſcribens, Baptiſmi vim demonſtrat: propte-

A propterea quòd non ab hominibus, ſed à Chriſto ſit.

A cauſa finali.

Finis eſt, cuius gratia omnia fiunt. Sic argumentari poterit orator: homo ad conſequendam vitam æternam eſt formatus: ſtulti igitur, qui in voluptate, in diuitijs, in honoribus beatitudinem collocant. amplificandus eſt hic lo-
B cus, quia inde omnia peccata, omnes etiam calamitates oriuntur, quod non diligenter aduertimus, ad quem finem cœli & terræ Dominus in hanc lucem nos emiſerit: nimirum vt ei ſeruientes, nobis attenderemus, & ad vitam aſpiraremus æternam. Propheta, propoſito hominis fine demonſtrat, quibus rebus poſſimus ad vitam peruenire æternam. Quis aſcendet, inquit, in montem Domini? aut quis ſtabit in lo- *Pſal.*32.
C co ſancto eius? innocens manibus, & mundo corde. totus liber, qui Eccleſiaſtes dicitur, hoc potiſſimum oſtendit, quis ſit verus hominis finis, & quibus rebus illum ſibi quiſque comparare poſſit. propoſita præmij, & finis magnitudine, ſæpe ſacræ literæ nos ad Dei præcepta obſeruanda, & res aduerſas æquo animo tollerandas hortantur. Sanctus Paulus ad Romanos ita ſcribit: Non ſunt condignæ paſſiones huius *Roma.*8.

temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabi- D
tur in nobis.

Locus ab effectis. Cap. XXXIX.

EFFECTA ſunt ea, quæ ſunt orta de
cauſis. horum, vt cauſarum, quatuor
ſunt genera. Quæ autem ſint ſingularum cau-
ſarum effecta, cognitis cauſis intelligitur. Ab ef-
fectis hæc eſt argumentandi ratio: fides nō mor- E
tua filios Dei efficit, infidelitas filios Diaboli: fi-
des igitur amanda eſt, & ſanctis operibus oſten-
denda: infidelitas maxime fugienda: voluptatē
ſequitur pœnitentia, & infamia, temperantiæ
comes eſt bona valetudo, & exiſtimatio: fugien-
da igitur voluptas, temperantia amplectenda.
Ad hunc locum referuntur omnia illa argumen-
ta, & ſententiæ, quæ innumerabiles ſunt, in qui-
bus Deus ex collatis beneficijs ingrati nos ani- F
mi arguit: vel ad obedientiam nos adhortatur.
Hierc. 2. arguit apud Hieremiam: Nunquid, inquit, ſoli-
tudo factus ſum Iſraeli? aut terra ſerotina? qua-
re ergo dicit populus meus, receſſimus, & non
veniemus vltra ad te? & in Deuteronomio.
Deut. 40. Interroga, inquit, de diebus antiquis, qui fue-
runt ante te. Chriſtus Saluator noſter ab
effectis oſtendit, ſe eſſe bonum paſtorem.

Bonus,

A Bonus (inquit) paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis. S. Paulus mortem, & ruborem, commemorat eſſe peccati effectus, vbi ait: Quoniã per peccatum mors, & ſtipendia peccati mors: & quem fructum habuiſtis in ijs, in quibus nunc erubeſcitis? B. Leo Pontifex hoc loco vſus eſt in ſermone primo de collectis, illis verbis: Multis diuinarum ſcripturarum teſtimonijs edocemur, quantum eleemoſynarum meritum, & quanta B ſit virtus: certum eſt enim vnumquenq; noſtrũ animę ſuæ benefacere, quoties miſericordia ſua inopiæ ſuccurrit alienæ: prompta ergo, & facilis (dilectiſſimi) largitas eſſe debet, ſi credimus vnumquenque id ſibi præſtare, quod indigentibus tribuit.

Ioan. 10. *Roma. 6.* *Leo. ſer. 5 de collat.*

Locus à Comparatione. Cap. XL.

C Comparationis locus vocatur, cum argumentum, aut à maiori ad minus, aut à minori ad maius, aut à pari ducitur. Libentius ſæpe afferimus (ne res obſcurior fiat) exempla patrum, quam ſacrarum literarum. Argumento à maiori ad minus vſus eſt B. Hieronymus ſcribens ad Heliodorum de laude vitæ ſolitariæ, his verbis: Filius hominis non habet vbi caput reclinet: & tu amplas porticus, & ingentia tecto-

Hiero. ad Heliodo. *Luc. 9.*

rum ſpatia metiris? Sic ex hoc loco argumentari poterit Eccleſiaſticus orator. D. N. Ieſus Chriſtus nobis maxima & grauiſſima peccata, quæ quotidie committimus, dimittit: & nos leuiſſimas fratrũ noſtrorũ iniurias ferre nõ poſſumus. D

A minori ad maius.

Baſil. in orat. ad diuit.

A Minori ad maius ſic argumentari poterit orator. Diebus Dominicis laici ſumunt ſacramentum Euchariſtiæ: cur non presbyteri, diaconi, & ſubdiaconi? aut etiam ſępius? Hoc argumento ſic vſus eſt B. Baſilius in oratione ad diuites: Mare nouit terminos ſuos, nox nõ tranſgreditur antiquam termini deſcriptionem: at vero auarus non veretur tempus, non ſtatuit terminum, non concedit conſequentias ſucceſſionis: ſed ignis violentiam imitatur, omnia corripit, omnia depaſcitur. S. Cyprianus oſtẽdit reddendam eſſe nobis rationem contumelioſorum verborum, hunc in modum: Si de verbo otioſo reddẽda eſt ratio, quãto magis de cõtumelioſo? E F

A pari.

Parium comparatio eſt ęqualis: vt, paſtores conſulunt ſaluti ſui gregis, reges ſuorum populorum, medici morbo affectis corporibus: ita etiam paſtores animarum prodeſſe debent ijs, quibus

A quibus præſunt. Elegantiſſime vſus eſt hoc loco ſanctus Auguſtinus in quodam ſermone, illis verbis: Et nos, & omnis populus vnius Domini ſerui ſumus, & ſi bene agimus, ad vnam beatitudinem pariter perueniemus: & quare pauper tecum non capiet cibum, qui tecum accepturus eſt regnum? quare pauper non accipiat vel veterem tunicam, qui tecū recepturus eſt immortalitatis ſtolam? quare pauper non mereatur pa- *Aug. ſer.*
B nem tuum, qui tecum ad conuiuium inuitatus eſt angelorum?

De ijs probationibus, quæ ab oratore Eccleſiaſtico non excogitantur: ac primum de probatione ab auctoritate ſacrarum literarum. *Cap. XLI.*

C IAM ad ea explicanda aggrediamur, quæ longe maximam vim ad confirmandum habent, quæq; ſanctiſſimas grauiſſimasq; authoritates & teſtimonia continent. hęc ad ſeptem capita redigi poſſunt: ad ſacras literas, ad traditiones Apoſtolorum, & apoſtolicorum hominum, ad Eccleſiæ, ad ſanctæ ſedis Apoſtolicæ auctoritatem, & ad conciliorum, ad auctoritates ſanctorum patrum, atque etiam ad hi- *Ad 8. ca. redigun- tur arg.*

ſtorias, eas præſertim, quæ rerum Eccleſiaſtica- D
rum memoriã complectuntur. quos locos mul-
ti egregij theologi pluribus verbis explicauerũt:
elegantiſſime meo quidem iudicio Melchior Ca
nus Epiſcopus Canariæ. nos (quantum ſubie-
ctæ materiæ ſatis eſſe videbitur) de illis agemus.
orator igitur Eccleſiaſticus vbi aliquid demon-
ſtrare voluerit, hoc in primis ante oculos ponat,
magnam eſſe ſacrarum literarum auctoritatem:
quicquid ſacris ſcripturis continetur, veriſſimũ E
eſſe, & veluti ex ore Dei prolatum; quicquid au-
tem abſurdum cuipiam videri poteſt, id non in-
telligi. magnam eſſe ſacrarum literarum fœcun-
ditatem: quęcunq; pulchra ſunt cognitu, & vi-
tæ hominum vtilia, in illis contineri. Sacrarum
literarum teſtimonio veluti oraculo vtetur Ec-
cleſiaſticus orator, interdum excitans populum
ad frequentiam ſacramentorum: vbi argumen-
to ſumpto à definitione, ab etymologia, à fine, F
ab efficiente hortatus fuerit, ad ſalutarem illum
cibum ſumendum: proferet in medium verba
Pſa.101 illa Dauidis: Percuſſus ſum, vt fœnum, & aruit
cor meum, quia oblitus ſum comedere panem
meum. adducet quoque verba illa ſumpta ex li-
Prouе.9. bro Sapientię; Venite, comedite panem meum,
Eſa. 30. bibite vinum, quod miſcui vobis. locum etiam
Hier epi. ad Pauli nũ.2.l.2. pulchrum Eſaię (quem quintum S. Hieronymus
appellat

A appellat Euangeliſtam) panis frugum terræ erit vberrimus,& pinguis. deinde prẹfatiuncula adhibita, magiſtri magiſtrorũ verba commemorabit,ita de ſeipſo loquentis: Ego ſum panis vitæ: & paulo poſt; Ego ſum panis viuus & panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. concludet quaſi per increpationem: arrogãtem eſſe, qui negat ſe illo pane egere: ſtultum,& dementẽ, qui oblata ſibi vita,velit manere in mor- *Ioan. 6.*

B te. Ita etiam de Purgatorio ſermonem habens ad populum (quod ſæpe debebit facere, ad excitandam pietatem erga mortuos fideles) verba illa Eſaiæ proponet ac ponderabit: Via ſancta vocabitur: non tranſibit per eam pollutus. accommodabit quæ idem propheta alio loco dixit: Abluet Dominus ſordes filiarum Sion, & ſanguinem Hieruſalem lauabit de medio eius,in ſpiritu iudicij,& in ſpiritũ ardoris. quibus Eſaiẹ *Eſa.35.* *Eſa.4.*

C verbis addet,quæ in hanc ſententiam S.Ioannes in Apocalypſi ſcripſit: Non intrabit, inquit, in eam aliquid coinquinatum: ciuitas enim illa ſancta eſt. His ſacræ ſcripturẹ teſtimonijs,ſiue oraculis, e multis ſumptis, teſtimonium illud Saluatoris noſtri adiunget: Qui autem dixerit verbum in Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſẹculo, neq; in futuro: purgatorium eſſe affirmabit: animas in eo non poſſe quicquã vel *Apoc.21* *Matt.12.* *Namque qua menſura nec eiſueritis remetietur, et vobis.*

vel bene, vel male mereri, eſſe de ſua ſalute ſecu- D
ras: illis ſuccurrendum, precibus, ieiunijs, ele-
moſinis, miſſarum ſacrificijs: quam ſi filij præ-
ſtiterint parentibus mortuis miſericordiã, ean-
dem illis, cum e vita deceſſerint, filios ſuos præ-
Marc. 4. ſtituros. Et quoniam finitimus eſt oratori Ec-
Luc. 6. *Matth. 7.* cleſiaſtico ſacrarum literarum interpres, & in-
terdum in prima concionis parte orator inter-
pretis munere fungitur, de arte, ſiue ratione ex-
plicandi ſacras literas in tertio libro, cum de di- E
ſpoſitione agemus, tractabimus: quod eo mi-
nus erit alienum, quia vſu & conſuetudine rece-
ptum eſt, vt Euangelia proponantur, veluti the-
mata, quibus populus ad præcepta Dei obſer-
uanda, & ad recte inſtituendam vitam eruditur.
Teſtimonijs Dauidis, diuini vatis, ac viri ſecun-
dum cor Dei, vtetur ſæpe: quæ plurimum va-
lent, non ſolum ad confirmandum aliquid, ſed
etiam ad illuſtrandam orationem; cum eius F
pſalmi pulcherrimis metaphoris, & ſimilitudi-
nibus abundent.

De probatione ab auctoritate traditionum Apoſtolorum. Cap. XLII.

SECVNDVM harum probationum lo-
cum obtinent, Chriſti & Apoſtolorum tra
ditiones: vt ſancti ritus, & cærimoniæ, quæ in
ſanctiſ-

A ſanctiſſimis ſacramentis adhibentur, multæque prçclaræ conſuetudines & ſententiæ, conſenſu ſanctę Eccleſię, & longo vſu confirmatæ: quæ quoniam ſcriptę non ſunt, ſed de aure (vt aiunt) in aurem, ab apoſtolicis temporibus ad nos vſq; peruenerunt, viuæ vocis oracula rectiſſime dici poſſunt. Commemoret illa verba Ioannis Apoſtoli: Sunt autem & alia multa, quę fecit Ieſus: quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbi- *Ioan. vlt* *2.Theſ.2*
B tror mundum capere poſſe eos, qui ſcibēdi ſunt, libros. & verba Pauli Apoſtoli: Fratres, ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Poterit etiam oſtendere, multa eſſe ad Chriſtianam religionem pertinentia, quę literis canonicis expreſſa non reperiuntur: vt perpetua matris Dei virginitas, baptiſmus paruulorum, & multa alia: quæ tamen ita credenda proponit Eccleſia, vt *Ioan.20.* *Luc. 10.*
C qui aliter ſentiat, hæreticus cenſeatur. doceat, legiſlatorem, & magiſtrum noſtrum, Chriſtum vniuerſe prçcepiſſe, vt eccleſiaſticæ traditiones ſeruarentur, cum dixit diſcipulis ſuis: Sicut miſit me pater, & ego mitto vos: qui vos audit, me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit. Tribus vero potiſſimum de cauſis, multa ſine ſcripto tradita eſſe facile oſtendet. primum, ne apud ethnicos ſacra noſtra irriderentur, *Trib. de cauſis multa nō fuere ſcripta.*
aut

aut vulgò etiam in contemptum fidelium veni- D
rent. deinde, quoniam viua vox neſcio quid latentis energiæ habet, & in diſcipuli aures de auctoris ore transfuſa, fortius ſonat. quare S. Hieronymus ad Paulinum: Indignum, inquit, erat, vt tota Euangelij doctrina, quæ lex, & ſpiritus & vitę eſt, mortuis quoq; literis committeretur, nec vlla ex parte committeretur cordibus. poſtremò, vt veri Dei filij ab adulterinis & ſeruis dignoſcerentur: ſeruorum enim eſt, & rudium, E
ex pręſcripto ſolum agere. hinc Hieremias propheta: Dabo, inquit, legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam. & S. Paulus ad Corinthios: Epiſtola eſtis Chriſti, adminiſtrata à nobis, & ſcripta, non atramento, ſed ſpiritu Dei, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. quare Saluator noſter nihil eorum quæ fecit, & docuit, ſcripſit, nec (quod legamus) ſcribendum quicquam pręce- F
pit: immo cum miſit Apoſtolos ad prędicandũ Euangelium, non dixit eis, ſcribite, ſed, euntes prędicate Euangelium. itaque illi longo temporis ſpatio viua tantummodo voce Euangeliũ prędicauerunt: poſtea etiam literis conſignauerunt. Quanta demum fides traditionibus ſit adhibenda, cum ex ijs, quæ hactenus dicta ſunt, perſpici poteſt, tum ex Cypriani verbis, qui ea de

Li. 2. Epiſtolarum ponitur initio bibliorum epiſt. 2.

Hier. 31.

2. Cor. 3.

Mar. vlt.

A de re ſcripſit in hunc modum.: Vt par eſt Spiritui ſancto, & Chriſto diuinitas, ita in ſuis inſtitutis ęqua eſt auctoritas, & poteſtas: nec minus ratum eſt, quod dictante Spiritu ſancto Apoſtoli tradiderunt, quàm quod ipſe tradidit. *Cyprian de ſimpl cit. prę'a*

De probatione ab auctoritate Eccleſię.
Cap. XLIII.

DE Eccleſiæ auctoritate pluribus verbis, B & ſæpe dicet Eccleſiaſticus orator: tũ, vt conciliet auctoritatem eius miniſtris, Epiſcopis, & ſacerdotibus, quæ maxime eſt neceſſaria: tum etiam magis ad conſolandos peccatores, qui ſalua naui Eccleſiæ quamuis maximis fluctibus agitata, bonam de ſalute ſpem habere debent, modo in ea permaneant, & reſipiſcant. quare doceat, Eccleſiam eſſe populum fidelem, per vniuerſum orbem diſperſum: eam nõ bonis C tantum, ſed malis ẽt conſtare: regnum cœlorũ, ideſt, militantem Eccleſiam, ſimile eſſe ſagenę in mare miſſę cõmemoret, vel agro, in quo zizania ſuperſeminata ſunt, vel areæ, in qua frumentum cum paleis continetur, vel decem virginibus partim fatuis, partim prudentibus: eſſe expreſſam in arca Noe, qua non ſolùm munda, ſed etiam immunda animalia concludebantur. hanc Chriſtum ſibi amicam, ſororem, *Matt. 13 & 25.* *Gen. 6. & 7.*

&

& ſponſam vnicam delegiſſe, multisq; & eximijs D
promiſſionibus, ac beneficijs illuſtraſſe: hanc
conſtituiſſe domum ſuam, & voluiſſe eſſe columnam, & firmamentum veritatis: vt de illius
doctrina dubitare nũquam poſſemus: quia tanquam magiſtra, cuſtos, & interpres veritatis fidem, atque auctoritatem obtinet inuiolabilem.
Matt. 5. hanc, demum Saluatorem noſtrum vrbi ſupra
Matt. ul. montem poſitæ comparaſſe, quæ ab omnibus
conſpici, & cognoſci poteſt, atq; cum ea omnibus diebus vſque ad conſummationem ſęculi ſe E
futurum promiſiſſe: vt tacite admoneremur, ei
in omnibus eſſe parendum: & quicquid illa tan
quam fidei dogma tenet, veriſſimum eſſe: nec
quidquam falſum, quod aut credit, aut docet,
c.1.& 5. eſſe putandum. cum enim (vt ait Apoſtolus ad
Epheſios) corpus Chriſti ſit Eccleſia, à ſuo certe capite mouetur, & regitur. ideo fateamur
oportet, eam nullo vnquam tempore errare poſ F
Ioan.14. ſe, quia à Saluatore noſtro Eccleſiæ miniſtris dicta ſunt illa verba: Ego rogabo Patrem, & aliũ
Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum
in æternum, Spiritum veritatis, quem vos cognoſcetis, quia apud vos manebit. & eadem eſt auctoritas Chriſti & eius Eccleſię. Quare nemo
iure dubitabit, quin Eccleſię decretis, & legibus
tanta fides ſit adhibenda, quanta ſi ipſius Saluatoris

A toris noſtri ore latę fuiſſent. & iccirco proferat ſępe Eccleſiaſticus orator pulcherrima illa S. Cypriani verba: Eccleſię fœtu naſcimur, illius lacte nutrimur, ſpiritu eius animamur: adulterari non poteſt ſponſa Chriſti, incorrupta eſt,& pudica. & interdum etiam commemoret, quæ paulo poſt ſubiungit: Non pertinet ad Chriſti pręmia, qui relinquit Eccleſiam Chriſti: alienus eſt, prophanus eſt, hoſtis eſt: habere iam non B poteſt Deum patrem, qui non habet Eccleſiam matrem. Verum cum de Indulgentijs ſermonē habebit ad populum Eccleſiaſticus orator, eas eſſe theſauros, quos Chriſtus ſponſę ſuæ Eccleſiæ donauit demonſtrabit. nam merita Chriſti, cuius vna gutta ſanguinis ſufficiebat, ad redimendum humanum genus: merita etiam dicet ſanctorum, in indulgentiarum theſauro recondita valere plurimum ad leuandam pœnam, cui C obnoxij ſumus, deleta iam culpa, quam indulgentiſſimus pater Deus peccatoribus remittit. diſpēſatorem huius theſauri eſſe Chriſti vicariū: ab illo concedi ſolitas indulgentias ad gloriam Dei, & ad populorum ſalutem, ad excitandos homines ad egregium aliquod opus: neminem, qui mortali peccato ſit contaminatus, & qui ea, quę ſanctiſſimus Pontifex iuſſit, non obſeruauerit, tanti benefiij participem eſſe. Iubilęum,

Plenariam

Plenaria Indulgentia cur in Iubileo concedatur. Plenariam Indulgentiam concedi, vt humanæ D infirmitati ſuccurratur, ad conſeruandam reuerentiam erga ſanctam ſedem Apoſtolicam, ad confirmandam fidem catholicam, & ad excitandam in animis hominũ ſpẽ diuinæ miſericordiæ.

De probatione ab auctoritate Romanorum Pontificum. Cap. XLIIII.

SEDIS Apoſtolicę auctoritas, hoc eſt, Romani Pontificis decretum, ſatis eſt firmum E argumentum ad faciendam fidẽ. nam ipſe Chriſti Vicarius, & legitimus ſucceſſor eſt Petri, eandem quam Saluator noſter Petro tribuit, non ſolum auctoritatem, & poteſtatem, ſed etiam fidei firmitatem, & ſtabilitatem habens: cum ea verba, Rogaui pro te, Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos, ad eum etiam pertineant: ita vt in ijs, quæ F ad ſanctiſſimam Chriſti (cuius vicem in terris gerit) religionem ſpectant, errare nullo modo poſſit: præſertim cum Romani Pontifices (vt B. Gregorius ſcribit) nihil ſine conſilio grauiſſimorum hominum decernere conſueuerint. Quando ſe offeret occaſio, de poteſtate ſummi Põtificis, Chriſti Vicarij, aget: & ita ad populum dicet: quemadmodum nullum exercitum ſine Imperatore,

Pontifex Chriſti Vicarius.

Luc. 22.

In quib⁹ errare nõ potuit Põtif. Greg. Pont.

A ratore, nullam regnum ſine rege, nullam domũ ſine patrefamilias: ita ſine ſupremo paſtore, Chriſti vicario, Eccleſiam regi non poſſe: inde ortos errores, quod mẽbra à capite diſſecta ſunt.

De probatione ab auctoritate Conciliorum. Cap. XLV.

MAGNA eſt etiam auctoritas ſanctorum
B patrum, qui à Spiritu ſancto in ſanctis concilijs ſunt congregati: ita vt in ijs, quę ad fidem chriſtianam, & ad ſalutem animarum pertinent, nulla ratione errare poſſint. nam cum Epiſcopi ſint tanquam columnæ Eccleſiæ, & capita, à quibus cęteri omnes fideles pendent: ſi ipſi in errorem ducerentur, neceſſe eſſet (quod accidere non poteſt) vt omne chriſtianum ædificium corrueret, hęreſes multis iam ſęculis dam
C natę conciliorum auctoritate, reuiuiſcerẽt, ſymbolum Nicęnum eſſet ambiguum: deniq; nulla certa via eſſet, qua in fidei controuerſijs catholicum dogma exploraretur. Ad hæc, cum B. Auguſtinus affirmet, vniuerſalis concilij ſententiam, totius Eccleſiæ conſenſum eſſe, & cũ Apoſtolo nulla alia commodior, ac facilior via viſa ſit ad veritatem in quæſtione exorta inueſtigandam, quàm ſi ad concilium Hieroſolymitanum

Cõcilium errare nõ poteſt.

Auguſt.

Act. 15.

Eadem eccleſiæ & quatuor conciliorum auctoritas.

controuerſia referretur: nullus dubitandi locus relinquitur, quin neceſſarium ſit concilijs fidem adhibere, ſi Eccleſię auctoritatem volumus tueri. Quare pręclare à S. Gregorio Pontifice dictum eſt quemadmodum iam diximus: quatuor concilijs generalibus tantam fidem adhibendã, quantam Euangeliſtis: nimirum quia idem magiſter eſt Spiritus ſanctus, & idẽ eſt auctor Chriſtus. Quamobrem vbi de iuſtificatione ſermo habebitur, explicanda eſt ſententia concilij Tridentini, decretum illius in medium afferendum, quod declarat, iuſtum fieri hominem iuſtitia inhęrente, per fidem in Chriſtum non hiſtoricam, non mortuam, ſed formatam, quæ per dilectionem operatur. & vbi in ſynodis habendus eſt ſermo, oſtendendũ eſt, non licere Curatis abſq; peccato mortali abeſſe ab ouibus ſibi commiſſis, niſi ex cauſis à Sacro Concilio Tridentino conceſſis. D E F

Greg. Põ. Cõc. Tri. ſeſſ. 6.

De iuſtificatione.

De probatione ab auctoritate ſanctorum patrum. Cap. XLVI.

IN explicatione ſacrarum literarum, ad corroborandum aliquid, magnum etiam præſtat argumentum Eccleſiaſtico oratori ſanctorum patrum conſenſus, & auctoritas, quandoquidem

A quidem à Spiritu ſancto docebantur: cuius ope ita ad veram diuinæ ſcripturę intelligentiam penetrarunt, vt in ijs, quæ ad fidem pertinent, nõ modo non errauerint, ſed admirabilis etiam omnium conſenſus extiterit. Cum enim omnes, qui illis ſucceſſerunt, ſcriptores, & concionatores ſacrarum literarum ſenſum ex doctrina ab illis percepta populo tradiderint, populus autem ſenſum fideliter acceperit: profecto ſi ipſi erra-

Cõſenſus ſanctorũ patrum vim habet maximam.

B uiſſent, neceſſariò aut eos Eccleſia, omnium errorum expultrix, tanto in honore tot annos non habuiſſet, aut in eadem naui verſata naufragium feciſſet. Hos autem Dominus per Hieremiam Prophetam Eccleſiæ pollicitus fuit, cum dixit: Dabo vobis paſtores iuxta cor meum: & paſcent vos ſcientia, & doctrina: vt videlicet intelligeremus, ob id eos poſt Prophetas, Apoſtolos, & Euangeliſtas, nobis fuiſſe datos, quo

Hiere.

C eorum catholicam, hoc eſt vniuerſalem, & communem intelligentiam, atq; auctoritatem, tanquam Eccleſię regulam à Deo pręſcriptam, ſequeremur. quo loco monemus clericos, ne contra ſententias ſanctorum patrum, ad populum audeant dicere: nec ſiquid ab aliquo doctore, vt pote homine, erratum eſt, detegere. oratione, laudibus, & interdum etiã ſilẽtio, ſanctiſſimi viri, lumina Eccleſię, venerandi ſunt, eorum er-

rores minime ſequendi, diſſimulandi tamen, cũ ad populum habetur ſermo. Magna eſt etiam auctoritas Doctorum, qui ſcholaſtici appellantur, præſertim B. Thomæ Aquinatis, quem ſancta Concilia, Tridentinum in primis magna veneratione dignum iudicauit: eorumq; auctoritas valet plurimũ, ad confirmanda veræ religionis dogmata, & ad falſa, & pernicioſa refellẽda. D

Conc. Trident.

De probatione ab auctoritate hiſtoriarum. Cap. XLVII. E

INTERDVM etiam hiſtoriæ grauiſſimorum hominum, præſertim veterum, qui ſuſpitione odij & gratiæ vacant, plurimum valent ad faciendam fidem. nam cum hiſtoria teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nuntia vetuſtatis ſit dicta: fides illi habenda eſt, niſi omnium rerum pręteritarũ memoria tollenda, & more pecudum vita degenda ſit. non eſt enim hominis bene inſtituti & ad vitam humanam bene informati, viro graui & fide digno aliquid affirmanti non credere. verum omnes probati, & graues hiſtorici ſi in eadem re conueniunt, ex eorum auctoritate certum argumentum promitur: vt fidei dogmata inde etiã confirmentur. verbi cauſa, beatiſſimum Apo- F

Cic. 2. de orat.

ſtolorum

A ſtolorum principem Petrum Romæ collocaſſe ſedem, & pro Chriſto martyrij gloria coronatum eſſe, omnes graues hiſtoriæ tradunt: vnde certa argumentatione concludi poteſt, Romanum Epiſcopum Petro in pontificatu ſuccedere. item concilium Nicęnum tempore Conſtantini à Silueſtro Pontifice maximo eſſe coactum, grauiſſimi quique hiſtorici memoriæ prodiderunt. qua ex re colligimus, concilij Nicæni de- *Petrus Romæ ſedem collocauit.* *Nicęnum concil. à Syluestro Pont. coactum.*

B finitiones veras eſſe, eo quod certum ſit, concilium generale Eccleſiæ, à Romano Pontifice comprobatum, errare non poſſe. Incredibile eſt, quantam vtilitatem afferat oratori Eccleſiaſtico cognitio eccleſiaſticæ hiſtorię, in primis ad hæreticos conuincendos, & ad rudium animos ad pietatem, omnemq; virtutem informandos. in quibus commemorandis, hortamur clericos, vt modum adhibeant, cum ad populum ſermo-

C nem habent: ne in aliquam leuem memoriæ oſtentationem incidant. vbi vero ſacrę loquuntur literæ, vel Chriſtus aliquid præcipit, vbi traditione apoſtolica, vel auctoritate conciliorum aliquid confirmari poteſt: longas hiſtorias proferre, ſuperuacaneũ, & ambitioſum eſſe videtur. *Nõ oſtentanda memoria.* *Ambitioſum hiſtorias longas proferre.*

A ſtolorum principem Petrum Romæ collocaſſe ſedem, & pro Chriſto martyrij gloria coronatum eſſe, omnes graues hiſtoriæ tradunt: vnde certa argumentatione concludi poteſt, Romanum Epiſcopum Petro in pontificatu ſuccedere. item concilium Nicęnum tempore Conſtantini à Silueſtro Pontifice maximo eſſe coactum, grauiſſimi quique hiſtorici memoriæ prodiderunt. qua ex re colligimus, concilij Nicæni de-

Petrus Romæ ſedem collocauit.

Nicęnum concil. à Sylueſtro Pont. coactum.

B finitiones veras eſſe, eo quod certum ſit, concilium generale Eccleſiæ, à Romano Pontifice comprobatum, errare non poſſe. Incredibile eſt, quantam vtilitatem afferat oratori Eccleſiaſtico cognitio eccleſiaſticæ hiſtorię, in primis ad hæreticos conuincendos, & ad rudium animos ad pietatem, omnemq; virtutem informandos. in quibus commemorandis, hortamur clericos, vt modum adhibeant, cum ad populum ſermo-

C nem habent: ne in aliquam leuem memoriæ oſtentationem incidant. vbi vero ſacrę loquuntur literæ, vel Chriſtus aliquid præcipit, vbi traditione apoſtolica, vel auctoritate conciliorum aliquid confirmari poteſt: longas hiſtorias proferre, ſuperuacaneũ, & ambitioſum eſſe videtur.

Nõ oſtentanda memoria.

Ambitioſum hiſtorias longas proferre.

A

DE RHETORICA ECCLESIASTICA AD CLERICOS

LIBER SECVNDVS.

Eccleſiaſticæ eloquentiæ partem eſſe commotionem. Cap. I.

B

QVOD Rhetor, & orator magnus ſæculi ſcripſit, accommodari poteſt (vt B. Auguſtinus obſeruat in libro de doctrina chriſtiana, paulũ immutatis verbis) oratori Eccleſiaſtico; docere eſſe debitum, delectare honorarium, flectere victoriæ. debet enim is, qui Chriſti legatione fungitur, docere veriſſimam eſſe Chriſti religionem, eamq; complecti omnia, quæ credenda, quæ ſperanda, quæ timenda, quæ vitanda, quæ agenda ſunt. debet etiam magnopere eniti, vt non ſolum oratione, ſed probatis etiã ſuis moribus, auditorum animi commoueantur. nam quanquam

Aug. lib. de doctr. Chriſt.

C

Cicer. in orat et in libello de opt. genere orat.

A
DE RHETORICA ECCLESIASTICA AD CLERICOS

LIBER SECVNDVS.

B
Eccleſiaſticæ eloquentiæ partem eſſe commotionem. Cap. I.

QVOD Rhetor, & orator magnus ſæculi ſcripſit, accommodari poteſt (vt B. Auguſtinus obſeruat in libro de doctrina chriſtiana, paulũ immutatis verbis) oratori Eccleſiaſtico; docere eſſe debitum, delectare honorarium, flectere victoriæ. debet enim is, qui Chriſti legatione fungitur, docere veriſſimam eſſe Chriſti religionem, eamq; complecti omnia, quæ credenda, quæ ſperanda, quæ timenda, quæ vitanda quæ agenda ſunt. debet etiam magnopere eniti, vt non ſolum oratione, ſed probatis etiã ſuis moribus, auditorum animi commoueantur. nam

Aug. lib. de doctr. Chriſt.

C

Cicer. in orat et in libello de opt. genere orat.

quam

A valeant, nunquã probabit Stoicos philoſophos, qui humanitatem extirpantes, omnes affectiones morbos appellabant: ſed potius ſciat vtiliter à benigniſſimo patre Deo hominibus datas, ad eius nominis gloriam, ad animarum ſalutem, & ad populi etiam chriſtiani vtilitatem: illudque veriſſimum eſſe, vt Ariſtoteles ſcripſit, medias eſſe affectiones inter virtutes & vitia: ſed diſtingui etiam poſſe, ex ſententia Lactantij, libro ſexto de vero cultu, hac ratione: nimirum, ſi ſurſum ferantur, ſi in cœlum dirigantur, oriri virtutes: ſi in terra depreſſæ iaceant, naſci vitia. verbi cauſa, ſi concupiſcibilis illa vis, quæ eſt in hominis anima, in cœlum dirigatur, laudabiles, & vere chriſtianę oriũtur affectiones, gaudium, tędium huius ſęculi, timor periculorum, quæ imminent in hac vita, atque etiam iuſtus dolor, quòd nobis ipſi peccando aditum pręcludamus ad cœleſtẽ illam patriam, & ſpes ac ſancta quædam confidentia, quam reſignationem in Deũ nobis licet appellare: ſin autem vis illa deorſum tendit, omnia peccata inde naſcuntur, inde cupiditas inanis gloriæ, inde auaritia, inde turpis voluptas naſcitur. eadem ratione ſi iraſcendi vis illa, diuinitus hominibus tradita, ſurſum feratur, excitatur & alitur pręſtantiſſima affectio, quę dicitur zelus, & cum ad inferiores corrigendos adhibe-

Stoici oĩs affectiones male morbos appellãt.

Affectiones mediæ inter virtutes & vitia.

B

C

Zelus correctionis magiſter.

adhibetur, eſt nutrix diſciplinæ, & correctionis D magiſtra, ex qua, veluti ex fonte, oriuntur chriſtianæ virtutes, fortitudo, martyrium, conſtantia, magnanimitas, chriſtiana æquitas, & quædam aliæ, quas philoſophi ignorauerunt.

Quòd fons omnium affectionum bonarum ſit amor Dei, malarum vero amor mundi inordinatus: & qua ratione excitandi ſint auditores ad amorem Dei, & ad deſiderium cœleſtis patriæ. E *Cap. IIII.*

Auditor in primis ad amorẽ excitandus.

Cur Deus amandus ſit.

EXCITABIT autem Eccleſiaſticus orator in primis ad amorem, qui eſt fons omnium affectionum; cùm eſt rectus, bonarum; cum peruerſus, malarum: & vt magis cõmoueat animos, dicet eo nobiliorem quemque eſſe, quo nobiliora & præſtantiora diligit: Deũ eſſe amabiliſſimum, quia optimus, quia benigniſſimus, F quia pulcherrimus, immo quia fons bonitatis, benignitatis, pulchritudinis, & omnium bonorum: eſſe diligendum, quia Dominus clementiſſimus eſt, quia diſſimulat peccata noſtra, expectans nos ad pœnitentiam, quia nos tuetur, quia bona omnia nobis largitur, quia hæreditatem ſanguine filij ſui nobis præparauit ęternam: ad

A ad hunc amorem Dei, in quo omnis chriſtianæ religionis vis ſita eſt, excitans populum (quod ſępe Eccleſiaſticus orator facere debebit) pluribus verbis exponet, veriſſimum illud eſſe, quod veteri prouerbio dici ſolet, nec regnũ, nec amorem ſocios admittere: fieri non poſſe, vt ſimul quis diligat Deum, æternaq́; bona, & hunc mundum. idcirco his vtetur propoſitionibus, ad excitandum deſiderium cœleſtis patriæ, quæ pijs B mentibus maxime deſideranda eſt: in eo, qui diligit mundum, non eſſe charitatem Dei: difficile, immo potius nulla ratione fieri poſſe, vt præſentibus quis fruatur, & futuris bonis; & in vtroque ſęculo appareat glorioſus; & de delicijs tranſeat ad delicias: nos, qui vtimur hoc mundo, ſic eo vti debere, tanquam non vtamur: verè mundum eſſe hypocritam, cum inſidiarum, & dolorum plena ſint omnia; & cum, licet bonus rudi- C bus appareat, valde tamen eum immoderate diligentibus pernicioſus ſit: & de pręteritis voluptatibus nihil nos habere, niſi conſcientiæ cruciatum, erubeſcentiam, & reatum, de futuris nihil, de præſentibus ſolum nunc, quod ſcimus quam ſit fluxum. quo loco B. Gregorij Pōtificis verbis illis vti poterit: Ecce mundus, qui diligit: fugit, & quia eum retinere nō poſſumus, neceſſe eſt vt cũ ipſo labamur. quib. verbis addēda eſt illa ſenten-

Prouerb.

Quomodo excitari debet patriæ cœleſtis deſiderium.

Gre. Pon. *Cyprian.*

ſententia: Dies mundi, ſicut vmbra, prętereũt: D
quanto magis quis ſequitur vmbram ſuam, tanto magis illa fugit. interdum S. Cypriani verba accommodet, hunc in modum. Si in habitaculo noſtro parietes vetuſtate nutarent, tecta deſuper tremerent, domus iam fatigata, iam laſſa, ędificijs ſenectute labentibus, ruinam proximã minaretur: nonne omni celeritate migraremus? Si, nobis nauigantibus, turbida, & procelloſa tempeſtas fluctibus ventis excitatis prænunciaret futura naufragia: nonne portum velociter E
peteremus? mundus ecce nutat & labitur, & ruinam ſui, ſenectute rerum teſtatur: nos tamen mundum perditè diligimus, ad portum non intendimus oculos, ad patriam non aſpiramus: ad hanc vtilem ſententiam de contemptu mundi in auditorum animis imprimẽdam, prophetarum oracula commemoranda ſunt; verba illa Eſaiæ
Eſa. 58. recitanda: Clama (dicit Dominus Eſaiæ) qui F
reſpondit, Quid clamabo? Omnis caro fęnum, & omnis gloria eius, quaſi flos agri. quæ verba explicans orator chriſtianus, interpretis munere fungens, maxime commouebit. Quare dicit Clama? quia multas voces per ſeruos ſuos emiſit Dominus ſurdis. verè omnis populus eſt fœnum, verè ſumus fœnum omnes: ac etiam floribus ſimiles ſumus, qui ex herba producuntur

pulchri,

A pulchri, & iucundi, paulo poſt exareſcunt, & ad nihilum recidunt. oſtendet etiam vapori ſimilem eſſe hanc vitam, ſimilem nebulæ, quæ cito ſolis radio apparente, reſoluitur. ſæpe illa beati Auguſtini verba inculcanda ſunt: O miſera vita, inquit, quoties decepiſti? quoties ſeduxiſti? quæ, dũ videris, vmbra es: dũ extolleris, fumus es: dulcis es ſtultis, amara ſapiẽtib⁹. Hęc ad tollendũ impedimẽta amoris Dei, & ad excitan-B dum deſiderium cœleſtis patriæ, plurimum valent. Inculcandum eſt etiam ſæpe, religionem quam profitemur, eſſe amoris regulam: ſi ea, quæ vere amabilia ſunt, amentur à nobis: & amoris noſtri moderator ſit Spiritus ſanctus, inde omnes virtutes in nobis gigni, deſiderium vitæ æternæ, ſanctum gaudium, ſalutarem pœnitentiam, caſtum timorem Dei, feruentem zelum, conſolationem in rebus aduerſis: vbi deſit ſanctus hic Dei amor, naſci cupiditatem, voluptatem, deſperationem, audaciam, odium, inuidiam, & huiuſmodi. C

Quomodo excitandi ſint quidam boni viri ad rectè amandam hanc vitam. Cap. V.

INTERDVM neceſſe eſt excitare quoſdam viros bonos, qui alijs præſunt, ad

amandos ſemetipſos, hoc eſt, ad recte amandam hanc vitam, cum pręſertim eam populis vtilem ipſi, aut boni viri iudicauerint; nimirum vt alijs proſint,& vt ſanctarum virtutum vſu cœleſtem patriam magis mereantur. quod tamen caute faciendum eſt: cum maior hominum pars vitam cupiant protrahere, vt voluptatibus diffluant, vt diuitijs, & honoribus abundent. qui amor maxime oratori Eccleſiaſtico eſt tollēdus; vt miſerabilis illa indulgentia, qua placemus nō biſmetipſis, à ſenſibus noſtris euellatur. hęc ſententia explicanda eſt: eum, qui amat animam ſuam (quod nihil eſt aliud, quam ſibi indulgere) illam perdere, hoc eſt viſione Dei ſeipſum priuare; amandum proximum: ad hunc amorem nos impellere naturam: diligendum nō lingua, & verbo, ſed opere & veritate. diligendum, vt nos Chriſtus dilexit, cuius amor fuit gratuitus, vehemens, & conſtans. quo loco peruerſitatem hominum licebit reprehendere, quòd neminem niſi ſui cauſa diligant, aut vt opes honoresque ſibi comparent. aut vt impuræ voluptati ſeruiant, ita vt voluptuarij potius, aut mercatores, quam amici reperiantur. eundem dicat nos patrem habere Deum, eodem pretioſiſſimo Chriſti ſanguine redemptos, eundem habere magiſtrum, Spiritum ſanctum, eandem matrem

Amor in proximū qui perſuaderi poteſt.

D E F

A matrem Eccleſiam, eiſdem vti ſacramentis, eiuſdem nos terræ incolas, ad eandem nos patriam aſpirare: vere nos eſſe fratres: communicanda omnia noſtra, hoc eſt, ad communem vtilitatem conferenda, ingenium, memoriam, linguam, quicquid longo ſtudio didicimus, quicquid Dei beneficio nobis conceſſum eſt.

B *Quomodo parentes amare debeant filios ſuos, & filij parentes. Cap. VI.*

QVONIAM multi, cum ſe maxime putant diligere filios ſuos, eos imprudentes odio habent, &, cum beatos eſſe cupiant, eos peruerſa diſciplina miſeros efficiunt: excitandi ſunt maxime parentes ad bene amandos filios, ad procuranda illis ea bona, quibus abuti nunquam poſſint, chriſtianas virtutes, in primis timorem Dei: & per increpationem dicendum: Amatis ne vos filios veſtros, qui ad iracundiam veſtra iracundia, ad auaritiam veſtris ſordibus, ad blaſphemiam veſtris execrationibus, & maledictis ad contumeliam, luxuriam, ac inſolentiam male partis diuitijs eos armatis? odio

C

Obiurgādi parentes qui liberis indulgent.

habetis potius, miſeros efficitis, & dum virgæ parcitis, indulgentia veſtra deteriores efficitis, calamitatis veſtræ artifices eſtis. ad filios vero conuertens ſermonem, beati Thomæ ſententia probabit orator, multo vehementiorem eſſe amorem parentum in filios quam filiorum in parentes: quia eſt diuturnior, & quia de ſanguinis coniunctione ſunt certiores: grauiſſimum ſcelus eſſe, iniuria afficere illos, qui de nobis ita ſunt bene meriti, quibus organis vſus eſt Dominus, vt in lucem ſuſciperemur. obiurgandi ſunt ingrati filij, & perterrefaciendi, & dicendum, eos Deum ſine dubio vltorem habituros.

B.Thom. 24.2.q. 26.ar.9.

Ingrati filij quo pacto increpandi.

D

E

Quomodo impellendi ſint coniuges ad mutuum amorem. Cap. VII.

F

QVONIAM verò inter coniuges multæ oriuntur diſcordiæ, multæ rixę: neceſſe eſt ſępe hortari, vt ſe mutuo diligant: ad quem amorem vbi excitati fuerunt aliqui, quos vxorum ſacietas cepit, reprehendendi ſunt, qui ardentius amant eas, quàm decet, &, vt mancipia ſępiſſime ſeruiunt, earum vanitati ita indulgent, vt patrimonium conſumant.

Coniugũ amor inter ſe moderatus eſſe debet.

Vxores

A Vxores ad amandos viros ſuos excitandæ ſunt, ad fidem ſeruandam: ſæpe dicendũ, bonas vxores de virorum ſuorum ſalute eſſe ſollicitas, ſanctificatos multos viros infideles per mulieres fideles: quod Valeriani, qui ſanctitate Ceciliæ ſanctificatus fuit, exemplo confirmari poteſt. *In vitis ſanctorũ.*

Quomodo excitentur auditores ad amandam patriam. Cap. VIII.

B

ACCIDIT ſæpe, vt ad amandã patriã neceſſe ſit auditores impellere: cum tam pauci reperiantur, qui non proprijs commodis omnia metiantur, & publicis commodis priuata anteponant. amare patriam, eſt bene velle patriæ, bonam, & beatam illam cupere, atque præclaris legibus, & bonorum omnium generibus cumulatã. quare qui adulationibus, *Adulatores princi pũ patriã corrumpunt.*
C qui blanditijs gratiam illorum, qui præſunt, ſibi conciliare ſtudẽt, qui nouis effuſiſq; ſumptibus, & pompa ſe alijs præferunt, & æqualitatem tollunt, patriam corrumpunt, non amant. Oſtendendum eſt, Vrbem Romam communem omnium chriſtianorum eſſe patriam, in qua eſt ſita ſacroſancta ſedes apoſtolica, pro qua vel mori pulcherrimum, & honeſtiſſimum eſt. Accommodare poterit hæc orator hominibus in oppi-

dis, & etiam ruri habitantibus, & dicere, inde cognoſci, ſiquis oppidum, aut pagum in quo natus eſt, diligat, ſi Eccleſiam parochialem ornare ſtudeat, ſi puerorum curam habeat, ac ſi filij eſſent: ſi res communes recte adminiſtret. mortuos eſſe pro patria multos apud Romanos commemorabit: multo æquius eſſe, mori pro defenſione religionis,& multo optabilius nobis qui vitam expectamus æternam. D

Signa q- bus co- gnoſceẽ is, qui pa triam di- ligit.

E

Quomodo excitandi ſint amici ad mutuum amorem. Cap. IX.

INTERDVM excitans amicos, hoc eſt, homines ætate, moribus pares, electione inter ſe coniunctos, vt ſe vere diligant hortetur: caueant, ne ſe mutuo blandis vocibus amicos, & fratres appellantes, odio habeant: ne domeſtici ſint inimici, animarum ſuarum interfectores: ſanctum nomen eſſe amicitiæ, conſenſionẽ animarum in ſancta religione, in amando Deo, in chriſtianis virtutibus exercendis. qui idem volunt, cum volunt ea, quæ legi Dei aduerſantur, inimici rectius appellandi ſunt, quam amici. volunt enim ſibi inuicem mala, cum turpiſſimarũ voluptatum conſcij,& adminiſtri ſunt: cum vſuris enecant homines, cum ſemper laudant, vt placeant, F

Amoris diſſimulã tia inter familiares nulla ſit.

A placeant, non corrigunt, ne diſpliceant. Exclamabit aliquando, nomen amicitiæ e republica christiana tanquam in exilium miſſum: illos etiã quos ſancta mater Eccleſia coniunctiſſimos eſſe vult, quos compatres nominat, nullam filiorum communium curam habere: ad licentiam, ad multa plerunq; peccata ſanctam illam coniunctionem adhiberi ſolitam. commemorabit etiã, eorum cor vnum in Chriſto eſſe debere, & omnia habere communia, fidem, ſpem, charitatẽ, participationem ſacramentorum, delectari ijſdẽ ieiunijs, eiſdem orationibus, lectione eorundem ſacrorum librorum. Excitans autem ad diligendos inimicos, in quo argumento neceſſe eſt ſæpe verſari. deplorabit inter Chriſtianos, ſub rege pacifico, qui pacem, multis cruciatibus ſuis, crudeliſſima etiam morte, humano generi, miſerrima Diaboli ſeruitute, ob grauiſſimum parentum noſtrorum peccatum oppreſſo, dedit, noſq; cœli, & terræ Domino reconciliauit; reperiri, qui inimicitias profiteantur, & ita exerceant vt vlciſci iniurias honorificum & glorioſum putent. diligentiam in hoc magnam adhibebit orator Eccleſiaſticus, vt diligendos eſſe inimicos oſtẽdat: probet potius, cũ oẽs ad imaginẽ Dei effecti ſimus, eodẽ pretioſiſſimo ſanguine redẽpti, ad eandem cœleſtem hereditatem

Exclamãdum aliquando.

B

C

vocati: abſurdiſſimum eſſe inrer Chriſtianos no- D
men inimicitiarum: diligendos fratres noſtros, cohęredes noſtros, eiuſdem peregrinationis ſocios, eiuſdem terræ habitatores, eiuſdem regis ſeruos, eiuſdem infirmitates humanę participes. inimicorum dilectione ad ſananda peccatorum vulnera, quibus laboramus omnes, nullum (vt
Auguſt. S. dicebat Auguſtinus) vtilius eſſe medicamentum. magiſtrum, & regem noſtrum Chriſtum præcepiſſe, vt diligeremus inimicos noſtros; & E
& paulo poſt addidiſſe: Eſtote perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt: ita vt hac ratione indicauerit, nulla nos virtute poſſe Deum magis imitari, quam inimicorum dilectione. hanc eſſe magnificentiſſimam bonitatem, hunc eſſe triumphum nobiliſſimum, hunc eſſe cumulum præſtantiſſimarum virtutum. addat etiam, magnam promiſſam mercedem diligentibus inimicos: hanc illis verbis eſſe in Euangelio ex- F
preſſam: Eritis enim filij altiſſimi, hoc eſt, fratres Chriſti, poſſeſſores cœli, ſocij angelorum, à Sathanę tyrannide liberi. ad hunc amorē erga inimicos, ad hanc virtutem heroicam, aliarum virtutum reginam, qua Sathanas vincitur, & confunditur, excitet ſępe orator: dicat, parere maxima commoda, tranquillitatem animi, filiorum diſciplinam, propinquorum, & vicino-

rum

A rum beneuolentiam, patrimoniorum incrementa, prudentię opinionem. Sathanæ inuenta fuiſſe illa, de ſingulari certamine conſcripta, vbi multa de honore perperam, multa contta Chriſti Euangelium aſſeruntur: honorem in ſeruandis Dei præceptis eſſe poſitum: vlciſci iniurias abiecti eſſe animi, & qui imperatoris noſtri Chriſti leges, & vitam nolit imitari. ignouiſſe Chriſtum illis, qui eum crucifixerunt: ſæpiſſime B ignouiſſe, & ignoſcere quotidie nobis, illum identidem quantum in nobis eſt, peccatis noſtris crucifigentibus: audiendum, magiſtrum noſtrum, obtemperandum regi noſtro, ſaluti noſtrarum animarum, dilectione inimicorum conſulendum.

Qua ratione excitandi ſint auditores ad reſignatione in Deum, & ad Zelum. Cap. X.

C

ORATORIS Eccleſiaſtici erit, ad reſignationem in Deum auditores excitare: vt collocent omnes ſuas ſpes in benigniſſimo illo mundi, & bonorum omnium parente Deo: nihil deeſſe volatibilibus cœli: multo minus neceſſaria chriſtianis, qui fratres Domini, filij Deo adoptiui, hæredes futuri cœleſtis patriæ ſunt, vllo vnquam tempore defutura: vtimur

Reſignationis definitio.

mur hoc nomine reſignationis, donec magis D
proprium occurrat: quę eſt affectio leniſſima, &
tranquiliſſima animi, à diuino amore profecta:
qua quis diligens Deum, confidit, nihil ſibi defuturum, nihil cupit, niſi quod Deo placere ſibi perſuadet. ad hanc excitabit orator Eccleſiaſticus hac ratione, quia illi, qui ſeruiunt regibus, quo modeſtiores ſunt, eo gratiores eſſe conſueuerunt: multo magis id ſeruis Dei conuenire, qui nihil aliud petentibus, niſi vt fiat voluntas E eius, multo plura ſolet concedere, quam ipſi auſi fuiſſent optare. Ad quendam admirabilem effectum amoris, hoc eſt, ad extaſim populus non eſt excitandus: cum tantę perfectionis non ſit capax, & donum ſit præcipuum Dei, quod pauciſſimis eſt conceſſum. optanda potius eſt nobiliſſima illa affectio, quàm populis proponenda. ad zelum, qui eſt quidam feruor mentis, quo quis debet excitari ad proficiendum cum illis, F qui profecerunt, excitandus eſt populus, excitandi ſacerdotes, commouendi illi, qui præſunt ciuitatibus, oppidorum adminiſtratores, ne patiantur populos alios ſibi Deos conſtituere, quã vnum Deum, cœli & terræ Dominum: cautionem adhibeant, ne transfugiant ad Sathanam: & vt zelotypi facere conſueuerunt, qui obſeruant, an vxores ſuæ cum amatoribus loquãtur,

Qua rõne ad illã excitandus auditor.

Non ad extaſim.

Quo ad zelum.

Vni Deo ſeruiendũ exemplo zelotypico docetur.

obſeruant

A obſeruant etiam, quid dicant, reſpiciunt nutus, geſtus & actus: ita ipſi conſiderent, num pauperes opprimantur, num occidantur vſuris homines, num voluptas corrumpat animos eorũ, quibus præſunt, num hæreſis aliqua ratione poſſit irrepere, num praua aliqua conſuetudine ciuitas contaminetur, num otio præſtantia corrumpantur ingenia, num recte in doctrina chriſtiana inſtituatur populus. ad quem zelum exci- *Q̃uo magiſtratus. Q̃uo Sacerdotes ad hunc zelũ excitari cõueniat.*
B tare eos, qui præſunt, poterit Eccleſiaſticus orator, hunc in modum: eos eſſe Dei miniſtros, populorum patres, exemplaria virtutum ad imitandum propoſita, grauiſſimam pœnam illos daturos, qui ſua gubernatione deteriores homines effecerint. maxime ad hunc zelum excitandi ſacerdotes, Dei miniſtri, vt animas ſibi creditas diligẽtius, quam ſolet zelotypus vxorem ſuam, cuſtodiant, obſeruent, inſtituant, corrigant, di-
C ligant, ſæpe de moribus ſingulorum interrogẽt, non parcant ſceleratis, & flagitioſis, nonnunquã ex improuiſo adeant oppida, eccleſias vicos, vt quid fiat, explorent. ſi ad lenitatem, virtutem, epiſcopo, & parocho dignam quiſpiam eſt natus. ſeueritatem muneri ſuo interdum valde neceſſariam induat, audiat, & imitetur magiſtrum magiſtrorum Dominum, qui eiecit nummularios de templo: quo loco illa verba

Pſal. 68. ba per increpationem proferat, Zelus domus tuę comedit me. & acriter obiurgabit de ambulantes in templis non audientes verbum Dei, irridentes ſanctos homines qui frequentia ſanctiſſimorum ſacramentorum delectantur: &, cum de gloria Dei agitur, opes, honores, & vitam ipſam eſſe negligendam dicet. Pręcepta ad excitandos auditores ad amorem tradimus, multo plura dicturi, cum de varietate auditorum tractabimus. D E

Ioan. 2.

Quòd nunquam ad odium, nec etiam ad indignationem auditores ſunt excitandi. Cap. XI.

QVÆ à philoſophis & ab ijs, qui artem Rhetoricam tradiderunt, ad excitandum odium in homines, & indignationem, ſcripta ſunt, ea, vt pote chriſtianis, & maxime clericis inutilia & pernicioſa, omittimus. Excitare odium in imaginem Dei, filium eiuſdem patris Dei, cuius omnes ſumus filij, & ad eandem hæreditatem vocati, non ſolum à chriſtiano, ſed etiam ab homine alieniſſimum eſſe debet. peccata eſſe odio habenda, & maxime vitanda iam oſtendimus: non inde tamē ſequitur, peccatorem, quem iuſtum efficere poteſt F

Debemus peccata nō homines odiſſe.

A teſt Dominus, quiq; ſua pœnitentia poteſt alios etiam ad pœnitentiam excitare, odio eſſe habendum. eius potius cauſa dolendum, & pro eo, veluti pro fratre, orandum: & cogitandum ſæpe, ac vehementer timendum, ne & nos cadamus. indignatio autem eſt dolor ex bono alterius, quem illo indignum iudicamus. quæ perturbatio (vt philoſophi ſcribunt) in illos in primis cadit, qui ſe dignos maximis honoribus

Indignatio quid ſit.

B eſſe arbitrantur. dolent igitur, aut quia nō conſequuntur, quæ indigni ſunt conſecuti, aut quia pares illos ſibi vident factos, quos inferiores exiſtimant. quæ perturbatio fortaſſe non eſt laudanda, neque excitanda. cum ſuſpicienda ſint Dei iudicia, & chriſtiani hominis ſit, omnes ſibi anteferre, alios ſe meliores putare, & fieri etiam poſſit, vt qui mali, & indigni honoribus fuerint, mores corrigant, & illis ſe honoribus di-

C gnos prębeant. nec vituperanda eſt omnino publice hæc affectio. poteſt enim interdum à virtute proficiſci. quia tamen meliorem animam non efficit, & humano generi non prodeſt: non expedit, vt in cœtu hominum excitetur.

Publice non vituperandā.

Quo-

Quomodo commouendi ſint animi ad iram, hoc eſt ad Zelum honoris Dei, & ad manſuetudinem. Cap. XII.

IRA eſt dolor mali præſentis, aut non ſine dolore. ad hanc commotionem vtile erit interdum oratori Eccleſiaſtico populum concitare. nunquam tamen concitabit, niſi propter honorem Dei, quam iram, aut potius zelum honoris Dei expreſſit diuino numine afflatus
Pſal.4. Dauid, his verbis: Iraſcimini, & nolite peccare. Iram vindictę apparentis & illuſtris cum dolore appetitionem in illum, à quo ſe quiſpiam, aut aliquem ſuorum palam neglectum, atq; con-
Ariſ.c.5. l.4. Ethi. temptum immerito putet, Ariſtoteles definit, ex qua definitione colligitur, hanc potiſſimum eſſe huius commotionis excitandæ cauſam, nimirum contemptum, ſuperbum enim animal homo tantum abeſt vt contemni æquo animo ferat, vt haberi, qui non eſt, & magni fieri maxime appetat: à quo genere perturbationis ſemper ſtudebit Eccleſiaſticus orator auertere auditores, & probabit lętandum potius nobis eſſe, cum contemnimur, cum nos nihili faciunt homines, cum contumelia afficiunt, cũ detrahunt: hęc eſſe pharmaca maxime accommodata ad
Humilitas arrogãtię humanę ſẽper opponenda.

ſanan-

A ſanandam ſuperbiam noſtram: regem regum, & Dominum dominantium, Chriſtum Dei filium in hoc mundo deſpectum, contumelijs varijs affectum, oraſſe pro calumniantibus, & proſequentibus ſe, &, cum maximis iniurijs afficiebatur, manſuetudinis nobis reliquiſſe exẽplum. Ira chriſtiano homine digna, eſt in eum cũ dolore concitari, qui Deum, cœli & terræ Dominũ, offendit, qui in Beatam ſemper Virginẽ Mariã, *Ira zelus eſt in ſanctis.*
B matrem Dei, & aduocatam, ſanctos ęterna vita fruentes cõtumelioſus eſt, innocentes etiam viros iniuria afficit, quę ira rectius fortaſſe (vt paulo ante diximus) appellari poteſt zelus: quo ſancti viri, amici Dei, commoueri conſueuerunt: vt eſt apud Dauid: Mei autẽ pene moti ſunt pedes, *Pſal. 72.* pene effuſi ſunt greſſus mei: quia zelaui ſup iniquos, pacem peccatorũ videns. ad quam cõmotionem populus concitandus eſt aduerſus hęre-
C ticos, & aduerſus publicos peccatores: maxima tamen adhibita cautione, vt ſemper intelligat, qui audit, orãdum eſſe pro ijs, quibus iraſcitur, & nihil eſſe, cum de honore Dei non agitur, manſuetudine amabilius, nihil etiam Deo, atq; bonis viris acceptius. Manſuetudo eſt cõpoſitio animi, & frenatio iracundiæ, amicitiarũ conciliatrix, bonæ exiſtimationis nutrix, diſcordiarum expultrix, alumna pacis, & iucundiſſima *Manſuetudo qd ſit.*

humanæ

humanæ vitæ ſocia: in qua virtute qui magis proficit, maiorem ſapientiæ, & bonitatis famã conſequitur. Ad manſuetudinem vero ſæpe neceſſe erit animos impellere: cum iniuriarũ, ſimulatum, atq; odiorum plena ſint omnia: ſatis miſeros eſſe illos, qui in nos iniuriam intulerunt, quia iniurioſi ſunt, quia peccauerunt: ſedandum animum, quia hoc eſt vincere, quia hoc eſt imitari Chriſtum, hoc eſt aſpirare ad vitam æternam.

Ad eam impellendus auditor.

D

E

Quomodo commouendi ſint animi ad pœnitentiam et dolorem voluntarium, pro peccatis ſuſceptum. Cap. XIII.

DOLENT, qui male ſe habent. & cum in malis nihil iure collocari poſſit, niſi peccatum, morbus grauiſſimus animæ: declarandum eſt, ſalutarem eſſe dolorem voluntariũ: pœnitentiam eſſe peccatorum medicinam, ſine qua ſanari nemo poteſt, ſine qua qui è vita peccatis maculati decedunt, perpetua morte condemnantur: eſſe, vt S. Chryſoſtomus ſcribit, iniquitatum interitum, lachrymarum alumnam, ſalutis ſpem, donum cœlitus datum: eam non fornicatorem renuere, ab ebrio non auerti, non abominari idolatram, non adulterum repellere, non

Pœnitentię dignitas.

F

A non maledicum inſectari, non reprobare blaſphemum, non ſuperbum: ſed omnes ſuſcipere, omnibus communicare, omnibus cœlum aperire, & omnes ad cœleſtem illam patriam ducere. Verum cum nihil ſit, quod magis animam noſtram deprimat, quam peccatum, onus grauiſſimum, quod Zacharias plumbi ſimilitudine expreſſit, & cuius naturam Dauid ita deſcripſit; Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, *Lucha 5.* *Pſal. 37.*

B & ſicut onus graue, grauatæ ſunt ſuper me: oſtendat Eccleſiaſticus orator, hoc onere animam noſtram per pœnitentiam liberari, ita vt vſq; ad cœlum facilè poſſit euolare: ideo Chriſtum Dominum oſtendiſſe, per eam regnum cęlorum ad homines appropinquare, cum dixit: Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cœlorum. & beatum Ioannem Baptiſtã exclamaſſe: Facite fructus dignos pœnitentiæ, *Matt. 3.* *Luc. 3.*

C quoniam ecce adeſt regnum Dei: per eam latronem in cœlum receptum fuiſſe: per eam Dauidem poſt flagitium, iterum Spiritum Sanctum recepiſſe: per eam Manaſſem poſt cruenta facinora Deo fuiſſe reconciliatum: per eam Petrum Apoſtolum, poſtquam ter Chriſtum negauerat, peccatum deleuiſſe: & Paulum, perſecutorem nominis Ieſu, blaſphemum, contumelioſum, inter Apoſtolos relatum fuiſſe. Hunc *Pſal. 50.* *Mat. 26.* *Mar. 14.* *Luc. 22.* *Act. 9.* *Rom. 11.*

locum interdum poterit Eccleſiaſticus orator exclamatione augere, in hunc modum: O pœnitentia, quæ peccatum, miſerante Deo, remittis, & paradiſum aperis, quæ contritum ſanas hominem, & triſtem exhilaras, vitam de interitu reuocas, in priſtinum ſtatum reſtituis, honorem renouas, fiduciam das, vires & gratiam tribuis: ò pœnitentia, quid de te dicam? omnia ligata tu ſoluis, omnia ſoluta aperis, omnia aduerſa mitigas, omnia contrita ſanas: ò pœnitentia, miſericordiæ mater, & magiſtra virtutũ, magna opera tua, quibus reos liberas, reficis delinquentes, lapſos erigis, deſperatos recreas: tu auaritiam reſpuis, horres luxuriam, linguam cohibes, mores componis, odiſti malitiam, excludis inuidiam. Ad hanc ſæpe orator Eccleſiaſticus auditores excitabit hac ratione: nihil eſſe calamitoſius, quam peccare, quàm diſiungi à Deo, Chriſti acie deſerta, veluti transfugam diabolo ſeruire, ingratum eſſe peccatorem in Deũ patrem benigniſſimum, crudelẽ in ſemetipſum, qui natus ad vitam æternam, propriæ ſalutis inimicus, ſe ipſe perdat: peccati comitem eſſe plerunq; infamiam: pauperes, obſcuros homines, atque etiam corpore infirmos, non eſſe miſeros, ſi bene actæ vitæ conſcientia ſuſtententur: miſeros eſſe, qui peccant. Peccare autem (ſic oratorio

D E F

A torio quodam modo hoc loco deſcribimus, vt ſanctus etiam ſcribit Anſelmus) eſt debitũ Deo honorem adimere, ſubtrahere ei obedientiam. atq; ad commouendos animos ad ſanctam pœnitentiam, cum natura comparatum ſit, vt illis malis doleamus, quæ noſtra culpa nobis ſcimus accidiſſe, commemoranda ſæpe erunt illa verba: Perditio tua ex te, Iſrael: &, Quoties volui te congregare, quemadmodum gallina congre- B gat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? veriſſimam eſſe illam beati Pauli ſententiã ſæpe dicet: Deus vult omnes homines ſaluos fieri: falſum illud eſſe commentum, fato, atq; conſtellationibus ad quædam ſcelera homines cogi: conſcientiam eſſe domeſticum, & verum tribunal commemorabit (vt ſanctus ſcribit Gregorius Naziãzenus) nihil eſſe deteſtabilius apud Deum excuſatione peccati. Quare ſic vitam noſtram inſtituendam C eſſe, vt noſmetipſos accuſemus, & doleamus, confiteamur peccata noſtra, & ſatisfaciamus. oſtendat etiam maximas pœnas daturos illos, qui non egerint pœnitentiam. nam ſi (vt Apoſtolus inquit) irritam quis faciens legem Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus, aut tribus teſtibus moriebatur: quanto maiora ſupplicia merentur chriſtiani ſi benigniſſimum patrem Deum peccatis ſuis irritauerint? Quare ad pœnitentiam,

Peccare quid ſit. Anſel.

Oſeæ 13. Math. 23

1. ad Timo. 2.

Gre naz.

Heb. 12.

tanquam ad arborem vitæ, confugiendum eſſe D
inculcabit: expellendum à nobis peccatũ, quandoquidem, quaſi coluber in præcordijs hominũ parit mortem, & quaſi ſerpens venenum ſpirat, & lethiferum generat morbum: audiẽdum atq; imitandum Dauidem, pœnitentiæ exemplar, dicentem. Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum lachrymis meis ſtratum meum rigabo.

Pſal.6.

E

Quibus rebus commouendi ſint auditores ad luctum. Cap. XIIII.

Luctus nobilis chriſtianorũ uirtus.

DOLORIS frater, & pœnitentię filius eſt luctus, nobilis chriſtianorum hominum virtus, vanitatis, & ſtultitiæ expulſor, ſapientiæ ſocius, & beatitudinis fideliſſimus comes, quemadmodum Dominus noſter in Euangelio teſtatum reliquit, cum dixit: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. nam quemadmodum ſeruus flens propitium reddit dominum ſuum, filius patrem lachrymis mitigat, & paruulus plorans aſperam matrem mulcet: ſic ẽt peccator profuſis lachrymis placat irã Dei, ad eiusq; ſe amicitiã adiungit. Quamobrẽ oſtendat Eccleſ. orator, ſummã in hoc apparere Dei benignitatẽ, vt quam ipſe primæ mulieri peccanti, F

Matth.4.

Gen.3.

peccati

A peccati pœnam inflixit, cum dixit; In triſtitia pa
ries filios tuos: in ſalutem humani generis volue
rit conuerti. nam ſicut triſtitiam peccatum pe- *Ad luctũ hortandi auditores*
perit, ita & triſtitia peccatum occidit. & quem-
admodum vermis in ligno natus, ipſum poſtea
corrodit: ſic peccati triſtitia, ipſum peccatum
comminuit. Hortetur auditores, vt luctu præ-
occupent pœnam, quam pro ſuis peccatis me-
rentur, ardentem rogum peccatorũ extinguant
B paucis lachrymis. nam quamuis magnus ſit pec *Luc. 22.*
cati ignis, modica tamen lachryma eum extin-
guit. reſpondeant iudici, priuſquam in præto-
rium veniat, defleant non pœnam, ſed peccatũ:
neque ſolum illud defleant, ſed defleant amare,
quemadmodũ & Petrus: de profundis clament,
& deducant fontes lachrymarum, quo clemens
Dominus miſericordia motus peccata dimittat.
ipſe quippe dicit: Nolo mortem peccatoris, ſed *Ezech. 18 & 13.*
C magis, vt conuertatur, & viuat. oſtendat autem
lugendum eſſe, quòd noſmetipſos ignoremus,
ac perdite nimium diligamus, quòd in huius
vitæ peregrinatione non ſecus, ac ſi nunquam
eſſemus morituri, nobis ipſi placentes, non Deo
viuamus: quòd imaginem Dei, ad quam forma-
ti ſumus, deturpemus: quòd exules, obliti cœle-
ſtis patriæ, hunc mundum patriam noſtram eſſe
ducamus, hæredeſq; ampliſſimi regni hæredi-

tate noſmetipſi priuemus: ꝙ filij Dei adoptiui, D
& fratres Chriſti, eius pretioſiſſimo ſanguine redempti; filij diaboli culpa, & ignauia noſtra efficiamur: quòd puluis, cinis, vmbra cum ſimus, multa nobis arrogemus, & in hominibus, quorum proprium eſt decipi, & decipere, ſpem collocemus: charitatis, quæ eſt virtutum omnium anima, expertes, nec patientes ſimus, nec benigni, plerunque inuidi: quęramus tantum quę noſtra ſunt: cupidiores huius vitæ, quam oporteat, in Dei voluntate non conquieſcamus: nimium ſępe ſtudium in rebus non neceſſarijs po- E
1. Tim. 3 nentes, tempus conteramus: laudum aucupes, inanis gloriolæ cupidi, ſemper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam peruenientes, vulgus peſſimum magiſtrum ſequamur, adulemur nobiſmetipſis, dulci laudum veneno delectemur, veluti morbo phręnetici diuinitus nobis traditas medicinas auerſemur, in rebus aduerſis animũ F
abijciamus, in proſperis efferamur: lugendum eſſe, quod varijs huius vitæ fluctibus iactati, aut non perueniamus ad portum, aut in portu naufragium faciamus: quòd in huius vitæ militia aut ſimus transfugæ, à Chriſto ad Sathanã aut, ſi interdum ad Chriſti caſtra reuertamur, iterum ab eo deficiamus Sathanæ facti mancipia: quia ea, qua opus eſt, animi conſtantia, ſub vexillo

Chriſti

A Chriſti non militamus: lugendos communes orbis terræ morbos, nuſquam tutam fidem, virtutem plerunque iacere, innocentes opprimi improbis honores deferri. hoc autem in primis lugendum eſt, contaminatam atque corruptam eſſe multis in locis Domini noſtri Ieſu Chriſti ſanctiſſimam religionem, peſte variarum hæreſum: ſanctæ Eccleſiæ, matris noſtrę, nouos quotidie inimicos exoriri, regnare impietatem, do- *Ob hereſes lugendum.*
B minari crudelitatem, imperare tyrannicam libidinem. quo loco de calamitatibus reipublicæ Chriſtianæ, & de Turcarum tyrannide multa accommodari poſſunt hoc tempore: & locus ille Hieremiæ explicãdus: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontes lachrymarum, & plorabo die, ac nocte interfectos meos? non lugendos eſſe, qui mortui ſunt, pro illis potius orandum, vitam hanc eſſe ludum, ſomnium, au- *Hier. 9.*
C ram inſtabilem, nauis mare nauigantis veſtigiũ, vaporem, rorem matutinmu, florem mane virentem, veſpere marceſcentem: multa commoda afferre mortem, ſtatuere terminum peccandi, varijs periculis & calamitatibus homines liberare, præbere aditum ad æternam & beatam vitam, vt præclarè in quodam opuſculo de bono mortis, ſanctus ſcribit Ambroſius. *Ambroſ. in opuſc. de bono mortis.*

Quomodo excitari poſsint auditores ad ieiunium. Cap. XV.

Ieiunium virtutum par.ns.

POENITENTIÆ pars, & virtutum chriſtianarum parens, ac cuſtos, eſt ieiunium. Quare oſtendat Eccleſiaſticus orator, ieiunium ad iram Dei placandam, & peccata expianda, ſæpe etiam ad impetrandum aliquid à Deo, adhibitũ fuiſſe. Niniuitas, auditis illis verbis, Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur, illico ad ieiunium vniuerſos confugiſſe, vbiq; ſaccum, vbiq; cinerem, fuiſſe vbiq; fletum & eiulatum, auditum, ac propterea è tantis periculis illos ereptos fuiſſe. Moyſem & Eliam, ſi quando ad Deum volebant accedere, & quantũ homini fas eſt, eum alloqui, à ieiunio opem petijſſe. Danielem leonum lacum ieiunum ingredientem, mitem ab immitibus illæſum redijſſe: tres pueros apud Babyloniam caminum ingreſſos, atq; in igne laudantes Deum, egreſſos igne ipſo penè fulgidiora corpora habuiſſe: quoniã corporum natura, ieiunio corroborata, cum natura ignis certabat, indeque ipſa victoria ſecuta eſt. Quam rem explicans Eccleſiaſticus orator, per interrogationem dicet: Audiſtis pugnam admiratione dignam? audiſtis nouam, inauditamq; victoriam? ieiunium igitur miramini, alacriq;

Iona 3.

Dan. 3.

D E F

A criq; animo illud ſuſcipite: quoniam & in camino fert opem, & in leonum lacu cuſtodit, dęmones fugat, & Dei reuocat ſententiam, ſcęlerum furorem reprimit, & in veram libertatem vindicat, ſummamq́; pacem, & tranquillitatem affert. quòd ſi Deus hominem à principio condens in paradiſo, eum ieiunij lege voluit cohibere, cum dixit; De omni ligno paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne co- *Gen. 2.*
B medas: multo magis illud extra paradiſum neceſſarium putandum eſt. ſi ante plagam vtilis medicina fuerat, multo magis poſt plagam: ſi nondum bello voluptatum inſurgente, nobis arma erant opportuna, multo magis poſt voluptatum, vitiorumq́; bellum a dęmonibus nobis illatum. & ſermonem concludens oſtendat neceſſariò nobis ad bene viuendum, à ieiunio auxiliũ eſſe petendum. ieiunij legem ſi Adam, commu-
C nis generis humani parẽs, & calamitatis humanæ auctor, ſeruaſſet, nequaquam illud audiuiſſet: Terra es, & in terram reuerteris. *Gen. 3.*

Qua ratione excitandi ſint auditores ad miſericordiam. Cap. XVI.

DOLORIS ſpecies eſt miſericordia: quæ naſcitur ex miſeria alterius. quo loco

loco tacitæ chriſtianus orator obiectioni reſpon D
deat, ſi quis duritiem cordis ſui ita defendat, quod
qui inopia & calamitate præmuntur, ea miſeria
digni ſunt: ac per increpationem dicat, neminem
eſſe, qui non multis ſit peccatis obnoxius:
eos, qui huiuſmodi voces proferunt, maxime
peccare, cum ipſi, miſericordia egentes, Dei
partes ſibi aſſumant. S. Greg. Nazian. ad hanc virtutem populum excitans, in exordio orationis de amandis pauperibus, auditores omnes appellat pauperes & egentes gratia Dei, & S. Chryſoſtomus ſermonem ſcripſit, quo oſtendit, curioſe non eſſe ſcrutandum, boni, an mali ſint pauperes. quod cum optimus quidam vir animaduertiſſet, dicere conſueuerat, ſe aliquanto libetius prauis hominibus eleemoſynas largiri, ſi forte ea ratione, eo beneficio, quo (teſte conſcientia) ſe indignos agnoſcunt, dent gloriam Deo, & ad pœnitentiam erudiantur. Multæ ſanctorum patrũ leguntur orationes de eleemoſyna, in quibus præclaræ cohortationes reperiuntur. locorum autem hæc eſt ſumma, omnes eſſe pauperes, omnes egere miſericordia Dei, ſolos tamen illos eſſe miſeros, qui carent miſericordia: artem quæſtuoſiſſimam eſſe eleemoſynam, miſericordiæ filiam, licitam & ſanctam quandam fœnerationem, diſtributionem pecuniarum

Gregor. naz. ora. de amandis pauperibus. Chryſoſt.

E

Laudes eleemoſynæ.

F

A niarum in pauperes: diuites auaros eſſe fraudatores, raptores: quo quis plures habet filios, eo diligentius eleemoſynis ei inuigilandũ, vt propitium Deum eis efficiat (vt ſcribit S. Cyprianus) illud etim B. Ambroſij eſt inculcandum: Non pauiſti, occidiſti. & illud repetendum, mandaſſe dominum vnicuique de proximo ſuo: eius eſſe terram, & plenitudinem eius, orbem terrarum, & vniuerſos qui habitant in eo: diuites eſſe di- *Cyprian.* *Ambroſ.*
B ſpenſatores duitiarum Dei, eleemoſynam peccatum extinguere, maximum eſſe beneficium (vt inquit S. Cyprianus) tam ſalutare, & tam facile nobis relictum remedium. *Cypria.*

Quomodo excitanda ſit miſericordia erga mortuos. Cap. XVII.

C MISERABILES etiam ſunt quidam mortui, nimirum illi, qui in purgatorio degunt, quorum ſordes, hoc eſt, ea peccata, quę iuſta pęna & ſatisfactione prorſus deleta nõ fuerũt, purgatorio, hoc eſt (vt D. Auguſt. ſcribit) emendatorio igne purgãda ſunt. erga eos excitanda eſt miſericordia: nobiliſſima, & vere chriſtiana cõmotio: vt, qui audiũt, nõ ſolũ miſereanť animę ſuę, quod miſericordię eſt caput, & eorũ qui viuunt, auxilio egentiũ: ſed miſereantur etiã *Auguſt.*

mor-

mortuorum, egentiũ maxime ſuffragijs noſtris, ſanctis ſacrificijs ſacerdotum, orationibus, ieiunijs, & eleemoſynis: vt remittantur eis pœnæ, & ab illa, in quę ſunt, calamitate liberentur. ſuperat enim (vt ſancti homines ſcripſerunt) ille dolor, illa calamitas omnes huius vitæ miſerias. Hic autem locus commodiſſime tractari poterit eo die, quem orationibus pro mortuis ſancta Eccleſia dicauit. & accommodari poterunt illa verba Iob; Miſeremini mei, ſaltẽ vos amici mei: quaſi parentes mortui, atq; etiam aui, & ataui illas voces e loco purgatorij emittere videantur. D

Iob. 19. E

Qua ratione excitandi ſint auditores ad timorem. Cap. XVIII.

TIMOR, eſt dolor ob malum imminẽs, omnia imminent mala non timentibus Deum. timere autem Deum, eſt nihil eorũ, quę agenda præcepit, omittere, vt S. ſcribit Gregorius. ad timorem excitandum hi loci erunt aptiſſimi: timendum Deum, quia omnipotens, quia iuſtus, quia Dominus: omnipotens, qui dixit, & facta ſunt, creauit verbo omnia, eaq; tuetur, ac regit. iuſtus, qui rerum ordinem non patitur peruerti, honorem ſibi adimi non permittit: ciuitates, prouincias, regna ob peccata euertit. timendus, F

Gregor. *Pſal. 149 & Io. 1.*

A timendus; quia Dominus. quo nomine ſæpe vtitur, dicens, Ego Dominus: ad terrendos eos, qui eius imperium non agnoſcunt. verba prophetarum, tanquam diuinæ voces, ſunt proferenda: Dominus ſanctus, & fortis, ęmulator eſt, nec ignoſcet ſcæleribus veſtris. & ſi ſeruiatis dijs alienis, conuertet ſe, & affliget vos, atq; ſubuertet: tremendi iudicij ſunt voces illæ, quas Eſaias proferebat: Vlulate, quia prope eſt dies Domi- *Eſa.* 13.
B ni: quia vaſtitas à Domino veniet. & verba illa Ioelis: Conturbentur omnes habitatores terræ, *Ioel.* 2.
quia veniet dies Domini, quia prope eſt dies tenebrarum, & caliginis. atque illa Oſeæ: Audite *Oſea* 4.
verbum Domini, filij Iſrael, quia iudicium Domini cum habitatoribus terræ. non eſt enim veritas, non eſt miſericordia, non eſt ſcientia Dei in terra: maledictum, mendacium, furtum, & homicidium, & adulterium inundauerunt, &
C ſanguis ſanguinem tetigit: propter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis, qui habitat in ea. Iudicij extremi deſcriptio maxime pertinet ad hunc locum, quæ pręclariſſima eſt in oratione Greg. Nazianz. Quid faciemus, inquit, eo die, *Gregor.*
cum nos coarguent peccata noſtra, & aderunt *Naz.*
acres, & acerbi accuſatores, qui accepta à Deo beneficia peccatis noſtris opponent, & à nobis rationem expoſcent? poſtremo nos abducent,

& à

& à nobiſmetipſis condemnatos, & proprio iu- D
dicio ita conuictos, vt ne dicere quidem poſſimus, nos iniquo iudicio circumuentos pœnas dare: quod quidem in maximis calamitatibus cōſolationem ſolet afferre. & paulò poſt inquit:
Ibidem. Eo tempore ſedes proponetur, & antiquus dierum iudex ſedebit, & libri aperientur, & igneus amnis fluet: & lux propoſita, & paratæ tenebrę; & quæ ſequuntur. Beati Ephrem quędam verba ad timorem incutiendum, magnam vim ha- E
bent: quæ, mutata perſona, ſic accommodari poſſunt aptiſſime: Quomodo peccatores in illo iudicio formidando conſiſtemus? quomodo ad horribile incorrupti iudicij tribunal aſtabimus? quomodo miſeri hædi cum ouibus ad Chriſti dexteram collocabimur? & arbores infructuoſę ſiſti poterimus cum iuſtis illis, qui in hac vita iuſtitiæ fructus tulerunt? cum ſeſe in aula cœli viciſſim agnoſcent iuſti, & ingenti cum gloria mu F
tuo complectentur: quid faciemus infœlices? quis nos cognoſcet? in cœli regia iuſti gaudebunt. ęterno in igne niſi reſipiſcamus, cruciabimur. cum ſua martyres oſtendent tormenta, virtutes ſuas confeſſores, quid oſtendere poterimus, niſi ſuperbiam, adulationem, luxum, auaritiam, & innumerabilia peccata? O peccatrices animæ, o animæ ſtupidæ, o animę vitam ſuam

odio

A odio proſequentes: quandiu varijs cupiditatibus agitabimur? accommodet etiam quæ non multo poſt ſanctiſſimus vir dixit: An nos fortaſſe ſpes ſuſtentat, quod cœleſtem ſponſum haud celeriter credimus venturum? ne erremus, otio ne marceſcamus, appropinquat ſponſus: iam, iamque aderit: vt fulgur horribile, e cœlo improuiſus adueniet. quamobrem vigilemus, ne in formidanda illa hora imparati offendamur:
B alioquin in luctu verſabimur ſempiterno. Inculcandum eſt ſæpe, neminem potuiſſe, nec poſſe effugere diuinam iuſtitiam: quo diutius diſſimulat Deus peccata hominum propter pœnitentiam, eo grauiores pœnas illos manere, qui in peccatis perſiſtunt, vitæ breuitas, inopinata & immatura multorum mors, ad timorem multos erudire ſolet. docent varij morbi timorem Dei, docet ſterilitas, docent variæ calamitates.
C acerrimi aduerſarij, quibus cum perpetua pugna nobis eſt, timorem maxime excitare debēt, in primis diabolus, qui tanquam leo rugiens, circuit quærens, quem deuoret: qui (vt ſanctiſſims ſcribit Baſilius) poſtquam ab auctore ſuo defecit, inimicus hominis ad imaginem eius conſtituti, eſt factus: qui ideo dicitur ſathanas, quia bono aduerſatur: impoſtor, calumniator, peccati impulſor, & accuſator, qui interitu animarũ gaudet, *1.Pet.5.* *Baſil.*

gaudet, ad noua ſcęlera committenda exemplo D
aliorum, ſemper inducens: aduerſarius, qui vult
nobis adimere, quæ ad noſtrum ius pertinent,
rationem, viſionē Dei, ęternam beatitudinem.

Quòd ad timorem commouendi ſint ij, qui rebus ſecundis efferuntur. Cap. XIX.

AD timorem excitandi ſunt ij, quibus
omnia e ſententia eueniunt, ac propte- E
rea efferuntur: atq; eis proponenda ſunt illa ver-
Hierony. ba B. Hieronymi: Vbi tranquillitas, ibi tempe-
ſtas eſt. quę explicans Eccleſiaſticus orator di-
cere poterit, tunc maxime oppugnari chriſtia-
num, cum ſe oppugnari neſcit: grauiores illos eſ-
ſe morbos, qui non ſentiunt: rerum affluentiam
ac proſperitatem inſolentiæ matrem eſſe con-
ſueuiſſe: quod exemplo Dauid confirmari po-
teſt, qui dum à Saul iniurijs afficeretur, dū per- F
ſecutionibus agitaretur, dum per deſerta fuge-
ret, ne in eius manus incideret, ſemper innocen
Pſa.114. tiam ſuam ſeruauit: & ideo dicebat: Tribulatio-
Pſa.117 nem, & dolorem inueni, & nomen Domini in-
uocaui, at vbi, deuictis hoſtibus, pace fruebatur,
in grauiſſima illa adulterij, & homicidij peccata
prolapſus fuit. quare non immerito in ſuis pſal-
Pſal.30. mis cecinit: Noli ęmulari in eo, qui proſperatur
in

A in via ſua. Oſtendat igitur, ſapientes viros, etiam apud ethnicos, orare Deum ſolitos, vt aliqua ratione eorum proſperitatem temperaret: quod præceptum, Chriſtianis in primis conuenit, quorum eſt proprium bene facere, & mala pati: quibus cum acerrimis & grauiſſimis inimicis pugna eſt: niſi certent, coronam non conſequuntur: quos ſemper decet eſſe pauidos, & veluti peregrinos, de cœleſti patria
B ſemper eſſe ſolicitos. Moneat præterea, vt populus in rebus proſperis inconſtantiæ huius mundi recordetur, mortem, quæ longe ab eſſe non poteſt, ante oculos habeat, Deum largitorem omnium bonarum rerum agnoſcat: magnam bonorum copiam Dominum quibuſdam largiri, vt commodius poſſint rebus diuinis animum intendere, & vt ad magis cognoſcenda diuina beneficia, & ad gratiarum actio-
C nem excitentur: quos fortaſſe alloquebatur propheta, cum dicebat: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. quę verba interpretans beatus Auguſtinus inquit: Exultatio, vt gratias agamus, timore ne cadamus. *Pſal. 2.* *Auguſt.*

K Quomo-

D

Quomodo auditores ad verecundiam ſint commouendi. Cap. XX.

Ariſt. 9. li. 4. mor.

DICAMVS de pudore, ſiue verecundia, quę cum timore magnã affinitatẽ habet. eſt enim pudor, ſiue verecundia, quędam extenuatio metuentis animi, ex malis orta præſentibus, aut præteritis, ob quæ, ſubeunda ſit ignominiæ alicuius nota. hæc affectio non eſt indigna chriſtiano: ad quam excitari auditores debent, argumentis in primis ſumptis à contrarijs: cum nihil poſſit eſſe tam alienum à chriſtiano, quàm impudentia, quę eſt contemptus earum rerũ, quas verecundi maxime reformidant, flagitiorum magiſtra, diſciplinæ aduerſaria, ſuperbiæ filia, calamitatum ſocia. Excitandi ſunt auditores ad pudorem, & ad verecundiam, & declarandum, quam ſit turpe, deſerere aciem Chriſti, & transfugere ad ſathanam: quam ſit ignominioſum, membra Chriſti contaminare, imaginem Dei transformare in naturam beſtiarum: quod voluptatibus in primis fit. turpiſſimũ autẽ eſt, à fide parentum recedere, extra Eccleſiam viuere, ſanctiſſimis ſacramentis, morborum animæ remedijs ſalutaribus, nolle vti.

Ad verecundiam quõ excitãdus auditor.

E

F

Quo-

A *Quomodo excitandi ſint auditores ad gaudium. Cap. XXI.*

GAVDIVM, eſt affectio animi, alicuius pręſentis boni opinione concepta. ad gaudium excitari poſſunt auditores commemoratione maximorum beneficiorum, quæ diuinitus nobis collata ſunt: præcipue vero in ſolennitatibus, quas ſancta Eccleſia, à Spiritu ſan- B cto edocta celebrat, & fidelibus, tanquam diuinę bonitatis atq; clementię compendia, proponit. Gaudete, inquit D. Paulus ad Theſſalonic. in Domino ſemper, ſine intermiſſione orate, in omnibus gratias agite. quę verba cum B. Baſilius duobus ſermonibus explicaret, oſtendit, cũ gaudio orationem, cum oratione gratiarũ actionem eſſe congiungendam. gaudendum eſt, vt ſanctus ille vir dicebat, quod, cũ nihil eſſemus, C homines facti ſumus, ad imaginem cœli, & terrę Domini, mente & ratione prędíti, quia Deum cognoſcimus, & creatoris pulchritudinem, artes, & diſciplinas percipimus, ac veluti per quaſdam notas, Dei prouidentiam, & ſapientiam legimus, diſcernimus bonum à malo: bonum appetere, & malum fugere à natura ſumus edocti: alienati à Deo ob peccatum, iterum pretio ſanguinis D. N. Ieſu Chriſti gratiã recuperauimus,

Ci.4.Tuſ.

A ſolennitatibus gaudium pſuaderi poteſt.

1.Theſ.5

Baſil.

Spes reſurrectionis &c. ad gaudium faciunt. à miſerrima ſathanæ ſeruitute liberati. Spes quidem reſurrectionis, ſocietatis angelorum expectatio, & cœleſtis regni, ſancto gaudio nos implent: eiuſdem patris, qui eſt omnium pater, omnes ſumus filij. eandem ſanctam Eccleſiam, cuius lacte enutriti ſumus, habemus matrem: communis omnium chriſtianorũ hæreditas eſt. Nemo igitur eſt, cui deſit gaudendi cauſa, & plane indicium bene cõſtituti animi eſt gaudiũ: gaudendum omnibus, non ſolum rebus proſperis, quibus ad gratiarum actionẽ excitamur, ſed etiam rebus aduerſis, quia dum nos corrigit Deus, vt vere filios, non autem vt adulterinos, oſtendit ſe diligere. gaudendum, quòd nobis grauiſſimis moribus laborantibus, non deeſt medicus, neque medicina, Chriſtus Ieſus: quòd nobis in huius vitæ peregrinatione tutiſſimam viam demonſtret, in hac erroris caligine, veritatem aperiat, in hac vmbra mortis vitam nobis prçſtet. gaudendũ, quod oratione in cœlũ quaſi *Hilarius.* aſcẽdamus, qua diabolo, vt inquit Hilarius, poſſumus reſiſtere. ſed in primis gaudẽdum, ꝗ per eam cũ Deo coniungimur. gaudendũ maxime de paterna Dei ꝓuidentia, & ea cura, quã de no- *Hiere. 3.* bis habet. S. ille propheta Hieremias Eccleſiam ad lætitiam incitat, his verbis: Hçc dicit Dñs: audietur in loco iſto vox gaudij, vox ſponſi, &

vox

A vxor ſponſæ, vox dicentium, confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dñs, qm̃ in ęternum miſericordia eius. & Baruc: Exue te, Hieruſalem, ſtola luctus & vexationis tuæ, & indue te decore, & honore, quæ in Deo tibi eſt ſempiterna gloria: circundato te diploide à Deo iuſtitiæ, & impone mitram capiti tuo honoris æterni. Deus enim oſtendit ſplendorem ſuum in te, qui ſub cœlo eſt. Ad ſanctum gaudium *Baruc.6.*

B populus excitabitur, cum de frequentia ſacramentorum ſermones habebuntur: Sanctiſſimã Euchariſtiam panem eſſe, qui de cœlo deſcẽdit, vt, ſi quis illum manducauerit, non moriatur, panem vitæ, ſalutarem animæ noſtræ cibum. licere nobis, ſi volumus, veſci ambroſia illa cœleſti, & cum Chriſto coniungi, quo nihil poteſt eſſe præſtantius, aut optabilius. gaudendum eſſe tanto beneficio, quod diuinitus nobis conceſ- *Frequẽs cõio ſuadenda.*

C ſum eſt. quotidianum eſſe panem, ideoque non eſſe tantum ſemel in anno ſumendum: quo ſæpius eum quis ſumit, eo tranquilliorem vitam agere. Ad ļętitiam etiam, & ad Chriſtianum gaudium excitare ſolent populum concionatores nuntiantes plenarias Indulgentias, ſiue Iubilęa, quæ ita Spiritu San. edocente, ſummi Põtif. Chriſti vicarij, fidelibus largiri iuſtis de cauſis conſueuerunt. lætandum eſſe orator Eccleſiaſti- *Ex indulgentiarũ ſignatione gaudium oritur.*

cus dicet chriſtianis, quòd poſt multa peccata, D
quæ grauiter punienda eſſent, poſtquam Deus culpam ſacramento pœnitentiæ, aut contritioi ne nobis remiſerit, diſpenſator bonorum, Eccleſiæ Chriſti vicarius Romanus Pontifex pęnas etiam remittat, ex meritis pretioſiſſimi ſanguinis Chriſti, cuius vna gutta ſufficeret ad redimendos omnes, qui fuerunt, & qui futuri ſunt, homines: ex meritis itidem B. Mariæ virginis, ſanctorumque omnium. E

Quomodo conſolandi ſunt ij, qui rebus aduerſis animo deiecti ſunt. Cap. XXII.

CVM multis, & varijs periculis hominũ vita ſit expoſita, & multa quotidie accidant quibus (quæ naturæ humanæ eſt infirmitas) maxime perturbamur. ideo infirmum (ne F
dicam miſerum) animal, homo, ſæpe conſolatione indiget. quam nobis ſic liceat deſcribere: dolorum & ſollicitudinum moderationem, à recto iudicio, & à ſpe diuinæ prouidentiæ, & paternæ ipſius gubernationis profectam. excitandus itaque populus, vt conſolationem in rebus aduerſis petat. & expectet ab eo, qui eſt

pater

A pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, idque præſertim exemplo illorum, qui ex tribulationibus maximam vtilitatem ceperunt, vt Ioſeph, qui in exilio, & in terra paupertatis ſuæ ad eum dignitatis gradum peruenit, vt vniuerſæ Ægipto præficeretur. filij Iſrael, quanto magis ab Ægiptijs opprimebantur, tanto magis multiplicabantur & creſcebant. exul Ezechiel in Chaldæa, in medio captiuorum vi- *Gen. 40. & 41.* *Exo. multis capitibus.* *Ezech.*
B dit admirabiles Dei viſiones. Nabuchodonoſor rex in rerum proſperitate arrogans & ſuperbus, ab hominibus eiectus fuit, & in beſtiam commutatus, tandem ſenſum, quem amiſerat, recuperauit: quia, quem prius blaſphemauerat Deum, agnouit. quibus, & plurimis alijs exemplis oſtendere poterit orator, rebus aduerſis affligi, & tentari homines, aut vt eorum virtus, tanquam aurum in fornace probetur, atque *Daniel. 3 et 4. cap.*
C exerceatur: aut vt eorum peccata expientur. dicat orator tribulationes & tentationes erudire homines ad multas virtutes, ad humilitatem, ad patiētiam, & in primis ad prudentiam. Deum hac ratione reprimere illos, qui rebus ſecundis inſolentes fiunt: tribulationem eſſe pædagogum ad timorem Dei, eſſe expultricem contumeliæ, incontinentiæ, vanitatis: veriſſimas eſſe illas ſententias: Cum ipſo ſum in tribulatione, *Pſal. 90.*

Pſal. 33. eripiam eum, & glorificabo eum. & Iuxta eſt D
Dominus ijs qui tribulato ſunt corde: nullum eſ-
ſe malum, ex quo elici non poſſit bonum. quod
Chryſoſt. ſerm. docens S. Chryſoſtomus, in quodam ſermone
Pſa. 118. inquit: Paſſus es malum? ſi vis, non eſt malum;
gratias age Deo, & eſt bonum quod præclare
cognouerat vir ille diuino numine afflatus, qui
in maximis tribulationibus cõſtitutus, dicebat:
Bonum mihi quia humiliaſti me vt diſcam iuſti-
Pſal. 33. ficationes tuas. & Benedicam Dominũ in omni E
tempore, ſemper laus eius in ore meo. addat,
mala, quę nobis accidunt, plerunq; nobis acci-
dere propter peccata: quod S. Gregorius Naziã-
zenus in oratione de plaga grandinis, affimare
viſus eſt, cum pręclariſſima peccatorum enume-
ratione oſtendit, grandinem diuino conſilio e
cœlo cecidiſſe. cuius aliquas ſententias comme-
morans Eccleſiaſticus orator dicere poterit, oẽs
calamitates oriri, quia alius pauperem oppreſ- F
ſit, agriq; illius partem occupauit, alius limites
ſuos ſcęlerate, vel fraude, vel vi extendens, do-
mum domui, & agrum agro adiunxit: & hoc
maxime ſtuduit, vt vicinum nullum haberet,
perinde ac ſi ſolus eſſet habitaturus in terra, alius
vſuris terram fędauit, colligens vbi non ſemina-
uit, ac metens, vbi non ſparſit: non ex cultura,
ſed ex pauperũ egeſtate, & penuria diuitias ſuas
augens:

A augens: alius decimis debitis Deum & cœli & terrę principem, defraudauit, immemor maximorum, quę accepit, beneficiorum; alius nec viduæ, nec orphani calamitatibus commotus, ne panem quidem, cibumq́; exiguum pauperi, immo Chriſto dedit: alius hubiles contempſit, alius monentem odio habuit, alij obliti eorum verborum, Benedictus Dominus, quoniam diuites facti ſumus: opes induſtriæ ſuæ non Deo
B acceptas retulerunt. alij frumētum mercati ſordidum quęſtum ex eius caritate captant: inde calamitates, diuina exigente iuſtitia, oriuntur: ideo grandines de cœlo cadunt, ideo terræ motus vaſtant ciuitates, & horribiles fluuiorū inundationes, ideo fame, peſte, bello, ſęuiſſimisque tyrannis, tanquam inſtrumentis, vtitur Deus ad conuertendum populum ſuum. ſed valde deplorandum eſt, ꝙ ſicut eodem igne aurum rutiC
lat, palea fumat: ita eadem afflictionum vis multos quidem ad præclariſſimas virtutes exercet, ſed pleroſque damnat, perdit, exterminat, quoniam omnes ſuas cogitationes & ſpes cū in rebus hiſce fluxis, & caducis, non in Deo fixas, & locatas habeant, diuinam volūtatem non agnoſcunt, & ſui amore decepti ignorant, multo melius eſſe probari, & tentari, quam non tentari, & reprobari. Quare tractet orator, non eſſe miſerum,

Ex uarijs vitij hominū mala naſcuntur.

rum, corripi à Domino, plagis affici à patre: D
Apoc.3. cum ipſe dixerit. Quos amo, corrigo & caſtigo:
1.Cor.10 cumque ipſe fidelis Deus non patiatur nos tentari ſupra id quod poſſumus: ſed miſerrimum eſſe, plagis cœleſtis patris non fieri meliores. verba Origenis vſurpet, tribulationes extorquere à nobis preces, earumque quantitate menſuram colligi gloriæ.

Quomodo excitandi ſint auditores ad ſpem. Cap. XXIII. E

SPES eſt expectatio boni, ad quam excitant chriſtianos homines, Dei bonitas, Chriſti paſſio, & multorum martyrum beatæ mortes, quibus ad vitam peruenerunt æternam. pul-
Gre.naz. cherrimus eſt locus beati Gregorij Nazianzeni,
Ioel. 2. qui Ioelis ſententiam proferens: Quis ſcit, ſi conuertatur Dominus, & benedictionem relinquat? ſubiungit: Ego plane ſcio, & ſum diuinæ F
miſericordiæ ſponſor. cum enim ira diuinæ naturæ aduerſetur, ſine dubio, ſi voluerimus, ad virtutem eius naturæ maxime propriam, ad miſericordiam conuertetur. In ſolemnitatibus autem in primis ad ſpem Eccleſ. orat. excitare poterit, vt ſanctiſſimo die natali Domini ſi ad populum, qui eo die ad Eccleſiam frequens cõuenire

ſolet,

A ſolet, ſermonē habebit. dicet, veniſſe in mundū filium Dei, vt cęli ianua aperiretur: factum homi nem, vt nos aliquo modo dij efficeremur, illum eſſe diē redemptionis noſtræ, reparationis antiquæ, & fœlicitatis ęternæ: ſublatos eſſe errores, qm̄ venit magiſter ad ignorātiæ tenebras depellendas, ad morbos animi ſanandos, veniſſe medicum, regē Deum natū eſſe, qui tyrannidem diaboli deprimeret, & mortē ēt ipſam profligaret.

B Sed maximè cauendum clericis, ne ſpem in auditorum animis excitantes, inanem fiduciā, vt alio loco iam diximus, inducant: quamobrē temperanda eſt ſemper oratio: ita, vt dicat, veniſſe quidem Dn̄m in hunc mundū, vt volentibus ingredi portas cęli aperiret, ſanare quidē grauiſſimos morbos, quibus laboramus, ſed minime ſanare eos, qui medicū & medicinā reſpuunt, magiſtrū eſſe omnium, minime autem infęlicium, qui di-

C ſciplinam negligunt. Si ad populum timore imminentis periculi perterritū habendus eſt ſermo (vt hoc anno neceſſe fuit habere, quo miſericordię Dn̄i maxime apparuetūt (vt prophetę verbis vtar) quia ab immaniſſimo Turcarum tyranno non ſolum conſumpti nō ſumus, ſed glorioſam etiam victoriam chriſtiani principes reportarūt) afferendæ ſunt prophetarum grauiſſimę ſententiæ, præſertim Iſaiæ: Noli timere, popule *Eſai. 10.* meus:

meus: Aſſur in virga percutiet te, & baculum D
ſuum leuabit ſuper te in via Ægypti adhuc paululum, & modicum, & conſummabitur indignatio mea, & furor meus ſuper ſcęlus eorum, & ſuſcitabit ſuper eum Dominus exercituum flagellum. quibus verbis oſtendere poterit orator, neminem vnquam, qui in Domino ſperauerit, confuſum eſſe: hæc verba locutum eſſe Domi-
Eſai. 13. num per prophetam: Requieſcere faciam potentes, ſuperbiam infidelium humiliabo. E

Quòd hæc ſancta Reſpub. quæ dicitur Eccleſia, eſt veluti corpus varijs diſtinctum mēbris, & quòd excitādi ſint auditores, vt in propria vocatione maneant. Cap. XXIIII.

ET quoniam vniuerſa chriſtiani orbis reſpublica imaginem refert nobiliſſimi cu- F
iuſdam corporis præſtantiſſima anima formati, dicat chriſtianæ reipub. animam eſſe religionē, corpus veo varia hominum genera, quæ veluti membra illius corporis nuncupantur. nobiliſſima membra ſunt, ſacerdotes Dei miniſtri: inter quos ſunt gradus, ita vt omnes à Chriſti vicario pendeant, eumq; in primis venerentur eius veluti defenſores, & chariſſimi filij ſunt imperato-

res,

A res, reges, & principes, qui eo meliores ſunt, quo magis à Dei miniſtris pendent, & ſanctam matrem Eccleſiam conſilio, & opibus, ſanguine etiam ipſo defendunt. hanc ipſam formam proponet Eccleſiaſticus orator, ad hunc vſum, vt doceat, manendum vnicuiq; in vocatione ſua: difficillimum eſſe, imperare ſibi nedum cęteris. ideo non inuidendum ſacerdotibus, non inuidendum regibus, orandum potius pro illis: con-
B ſilio, ope, & diligentia iuuandos, vt onus ſuſtineant: carere reges, & principes, epiſcopos etiã, & ſacerdotes huius vitæ ſolatijs: eorum vitam plenam periculis, laboribus, & ſollicitudinibus: plerunq; illos falli, vt illis detrahere magnum ſit peccatum: recte illud dici poſſe, eſſe illos ſeruos, quia commodis aliorum ad illos in primis ſpectat ſeruire. & profecto ſi homines ſaperent, intelligerent, nihil eſſe tutius, nihil optabilius, quã
C parere, quam ſibi viuere, & ad vitam æternam, ad patriam cœleſtem aſpirare. modo magiſtrã quiſpiam non reſpuat, matrem & nutricem ſapientiæ, ſanctam matrem Eccleſiam: nihil poteſt accidere, ex quo bonum quiſque non poſſit excerpere. nam bonos principes interdum eſſe veluti pharmaca diuinæ iuſtitiæ, ſi populus in vijs Dñi progrediatur, & orauerit: quos non bonos expertus eſt, diuino beneficio bonos euaſiſſe

cogno-

cognoſcet. Quare illa ſententia ſępe eſt expli- D
Rom. 13. canda: omnem poteſtatem eſſe à Deo: parendũ Pontifici maximo, Chriſti vicario, & illis, quos conſtituit, epiſcopis, & parochis, veluti miniſtris Dei: ita etiam regibus, & illis, penes quos ea in vrbe, ſiue oppido, eſt rerum adminiſtratio. ſæpe dicat, occulto, ſed ſapientiſſimo Dei iudicio interdum fieri, vt qui minus digni ſunt, imperent, pareantq; illis ſapientiores. in quo argumento non diu morabitur. potius cũ locus ſe obtulerit, E
varias ſollicitudines principũ, & eorũ, qui rempub. adminiſtrant, proponet, ad leuandam inuidiam illorum, qui priuatam vitam degunt, qui commoda priuatę vitæ non conſiderantes, miſerabiliter plerunq; affliguntur. ſed ob hanc cauſám in primis in hoc verſabitur argumento, vt populum excitet ad amãdos principes, à quibus gubernatur, & ad orandum Deum, vt illis ſubminiſtret Spiritum conſilij, vt veluti parentes po- F
pulorum, eorum ſalutem propoſitam habeant.

Varia auditorum genera diſtingui poſſunt, aut natura, aut diſciplina, aut electione, aut occulto Dei iudicio. Cap. XXV.

DISTINCTIONEM auditorũ aliqua diuiſione comprehendendam iudicamus,

A dicamus, vt in oratoris animo facilius imprimatur. itaq; dicamus, vt hominum, ita auditorum genera poſſe quadrifariam potiſſimum diſtingui: aut natura, ut alij ſint mares, aliȩ fœminæ, alij parentes, alij filij, alij ſenes, alij iuuenes: aut diſciplina, ſiue arte, vt alij ſint magiſtri, alij diſcipuli: electione, quia auditores quoſdam ſibi amicos deligant, ętate, moribus, & conditione pares. diſtinguuntur etiam occulto quodam
B Dei iudicio: ita enim loquimur, ne fortunę mentionem, quam inane nomen ſancti homines exiſtimauerunt, faciamus. ſic diſtinguuntur illi, quibus res omnes aduerſę accidunt, & illi, qui in rerum proſperitate viuunt. diſtinguuntur reges à ſubditis, domini à ſeruis, pauperes à diuitibus, nobiles ab ignobilibus. Ad quorum omnium auditorum genera, Eccleſiaſticus orator ſe accommodabit, hunc in modum. Mares ſunt ad
C regendum aptiores, conſilio, fortitudine præſtantiores quàm fœminæ: hiq́ue monendi ſunt, ne muliebris ſexus imbecillitatem deſpiciant, ſed potius vt ſuſtentent, & tueantur: participes religionis, fidei, ſpei, & charitatis, prudentiæ, iuſtitiæ, temperantiæ, fortitudinis, virginitatis, ac etiam martyrij, factas fœminas: non minus gratum illum ſexum prępotenti Deo, quam noſtrum: pro eo etiam ſanguinem D. N. Ieſum

Chriſtum

Chriſtum fudiſſe: B. Virginem eius matrem, vt D
omnium virtutum exemplar, vtrique ſexui præpoſitam. Mulieres verò excitandæ ſunt, vt affectiones moderētur ſuas, ne nimis velint, quod cupiunt. & quoniam vehementes in vtramque partem eſſe ſolent, ad religionem, ad pietatis opera, animum conuertāt: imbecillitate naturæ excitentur ad deuotionem, mollitie cordis ad ſalutarem luctum incitentur. Cum vero maxime diſtinguantur homines coniunctione, & ſo- E
lutione matrimonij, hoc eſt coniugio, & cœlibatu: oſtendat pluribus verbis, nobiliſſimum, & valde expetendum cœlibatum, qui angelicæ naturæ eſt proprior, & eo varijs homines perturbationibus liberantur. moneat tamen cœlibes, ne iunctos matrimonio contemnant, ſuum periculum conſiderent, videant, ne cadant, cu-
1.Cor.10 ſtodiant ſemetipſos. otium, caput voluptatum
& malorum omnium, fugiant, orent ſine inter- F
miſſione, pijs operibus ſtudeant, epiſcopos &
1.Theſ.5 parochos ſuos adiuuent. Ad viros orationem conuertens, dicat, ducendas vxores cum timore Dei, ſpe & cogitatione prolis magis, quàm ar-
Tob. 2. dore libidinis: vt benedictionem in filijs conſe-
& 8. quantur. verba illa Tobiæ iunioris proferenda: Filij ſanctorum ſumus: ita coniungi non debemus, ſicut gentes, quæ Deum ignorant. & pluribus

A ribus verbis oſtendet, coniuges ſancti matrimonij munera poſſe obire ſine peccato, Sacramenti gratiam, fomitem, & carnalem concupiſcentiam debilitare, & reprimere, atque à fornicationis, & adulterij vitijs præſeruare: ardorem libidinis temperandum. inculcabit, viro valde diligendam vxorem, quia ſunt duo in carne vna; quia vna eſt domus, vna menſa, vnus lectus, vna poſſeſſio, eadem proles, cooperatio, ſubuentio, B mutua in labore prouiſio, ac neceſſariarum rerum procuratio. hanc ob cauſam dixiſſe Apoſt. ad Epheſios: Viri, diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam. ſubuenit calamitati Eccleſiæ Chriſtus rex, & ſponſus, conſulit rebus neceſſarijs, adiuuat infirmitatem, procurat ſemper eius commoda. quo exemplo excitandi ſunt viri, vt inſtituant vxores: ſi aliquid eę diſcere cupiunt, domi viros ſuos interrogent, vt iubet idē C Apoſtolus: illas doceant, ornamentum mulierū eſſe ſilentium, domus cuſtodiam, & rei familiaris curam: increpent, quando opus eſt, modeſte, moderationem Iob imitantes, qui erranti, & inſipienti mulieri nihil aliud dixit, quam, Quaſi vna de mulieribus ſtultis locuta es. Excitandi, vt habitent cum vxoribus ſuis, vt Chriſtus habitat in Eccleſia: quo loco verba illa principis Apoſtolorum recitabit: Viri cohabitātes ſecundum

Gen. 2. 1. Cor. 6. Math. 19 Marc. 10 Epheſ. 5. Ariſt. ca. 12. lib. 8. Ethic. Epheſ. 5. 1. Cor. 14 Iob. 2. Petr. 3.

L ſcien-

ſcientiam, quaſi infirmiori vaſculo impertientes honorem, tanquam cohæredibus gratię. quo loco exclamare poterit, coniungi quamplurimos matrimonio, non benedictionem Dei ſpectantes, ſed vim pecuniarum, ſed formam corporis, & affinitates: paucillimos eſſe, qui vxores ſuas inſtituant: reperiri quamplurimas, quę articulos fidei neſciunt, ac præcepta legis chriſtianæ non tenēt: duriſſimos eſſe pl[illegible] oſq; huius ſęculi viros in vxores, aut indulgētiſſimos: plurimos vxores fugere, quotidianam earum formam faſtidiētes, & minime illis cohabitare, plerunq; corpus ſuũ adulterio fœdantes. quem locum tractans (quod ei ſępe vſu euenerit) oſtendet, vxorem viro debere fidelitatem, amorem caſtum, vt in primis cupiat virum ſuum eſſe ſanctum: petat à Deo, vt vir ſuus proficiat in vijs eius: debere etiam timorem, qui ab amore proficiſcitur, ſubiectionem, obedientiam, reuerentiam. dicat Saram obediſſe Abrahæ, illum dominum vocaſſe. iuſſiſſe etiam commemoret S. Apoſtolũ, mulieres ſubditas eſſe viris ſuis, non permiſiſſe dominari in viros, ſed eis ſubiectas eſſe. quibus explicatis, deplorare interdum commodiſſime poterit mulierum quarundam inſolentiam, & ſuperbiam, quæ, quoniam magna dote nupſerunt, aut, quoniam viri ſui quod poſſent imperium in eas non exercent,

Gen. 18. 1. Pet. 3. Ephes. 5. Coloſſ.

D E F

A exercent, ipſę in illos crudeliſſimam exercent tyrannidem: plerunq; tantum abeſſe, vt pro viris ſuis orent, vt deberent, vt illos ad inſaniam ſuis iurgijs ſtudeant redigere, audaciſſime viros contemnant ſuos: regnare, non ſubiectas eſſe: dominari, non parere: coli à viris ſuis, non reuerentiam eis exhibere velint. qui locus profectò eſt exaggerẽdus, cum veriſſimum ſit illud, quod de Lacedęmonijs ſcriptum eſt, dimidia fœlicitate carere illas ciuitates, in quibus recta non eſt mulierum diſciplina.

B

Alex. ab Alex. c. 11. lib. 4. ſcribit mulieres apud Lacedæmonios concilijs adhibitas fuiſſe.

Quomodo commouendæ ſint mulieres. *Cap. XXVI.*

CVM ſæpe in cœtu mulierum ſermones haberi conſueuerint, cumq́; præcipua mulierum virtus ſit pudicitia, cuius corruptor

C eſt nimius cultus corporis: dabit operam Eccleſiaſticus orator, vt à peruerſa illa conſuetudine fœminarum animos amoueat. tractet illa verba Tertulliani, eas commouens: Perit ille in tua forma, ſi concupierit, & admiſit iam in animo, qđ concupiuit: & facta es mulier gladius illi. addat vero illud: cur expingis te, vt alij pereant? vbi eſt illud præceptum: Diliges dominum Deum tuũ, & proximum tuum ſicut te ipſum: decorem nõ

Tertul.

Deut. 6. Mat. 22. Marc. 12 Luc. 10

eſſe accuſandum, vt fœlicitatem corporis, & ani- D
mæ vrbanam veſtem: cauendum maxime, ne noceat. itemq; illud per increpationem: diſplicet forma, quam vobis donauit Deus? in ipſo arguitis & reprehenditis omnium formarum ac totius mundi artificem, cum eam emendare, cum abijcere conamini, & ab aduerſario additamenta ſumitis. quo modo præcepta Dei cuſtoditis. lineamenta non cuſtodientes? Dominus
Matt. 5. dixit: Quis veſtrum poteſt capillum album ex E
atro facere? contenditis cum Deo impie. ſumite de ſimplicitate candorem, de pudicitia ruborem: depingite oculos veſtros verecundia, inſerentes in aurem ſermones Dei, annectentes ceruicibus iugum Chriſti: caput maritis ſubijcite, & ſatis ornatę eritis: veſtite vos ſerico probitatis, byſſo ſanctitatis, purpura pudicitiæ: ita ornatæ Deum habebitis amatorem. ita ex Tertulliano, paucis mutatis, aliquibus etiam additis, fœmi- F
nas ad pudicitiam excitabit Eccleſiaſticus orator. Poterit etiam interdum eas perterrefacere verbis e S. Cypriano ſumptis in hunc modum: Non metuitis, chariſſimæ ſorores, diem reſurrectionis, horribilem iudicij diem, quod artifex veſter, & omnium Deus vos non recognoſcat, ad ſua præmia, & promiſſa venientes remoueat, & excludat, ita increpans: Opus hoc meum non

A eſt, nec hæc imago noſtra eſt. cutem falſo medicamine polluiſtis, crinem adultero colore mutaſtis: expugnata eſt mēdacio facies, figura corrupta eſt, vultus alienus eſt: Deum videre non poteritis, cum oculi vobis non ſint, quos Deus fecit, ſed diabolus infecit. hæc prudentibus mulieribus nō ſunt cogitāda? nō die, ac nocte meditanda? addet: Niſi ſtultæ eſtis & propriæ ſalutis oblitæ, hoc ipſum, quod dico, multū & diu cogi
B tabitis. Cū verò ille ſexus S. Eccleſiæ teſtimonio deuotionis titulo ſit nobilitatus, eæ ad Chriſtianam hoſpitalitatem, ad opera pietatis, ad infirmorum curam excitandæ ſunt: & proponenda ſanctarum mulierum exempla, vt illud Sunamitidis, quæ virum deprecata, manſionem Eliſęo ædificauit, in eaque lectum, & ſellam, & menſam, & candelabrum poſuit, vt illac iter faciens haberet, quo diuerteret: & illud viduæ, quæ *4. Reg. 4.* *3. Reg. 17*
C Eliam hoſpito ſuſcepit, eique cum nihil aliud haberet, quam (vt ſcriptura declarat) quantum pugillus capere poteſt farinæ, & paulum olei, omnia impertiuit. Ipſe Mediolani ſermoni interfui illius ciuitatis archiepiſcopi, Cardinalis Borromæi, qui habitus fuit ad matronas, vt ad pietatis opera excitarentur. quibus, cum ſanctæ Helenæ, Conſtantini Imperatoris matris, exemplum eſſet propoſitum,

 nimirum,

nimirum, vt ſicut illa Crucem Chriſti quærebat; ita ipſę eundem Chriſtum in pauperibus quęrerent, eiq́; miniſtrarent: miro pietatis ſtudio accenſę fuerunt. hęc ſunt opera digna, quę à mulieribus vere nobilibus, & præſertim à viduis, quæ non habent viros, qui eas interpellent, exerceantur: deinde hortandæ ſunt ad fundendas ad Deum preces, illis Apoſtoli verbis: Quę verè vidua eſt, inſtet obſecrationibus, & orationibus die ac nocte; vt Anna illa prophetiſſa faciebat, quę vſq; ad annos octoginta quatuor non diſcedebat de templo, ieiunijs, & obſecrationibus, ſeruiens nocte ac die. Ad has virtutes B. Auguſtinus in libro de viduis, viduam his verbis adhortatur: Eſto ſancta, humilis, & quieta: miſericordię, & iuſtitiæ opera indeſinenter exerce: & quiſquis te in opprobrium habeat, quiſquis te ſubſannet, & inuideat, tu tãtum Deo placeas, & quę Chriſti ſunt geras. ante omnia inceſſabiliter Domini tui meditare mãdata, orationibus, & pſalmis inſtanter incumbe, &, ſi fieri poteſt, nemo te aliquando niſi aut legentem inueniat, aut orantem. Virgines vero cohortandę ſunt ad taciturnitatem: quia qui cuſtodit os ſuum, & linguam ſuam, cuſtodit ab anguſtijs animã ſuã, ad humilitatem, quia Dominus raſpicit humilitatem ancillę ſuæ. ad caſtitatem animi, & corporis,

1.Tim.5. *Luc.3.* *Aug.lib. de viduis* *Prou.21.* *Luc.1.* *1.Cor.7.*

D E F

A poris, quia mulier innupta, & virgo cogitat, quę Domini ſunt, vt ſit ſancta & corpore, & ſpiritu: ad modeſtiam, ne, cũ ſint filiæ Dei, ſponſę Chriſti, angelis quam ſimillimę, impudentia ſua in laqueos dęmonis incidant. Verum nihil eſt, quo vehementius fœminę ad omnes virtutes excitari poſſint, quam exẽplo B. Virginis Marię, matris Domini, reginę cœli & terrę, aduocatę noſtræ. Quare recitanda erunt ea, quæ in lib. de virgini-

B bus S. ſcripſit Ambroſius, quorũ hęc eſt ſumma: vitam B. Marię non fœminarum ſolum, ſed humani generis fuiſſe diſciplinam: virginem fuiſſe corpore, & mente, humilem corde, verbis grauem, prudentem, non loquendi, ſed legendi ſtudioſam, non in incerto diuitiarum, ſed in prece pauperis ſpem reponentem, intentam operi, verecundam ſermone, ſolitam arbitrum mentis ſolum Deum quęrere, neminem lędere, ęqualibus *Ambroſ. lib. 2. de virgin.*

C non inuidere, fugere iactãtiam, rationem ſequi, amare virtutem, prodire domo neſciam, niſi cũ ad Eccleſiam conueniret, & hoc ipſum cum parentibus, aut propinquis. cum his moribus fœminarum mores comparans orator, eas increpabit, ad imitationem illius, quam venerantur, cuius auxilium implorant, cuius humilitate, & obedientia infamia fœminei ſexus deleta eſt, excitabit.

Quomodo commouendi ſint parentes, & filij. Cap. XXVII. D

IAM verò quia inter auditores Chriſtianos,
Prou.10 multi ſunt patres, multi ſunt filij : &, vt filius
ſapiens eſt gloria patris, ita filius inſipiens, &
peruerſis moribus præditus, non ſolum eſt igno
minia, ſed etiam calamitas patris: excitandi ſunt
filij, vt non immemores tantorum beneficiorũ,
quæ acceperunt, & maximorum laborum, quos E
pertulerunt parentes ſui, pręcipuo amore (quod
paulò ante diximus) illos non ſolùm diligãt, ſed
eis etiam obediant in omnibus quę diuinis man
datis non repugnent: in primis autem in ijs quæ
ad adminiſtrationem domus, reique familiaris
pertinent: hortationes, obiurgationes, vt ſalu-
taria medicamenta, & maxima inditia amoris,
accipiant: intelligant, ſe erga parentes ſuos ſa-
tis gratos eſſe non poſſe, illos omnibus honori- F
Tob.6. bus proſequantur. & verba illa Tobiæ, quę ma-
gnam vim habent ad commouendum, explicet
ſæpe Eccleſiaſticus orator: honori ſemper ha-
bebis matrem tuam. memor enim eſſe debes,
quanta pericula paſſa ſit in vtero ſuo propter te,
Eccle. 7. & quod àlio in loco ſcriptum eſt: gemitus ma-
tris ne obliuiſcaris. malæ famæ eſſe, qui dereli-
quit patrem, & maledictum à Deo, qui exaſpe-

A rat matrem: ſuccurrendum parentibus, eorum vitam ſuſtentandam, triſtitia non eſſe afficiendos; vituperandos maxime, qui clandeſtinis matrimonijs eos conturbant: iuſtiſſimo Dei iudicio ſæpe accidere, vt clandeſtina matrimonia pœnitentia, calamitas, ac etiam infamia conſequatur. Exclamet interdum Eccleſiaſticus orator, peruerſos filiorum mores commemorans, & calamitatem multorum parentum, ante ocu-
B los ponens: peruerſitatem & contumaciam filiorum ſuorum eſſe pœnam eorum indulgentię, eſſe medicinam, qua eorum nimia lenitas ſanari poſſit. quo loco in medium proferat, & pluribus verbis explicet ſententiam illam Salomonis in Prouerbijs: qui diligit filium ſuum, inſtanter erudit eum: & dicat, à natura inſitum eſſe, vt parentes filios ſuos tueantur, & nutriant, atque à ſancta religione in qua nati & educati ſumus, *Prou.13*
C hoc ſingulis traditum, & veluti impreſſum eſſe parentibus, vt à peccatis, quantum in ipſis eſt, eos reprimant: in bonis moribus inſtruant, corripiant, quando opus eſt, ac etiam puniant: ſtultitiam eſſe colligatam in corde pueri, virgam diſciplinæ fugare eam: cum, qui parcit virgæ, odio habere filium ſuum: multos parentes in perpetuam calamitatem incidiſſe, quia negligentia ſua, aut indulgentia, filij ſui *Prou.22*

dete-

deteriores euaſerunt: hæc à parentibus poſtulari, vt filij in ijs erudiantur, quę ad religionem chriſtianam pertinent: eum, qui docet filim ſuum (vt ſcripturę ſacrę verbis vtamur) laudari in illo, & in obitu ſuo non triſtari: filium ſapientem lętitiam afferre patri ſuo: filium ſtultũ męſtitiam eſſe matri ſuę. Multa occurrent hoc loco, quibus ignauiam parentum multorum Ecclesiaſticus orator poſſit reprehendere: quòd multi corrumpunt filios ſuos exemplo, quòd inimicitiarum eos quaſi hęredes, & vltionum miniſtros, vt perpetuo ſint miſeri efficiũt, quòd eos diſcipulos atque adiutores ad occidendos homines vſura multi exhibeãt, quod duritia ſua filios ſuos ad iracundiam prouocent, & ita prouocent, vt puſillo (vt inquit Apoſtolus) animo fiant: quod plerunque accidit incontinentibus patribus, qui nouis aut nouercarum, aut meretricum amoribus irretiti, paterni amoris obliuiſcuntur: quorum ignominia ante oculos auditorum interdum Eccleſiaſtico oratori eſt ponenda, eorum maxime, qui patrimonium, quod à parentibus acceperunt, vt filijs ipſis ſuis ſimiliter relinquerent, iam imminuerunt.

Prou. 10 D E *Ad Coloſſ.* F

Quó-

A *Quomodo commouendi ſint ſenes.*
Cap. XXVIII.

DIXIMVS diſtinctos auditores etiam ætate, vt alij ſint ſenes, alij iuuenes, alij media ætate conſiſtentes: hac ſumus contenti diſtinctione: quia exquiſitam illam diſtinctionẽ ætatum non eſt neceſſe in medium proferre. Ad ſenes conuertendus eſt ſermo, qui ob vſum rerũ, quem habent, cum metuant falli, ſunt ſuſpicioſi, ſunt timidi, ſunt auidi, ſunt difficiles ad ſperandum, ſunt etiam plerunque inuerecundi. Eccleſiaſticus orator cum illis ita agat, vt oſtendat, hoc illis tantum metuendum eſſe, ne à ſeipſis lędantur, ne ſeipſos ignorent, ne nimium ſeipſi fallant, ne temere iudicent, honores huius ſęculi, opes quibus tantopere delectantur, ſuſpectas habeant: illam timiditatem, quæ refrigeſcente calore, illis ineſt, conuertant ad humilitatem amplectendam: confidant in Domino, in quo qui confidit, nunquam confuſus eſt: prudentiam ſuam, qua didicerunt, fallaces eſſe hominũ ſpes, & incertas cogitationes, non tanti faciant, vt promiſſiones Dei, eiuſque liberalitatem, eadem menſura, qua pollicitationes mundi (qui cum ſit hypocrita ſemper decipit) metiantur: ſi qui eos magni facere non videntur, non admodum

Gel c. 28 l. 20. noc.

Atti. ex li. 1. Hiſt. Tab.

B

C

dum

dum curent: vereantur Deum, cuius oculis patent omnia: miſericordiam, ad quam ætatis quadam infirmitate ſunt inclinati, exerceant: proſint conſilio: auctoritate (qua poſſunt) doceant, quæ vſus illos docuit: vicinorum filios, filios ſuos putent: hortentur, reprehendant: ſubueniant. ſi vero diuites ſint quo minus opibus egent, breui ex hac vita migraturi, eo libentius eas communicent egentibus: cum ætatis beneficio tyrannide impuræ voluptatis ſint liberati, dent operam, vt honorum, & diuitiarum cupiditate ſe liberent: & vt in rebus humanis, fluxis, & caducis, prudentia, & longo vſu edocti, nihil audeant affirmare: addant quin potius ſemper, fortaſſe: ita etiam cum detractores, aut maledicos audiunt, inculcent, fortaſſe non ita ſe res habet: &, cum in rebus agendis, moderationem quandam præ ſe ferant, eandem moderationem adhibeant in expetendis honoribus, in optanda hac vita. Ad hunc locum pertinent ea, quæ ſanctus ſcribit Apoſtolus ad Titum: Senes ſobrij ſint, pudici, prudentes, ſani in fide, in dilectione, in patientia: anus in habitu ſancto, non criminatrices, non multo vino ſeruientes. Cauebit Eccleſiaſticus orator, ne ſenes increpet: hortetur eos potius, vt patres; iuuenes, vt fratres; anus, vt matres; adole-

D E F

Ad Ti. 2

1. Tim. 5.

A adoleſcẽtulas, vt ſorores, in omni caſtitate: commemoret parum intereſſe, ætate quis, an moribus ſit iuuenis: delicato, & voluptuario ſene nihil excogitari poſſe infœlicitus.

Quomodo commouẽdi ſint iuuenes, & media ætate conſiſtentes. Cap. XXIX.

AD iuuenes verò ſermonem conuertens
B Eccleſiaſticus orator, quoniam facile ſperant, & quia ſunt rerum ignari, & quia abundant ſanguine, oſtendat, quam incerti ſint exitus rerum, & quam periculoſum ſit, de diuina miſericordia nimium confidere. Cum verò plerunque ad liberalitatem ſint propenſi, quod neſciant, quanto labore parentur opes: oſtendat, prodigalitatem eſſe multorum criminum originem: & eum, qui ſubtrahit aliquid patri ſuo, aut
C matri, grauiſſime peccare. Cum vero etiam ad magnanimitatem inclinati videantur: magnanimitatem chriſtianam affirmet in animi perturbationibus ſedandis, & in remittendis iniurijs (quę maxima victoria exiſtimanda eſt) eſſe poſitam; & moneat, quando non ſunt ſuſpicioſi, caueant, ne decipiantur facile, ne voluptate capiantur, ne peſſimus conſultor mundus eos id minime cogitantes in aciem ſathanæ, re-

licta acie Chriſti, prauis conſuetudinibus at- D
trahat: ad miſericordiam proni, miſereantur animarum ſuarum: & caueant pericula, quibus eorum lubrica ętas eſt expoſita: verecũdiæ amatores, vereantur viros bonos, ſed in primis Deũ. Sed cum maxime iuuenum animi perturbentur, explanet, nihil eſſe miſerius, quã domeſticis ſeruire tyrãnis: ſeditioſam, lachrymabilem, eamq; domeſticam eſſe tyrannidem, ſi regina ratio miniſtris, atq; ancillis, nimirum cupiditati, & ira- E
cundiæ turpiſſime ſeruiat. quo loco verba beati
1.Pet.c.2 Petri in medium afferre poterit: Obſecro vos abſtinere à carnalibus deſiderijs, quæ militant aduerſus animam. Porrò cum inconſtantiæ multa ſigna dare conſueuerint iuuenes, doceat Eccleſiaſticus orator, inconſtantiæ matrem eſſe
Io.epiſt.1 cap.4. leuitatem, cum facile credant. verba illa B.Ioannis recitentur: Chariſſimi, nolite omni ſpiritui
credere. non inferant iniuriam, quia odioſi ſunt F
iniurioſi: & iniuriarum finis eſt calamitas: cum ſint laudis cupidiſſimi, quia haberi volunt, qui non ſunt: mendacium maxime fonti omnis veritatis diſplicere oſtendet, & dedecus etiam mentientibus afferre: modum adhibeãt in omnibus: longiſſimam vitam eſſe veluti momentum temporis, & veluti florem, qui mane vireſcit, veſpere decidit: non eſſe differendam pœnitentiam,
propriæ

A propriæ ſaluti conſulendum: adoleſcentiæ calorem, & impetum ſanctis exercitationibus, & pijs operibus temperent: alicui diſciplinę ſe tradant: aliquem virum bonum, cuius exemplo, & conſilio prudentiores, & meliores efficiantur, deligant: adoleſcentiam, periculorum, & inſidiarũ plenam ætatem, valde ſuſpectam habeant. Ad viros media ętate conſiſtentes ita ſermo accommodandus eſt, vt, quo magis in illis viget inge-
B nium, iudicium, & memoria, eo magis diuinis muneribus ad aliorum vſum, & ad animarum ſalutem vtantur: in ea ad quam nati ſunt, & cui à primis annis ſe dediderunt, arte ſe exerceant ſine fuco, & oſtentatione: ſenum conſuetudine prudentiam, augeant: vitæ moderatione, & grauibus colloquijs iuniories erudiant.

Quòd diſciplina diſtinguuntur magiſtri à di-
C *ſcipulis, religioſi & clerici à laicis; et quòd magiſtri ſint ſacerdotes, qui Chriſtum ſequuntur, et eius præcepta docēt.* Cap. XXX.

DISTINGVVNTVR Auditores (vt paulò ante monuimus) diſciplina: vt alij dicantur magiſtri, alij vero diſcipuli: & inter magiſtros, alij ſint rerum diuinarum, alij humanarum. quæ diſtinctio non ſolum ad mares, ve-
rum

rum etiam ad fœminas pertinet: hoc vno excepto, ꝙ fœminis non licet ſacras literas docere. quo loco erunt admonendæ quædam viduę curioſæ per vrbem curſitantes, vt moderationem retineant, orent, familiam ſuam bene adminiſtrent, concionibus interſint, miſſas audiant, operibus pijs ſe dedant, ſilentio modeſtiam prę ſe ferant chriſtianam. Porrò magiſtrum optimum fuiſſe Ieſum Chriſtum D.N. Eccleſiaſticus orator ſæpe oſtendat. docuit enim vtilia: breui tempore, facile docuit: omnia fecit, quæ docuit. quibus de rebus erit fortaſſe vtilius oratori Eccleſiaſtico pluribus verbis diſſerere in ſynodis, cum iuſſu epiſcopi ſermonem habebit, aut in congregationibus, quę in diœceſibus, diſcendi, & ſe mutuo iuuandi cauſa inſtitutæ ſunt. Si ad populum interdum explicans euãgelium, hunc locum tractauerit, ita illum tractabit, vt ſe non idoneum magiſtrum prius eſſe fateatur, atq; vt hortetur populum ad orandum Deum, vt boni magiſtri ad erudiendam plebem Dei mittantur. verum magiſtrum dicat eſſe Chriſtum, ſanctos Apoſtolos, & eos, qui illis ſucceſſerunt, epiſcopos eius fuiſſe hypodidaſcalos, aut (vt vſitato verbo vtamur) repetitores: peſſimum magiſtrũ eſſe ſathanam, quandoquidẽ ſuggerit res inutiles, & pernicioſas: ſpecie etiam virtutis ſanctos fallere,

Act. 1. D E F

A falleſſe, docere diſcipulos ſuos fingere, aliter docere, aliter viuere. Sacerdotes interdum alloquens orator Eccleſiaſticus, oſtendet, eos eſſe miniſtros Dei (vt iam ſæpe dictum eſt) illis multa dicta eſſe à prophetis, quæ, tanquam diuina voce prolata ſunt proferenda: quemadmodum illa Malachiæ: O ſacerdotes, ſi nolueritis audire, & ſi nolueritis ponere ſuper cor, vt detis gloriam nomini meo (ait Dominus exercituum) *Malach. c.2.et c.1*

B mittam in vos egeſtatem, & maledicam benedictionibus veſtris, & maledicam illis, quoniam non poſuiſtis ſuper cor. ecce ego proijciam vobis brachium, & diſpergam ſuper vultum veſtrum, ſtercus ſolennitatum veſtrarum: & aſſumet vos ſecum, & quę ſequuntur. quo loco obſeruare debet, ne locos huiuſmodi tractans, ſacerdotum auctoritatem minuat, & populũ contra illos irritet. prima perſona vtatur, cum de

C ſacerdotibus ad populum dicit, verbi cauſa: illa Malachiæ tractans, dicat: nobis dicta ſunt illa verba, quæ ſine lachrymis vix commemorari poſſunt, ideoque afferuntur in medium, vt pro nobis (dilectiſſimi fratres) oretis. ſed raro admodum coram populo ad ſacerdotes conuertẽdus eſt ſermo. in ſynodis potius, & in congregationib. q̄ ab epiſcopis haberi ſolẽt, hic loc⁹ eſt explicãdus, & copioſe illa verba B. Chriſoſ. explicãda:

M Multi

Multi ſacerdotes, pauci ſacerdotes. cathedra D
non efficit ſacerdotem, ſed ſacerdos cathedram;
Math. 5. & in primis illa Saluatoris noſtri: Vos eſtis ſal
terræ, vos eſtis lux mundi; & pluribus verbis
oſtendendum eſt, in ſacerdotibus requiri boni-
tatem, ſobrietatem, caſtitatem, ſcientiam, idq́;
multis ſententijs poterit confirmare. neceſſariã
bonitatem demõſtrabit, teſtimonio Dauidis di-
Pſal. 131 centis: Sacerdotes tui induantur iuſtitiam. Sa-
Ambroſ. cerdotis dicet eſſe, vt docet S. Ambroſius, nulli E
nocere, prodeſſe velle omnibus & eum imitari,
qui dixit, Si reddidi retribuentibus mihi mala.
confirmabit, neceſſariam eſſe ſobrietatem, illis
Leuit. 10. Dei verbis ad Aaron, & filios eius: Vinum, &
omne, quod inebriare poteſt, non bibetis, tu, &
filij tui, quando intrabitis in tabernaculum teſti
2. Tim. 4 monij. ad quam virtutem S. Apoſtolus Paulus
Epiſt. 1. Timotheum hortatur illis verbis: Sobrius eſto.
cap. 5. vtetur etiam eiuſdem Apoſtoli verbis, ad oſten- F
dendum, caſtitatẽ in ſacerdote requiri; qui eun-
dem filium ſuum chariſſimum monuit, vt in om
nibus ſeipſum caſtum cuſtodiret. Oſtendet nihil
tam dedecorare ſacerdotem, quam impudici-
tiam, & Dominum odio habere ſordes, nec ha-
bitare in anima ſubdita peccatis, cum per pro-
Eſai. 52. phetam dicat: Mundamini, qui fertis vaſa Do-
mini. addet, requiri in ſacerdotibus bonos mo-

res,

A res, eiuſdem S. Pauli verba proferens: Nemini 2.Cor.6.
dantes vllam offenſionem, ne vituperetur miniſterium noſtrum, ſed in omnibus exhibeamus nos ſicut Dei miniſtros. vtile etiam erit ſæpe dicere, valde neceſſariam eſſe ſcientiam; & verba Malac.2.
illa prophetæ commemorare: Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum eſt. & Oſeæ 4.
incutere ſacerdotibus timorẽ illis verbis: Quia Pſal.118
B tu ſcientiam repuliſti, & ego repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi, quæ omnia à Deo paucis verbis propheta petijſſe viſus eſt, cum dixit. Bonitatem, & diſciplinam, & ſcientiam doce Mich. 3.
me. Sunt autem ſacerdotes in primis ab auaritia deterrendi verbis prophetarum, & pręſertim illis Micheæ: Principes eius in muneribus iudicabant, & ſacerdotes eius in mercede docebãt, & prophetæ eius in pecunia diuinabãt. propter
C hoc Sion quaſi ager, arabitur. & Hieruſalẽ quaſi aceruus lapidum erit, & mons templi excelſa ſyluarum; tum etiam exemplis ſanctorum hominum, in primis ſacerdotum, vt Gregorij Pont. Max. ſancti Martini epiſcopi, ſancti Dominici, & quamplurimorum aliorum, quos hiſtoriarũ Eccleſiaſticarum libri ſuppeditabunt. Monendi autem ſæpe ſunt illi in primis, qui curã exercent animarum, non longe abeſſe diem, in qua

Dominus animarum illi creditarum rationẽ poſcet: vigilijs, ieiunijs, orationibus inſiſtẽdum, cũ omni plebe iram Dei placandam, gemitibus aſſiduis, & deprecationibus crebris incumbendũ. hæc enim ſunt arma cœleſtia, hæc munimenta ſpiritualia, & tela diuina, quibus ſacerdotes, & populi proteguntur. cauendum ſacerdotibus, ne negligentiæ, aut indulgentiæ, aut importunę cenſuræ, aut inhumanæ duritiæ illis ſit ratio reddenda. eoque loco inculcandum ſacerdotibus, ambitionem dulcem ſpiritualium opum ſpoliatricem eſſe, iucũdam animarum noſtrarum hoſtem, tineam virtutum, blandiſſimam bonorum noſtrorum depredatricem.

D E

Qua ratione excitandi ſint auditores, de ſacerdotibus, et concionatoribus interdũ non bene ſentientes. Cap. XXXI.

F

AD populum vero cum neceſſario de ſacerdotio dicendum eſt, verba illa D.N. Ieſu Chriſti de malis ſacerdotibus, ſeu prælatis
Math. 13. in medium ſunt afferenda: Quæ dicunt, ſeruate, & facite: quæ faciunt, nolite facere: nõ contemnẽdos Dei miniſtros, ſed eorũ calamitatẽ potius lugendã, qui ſe tãto munere indignos oſtẽdunt, & iuſtiſſimam Dei iram in ſe cõcitant. excitandi

vero

A vero ſunt auditores verbi Dei, vt quæ audiunt, mandent memoriæ, audiant cum fructu, non numerentur inter illos, de quibus ſcriptum eſt: Semper diſcentes, nunquam ad ſcientiam peruenientes. Ad diſcipulos, quos ſanctiſſimi viri, Chriſti diſciplina imbuti, B. Auguſtinus, Hieronymus, Franciſcus, Dominicus, & Benedictus inſtituerunt, & ſanctiſſimis ſuis regulis etiã mortui inſtituunt, ſermonem habere non ſolent clerici. mutuo enim inter ſe religioſi viri, & in doctrina ſcholaſtica, & in omni literarum genere verſati ſe docent. 2.Tim.3

B

Qua ratione diſcipulæ ſanctorum patrum, hoc eſt moniales commouendæ ſint.
Cap: XXXII.

C AD diſcipulas eorum, quos nominaui, ſanctorum, hoc eſt moniales, quidam, iuſſu epiſcopi ſermonem habere conſueuerunt: cum quibus ita agere debent, vt interdum ad metum, ad gaudium, reliquasque ſanctas affectiones (vt vtile iudicauerint) excitent. Dicant, monachas in monaſteria ſe abdidiſſe, nõ ſolum vt relictis parentibus, propinquis, & omnibus rebus ſęcularibus, Dei præcepta ad ſalutem neceſſaria commodius obſeruarent. ſed etiã euan-

gelica conſilia, quæ ſunt, paupertas voluntaria, D
caſtitas integra, & obedientia perpetua, quę ip-
ſæ Deo vouerunt, exequerentur. quare oporte-
re, vt (quemadmodum S. ſcriptum reliquit Ba-
ſilius) qui balneum intrant, omnibus veſtibus
ſe ſpoliant: ſic quæ colendæ pietatis cauſa, mo-
naſteria ingrediũtur, ſtatim omne pecuniarum,
& cæterarum rerum ſęcularium deſideriũ, om-
nes carnales cupiditates exuant, & propriam vo
luntatem abdicent. Ad illas accommodari poſ- E
Deut. 23 ſunt illa verba: cum votũ voueris Domino Deo
tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud
Dominus Deus tuus, & ſi moratus fueris, repu-
Pſal. 44. tabitur tibi in peccatum. & illa: audi, filia, & vi-
de, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere domũ
patris tui, quia concupiuit rex ſpeciem tuam; &
2. Cor. 11 quæ à B. Apoſtolo ſcripta ſunt: Deſpondi enim
vos vni viro; virginem caſtam exhibere Chriſto.
Atque ad excitandam in illis ſanctam quandam F
Pſal. 123 lætitiam, declaranda ſunt illa verba: O quam bo
num, & quam iucundum eſt, habitare fratres
in vnum: eas veluti ſorores vnum in locum eſſe
coactas, vt earum vna ſit voluntas, vna religio,
vna charitas, omnia denique ſint communia, &
ita habitent in domo Domini omnibus diebus
vitæ ſuæ: eis datum, aſſidue poſſe cum Deo lo-
qui, & in terris degentes, cœleſtem vitam duce-
re:

A re : monaſteria, ſi in ipſis ſit pax & concordia, eſſe inſtar paradiſi : ſin diſcordia in eis diſſeminata ſit, eſſe inſtar inferni : nullam eſſe nobilitatem, quæ cum nobilitate ſponſarum Chriſti poſſit conferri : non poſſe perfectam beatitudinem in hac vita reperiri, eius tãtum imaginem in monaſterijs apparere. Comemoranda etiam ſunt commoda, quæ ſentiunt, incommoda quibus carent : non diſtrahi varietate negotiorum, non
B perturbari domeſticis calamitatibus, non victũ quærere, non diſcordias coniugum, dolores parturientium, moleſtias filiorum perpeti : cũ Deo, non cum improbis hominibus (vt in hoc ſęculó viuentibus accidit) ſermonem habere.

Quomodo humanarum ſcientiarum magiſtri excitandi ſunt. Cap. XXXIII.

C MAGISTROS humanarum ſcientiarum, ac artium, excitabit orator ad ea, quæ ipſi didicerunt, alijs impertienda : communicanda eſſe diuina munera : tanto magis creſcere artes, & ſcientias, quanto magis communicantur : quam facillime & breuiſſime fieri poſſit, quam profitentur artem, eam doceant, & in primis operam dent, vt reliquæ omnes artes, veluti ancillæ, ſeruiant omnium reginæ,

Theologiæ: ne tanquam mercatores doceant D libentius diuites, quam pauperes, neminem excludant: nobiliſſimum eleemoſynæ genus eſſe docere. quo loco perterrefaciendi ſunt rhetores ſęculi, ne incautos adoleſcentes erudiant ad decipiendum, ad excitandas ſeditiones: multo magis philoſophi, ne de mundi æternitate, de immortalitate animæ ex ſentētia Auerrois nimium multa, & nimis ſubtiliter diſputent. id enim hominis impij eſſe, quiſpiam poſſet ſuſpicari: quod E prohibuerunt ſancta concilia, non audeant, oſtētationis cauſa, ad perniciem ingeniorū profiteri. Iuriſperitos autem, medicos, & qui in alijs nobilibus artibus verſantur, excitet Eccleſiaſticus orator, vt cum timore Dei, artem exerceant ſuam. Medicis incutiat timorem diuini iudicij, ſi eorum negligentia ægroti ſine ſanctis ſacramentis Eccleſiæ ex hac vita decedant. Iuriſperitos ad horribile iudicium vocet, ſi eorum F culpa lis protracta, ortæ inimicitię, viduæ, aut pupilli oppreſſi fuerint.

Conc. Later. 3. ſeſſ. 8. ſub Leon. 10

De moribus amicorum, & de varijs eorum generibus. Cap. XXXIIII.

ACCEDAMVS ad tertiam diſtinctionem, quæ erat, vt electione auditores diſtin-

A diſtinguerentur. quidam enim dicuntur amici, quidam etſi inimici non ſunt, quia ſe mutuo nõ norunt, & nulla cõiunctione inter ſe iuncti ſunt, eo non appellantur nomine. amicos interdum dicat omnes chriſtianos, quia communia ſunt cœlum, & terra, communis precioſiſſimus ſanguis Chriſti, communia ſacramenta, communes preces Eccleſiæ. ſed tamen magis proprie appellandos amicos, qui in aliqua ſocietate, ſub
B eodem vexillo, iiſdẽ pijs operibus intenti viuũt, expectantes beatam ſpem: cuiuſmodi ſunt illi, qui habentur, & nominantur fratres, ſeu ſocij: quorum multæ ſunt ſocietates, prout Spiritus ſanctus alios excitat ad erudiendos pueros in doctrina chriſtiana, alios ad orationem, & ad frequentanda ſanctiſſima ſacramenta, alios ad propria corpora caſtiganda, alios ad conſolandos eos, de quibus vltimum eſt ſumẽdum ſuppliciũ.
C Hęc ſancta amicitiarum genera, & plura alia, quæ non vtilitate ſua, aut voluptate, ſed pietate, & vitę ſanctitate omnia metiuntur, quibus otiũ fugitur, & auctori omnium bonorum Deo honor exhibetur, quam maxime poterit, Eccleſiaſticus orator laudet: atq; hos piorum virorum, atq; etiam fœminarum conuẽtus excitet ad perſeuerantiam. cum ad illas ſermonem habet, dicat, viam eſſe hanc vitam admodum difficilem, & pe-

Eccleſiaſtes 4. & periculoſam : illud vere dici poſſe. Væ ſoli : D
nos omnes egere aliorum auxilio, quo facilius iter faciamus, & labyrintum huius mundi inextricabilem tranſeamus, perueniamusq; tandem ad cœleſtem illam patriam, has veras eſſe amicitias, quas amor Dei, quas ſtudium pietatis conciliauit; has eſſe ſtabiles, & perpetuas : cauendum, ne ſubdolus ille, & pernicioſus venator animarum noſtrarum ſathanas, diſcordias in ſanctis ſocietatibus interdum diſſeminet : precibus E flagitandum eſſe Dei auxilium, frequenti vſu ſacramentorum illius conatus frangendos, ſic viuendum, vt alterum quiſq; ferat, vt nihil dicatur niſi implorato Spiritus ſancti auxilio : ſi quã oritur diſſenſio, ad archipresbyterum, aut etiã, ſi opus eſt, ad epiſcopum deferatur.

Qua ratione commouendi ſint milites. Cap. XXXV. F

CVM autem in hac vita variæ oriantur perturbationes, variaq; pericula immineant, quibus fit, vt optatiſſima pace frui non poſſimus, & idcirco bellum ſit maxime neceſſarium : eliguntur quidam ad defendendam religionem, & patriam, aut qui diſciplina militari inter cæteros excellũt, ſe ipſi offerũt. Quamobrẽ

ſi

A ſi interdũ (vt tempore belli) orator Eccleſiaſticus ad milites ſermonem habeat, dicat, ad ipſos pertinere, defendere religionem Chriſti, pugnare pro ſanctæ matris Eccleſiæ defenſione: pro honore Dei, & pro ouibus precioſiſſimo Chriſti ſanguine redemptis (ſi ſit opus) moriẽdum eſſe: ad milites chriſtianos maxime ſpectare, iuſtitiam tueri, miſeris hominibus ſubuenire: valde ignominioſum in militia eſſe, nihil aliud habere propoſitum, quam ditari, quam intemperantia ſeipſum fœdare, quam, vbi quis victoriam reportauerit, à ſeipſo, hoc eſt à cupiditatibus ſuis vinci. quo loco proponet illa verba ſumpta ex libro Regum: Eſto vir fortis, pugnemus pro legibus Dei noſtri, & pro populo noſtro. quæ verba explicans: Pugnẽt (dicat) omnes pro Chriſto, pro ſanctiſſimis ſacramẽtis, pro ſanctis monaſterijs, pro virtutibus, pro libertate, pro pace: ſumant alacriter arma contra acerrimũ chriſtiani nominis hoſtẽ, contra diſcipulũ ſathanę, contra impuriſſimum omniũ flagitiorum ac ſcęlerũ hortatorem, crudelitatis miniſtrũ: nõ poſſe non vincere, qui ſic pugnat: cũ mori ꝓ religione, ac ẽt captiuum duci, maxima propriarũ affectionũ, & cupiditatũ victoria ſit exiſtimãda. q̃ vbi dixerit, moderata quadam oratione addere poterit, ſe vehementer optare, vt oẽs Chriſtiani milites Ioannem

2.*Reg.*10

B

C

nem Baptiſtam, præcurſorem Domini, magi- D
ſtrum ſequantur, eiusq; verba in animo impri-
mãtur ſuo. cum enim ad ſanctiſſimum illum vi-
rum acceſſiſſent milites, eũq; ita interrogaſſent:
Luc.3. Quid faciemus & nos? reſpondit: Neminẽ con-
cutiatis, neq; calumniam alicui inferatis, & con-
tenti eſtote ſtipendijs veſtris. nam qui abutũtur
imperatoria poteſtate, aut militari, ad grauan-
dum, lędendum, aut opprimendum aliquẽ com
militonum ſuorum, aut etiam victorum, cum vi E
tæ eorum parcendum eſſet: qui calumnias infe-
runt, vt pecuniam extorqueant: ij certe nobiliſ
ſimam diſciplinam dedecorant, & potius ſatha-
næ milites, quam Chriſti putandi ſunt. quod ta
men argumentum attingendum, non pluribus
verbis explicandum dixerim: niſi fortaſſe inter
chriſtianos, eoſdemq; catholicos geratur bellũ,
quo tempore hęc, quæ diximus, commodius,
& vberius explicari poterunt. F

Quomodo mercatores debeant commoueri. Cap. XXXVI.

SVNT qui hoc vitæ genus ſibi eligunt, vt mercaturam exerceant; qui ſi aliunde viuere poſſunt, ſapientum virorum iudicio non ſunt laudandi. niſi ad finẽ laudabilem, vt ad col-

locationem

A locationem filiarum ſuarum, ad eleemoſynarũ diſtributionem, ad ſubueniendum patriæ, quicquid labore comparant, conferendum ſtatuant. Equidem non putarem mercaturam vituperandam; affert enim multas commoditates vitę hominum: reddit etiam homines induſtrios, & ignauiam, atque inertiam, morbum ciuitatum remouet, ſed tamen ſordida mercatura, & quæ calamitate inopum creſcit, vituperanda eſt. re-
B citabit interdum illa verba Eccleſiaſtici: Negotians difficile eruitur à peccato. omnem fraudẽ, mendacium & diſſimulationem e mercatorum animis amouere ſtudeat. Dicat, præclaram mercaturam eſſe, lucrari animas Chriſto: Chriſti pauperibus ſubuenire, eſſe fœnerari Deo: quandoquidem diuitiarum omnium largitor centuplũ reddit, & etiam vitam æternam donat.

Eccl. 26.

Math. 19
Luc. 22.

C *Occulto Dei iudicio inter ſe differre principes, ſubditos, nobiles, ignobiles, diuites, pauperes.* *Cap.* *XXXVII.*

QVARTA reſtat diſtinctio auditorum explicanda, ſumpta, vt vulgo dicitur, à fortuna, quã imperitũ vulgus cęcã, inſtabilẽ, & temerariã dicit. nos tñ hæc oĩa nomina reijciẽtes, quicquid fortunę tribuitur, occultũ, & ſapiens

Virg. in epigra. de fortuna 2. ad Heren. et alibi Cic. Ouid. Perſ.

ſapiẽs Dei iudiciũ nominamus: quo fit, vt alij reges ſint, alij ſubditi, alij potentes, alij infimi, alij nobiles, ignobiles alij, alij diuites, alij pauperes: vt iubeãt ſæpe ij, quibus ſatius eſſet parere, pręſint, qui poteſtate abutuntur; iaceant ignoti, qui magnis virtutibus ſunt præditi; ſint multarum diuitiarum hæredes, homines cupidiſſimi, vſum diuitiarum ignorantes; ad adminiſtrationem familiæ ſuccedant ij, qui tutoribus egerẽt; quidam habitent ruri, qui ad danda conſilia, & ad regendos alios eſſent aptiſſimi. Qua de re agens ſplendidis verbis demonſtrabit, Deum paterno imperio regere hunc mundum: in eius ſapientia & paterna gubernatione acquieſcendum: omnes dici poſſe reges, ſi ſeipſos nouerint regere: omnes potentes, quia diuina gratia adiuti, poſſunt in ſanctis virtutibus proficere: omnes nobiles, quia ad imaginem & ſimilitudinem Dei effecti, fratres Chriſti, eius pretioſiſſimo ſanguine redempti, ad cœleſtem hæreditatem ſunt vocati: omnes diuites, quia participes diuitiarum, & theſaurorum ſuorum fecit nos Chriſtus, cœli & terræ rex, & bonorũ omnium Dominus.

D

E

F

Qua

A *Qua ratione clericis agendum ſit cum principibus et ſubditis. Cap. XXXVIII.*

ADMODVM raro,& fortaſſe nunquã clerici, quibus ſcribimus, coram regibus, & principibus ſermonem habebunt. Si quñ verò id illis accideret, eos monemus, vt turpiſſimum adulationis vitium vitent, coram regem non laudent,neq; principes; id enim non decet
B miniſtros Chriſti. nec etiam in magna populi frequentia audebunt ipſi eos reprehendere,non quidem vllo metu, aut vlla ſpe, ſed ne mouere ſeditionem videantur, & populi auram aucupari. Quod ſi ſermo de eo inciderit, locusq; poſtulauerit, explicans aliquod euangelium, aut epiſtolam B.Pauli, regias virtutes proponat,religionem, iuſtitiam, clementiam,fortitudinem, temperantiam: paterno amore ſubditos com-
C plecti, regium eſſe, populorum commoda ſpectare,non ſua: eos exemplo, & auctoritate,pręmio, & pœna regere,ſubditos ad veras virtutes, ad cœleſtem patriã dirigere; ſeipſum in magna poteſtate vincere,eſſe virtutem heroicam,quam regibus neceſſariam ſapientes viri putarũt. Quæ cum breuiter, & dilucide, temperato quodam genere dicendi vtens, dixerit: docebit, populi bene inſtituti eſſe, amare regem, ſeu principem ſuum,

Ariſt.7. eth.ca.1. Cic.p M. Marcello, p lege Manil. Parad.5.

ſuum, eius conſilia ſemper in meliorem partem D
interpretari, legibus obtemperare, conſilio, opibus, quantum neceſſe eſt, alacriter eos iuuare.

Quomodo commouendi ſint rerum publicarũ adminiſtratores. Cap. XXXIX.

INTER auditores verbi Dei plerunque adſunt multi, qui rempublicam adminiſtrant: cum quibus multo liberius agendum eſt: cum E
ipſi non ſemper præſint reipub. Excitandi ſunt hi ad politicas virtutes: ſed maxime ad veritatẽ amandam, ad ineptas, & malitioſas quaſdã blanditias vitandas: & ad eos ſermonem conuertens orator ſæpe (vt fecit beatus Chryſoſtomus, cum ad Antiochenos concionaretur) diſſerat de vitando iuramẽto: cum in rebuſpub. ſæpiſſime ad conciliandam ſibi omnium, etiam improborũ beneuolentiam, mendacijs & periurijs ciues vti F
conſueuerint. Excitandi ſunt etiam maxime ad anteponenda publica commoda ſuis: matrem eſſe communem rempub. alumnam pacis, ſanctæ religionis conſeruatricem, diuinitus tot, & tam magna beneficia illis eſſe conceſſa, non vt priuati ſibi propria facerent, ſed vt libertate, & honeſto otio illi fruerentur: vehemens illud ſtudium ad parandas opes, quod à quibuſdã adhibetur:

A betur, adhibendum ad religionem ſanctã tuendam, ad ſanciendas & ſeruandas leges, ad iuſtitiam colendam, ad ſalutaria conſilia proponenda. Verum ad nobiles conuertens orationem, quando hi ſolent eſſe magnanimi, & plerunque admodum ambitioſi, ad humilitatem maxime excitabit, & valde deterrebit, ne in illud magnũ incidant dedecus, quod eſt, à parentum gloria degenerare: humilitati in primis ſtudeant: nul-
B lam eſſe nobilitatem, quæ cum Chriſti nobilitate ſit conferenda. Ignobiles ad veram nobilitatem, quæ in obſeruatione religionis, & in virtutibus eſt collocata, ſunt accendendi. moneat tamen orator ignobiles, ne ſe nobilibus pares putent, quandoquidem illis, cum claris ſint orti parentibus, & antiquis ſæpe diuitijs abundẽt, ęquum eſt præ cęteris aliquid tribui, velut excellentioribus. Et quoniam temere à multis vitu-
C perantur, qui ſpretis inanibus titulis in monaſteria ſe abdunt: dicat, eſſe laudandam religioſorum vitam, eſſe monaſteria officinas virtutũ, ſolitariam vitam eſſe, vt ſanctus ſcribit Baſilius, cœleſtis doctrinæ ſcholam, diuinarum artium diſciplinam, ſanctarum mentium delectationem, intimi guſtus inexhauſtam dulcedinem, huius vitæ ſepulchrum.

Quomodo commouendi ſint patres familias, & famuli. Cap. XL. D

PORRO autem cum maior auditorum pars hac ratione diſtingui poſſit, vt alij ſint famuli, alij domini, quos rectius patresfamilias dixerimus: ad hos ſæpiſſime ita conuertendus eſt ſermo. meminerint ideo ſe conſtitutos eſſe patres familias à Domino, vt familiam E
ſuam informent, hortentur, corripiant, & conſolentur: idque ab illis requiri, vt vniuerſæ familiæ ſuæ ſe virtutum exemplar præbeant: huius muneris exacturum Dominum rationem. quo loco commodiſſime poterit dicere ad eos, qui hac diuinitus conceſſa poteſtate abutuntur:
Eccleſ.4. Noli eſſe ſicut leo in domo tua, euertens domeſticos tuos, & opprimens tibi ſubiectos: mundum eſſe tanquam ampliſſimam quandam F
familiam Chriſti: Chriſtum præſcripſiſſe legem charitatis, pietatis, humilitatis: iurgia, conuitia, & verba iniurioſa, quibus vti ſolent ſerui ſuarum cupiditatum, huius ſæculi domini, eſſe
Epheſ.6. maxime deteſtanda: Beatum Paulum Apoſtolum audiendum qui ſcripſit ad Epheſios: & vos, domini, eadem facite illis: nempe quæ vobis ipſis fieri optaretis, ſi ſerui eſſetis, & pauperes; ſcien-

A ſcientes, quia eorum, & veſter dominus eſt in cœlis. quę verba oratorio modo explicans Eccleſiaſticus orator, ſic populum, ſic patresfamilias alloquatur: Exiſtimate, fratres, vos ſeruorum veſtrorum eſſe conſeruos, qui communem dominum habetis in cœlo, qui eundem cœli, & terræ rectorem agnoſcitis Deum, eundem illorum & veſtrum patrem experimini, eundem etiam horribili illo die iudicij iudicem *Mar.4.*
B habituri. qua menſura menſi fueritis remetietur vobis (docuit communis omnium Dominus,) oſtendet immoderatis laboribus non eſſe grauandos famulos, res neceſſarias ad victum & veſtitum illis prouidendas, eis ſoluendam mercedem, ſtudendum vt meliores efficiantur: indulgentia, nimia familiaritate, & communicatione ſecretorum non eos eſſe ad licentiam (quod quidam faciunt) erudiendos. Hoc lo-
C co peruerſa quorundam dominorum conſuetudo acriter erit reprehendenda, quòd famulis ſuis, veluti mancipijs, vtantur, quòd veluti tyranni miſerrimæ cuiuſdam domus, ſeruos ſuos adhibeant ſibi miniſtros ad multa ſcęlera patranda, quod corruptores ſuorum filiorum eos efficiant. Quamobrem admonendi ſunt ſæpe ne huiuſmodi homines alant, ne multi-

tudine famulorum inutilium, quæ familias per- D
turbet, delectentur, opes ſuas in alios vſus con-
ferant. alant potius ſeruos Chriſti, pauperi-
bus ſubueniant, ſciant multas familias in gra-
ues calamitates incidiſſe, & perpetua infamia
fuiſſe notatas ob hanc vnam cauſam, quòd nul-
la in eis erat diſciplina. paterfamilias turpiter
iracundiæ, aut cupiditati ſeruiebat, & famuli
dominabantur: hinc homicidia, hinc ſtupra,
hinc adulteria, hinc multas calamitates exor- E
tas eſſe commemorabit. Vbi hoc argumen-
tum tractauerit, ad famulos orationem conuer-
Ephes.6. tens explicabit pluribus, ea verba beati Pau-
li: Serui, obedite per omnia dominis carnali-
bus, non ad oculum ſeruientes, quaſi homi-
nibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, ti-
mentes Deum: quodcunque facitis, ex ani-
mo operamini ſicut Domino, & non homi-
nibus: ſcientes, quòd à Domino accipietis re- F
tributionem hæreditatis. quæ verba neceſſario
ſunt ſæpe explicanda, cum plerique non ſer-
uiant ſicut Domino, ſed ad oculum, & vt pla-
ceant: quod maxime in aulis principum ſolet
accidere. quo loco ſunt excitandi qui ſeruiunt,
vt ſeruiant in Domino, catenus pareāt dominis
ſuis, quatenus quod iubent cum lege Dñi con-
ſentit,

A ſentit, aut ſaltem diuinę legi non aduerſatur. reprehendēdi ſunt huius ſęculi mores quòd famuli, quòd familiares, vt placeant dominis, illis adulantur; malum dicunt bonum, & bonū malum. quicquid dicunt & faciunt, id omne ad propria commoda referunt, vt in animos dominorum illabantur, inde ditentur, honores conſequantur, & (vt vno verbo dicam) inde dominentur: & cum maxime blandiri videantur, eos, B quibus proprij commodi cauſa ſeruiunt, odio habent, eos clam vituperant. & in odium hominum adducunt. hos ſathanæ miniſtros, infideles ſeruos, aut potius domeſticos inimicos, peſtem vitę ciuilis nominabit, duplices, inconſtantes; & dicet, ſimulationē diu latere non poſſe, & (quod magis timendum eſt) ſumpturum dominū pœnas de ijs, qui iniuſti, & ingrati fuerint in eos, quibus in ipſo ſeruire debuerunt, expectātes ab C ipſo non tam in hoc ſæculo, quam in futuro remunerationem.

Quomodo commouendi ſint ruri habitantes. Cap. XLI.

QVONIAM potiſſimum ſcribimus ſeminariorum clericis, quorum multi ruri habitabunt: dicamus de præci-

puis ruſticanorum hominum moribus, & qua D
ratione ad eos habendus ſit ſermo. Inuident
plerunque, qui ruri habitant, in vrbe degẽtibus:
qua in re vtile erit, incommoda in vrbe degentium, inuidias, calumnias, moleſtiasque, quę in
rerum vrbanarum adminiſtrationibus ſentiuntur, commemorare: voluptatem, quę ex agricultura percipitur, eiusq; nobilitatem ante oculos
ponere: quam, vt inquit D. Auguſtinus, Adam
etiam in paradiſo exercuiſſe, non labore ſeruili, E
ſed honeſta animi voluptate, credendũ eſt: agriculturam eſſe quendam librum, in quo Dei ſapientiam, & potentiam legere, & contemplari
poſſumus: quandoquidem iactis in agrum ſeminibus, plantatisq; ſurculis, tranſlatis arbuſculis, inſitis malleolis, facile percipi poteſt; quia
neq; qui plantat, neq; qui rigat, eſt aliquid, ſed
qui incrementum dat Deus. omnia prӕterea,
quę ruri eueniunt, frugum copiam, ſterilitatem, F
ſiccitatem, ad Dei prouidentiam referenda eſſe,
orator demonſtrabit. iuſtitiam Dei inculcabit:
quicquid aduerſi contingit, accidere propter
peccata, eos qui Eccleſiam decimis fraudant,
corrumpere patrimonium ſuum: benigniſſimũ
patrem Deum non deeſſe illis, qui labore, & induſtria ſua ſibi, filijsq; ſuis victum quærunt. Similitudines ſumptę ab agris, ab arboribus, & in
vniuer-

Augu. in medio li. 8. de Geneſi ad literam.

1. Cor. 3.

A vniuerſum ab agricultura, ad perſuadendũ magnam vim habent: cuiuſmodi hæ ſunt; vt à fructibus cognoſcitur arbor, ita hominem declarari operibus, qualis ſit: quemadmodum tritico coniunctum eſt lolium, ita bonitatem, malitia plerunq; eſſe permixtam, & inter bonos, multos malos exiſtere. Perterrefaciendi ſunt ſæpe ruſtici verbis prophetarum, verbis etiam D. N. Ieſu Chriſti, & ſanctorum Apoſtolorum, peccatoribus mortem perpetuam comminantibus: idq; faciendum eſt, quoniam plerique inter eos ſolẽt eſſe mendaces, dies feſtos raro (vt debent) obſeruant, murmurationibus, & verbis obſcœnis delectãtur, pertinaciter in ſuis opinionibus perſiſtunt, facile iraſcuntur, facile aliena ſubripiũt, licet multo plures reperiantur ruri, magis à dolo & fraude, à quibuſdam etiam horribilibus vitijs alieni, ſua ſorte contenti, iucundiorem vitam ducentes, Eccleſiam etiam ſæpius, & maiore cum deuotione frequentantes, quam in ciuitatibus. quibus interdum, magnum & diuinum beneficium quo fruuntur, eſt explicandum: vt intelligant, vere eſſe diuitem, qui nihil appetit: ſemper eſſe pauperem, qui aliquid ſemper cupit. Vtile admodum erit, ſocietates corporis D. noſtri Ieſu Chriſti, beatæ Virginis, atque etiam congregationes, quæ appellari ſolent charitatis,

Math. 7. & 12.

Math. 13.

Cice. parad. vlt.

B

C

illis proponere, eosq; hortari ad ſanctiſſimum D
ſacramentum Euchariſtiæ ſaltem in omnibus ſo-
lemnitatibus ſumendũ, ad pueros paterna qua-
dam charitate ad Eccleſiam ducendos, repre-
hendendos, verberandos etiam, ac ſi vnius pa-
tris omnes eſſent filij.

Nonnulla de Chriſtianis ad conſtantiam fidei excitandis, & de infidelibus adducendis ad fidem. Cap. XLII. E

CVM præcepta commouendorum ani-
morum tradamus, ad quoduis homi-
num genus accommodata, tum ijs ſtudio, di-
ligentia noſtra conſulimus, qui nobis quaſi in
diſciplinam traditi, e ſeminarijs Eccleſiarum
aliquando prouenire, & fructus vberrimos fer-
re poſſint: tum etiam eorum venit in mentem
miſereri, qui bellorum cladibus cum populo fi- F
dei ſuæ commiſſo, vel in poteſtatem Turcarum
veniunt, vel ab hęreticis opprimuntur. eiuſmodi
exempla vtinam nulla extarent. id quidẽ non-
nullis accidiſſe, valde deplorandum eſt. ij in vi-
ſceribus D. N. Ieſu Chriſti obteſtandi, vt greges
non deſerant ſuos, meminerint Matatiam, ſuc-
cumbentibus, & cedentibus cæteris, legem Dei
vindicaſſe. Heliam, Iudæis deficientibus, & à
religione

A religione diuina recedentibus ſtetiſſe, & certaſſe conſtanter. Danielem nec ſolitudine, nec religionis alienæ infeſtatione fuiſſe detritum, innumerabiles itē martyres pro ſanctiſſima Chriſtiana religione mortem alacriter oppetijſſe. dicat orator Eccleſiaſticus, mortis metum in eo diſcrimine eſſe deponēdum, moneat filios ſuos, populos ſibi commiſſos nihil Chriſto præponendum eſſe, ereptos ipſos fuiſſe de laqueis ſathanæ
B ſanctiſſimo Baptiſmi ſacramento, ſtultos & miſeros futuros, ſi amiſerint, quod ſunt conſecuti, gratiam Dei, & perpetuæ beatitudinis conſequendæ ſpem, in illis calamitatibus probare Dominum fidem populorum, & fortiorem eſſe ad protegendum, quam ſit communis humani generis hoſtis ad impugnandum. Commemorabit illa verba: Qui ſeminat in lachrymis, in exultatione metet. & illa D.N. Ieſu Chriſti: Qui me
C confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. quo loco B. Cypriani verbis vti poterit, paucis mutatis, quibuſdam etiam additis: Fratres, ſi militibus ſæcularibus gloria eſt, vt hoſte deuicto redeant in patriā triumphantes: quanto potior & maior eſt, deuicto Zabulo, ad paradiſum triumphantes redire, & vnde Adam eiectus eſt, illuc, proſtrato eo, qui ante deceperat, trophæa victricia reportare,

offerre

offerre Deo acceptiſſimum munus, incorruptã D
fidem, & virtutem mentis incolumem, laudem
deuotionis illuſtrem, comitari eum, cum venire
cœperit, vindictam de inimicis recepturus, late-
ri eius aſſiſtere, cum ſederit iudicaturus, cohęre-
dem Chriſti fieri, angelis coęquari, cum Patriar-
chis, cum Prophetis cœleſtis regni poſſeſſione
lętari. addat; Punctum temporis eſt hæc vita,
plena ęrumnis: mors eſt miſeriarum terminus,
& fidelibus tranſitus ad veram vitam. aciẽ Chri- E
ſti ſemper vincentis, ſemper regnantis ne deſe-
ratis; matris noſtræ, quæ nos enutriuit, ſanctæ
Eccleſiæ, ne obliuiſcamur. moriamur potius, vt
in ęternum viuamus. Si quando autem eueni-
ret, vt ij, quibus hęc ſcribuntur, igne charitatis
incenſi in longinquas regiones proficiſcerentur
ad Chriſti Euangelium prędicandum, quanquã
huiuſmodi viris minime neceſſaria videtur præ-
cepta, quippe qui à Spiritu ſancto, vt credibile F
eſt, informentur: eos tamen hortaremur, vt bre-
uibus, & dilucidis ſermonibus dicerent, Chri-
ſtianam religionem eſſe perfectam ſapientiam,
matrem concordiæ, alumnam pacis, magiſtram
charitatis, nutricem omnium virtutum, expul-
tricem omnium vitiorum, in rebus aduerſis con
ſolatricem: huius ſapientiæ largitorem eſſe cœ-
li, & terrę effectorem Deum: eius vnigenitum
Filium

A Filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum eſſe verum ſolem, à quo lumen accepit ſol, quem videmus, & cuius acceſſu, & receſſu res oculis noſtris ſubiectæ generantur, & intereunt, Dñm eſſe Chriſtum, magiſtrum, legiſlatorem, medicũ, medicinã, viam, veritatem, & vitam animarum noſtrarum. Quæ omnia paulatim in animis populorum imprimant, & leni, perſpicua, breuiq; oratione articulos fidei, vim ſanctiſſimorum ſa-
B cramentorum, præſertim baptiſmi, & confirmationis, qua ad eiuſmodi pugnas fideles roborati ſunt, decem præcepta Decalogi, & orationem Dominicam eos doceant: ſæpe è varietate creaturarum inculcent prouidentiam Dei: maxime in recenſendis initijs & progreſſionibus ſanctiſſimæ religionis noſtræ, & in deſcribenda cęleſti illa Hieruſalem, æterna, & beata patria, verſentur. falſos eſſe dicant deos gentium: nimium
C amorem in parentes, in filios: adulationem etiam, deorum multitudinem peperiſſe: à pluribus dijs non poſſe adminiſtrari mundum: in multorum dominatu ſeditiones, & diſcordias exoriri: in familijs, in regnis, in rebuſpublicis ad vnum referri omnia: verum Deum, quem nos colimus, diuinitatis ſuæ plurima ſigna ex omni ſæculorum memoria edidiſſe: eius eſſe omnia præcepta religionis, ſanctitatis,

iuſtitiæ,

iuſtitiæ, virtutum omnium: cum à falſis genti- D
lium dijs flagitij atq; ſceleris exempla ſumātur.
nonnulla eum nobis patefeciſſe, & per homines
ſanctiſſimos tradidiſſe, multisq; miraculis con-
firmaſſe, quæ quo magis ab humano ſenſu ab-
horrent, eo veriora, & diuiniora ſunt. vnum eſſe
cœli, & terræ Dominum Deum, cumque eſſe
trinum: id mirum videri non debere, quia in
anima tres etiam ſunt facultates, mens, volūtas,
memoria. Atque vbi hæc paulatim in illarum E
gentium animis inſtillauerit, facilis erit aditus
oratori Eccleſiaſtico ad reliqua explicanda, quæ
ad eorum ſalutem pertineant.

De vſu exemplorum. Cap. XLIII.

In orat. Fab. c. 1. lib. 10.

CVM exempla plurimum moueant animos auditorum, Eccleſiaſticus orator
pro ætatis & ſtatus diuerſitate, exempla cum ſan- F
ctorum virorum, tum etiam ſanctarum mulierū
ſæpe adhibebit. qua in re maximam copiam
ſuppeditare poterit, vir doctrina, & pietate in-
ſignis, Aloyſius Lipomanus, qui fuit Veronæ
Epiſcopus. itaq; ſi de contemnenda morte ha-
bendus ſit ſermo, martyrum exempla, Stepha-
ni, Laurentij, & aliorum quamplurimorum in
medium ſunt afferenda, qui alacriter mortem
oppe-

A oppetierunt : illa Laurentij verba repetenda;
quo ſine filio properas pater ? & præclariſſima
quædam verba matris Maccabæorum . quæ B.
Gregorius Nazianzenus ſcripſit in quadam ora- *Gre Naz.*
tione : Agite filij mei, agite milites ſtrenui, euge *2.Mac.7*
in corporibus fere incorporei, euge tutores le-
gis, canęque ſenectutis meæ, atq; ciuitatis, quę
vos aluit,& ad eam virtutis magnitudinē euexit:
adhuc paululum, & vicimus : morantur carni-
B fices,hoc vnum perhorreſco : paululum adhuc,
& ego inter mulieres beata, & vos inter adole-
ſcentes beati. at fortaſſe matris vos deſiderium
angit. nequaquam vos deſeram, non tam libe-
ros meos odi. & paulo poſt martyrium, facit
matrem loquentem, & Deo gratias agentem,
quòd partus ſuos martyrio decorauerit : quę
verba ſine lachrymis proferri non poſſunt. Si
ad remittendas iniurias excitandi erunt audito-
C res, exēplo S.Stephani vti poterit,qui orauit pro
lapidantibus ſe, optimum magiſtrum imitatus, *Act. 7.*
qui dum crucifigeretur, non maledixit, orauit
potius patrem, vt ignoſceret eis, quia neſciebāt
quid facerent. Ad chriſtianam liberalitatem ſi
neceſſe fuerit commouere ſacerdotes,S.Nicolai
epiſcopi, Ioannis Alexandrini, qui dictus eſt
eleemoſynarius,exempla afferri poterunt. Sed
non minimum ad commouendum valet, vt alio *Luc. 23.*
loco

loco diximus, ſi domeſticis illarum ciuitatum, D
aut locorum, vbi ſermo habetur, exemplis vtamur: vt Mediolani, S. Ambroſij animi conſtantia, & robur in ſuo munere obeundo, eiuſdem temperantia, cęteræque virtutes proponi potuerunt: ita etiam alibi aliorum, qui in aliqua ciuitate inſignes ſanctitate fuerunt epiſcopi. In afferendis autem exemplis cauēdum eſt, ne ſanctorum hominum peccata, & errores ſæpe commemoremus; vt Dauidis adulterium, & homicidium: Petri negationem, ne auditores inde licentiæ occaſionem ſumant, & erudiantur ad excuſandas excuſationes in peccatis, & exiſtiment licere ſibi impune errare. poſſunt tamen adhiberi, ſed raro, ad declarandam humanam infirmitatem, atq; ad excitandam ſpem in hominum animis, peccatorum conſcientia deiectis. Porrò cum ſententiarum magnus ſit vſus in Eccleſiaſtica eloquentia, dicamus quid ſit ſentētia, & quatenus ſententiarum vſus commendet orationem, & à quibus eæ maxime debeāt vſurpari. E F

Exempla domeſtica magis mouent quam externa.

Quid in illis cauēdum.

De vſu ſententiarum. Cap. XLIIII.

SENTENTIA, eſt oratio aliquid vniuerſe enuncians de re, quæ ſit optanda, aut fugienda: vt bonū eſt ex virtute viuere, nolle

Aliter ſiſam definit auctor ad Herenni.

mortales

A mortales iracundiam ſeruare immortalem. Duplex autem eſt ſententia: vna quæ ſimplex dicitur, altera quæ habet rationem adiunctam, & illam quidem aut implicitam, aut explicitam. ſi habet explicitam, pars eſt enthymematis: ſi implicitam, ſententia enthymematica (his verbis vſum eſſe memini Ariſtotelem) ſimplex ſententia eſt illa: bona eſt religio christiana. pars enthymematis eſt; non eſt gaudendum ob mortem
B inimici, quia poterat conuerti ad Dominum. ratio cur non ſit gaudendum eſt, quia fortaſſe melior effectus Deo ſeruire potuiſſet. Quamplurimæ autem ſententiæ, quæ ſunt in libro, qui inſcribitur Eccleſiaſticus, dici poſſunt partes enthymematis: Ne dixeris, peccaui, & quid mihi accidit triſte? ſubiungit rationem: Altiſſimus eſt enim patiens redditor. explicata eſt ratio, quamobrem nemo debeat ſperare, ſe poſſe
C effugere iuſtiam Dei. enthymematica ſententia eſt: ne contendas cum viro locuplete, ac ſi diceret: prouocatus homo diues litigat, ac perturbat proximum: ergo noli contendere cum viro locuplete. Sacræ literæ abundant ſententijs, quæ ſuo loco collocandæ ſunt, nec inculcandæ, vt oſtentatio vitetur, & ne copia ſacietatem pariat animis, vt plerunq; ſolent firmis etiam corporibus cibi nimium delicati, & valde nutrientes ſatie-

Et Quint. c.5. lib.8 Et Ariſt. initio 11. c.l 6. moral. ad Nicoma. & c.11. lib. Rhet. ad Alex.

Quam uero hic tradit auctor ex c. 21 lib.2. Rhet. deſumptam nemo nõ videt.

Ariſt. ca. 21. lib.2. ad Theodect.

ſatietatem afferre. explicandę ſunt potius,& ex- D
ponendæ quędam ſententię: alię, quę ad rem
pertinere non videntur, in aliud tempus reijcien
Eccleſ.5. dę. Pręclariſſimę reperiuntur in Prouerbijs,&
Ididẽ 8. in Eccleſiaſte Salomonis, in libro Sapientię,atq;
1.Tim.4. etiam in Eccleſiaſtico. in pſalmis Dauidis ma-
Eccleſ.7. gna ineſt ſententiarũ copia. ſed nullæ ſunt gra-
& 3. Eccleſ.5. uiores, nullę quę maiorem vim habeant ad per-
Deut. 4. ſuadendum, quam eę quas D. N. Ieſus Chriſtus
Math.6. Luc.7. protulit, quę maxima ſemper cum veneratione, E
Ioan.12. ac pręfatione,ſunt populis proponendę. E mul-
tis autem,quę in ſacris libris continentur, hę ex-
cerpendę ſunt, ac tractandę. Attende tibi; Me-
morare nouiſſima tua; Altiora te ne quęſieris;
Deum time,& pręcepta eius ſerua, hoc eſt enim
omnis homo. Ex his vero, quę D. N. Ieſus
Chriſtus protulit, hæ tractari ſæpiſſime conſue-
Ioan.14. uerunt. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire:
Matt.16. Qui amat animam ſuam, perdet eam: Qui dili- F
& 10. Luc.9. git me, ſermones meos ſeruabit: Qui vult ve-
nire poſt me, abneget ſemetipſum, tollat crucẽ
ſuam, & ſequatur me. Quarum ſententiarum
vſus & tractatio in omnibus fere concionibus
poteſt maximo cum audientium fructu accom-
Senũ ſen tentię. modari. Senum eſſe proprium, proferre ſen-
Ariſt.c. tentias, ſcribit Ariſtoteles: quod cũ ita ſit, pręſ-
11.lib.6. Ethic. byterorum erit, eas proferre, quamuis non ſint
ſenes,

A ſenes, modo in illis inſit canities mentis, & morum grauitas. Monuerim tamen clericos, ne præceptum grauiſſimi philoſophi contemnant, copioſius potius tractent, quæ ſibi dicenda propoſuerunt, quam in conſarcinãdis plurimis ſententijs, quod non eſt difficile, nec admodum vtile, laborent.

De fallacijs enthymematum, deq́; earum refutatione, et epilogus huius ſecundi libri. B (Cap. XLV.

ENthymemata quędam adumbrata, ſpecie & ſimulatione veræ argumentationis populum ſępe fallunt: quæ cõuincenda ſunt. Cum aũt pernicioſiſſimus animarũ noſtrarum hoſtis, ideóq; callidiſſimus ſophiſta ſathanas ſophiſmatũ multa ſemina in auditorum quorundam animis C iaciat: orat. Eccl. populi fallacias interdũ cõmemorans, leni, & paterna oratione ſoluat. Hę ſunt quędã populorum catholicorũ fallacię, hæc miſerãda ſophiſmata. Luxuriæ, ſuperbię, aut auaritiæ, aut odij morib. meipſum nõ libero, q̃a Deus ita vult; res proſperæ illi ſuccedũt, Deus igĩt illũ diligit; res aduerſę illi eueniũt, ergo inimicus eſt Deo. Latro audiuit, hodie mecũ eris ĩ paradiſo: differẽda ergo pęnitẽtia eſt. non eſt frequẽtanda

ſanctiſſima Euchariſtia, quia peccatis ſumus expoſiti. malum eſt mori, ergo valde amanda vita. miſerum egere, ergo maximo ſtudio quærendæ diuitiæ. abundare, beatum: ergo pauperes miſeri. Aſtrologus quædam vera prædixit, ergo Aſtrologiæ credendum. Hos paralogiſmos, has fallacias ſoluet Eccleſiaſticus orator, oſtendens imperitum vulgus interdum ambigua non diſtinguere, rerum ſimilitudines, & diſſimilitudines non videre: veras rerũ definitiones non percipere, temporum, locorum, perſonarum, rerũ diſcrimen ignorare, vniuerſe affirmare, quod non erat affirmandum, falſas cauſas pro veris habere, diſiuncta coniungere, coniuncta ſeparare, veris principijs non aſſentiri, falſa pro veris, incerta pro certis pronunciare. tractabit illum locum, Deum non eſſe cauſam malorum, radicem peccatorum in nobis eſſe. & quaſi cum aduerſario loquens, Heus tu, dicet, in quem conuenit illud, ad excuſandas excuſationes in peccatis, cum dicis Deum auctorem tuæ luxuriæ, dicis temerario quodam auſu Deum non eſſe: quia ſi non eſt bonus, non eſt Deus. declarabit, adimere illum quidem diuitias male vtentibus, morbum inducere, quibus expedit membra habere debilitata; morte quamplurimos à peccatis, & ab infamia liberare: fames, ſiccitates,

A tes, inundationes, plagas eſſe quibus peccata puniuntur; & medicinas ſalutares, quibus populorum morbi ſanantur. vt morbus inciſionis membrorum eſt cauſa, non medicus: ita harũ, quæ enumeratæ ſunt, calamitatum, dicet cauſam eſſe populi peccata, non bonorum omniũ parentem Deum: falſas illas de proſperitate, & aduerſitate rerum opiniones dicat, exercere Dominum, quos magis diligit, vt rebus huma-
B nis minus affixi, cœleſtia cogitent. Abel iuſtum fratrem odio habuiſſe, & occidiſſe: Iacob Patriarchæ fratrem Eſau infeſtum fuiſſe: Ioſeph puerum à fratribus venditum; ſanctos apoſtolos, & innumerabiles martyres rebus aduerſis probatos. rerum autem proſperitatem interdũ eſſe reprobationis indicium, & cuiuſdam virtutis humanæ mercedulam: quo difficilius eſt in proſperis, quam in aduerſis moderationem re-
C tinere, eo minus certum putet erga aliquem diuini amoris indicium. impuriſſimis tyrannis, ſceleſtiſſimo eorum, qui nunc ſunt, & multos iam annos fuerunt, Maumethi ſucceſſori, quia proſpera, ita noſtris exigentibus peccatis, eueniunt, quia ipſe eſt factus virga furoris Domini, quia nos percutit: ergo illum Deo gratiſſimum inſanus populus exiſtimabit? Tractet non eſſe differendam pœnitentiam: quia neſcimus diem,

neque horam mortis noſtræ, quia ſemper im- D
minet: quia, vt ſanctus ſcripſit Ambroſius, difficilius eſt rite pœnitentiam agere, quam innocentiam ſeruare. ſperare latronis illam veram pœnitentiam, eſſe periculoſiſſimum: ſperare vltimo vitę actu veniam, eſſe temerarium: quam benignitatem oſtendit in latronem dominus, vt eius exemplo nullus vnquam deſperaret peccator, non expedire, vt erga omnes oſtendat.
Refellat ineptam illam argumentationem, de E
non frequentanda ſanctiſſima Euchariſtia, hoc abſurdo: ſi quis dicat, non eſſe ſumendam medicinam ægrotis, male illis conſulit. malum eſſe declaret pluribus verbis, eſſe mortuum peccatis, in peccatis mori, non mori in Domino, mortem eſſe migrationem ad æternam vitam, peccatorum multorum terminum, & veluti portum periculoſiſſimæ nauigationis: vitam, hoc eſt peregrinationem multis moleſtijs F
plenam non amandam, ſed tolerandam, vt Dei præcepta ſeruemus, vt peccata noſtra lugeamus, vt aliorum ſaluti conſulamus. poterit interdum dicere, Vnde hæc Sathanæ doctrina in populum meum irrepſit? miſerum eſſe egere, cum ſit miſerum peccare. potuitne miſeria in Chriſtum cadere? qui tamen in omni vita rebus omnibus externis voluit egere.

dandam

A dandam operam dicet omnibus, non illis vt abundent diuitijs, quibus mundus abutitur ad incontinentiam, ad contumeliam, ad faſtum, ſed potius vt ſint locupletes in Chriſto, abundẽt humilitate, patientia, charitate. vituperabit ſępe temeraria aſtrologorũ iudicia, & vaniſſimas præſtigiatorum nugas: has eſſe Sathanæ artes, quibus miſeras decipit animas, ſana corrumpit conſilia, temeraria iudicia parit, de maieſtate
B ac prouidentia Dei detrahit, inquietas animas reddit: & à Chriſto, cuius aduentu hæc dęmonum ars extincta eſt, alienare conatur. qua autem ratione eſſent conuincendi hæretici, B. Thomas, & alij quamplurimi Theologi Ariſtotelico modo, & poſt hos proximis annis aliquanto ornatius doctiſſimi viri magnis voluminibus explicauerunt. Cum autem in refutando non ſolum fallacia argumenta, quę nobis obſtent, diſ-
C ſoluenda ſint, ſed ſæpe etiam argumentatione noſtra prauæ opiniones euellendæ, & confutandæ: ex eiſdem locis enthymemata tum ad confirmandum, tum ad refellendum ſumuntur. Cum enim orator confutat peruerſas vulgi opiniones, quarum nonnullas ante commemorauimus: voluptatem eſſe ſummum bonum: diuites eſſe beatos: voluptatibus eſſe indulgendum: mortem eſſe maximum malum: ſimulandum,

Hæ refutantur ab Ariſ. c. 5 li. 1. Ethi. à Cicero. li. 1. Tuſ. quæſt.

diſſimulandum: ſpectacula, & omnia oblectationum genera quęrenda; aut prauam aliquam opinionem, quę inuaſerit, ſtudet euellere: abundare facile poterit propoſitionibus tū ſumptis à ſacris literis, à traditionibus, ab Eccleſiæ auctoritate, & ſanctorum patrum, & ab alijs de quibus diximus: tum à locis communibus, in primis, à definitione, ab antecedentibus, à conſequentibus, & à cauſis, de quibus etiam egimus. D

Nos cum de materia Eccleſiaſtici oratoris, & de varijs probationibus, deq; ratione commouendorum animorum dixerimus, iam ad tertiam huius operis partem, quæ de elocutione Eccleſiaſtica erit, accedamus; monentes clericos, ne habentes concionem ad populum temere diſputationes inſtituant contra hęreticos, eorum argumenta non commemorent: ne forte in vanitatis ſuſpicionem incidant, & ſimplicium mentibus ſcrupulos inijciant, in vniuerſum dicant, miſeros eſſe hæreticos, relicta acie Chriſti tranſfugiſſe ad aciem Sathanæ: non poſſe quenquā, vt antea diximus, habere Deum patrem, qui Eccleſiam noluerit habere matrem: ſcęleſtam eſſe nouitatem, bene fundatam vetuſtatem non eſſe ſubruendam, martyrum ſanguine, & doctiſſimorum, ſanctiſſimorumq; hominum vigilijs ſtabilitam Eccleſiam ſequendam: ſanctis concilijs, E F

Cyp. epiſ. 6. li. 1. ad magnam & epiſ. 2 lib. 4. ad Antoni-num. idē alijs verbis dicet.

& tot

A & tot ſæculorum incorruptis iudicijs confirmata Eccleſiæ ſanctæ dogmata tenenda, transfugas eſſe hæreticos, diſcipulos Sathanæ, deſertores Eccleſiæ, bonorum operum hoſtes, nefarios temeratores ſanctiſſimorum ſacramentorum, doctores ſuperbiæ, veritatis corruptores, perturbatores pacis, inimicos Dei, corruptores moruũ, ſeditionis magiſtros, & rerum publicarum euerſores, ſeditioſos, pernicioſæ libertatis, vel potius
B licentiæ auctores. nec etiam eſt neceſſe, hæreticorum nomina in catholicorum hominum cœtu commemorare: ſed vtilius duxerim, vt pernicioſas eorum opiniones à doctiſſimis hominibus multis iam ſęculis confutatas, & exploſas Eccleſiaſtici oratores ſilentio prætereant, tempusque, rem pretioſiſſimam, in explicatione diuinæ legis, in gratiarum actione, in hortatione ad pœnitentiam, & ad beatam vitam conſequen-
C dam ponant.

Finis ſecundi libri.

DE RHETORICA D
ECCLESIASTICA
AD CLERICOS
LIBER TERTIVS.

In quibus potiſſimum elocutio Eccleſiaſtica conſtituta ſit. Cap. I. E

Definitio Eccleſiaſti. Rheto.

ECCLESIASTICAM rhetoricam diximus eſſe artem apte dicendi de rebus ad gloriã Dei, & ad ſalutem animarũ ſpectantibus, probando, mouendo, & conciliando: vt ille, qui dicit, perſuadeat. F Quæ autem eſſent res ad honorem Dei, & ad ſalutem animarum pertinentes, quodque eæ tribus generibus comprehendantur: item, qua ratione, & à quibus locis argumenta ducantur, tum ad docendum, tum ad commouendum, explicauimus. Conſequens eſt, vt de elocutione Eccleſiaſtica dicamus: quã Eccle-

A Eccleſiaſticæ eloquentiæ, cuius præcepta tra-
dimus, præcipuam partem appellare poſſumus.
nam vti probationibus, commune eſt huic arti
cum dialectica, cum philoſophia, & cum theo-
logia: apte autem dicere ad populum, eſt elo-
quentiæ chriſtianæ proprium, & oratoris Eccle
ſiaſtici munus: quo ille tum recte fungitur, cum *Cap.* 10.
adhibitis ad Deum precibus, inuocatoq́; ſancto 2.*Pet.* 1.
Spiritu, qui linguas infantium facit diſertas, &
B aperienti os ſuum, implet illud apte, hoc eſt, con
ſiderate, emendate, perſpicue, appoſite, memo-
riter, & cum dignitate dicit.

Quod vtile ſit cognoſcere, quid ſit inepte dicere, vt facilius cognoſcatur, quis in Eccleſia apte dicat. Cap. II.

VT facilius id quod propoſuimus intel-
C ligatur, vtile erit in medium afferre
quaſdam ineptias, in quas nonnulli (vt docti ho
mines obſeruauerunt) interdum incidere ſolēt.
quod minime facimus, vt nos ſapere videamus:
ſed vt clericis, quibus ſcribimus, eloquentię Ec-
cleſiaſticæ regulas facilius demonſtremus. qui
ad dicendum inconſiderate aſſurget, non implo
rato diuino auxilio, non ineptus, ſed potius ſtul-
tus, atq; impudens eſt iudicandus. qui autem

loci,

loci, temporis, propriæ perſonę, auditorum D apud quos dicunt, rationem, aut nullam, aut minimam habent, proprio nomine inepti ſunt appellandi: quorum in numero ſunt ponendi illi, qui ſanctiſſimis diebus Natalis, & Paſchatis, longiſſimis fabellis, interdum etiam ſomnijs auditorum animos oblectare ſtudent: qui longitudine ſermonis, & crebris digreſſionibus auditores tędio afficiunt, &, quaſi poſtridie ſint morituri, omnia quæ legerunt, vt doctiſſimi viri habeantur, vnica oratione volunt promere: qui E exploſas iamdiu philoſophorum opiniones de ſato, contra Dei prouidentiam, de ſequendis voluptatibus, in medium afferunt, eas (quod minime neceſſe eſt) vt refellant, & interdum, quaſi cum doctiſſimis hominibus diſputent, crebris argumentis, & concisis ſententijs, ne ſuperuacanea dicere videantur, vtuntur, & cum breues eſſe laborent, obſcuri fiunt: & quod vix tolerabile eſſe videtur, antiquas, & confutatas hęreſes F commemorantes, cum maxime vitent vſitata & ſuperuacanea dicere, parum fructuoſa, atq; etiã perniciosa dicunt. Monemus nos clericos, vt præceptum S. Franciſci, oſtentationis inimici acerrimi, ſequantur: qui ſui ordinis concionatores ita inſtituit, vt virtutes, & vitia, gloriam, & pœnam, cum breuitate ſermonis audientibus propo-

Horat. in art. poet.
S. Franc. in regul.

A proponant. quę verba vtinam non ſolum in clericorum, ſed etiam in omnium, qui in hac nobiliſſima arte verſantur, animis imprimantur.

Quomodo frigida efficiatur oratio. Cap. III.

FRIGIDITAS in oratione, ineptiæ filia, clericis vitanda eſt: quæ ex his cauſis oritur, cum audent homines nomina confingere, figurarũ varietate confundere & miſcere orationem: quod accidere interdum conſueuit hominibus, linguam hæbream & gręcam oſtentantibus; qui interdum ſine vlla neceſſitate eandem rem tribus nominibus explicare conantes, nihil minus aſſequuntur, quam quod ſibi propoſuerunt. eorum enim frigeſcit oratio. Frigidam efficiunt orationem ſuperuacanea epitheta: vt ſiquis dicat, benigna manſuetudine commotũ, & prudenti ſolertia. frigida erat oratio illius, qui nunquam B. Paulum nominabat, quin Tarſenſem diceret: nunquam Dauidem, quin sereniſſimum adiungeret. ſane ſic à natura formati ſumus, vt nobis ſuperuacanea moleſtiam afferant. animi ſenſa ita explicãda ſunt, vt facile intelligantur: oratio eſt adhibẽda tanquam inſtrumẽtum diuinitus nobis datum ad inſtruẽdos alios. Verum quoniam ſæpe frigidam, & exanguem orationem

B

C

Matt. 28
Marc. 16
Luc. 24.
Act. 1.

tionem efficit languida, & pene mortua quorundam actio, de actione dicamus aliquid. D

De actione; qua qui caret, vix ad dicendũ aptus eſſe poteſt. Cap. IIII.

ACTIONIS tanta vis eſt, vt reperti quidam ſint, qui ſine doctrina, ſine etiam delectu verborum, ſola actione maiorem in dicendo laudem ſint conſecuti, quam doctiſſimi viri, verborum etiam copia abundantes. E Quare orator ille ſummus interrogatus, quid primum, quid ſecundum, quid tertium arbitraretur in oratore, reſpondiſſe fertur, pronunciationem. Eſt autem pronunciatio in voce, & in geſtu poſita, & vocis moderatione perficitur, ne ab oratione diſcordet. aliud enim vocis genus, nempe acutum & concitatum, requiritur ad exprimendum zelũ Dei: aliud humile.ſ. F & demiſſum ad recreandum timore, & cõſcientia peccatorũ præteritorum perterritũ animum. ſancto gaudio perfuſus, leni quadam voce & remiſſa vtitur: dolore commotus, vehemẽti quodam, & graui ſono proprium exprimit dolorẽ. oculi dicuntur principes in pronunciatione: quorum intentione, & remiſſione, coniectu, & hilaritate, affectiones exprimuntur: ita vt eleganter

In Orat. Vale. ca. 10. lib. 8. Demoſth. Cic. 3. de Orat. in Orat. Iob. 3. ca. lib. 11. Val. maxim. cap. 10. li. 8. 1. ad Heren. 3. ad Heren. In par. & aliàs frequenter Ex 3. de Orat. 3. de ora. Craßus ibi. & Ci. in Orat. 4 ad Her. Plu in li. de diſcrimine adu lat. & amic. 3. de ora.

A ganter doctus vir actionem appellauerit ſermonem corporis, eadem analogia vtens, qua vſus eſt ille, qui picturam poeſim tacentem, & poeſim picturam loquentem nominauit. Cauendũ eſt, ne oris ſpecies mutetur. nam qui id faciũt, cum maxime ſtudent commouere, nihil aliud aſſequuntur, quam quòd riſum mouent. brachium proiectum eſt telũ orationis, quo interdum animæ feriuntur. ſupploſio pedis aliquan-

B do habet magnam vim, cum de rebus maximis agitur. Hæc omnia ſunt quaſi illecebræ, quibus auditorum animi capiuntur: quæ etſi non ſunt multo ſtudio conquirenda chriſtiano, à nobis tamen commemorantur, vt tacite clerici admoneantur, ne eadem voce ſemper vtantur, ſed vocem accommodẽt, & geſtum rebus, quas tractant: immoderatis vociferationibus, & longis apoſtrophis frigidam orationem ne efficiãt:

C perpetua quadam agitatione (quod quidam faciunt) tędium, ac moleſtiam non afferant. Qua in re vtile illis futurum iudicamus, ſi vbi primum exercitationis cauſa dicere incipiunt, habeant à quibus corrigantur, à quibus in hac præcipua concionis parte erudiantur. nam qui ſine magiſtro, & moderatore ſe conferunt ad dicendum, plerunque oratores parum vehementes, quinetiam frigidi euadunt:

Quoniam

1. de ora. linguę uociſq; vitium emẽdauit Demoſthen. ut ſcribit Valer. Max. ca. 7. lib. 8. Cic. 1. de orat.

Quoniam vero nonnulli ſunt ita à natura formati, vultu adeo incompoſito, voce adeo agreſti, & lingua adeo impediti, vt prorſus ad dicendum inepti videantur, quorum quoſdam naturæ impedimenta, ac etiam vitia ſuperaſſe, teſtantur hiſtoriæ: eos hortamur, ne (niſi proprio officio coacti ſint) munus dicendi ſuſcipiāt. quod ſi interdum dicant, quo magis egent illis adiumentis, quæ ad dicendum ſunt neceſſaria, eo feruentius ab eloquentiæ, & bonarum omnium largitore Deo ſummis precib. petant, vt adiuuet infirmitatem, infundat ſanctum Spiritum ſuum, vt cum auditorum fructu loquantur. D E

Iac. 1. Math. 7. Marc. 11

Quòd ſine Dei auxilio, de Deo nemo poteſt rectè dicere. Cap. V.

PRINCIPIVM igitur elocutionis, & totius eloquentiæ Eccleſiaſticæ ſumendum eſt à diuini auxilij imploratione. quis enim audeat de Deo ſine Deo dicere? quis de rebus diuinis ſine ope diuina tractare? Quamobrem ſine meditatione, niſi precibus ad Deum adhibitis, Eccleſiaſticus orator non audeat ad dicendum aſſurgere: ne interdum diuino auxilio deſtitutus, pręclariſſimum munus dedecoret. hortarer etiam, vt, niſi ſumpto ſanctiſſimo ſacramento F

Num. 22. & 23. Iac. 5.

mento

A mento Euchariſtiæ, & cœleſti pane recreatus, angelicum hoc munus non ſuſciperet: prętereà Deum oraret, vt aperiat ei oſtium ſermonis, ad loquendum myſteria Chriſti: quod niſi aperiatur: infructuoſa futura ſit eius oratio. precibus adiungendum eſt ſtudium, adiungenda eſt diligentia, & aſſidua lectio ſacrorum librorum, & ſanctorum doctorum, atque interpretum: ſine qua qui nobiliſſimum dicendi munus ſibi aſſu-
B munt, accidit ſæpe, vt in varios errores, & in confuſionem incidant: cõſilio etiam doctorum hominum vti debet, cum poteſt, vt ea dicat, quę ſunt dicenda, alia in aliud tempus reijciat.

Quid ſit emendatè loqui. *Cap. VI.*

CAPVT elocutionis eſt, vt emendatę loquatur orator, ſolęciſmis, ac barba- *De claris orat. 3. de ora. 4. ad Heren.*
C riſmis auditorum aures nõ offendat; quod quidem per ſe nihil eſſet, ſi interdum riſum non mo- *Quintil. c. 9. lib. 1*
ueret, & muneris exiſtimationem nõ minueret. Quare neceſſarium eſt, ei qui dicit ad populum, dare operam, vt emendatè loquatur, & in ea in qua natu s eſt, lingua ſe exerceat: moleſtas quaſdam voces mutet, aut corrigat. caueat tamen, ne propriæ linguæ oblitus, nimium ſtudium in aliena, mutatis vocibus & accentibus, ponat.

ſolet

ſolet enim plerunq; accidere, vt in eo affectatio appareat. ipſe noui homines magnam eloquentiæ famam conſecutos, qui voces, quas ab incunabilis didicerunt, non repudiarunt, & magni oratores habiti ſunt: copia rerum, verborum copiam gignit. recte dicendi, ſapere eſt principium, & fons. nihil inani verborum ſtrepitu infructuoſius, cum de gloria Dei, & de ſalute animarum agitur. Quare cauendum eſt clericis, ne nimiam in loquendo diligentiam ſectantes, in vanitatis ſuſpicionem incidant, &, dum ſermonis elegantiam ſtudioſe ſectantur, obſcuriores fiant. nam præclare B. Auguſtinus inquit: Malo, vt me reprehendant grammatici, quam non intelligant populi, eligens magis in barbariſmis (damnantibus grammaticis) intelligi, quam in mera diſertitudine auditores deſerere. D E

In orat. Fab.c.11 li.1.c.2. li.8.3.de orat.4.ad Heren.ob ſcegnitatis uitãdę cã metaphorã repertam fuiſſe tradit, nec ſolum à verbis, ſed etiam à ſignificatione abeſſe debere benè docet.

De perſpicuitate orationis Eccleſiaſticæ. *Cap.* VII. F

ORATIONIS virtus eſt perſpicue dicere, quoniam niſi orator ita dicat, vt ab auditoribus intelligatur, ſine dubio nihil vnquam poterit perſuadere. Perſpicuitas autem in nominum, & verborum proprietate conſiſtit. quo magis igitur proprijs vtetur Eccleſiaſticus orator,

A orator, eo magis ſuſpicionem oſtentationis effu *Fab.ca.2*
giet. Propria verba dicuntur ea, quæ commu- *lib.6.c.2*
ni loquendi vſu recepta ſunt, & rem ſignificant: *lib. 8. &*
vt, magiſter, philoſophus, theologus, reprehen- *Cic.2. de*
dere, dicere, laudare. non eſt autẽ proprijs ver- *ora.ĩ ora.*
bis vtendum, cum præſertim prolata, ſine vere-
cundia audiri nequeunt, aut etiam horrorem in-
cutiunt. ſunt quædam corporis partes, quę pro-
prijs nominibus explicandæ non ſunt, ſed adhi-
B bita circunlocutione. inſignium etiam, & nefan
dorum peccatorum nomina ſupprimenda ſunt,
& raro admodum proferenda.

Quòd Eccleſiaſticus orator interdum vti debeat tranſlatis ad rem magis exprimendam. Cap. VIII.

TRANSLATA verba ſunt ea, quæ à *Idem prę*
C propria ſignificatione ad aliam nõ pro- *cipit Fab.*
priam per ſimilitudinem transferuntur: vt gra- *c.6. li.8.*
tia dicitur fons vitæ, charitas anima virtutum. *4. ad He-*
Orator Eccleſiaſticus cum propoſitam tantum *ren. Quin*
habeat gloriam Dei, & ſalutem animarum, tranſ *til. c. vlt.*
latis eatenus vtetur, quatenus id quod ſibi pro- *lib. 8.*
poſuit, in auditorum animis poſſit imprimere.
agnum immaculatũ appellabit Chriſtũ, vt ma- *Apoc. 7.*
gis excitet ad mãſuetudinẽ, martyres, athletas, vt *Ioan. 1.*

eorum victorias ante oculos ponat, & ad pugnã cum domeſticis inimicis hortetur: chriſtianos appellabit milites, vt eos magis ad minime formidandam mortem excitet: orationem clauem cœli, charitatem ignem nominabit. Multæ autem ſunt in tranſlationum vſu adhibendæ oratori cautiones. primum ne à remotis ſumantur: vt ſiquis dicat Chriſtum ſereniſſimum, quia rex, quia eo nomine reges appellantur: deinde ne ab vlla re turpi proficiſcantur, vt ſiquis Deum Patrem Carnificem Chriſti nominet. iuſſit quidẽ, vt propter peccata hominum moreretur, vt illa morte, diuinæ iuſtitiæ ſatisfieret, & cœli ianua aperiretur fidelibus: non ideo tamen appellari debuit carnifex. atq; (vt paucis dicam) tranſlationes faciles, à rebus pulchris deſumptæ, & iudicio (quod ſuccum prudentiæ ſapientes homines appellarunt) adhibito, illuminant orationẽ. quibus tranſlationibus ſanctiſſimorum patrum libri abundant, præſertim Græcorum, qui in metaphoris, & ſimilitudinibus excogitandis mirabiliter excelluerunt. differt autem metaphora à ſimilitudine hoc tantum, quod metaphora eſt breuior, & idem exprimit ſine coniunctione: vt, cum pro diabolo leonem dicimus, metaphora eſt: ſimilitudo, tãquam leo rugiens. At animaduertendum eſt, ne clerici frequentibus verbis tranſ-

3. de oru. in Brut. 4. ad Heren. 3. de orat.

In Brut. 3. de ora.

3. de ora.

1. Pet. 5.

4. ad Herẽ. nimis frequẽtes figuras grauitatẽ oratoris nõ decere ſcribitur.

D E F

A tranſlatis frigidam efficiant orationem, & vtentes illis, non veluti condimentis, ſed tanquam cibis, ſacietatem, aut potius nauſeam pariant: quod quibuſdam contigiſſe, noſtra tempeſtate prudentes viri obſeruarunt.

De verbis ſimiliter cadentibus, et diminutiuis. Cap. IX.

VERBA ſimiliter cadentia, iucundam B interdum efficiunt orationem. ſed raro clericis vſurpanda ſunt, ne in affectationis ſuſpicionem incidant. pulchrum huius figuræ exemplum eſt apud B.Bernardum: Mundus clamat, deficiam: caro clamat, inficiam: dęmon clamat, decipiam: Chriſtus clamat, reficiam. Interdum in diminutiuis ad augendam orationē, interdum ad minuendam ineſt quædam vis: vt, quid eſt, quod literulas quaſdam tanti faciamus, C vt alijs nos eſſe anteponendos putemus? & quid homũculi indignamur? Homonyma, quę ęquiuoca nuncupantur, ſophiſtarum ſunt, & chriſtiano oratori ſunt fugienda: cum obſcuritatis, & errorum mater ſit ambiguitas. Synonyma, hoc eſt, idem ſigoificantia, poetæ adhibent. quare non ſunt certe laudandi nonnulli, qui copia ſynonymorum opinionem eloquentiæ aucupati, ea ratione in aures vulgi illabi ſtudue-

In orat. 1 de offic.

3. de ora.

runt. Vetuſta nomina & ſi admirabilem magis efficiunt orationē, parce tamen adhibēda ſunt: ne affectata, dicentis auctoritatem minuant. D

De Metonymia, & ſynecdoche. Cap. X.

4.ad Her. *3.de ora.* *In orat.* *Fab.3.c.* *lib.9.* *Eſa.8.* *Eſa.2.*

METONYMIA vtuntur Eccleſiaſtici oratores, qua continens pro eo, quod eo loco continetur, ponitur: vt ſi cœlum pro cęlicolis dicamus, terram pro terreſtribus: cuius eſt inſigne exemplum prophetæ: Terra, terra, terra audi verbum Domini. Vtuntur etiam interdum ſynecdoche, ea præſertim, qua, ex ijs, quæ rebus accidunt, res ipſæ ſignificantur: vt illud Eſaiæ: Et conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces. hoc enim paci conſequens eſt. Alia ſchematum, & troporum genera quāplurima ab oratoribus vſurpari conſueuerunt, quibus ſplēdeſcit, & illuminatur oratio. de his omittimus dicere, quoniā ad grammaticorum peritiam pertinet: neq; etiam, latine cum ſcribamus, facile eſſet vulgaris linguę figuras, & ornamenta in medium ponere. Moneo huius libri lectorem, vt grammaticam artē, valde vtilem, ac etiam oratori neceſſariam, non contemnat: præcepta, quæ à pueritia didicit, ad vſum reuocet: grammatica vtatur, tanquam E F

1.de ora.

famula,

A famula, ad animi ſenſa exprimenda: bonos grammaticos legat: imitatione, & exercitatione ſtylum, qui eſt optimus dicendi effector & magiſter, alat. de numeris etiam longum, & ſuperuacaneum arbitror agere. Chriſti nuntius, diuinæ voluntatis interpres, in minimis non eſt occupandus: præterquam quòd in hoc ſatis bonum, & magni faciendum eſt aurium iudicium: quibus eſt conſulendum, ne eodem ſemper ſo- B no feriantur, & ne nimium numeroſa oratione vtentes oratores, canere potius cãtilenas, quàm ad populum dicere videantur: in quos illa verba accommodari poſſunt: ſi loqueris, cantas: ſi cantas, male cantas.

3. de ora. In Brut. In orat. & aliàs frequẽter

De figuris, ſiue formis dicendi. *Cap. XI.*

IAM de figuris orationis, in quibus magna C eloquentiæ Eccleſiaſticæ pars, nempe appoſitè dicendi ratio cõſtituta eſt, dicamus. quod eo minus alienum videtur, quòd eę omnium linguarum generibus ſunt communes. Eſt autem appoſitè dicere, cum ad docendum, tenue & ſubtile genus dicendi adhibetur, ad laudandum æquabile & temperatum, ad commouendum, flectendumq; vehemens, & incẽſum. Ille autem docens aliquid aut credendum, aut ſperandum,

Appoſitè quid ſit. 4. ad Her. 3. de ora. In Brut. In orat. multo clarius.

aut timendum, aut vitandum, aut agendum, ap- D
poſite dicere putandus erit, qui ab initio, id de
quo ſibi dicendum ſit, proponet: deinde quod
propoſitum fuit, explanabit, definitione vtetur,
diuiſione, rerum diſtinctione, breuem nonnun-
quam rationem ſubijciet, exemplo & ſimilitu-
dine rem declarabit, & illuſtrabit, breuiter in-
terdum digredietur: vnde deflexi oratio, ſe redi-
re ſignificabit: concludet interdum ſingulis ar-
gumentis, nõnunquam pluribus explicatis, quę E
explicauerit, cum ijs quæ ſequuntur coniunget,
ad ea tranſiens: frequentioribus membris, & cę-
ſis vtetur. Laudans vero chriſtianas virtutes, fi-
dem, ſpem, charitatem, virginitatem, martyriũ,
vituperans contraria, appoſite dixerit, ſi maie-
ſtate, ſplendore, grauitate ſententiarum, verbo-
rumq; varijs luminibus, quæ pulchritudinem,
& venuſtatem afferunt, vtatur. efficiet, vt oratio
ipſa rerum, quas exornandas ſuſceperit, imago F
ſit, eas exprimat, & imitetur: vt illuſtris ſit expla-
natio, reſq; pene ſub aſpectum ſubijciat, mores
imitetur, illuſtribus vtatur tranſlatis, allegoria
interdum, & ſimilitudine: vtatur etiam, augendi
minuendive cauſa, ſuperlationibus: ijs, quæ ſen-
ſu & vita carent, ſenſum & motũ adiungat, mul-
ta ſæpe in vnum colligat, & coaceruet: quæ rem
attingunt, cum ipſa re coniungat: cũ locus fert,
inſerat

De his virtutib⁹ prçter auctorẽ ad Her. li. 4. Cic. in orat. Fab. c. 1. 2. & 3. lib. 9. Aquil. Rom. li. 1. Iul. Rufinianũ l. 1 Rutil. l. 2. Diomed. l. 2. leges

A inſerat antitheta, periphraſi vtatur interdum, paronomaſia, & aliquo acute dicto, epiphonemate: vtatur interrogatione, percunctatione, ſubiectione, auerſione, dubitatione, correctione, preteritione: tum ijs, quæ leporem, & venuſtatem addunt orationi, diſſoluta geminatione verborum, paulum immutato verbo, atque deflexo, eiuſdem verbi repetitione, conuerſione, gradatione, amplificationibus, digreſſionibus, rerum, B & perſonarum deſcriptionibus. verba ſint lecta, ſuauia, grandia, ſonora. ſupellectile, & copia propriorum, & tranſlatorum delectetur. Qui verò flectere animos, eoſq; commouere ſibi propoſuit, vt de propria ſalute cogitent, vt ipſe appoſite dicat, neceſſe eſt miris, varijsq; modis auditores afficiat, monentis, hortantis, obſecrantis, iraſcentis, accuſantis. obiurgantis, conquerentis, execrantis, & contēnentis perſonam induat: C demonſtret hominū vitia, & peccata deteſtetur, ſceleſtis hominibus exprobret, imprecetur, exhorreſcat, aliquid iubeat, inſultet impijs, & glorietur, lamētetur, minitēt, terreat, ſignificet propemodum eſſe deſperandum, auditorū arbitrio permittat omnia, tanquā rebus deploratis, miretur, cōteſtetur: ſperet tamen, oret, deprecēt, promittat, optet, recōciliet, purget, & excuſet tū ſe, tum alios, cōſoletur, letetur, gratulēt bonis, eos

Bedæ presbyteri li. de ſchematib. q̄ exemplis ex ſacra ſcriptura petitis illuſtrauit. quæ figuræ ad flectendos animos adhibendæ.

laudet,& confirmet, & imitandos cæteros proponat: proferat vocem liberam, exclamet,perſonam aliquam inducat, communicet cum auditore, interrogando premat, & vrgeat, ironia interdum vtatur,ſententiam ſuam reticeat. Singulas figuras, ſiue formas ſententiarum deſcribere non eſſet difficile, ſed longum, ac etiam fortaſſe ſuperuacaneum: cũ vſu potius,& exemplis,quàm præceptis,& deſcriptionibus poſſint diſci: ſingularum vnum, duo, aut ad ſummum tria exempla proponemus, atque ex his aliqua his temporibus accommodata, vt facilius earũ natura percipiatur, & vt ſingulæ à clericis,cum locus poſtulabit,ad vſum reuocari poſſint. D E

Exemplum propoſitionis. *Cap. XII.*

Niceph. Calixt. c. 26. li. 10 eccleſ. hiſtor. Chryſoſt. de orãdo Deo

SANCTVS Ioannes Chryſoſtomus, quẽ aureum flumen chriſtianæ æloquentiæ recte appellauerimus, cum doceret populũ,orandum eſſe, ita propoſuit: cuiuſuis boni caput eſſe orationem, eamq; & ſalutem nobis afferre,& vitam æternam, nemo ignorat. hac tamen de re pro viribus dicere neceſſarium eſt, quo id conſequamur, vt & qui in orationibus, cultuq; Dei viuere ſunt ſoliti, ſtudium vehementius, & maiorem aſſiduitatẽ ea in re adhibeant: qui ſegnes, ignauiq; F

A ignauiq; vixerunt, & animam ſiuerunt ab orationis ope deſeri, tum præteriti temporis detrimentum intelligant, tum in reliquum vitæ tempus ne committant, vt ſalute priuentur.

Exemplum diuiſionis. Cap. XIII.

SANCTVS Greg.Nazianz.quem Demoſtenem Chriſtianum dixerimus, oſtendens *Gre.naz.*
B epiſcopalis muneris difficultatem, iſta diuiſione eſt vſus: difficile eſt, eiuſmodi orationem inuenire, quæ omnes conciliare, & ſcientiæ lumine colluſtrare poſſit. huius rei ea cauſa eſt, quòd, cum in tribus his rebus periculũ verſetur, mẽte, ſermone, atq; auditu, vix aliter fieri poteſt, quin, ſi minus ad omnia, ad horum vnũ impingamus. aut enim mens ſuperno ſplendore minime perfuſa eſt: aut ſermo languet: aut denique auris,
C quia nequaquã purgata eſt, doctrinã excipere nequit: quorũ ſi vnum acciderit, non minus, ꝙ ſi omnia concurrãt, veritas claudicet neceſſe eſt.

Exemplum diſtinctionis. Cap. XIIII.

SANCTVS Ambroſius cũ doceret, Chriſtum eſſe ſequendum, hanc diſtinctionem adhibuit: Si vulnus curare deſideras, medicus eſt: *Ambroſ. ſimile quippiã dixit li. 3 de Virg.*

& initio narrationis pſal. 38. & in pſal. 118. eſt: ſi febribus æſtuas, fons eſt: ſi grauaris iniquitate, iuſtitia eſt: ſi auxilio indiges, virtus eſt, ſi mortem times, vita eſt: ſi cibum quæris, alimentum eſt. Qua ratione debeat proponere Eccleſiaſticus orator, & qualis debeat eſſe ꝓpoſitio, dicemus paulo poſt. item de diuiſione, & diſtinctione, quas non ſolum formas ſententiarũ, ſed etiam inſtrumenta diſpoſitionis eſſe, facile eſt animaduertere. D

E

Quomodo Eccleſiaſticus orator poßit ad propoſitum rationem ſubijcere, et vnde deflexit oratio redire. Cap. XV.

Gre. naz. SANCTVS Gregor. Nazianz. in laudibus Heronis, docens, cur Hero fuerit athleta minime fictus, ſubijcit rationẽ: Hic eſt veritas athleta minime fictus. & trinitatis ad ſanguinem vſq; propugnator, atq; eorũ, qui ipſum, iniuriæ inferendæ cauſa, perſequebantur, patiendi alacritate expugnator. nihil eſt enim, quod perſecutoris vim perinde frangat, vt patiens alacritas, & promptus animus. ſæpe poterit vti hac forma Eccleſiaſt. orator: Cupitis ſcire, quamobrẽ in varias calamitates incidatis, melioris ſpei filij decedant, qui ſuperſunt, vos triſtitia afficiant, varijs morbis affligamini, caritate annonæ, & F

alijs

A alijs incōmodis exerceat aut puniat potius vos Deus? quia eius mandata non cuſtoditis, quia iniuſti eſtis in vos, & in alios. Idem Nazianz. in Apologetico, cum officium ſacerdotum expoſuiſſet in hominum reconciliatione, & ſalute verſari: ſalutis myſteria omnia, Chriſtique ortum, facta, miracula, paſſionem, reſurrectionē, exornandi cauſa collegit. tum ad propoſitū rediens: Ac nos (inquit) huius medicinæ miniſtri, ope- *Greg. in Apologetico.*
B riſque participes ſumus, quicunque ſuperiori loco ſedemus.

Exemplum concluſionis. Cap. XVI.

DIVVS Baſilius in oratione ad diuites, expoſitam rationem concludens: Quid igitur (inquit) tempus expectas, cum ne mentis quidem tuæ compos es futurus? ac paulo infra: Quid igitur te ipſum decipis, nunc ad perfruen- *Baſi. ora. ad diuites*
C das voluptates diuitijs abutens, in poſterū vero ea profitens, quæ in tua poteſtate non erunt? ita Eccleſ. orat. Eſto huius, & omnium meorū ſermonum, concionum, & hortationum mearum concluſio, is fructus, vt ſitis vos populus Dei, hæreditas Chriſti, gaudium meum, & corona mea, vt humana contemnentes, huius exilij tędio, ad cœleſtem patriā aſpiretis. q̄ dicendi forma, ruri præſertim adhiberi poſſe videtur, atq; ēt crebro.

Ttan-

Tranſactionis exemplum. Cap. XVII. D

Chryſ. de orando Deo.

SANCTVS Chryſoſtomus cum oratione oſtendiſſet peccata expiandi vim habere, ſic ad aliud argumentum tranſijt: nec vero peccata ſolum purgat oratio, ſed pericula etiam grauiſſima depellit. deinde exemplis id confirmat, & pluribus explicatis, ſic ad oracula Chriſti, orationem transfert. Quæ iam commemoraui, ſatis ſint ad vim & poteſtatem ſanctarum precum E oſtendendam. melius vero fortaſſe eſt, ad ſacras literas accedentem, ex oraculis Chriſti intelligere, quas diuitias preces ijs concilient, qui in ijs omnem ętatem ponunt. Agens orator Eccleſiaſticus de curioſitate, otij filia, vbi oſtenderit curioſos non ſolum tempus conterere, rem pretioſiſſimam, ſed diſcordias ſerere, ſubiunget, ſibi etiam odium comparare ſolitos, & cũ maxime ſoleant eſſe delatores in varias plerunq; ca- F lamitates incidere.

De figuris, quæ in temperato dicendi genere adhibentur, ac primum de illuſtri explanatione: et ſub aſpectum ſubiectione. Cap. XVIII.

DECLARENTVR eę figurę, quę in tẽperato dicendi genere adhiberi conſueuerunt.

A ſueuerunt. Illuſtris explanationis, atq; etiam rerum ſub aſpectum ſubiectionis præclarum eſt exemplum apud B.Baſilium, cum diuiti auaro terrorem extremi incutit, iudicij: Nunquam ne (inquit) ex iſta temulentia ſobrius es futurus? non ſanam mentem recipies? ad te tandem redibis? non Chriſti iudicium ante oculos pones? quam defenſionem afferes, cum ij, qui à te ſint iniurijs, & contumelijs violati, te circumſiſtent, *Baſi.ora. i diuites.*

B & ad iuſtum iudicem clamoribus inceſſent? quid facies? quos patronos mercede cõduces? quos teſtes adhibebis? quo pacto eum iudicem, qui decipi nequeat, in errorem impelles? nullus ibi orator, nullum verborum lenocinium, quod veritatem iudici poſſit eripere: adulatores non ſequuntur, non pecuniæ, non dignitatis amplitudo: deſertus ab amicis, ab adiutoribus, à patronis, defenſionis erepta facultate, probris &

C ignominia affectus arripieris, mœſtus, triſtis, demiſſus, deſtitutus, ſine vlla vel muſſitandi libertate. quocunque enim oculos conuerteris, perſpicuæ malorum imagines tibi obuerſabuntur: hinc orborum lachrymæ, hinc viduę gemitus: ex parte altera pauperes à te pugnis percuſſi, ſerui lacerati, irritati vicini, & ad iracundiam inflammati: omnia in te irruent, triſte agmen circunſtabit facinorum tuorum, atq; ſcęlerum.

D.Am-

Ambroſ. de S. Thecla virg. lib. 2. de virgini. paulo ante mediũ. D. Ambroſius de S. Tecla virgine ſic ſcripſit: Cernere erat lingentem pedes beſtiam, cubitare humi, muto teſtificantem ſono, quod ſacrum virginis corpus violare non poſſet; ergo adorabat prædam ſuam beſtia, & propriæ oblita naturæ, naturam induerat, quam homines amiſerant. videres quadam naturæ transfuſione homines feritate indutos ſęuitiam imperare beſtię: beſtiam exoſculantem pedes virginis, docere, quid homines facere deberent: tantum habet virginitas admirationis, vt eam etiam leones mirentur. non impaſtos cibus flexit, non citatos impetus rapuit, non ſtimulatos ita exaſperauit, non vſus decepit aſſuetos, non feros natura poſſedit. docuerunt religionem, dum adorant martyrem: docuerunt etiam caſtitatem, dum virgini nihil aliud, niſi plantas, exoſculantur, dimiſſis in terram oculis, tanquam verecundantibus, ne mas aliquis, vel beſtia virginem nudam videret. Hæc figura ſententiarum maxime adhibenda eſt ad docendum aliquid, frequenter in genere demonſtratiuo. Ita ſub aſpectum ponere poterit Eccleſiaſtic⁹ orator reipublicę chriſtianæ calamitatem, cum docuerit vitandũ amorem huius mundi: Conſiderate, fratres, intuemini imaginẽ orbis terrę. maior pars, impia Maumethi tyrannide oppreſſa eſt in ijs, qui Chriſtũ

agno-

A agnoſcunt Deum: quot monſtra opinionum? quot portenta hæreſum? quam varij & peſtiferi errores, multorum mentes infecerunt? nos, qui ſanctam matrem Eccleſiam ſequimur, & in fide non erramus, noſtram fidem operibus non confirmamus: vix fides, vix ſinceritas, vix pudor apud nos reperitur.

Quomodo fiat, tragica rerum exſpoſitio. B *Cap. XIX.*

ILLVSTRIS etiam explicationis eſt, lamentabile aliquid, & acerbum tragice exponere, tum miſericordiæ commouendæ cauſa, tum horroris. huiuſmodi exemplũ eſt apud B. Baſilium in oratione de martyre Gordio: Tota vrbe tumultus erat, ſummaq; rerum omnium perturbatio: à viris ſanctiſſimis atque integer- *Baſil. de Gordio mar. concione 19.*
C rimis prędæ abigebantur, pecuniæ diripiebantur, hominum Chriſti amantium corpora lacerabantur, per mediam vrbẽ matronæ trahebantur: non pueritiæ miſericordia erat, non verecundia ſenectutis, innoxij, & inſontes homines ſupplicia facinoroſorum ſuſtinebant, ad recipiendos iuſtos carceres anguſti, domus opulentæ, & copioſæ deſerebantur, profugorum, & miſerorum, exulum plenæ ſolitudines.

dines.interdum calamitoſis his temporibus,vbi D
ad preces Deo fundēdas populus excitatur,adhi
benda eſt hæc tragica expoſitio: verbi cauſa, cū
de amiſſa Nicoſia nuntius eſt acceptus, ita po-
tuit narrari: Aſſur, immaniſſimus Turcarum ty-
Eſa. 10. rannus, virga furoris, & baculus iræ Domini,
ita eo permittente, percuſſit nos, regnat, & in
dies creſcit impietas, triumphat dira crudelitas,
regnum nobiliſſimum in tyranni poteſtatem re-
dactum eſt, opulentiſſima vrbs, regni caput,ar- E
chiepiſcopatus ſedes, capta eſt: ſanctiſſima tem-
pla vaſtata: qui reipub. Venetæ nomine rege-
bant, primarij etiam illius regni viri miſerabili-
ter obtruncati, violatæ virgines, igne, & flāma
decor extinctus ciuitatis, cęſi innumerabiles ho
mines, multi etiam captiui, vt haberent, vnde
chriſtiani nominis hoſtes inſultarent, Byzantiū
ſunt perducti. quibus rebus ante oculos poſitis,
hortari poterit ad preces,atq; etiam ad orādum F
pro illis, qui pro Chriſto fortiter occubuerunt.

De vitæ et morum imitatione. Cap. XX.

SANCTVS Gregorius Thaumaturgus Neocęſarienſis Epiſcopus, in oratione pulcherrima, quam ſcripſit in Epiphaniam Domini, mores ſanctiſſimos B. Ioannis Baptiſtæ imitatur,

A tur, & exprimit, facit enim illum ita alloquentē
Dominum: Ego debeo à te baptizari, & tu ve-
nis ad me? quid agis, ò Domine? cur rerum or-
dinem mutas? quid cum ſeruis ea, quę ſeruorũ
ſunt, quæris? cur ea vis accipere, quibus non
eges? cur nimia iſta tua humilitate grauas me
ſeruum tuum? ego debeo à te baptizari, tu au-
tem à me baptizari non debes. qui minor eſt,
maiore benedicitur, non maior à minore ſan-
B ctificatur. figulus à luto non fingitur, ſed lutum
à figulo tractatur. creatura à creatore renoua-
tur, non creator à creatura dirigitur, ægrotus
curatur à medico, nõ medicus inuiſitur ab ęgro
to. pauper à diuite fœnus accipit, non autē di-
ues à paupere mutuatur. addit alia verba elo-
quentiſsimus ille, & ſanctiſſimus vir, quibus vi-
tam, & mores præcurſoris Domini viſus eſt de-
pinxiſſe. B. verò Baſilius in extrema oratione in
C diuites, eorum mores imitando, exprimit, dum
cogitationem eorum, & ſermonem proponit,
qui mortuos nefarie funeris, & ſepulturæ hono-
re priuant, nec ijs propter auaritiam iuſta per-
ſoluunt: Si diuitiarum (inquit) es cupidus, ni-
hil alijs facias reliqui fortunarum tuarũ, omnia
tua facito, omnia deporta, nec pecuniam tuam
alienis relinquas. fortaſſe enim te domeſtici ne
ornamentis quidem extremis decorabunt, ſu-

Baſil. poſtremis verbis cõcion. in diuites.

Q bitæ

bitæ leuique ſepulturæ tradent, ſe ad hæredum D
tuorum beneuolentiam, gratiamq́; adiungent,
& aduerſum te ſapientiæ nomen etiam vſurpa-
bunt: Ineptiæ eſt (inquient) mortuos exorna-
re, & eũ, qui nihil iam ſentiat, magnifice ſplen-
dideq́; efferre. an non ſatius eſt, præclaro ami-
ctu, atq; pretioſo ſuperſtites ornari, quam vna
cum cadauere ad putredinem dare tanti pretij
veſtem; quiſnam fructus eſt monumenti eximij,
ſplendidæque ſepulturæ ſumptuum inutilium, E
cum ſit ijs, quæ ſuperſunt, ad neceſſarium cultũ
vitæ vtendum; hæc illi dicent, & accerbitatem
tuam, atque importunitatem vlciſcentur, gra-
tiam ab illis, ad quos hæreditas venerit, ineun-
tes. quamobrem ipſe præoccupa, teipſum man
da ſepulturæ. præclarum ſepulturæ ornamentũ
eſt pietas. decede rebus tuis omnibus amictus,
diuitias, proprium ornatum tuum, tecum fac
D. Chry. in 1. ad Corinth. habeas. D. Chryſoſtom. in primam ad Corinth. F
epiſtolam, de Dominico corpore chriſtianum
hominem ſecum ita loqui iubet: Cum id pro-
poſitum videris, dic ipſe tecum: Huius gratia
corporis iam terra non ſum, iam non ſum cinis:
non captiuus, ſed liber. hoc ob corpus cœli adi-
piſcendi, eorumq́; bonorum, quæ in cœlo re-
poſita ſunt, ſpem habeo, diuinam & immorta-
lem vitam ſpero, angelorum locum, Chriſti ſo-
cieta

A cietatem. hoc cruci affixum corpus, & flagellis cæſum mors ferre nõ potuit: hoc corpus in crucem ſublatum conſpicatus ſol radios auertit: huius corporis religione tum velum ſciſſum, ſaxa perrupta, commota terra eſt: hoc illud cruentum corpus eſt, & lancea percuſſum, vnde orbi terrarũ ſalutares fontes ſanguinis, & aquæ profluxerunt. Hac figura ſic vti poterit orator Eccleſiaſticus: Vlciſcere iniurias illatas, occide ini-
B micum tuum, filios tuos hęredes huius inteſtini odij relinque, imminue patrimonium tuum, dita prætorios miniſtros, te vltorem iniuriarum accerrimum omnes prædicent: conſiderabis deinde in inferno, num recte feceris. Magnam vim habet hæc forma dicendi, ad diſſuadendum aliquid, & ad prauam aliquam conſuetudinem remouendam.

C *Metaphoræ, et Allegoriæ exẽplũ.* Cap. XXI.

SANCTVS Cyprianus in ſermone de zelo, & liuore, ita metaphora vſus eſt: Porro autem Dominus prudentes eſſe nos iuſſit, & cauta ſollicitudine vigilare præcepit, ne aduerſarius vigilans ſemper, & ſemper inſidians, quando in pectus obrepat, de ſcintillis conflet incendia, de prauis maxima exaggeret, & dum re- *Cypri. 2. ſer. de zelo.*

miſſis & incautis, leniore aura, & flatu molliore D blanditur, procellis, & turbinibus excitatis, ruinas fidei, & ſalutis ac vitæ naufragia moliatur. Baſilius de laude ieiunij, pulchram adhibet metaphoram: Ieiunij reuerere caniciem: ęquale eſt humanæ naturæ. Idem in quadam oratione prę clariſsima allegoria ita vſus eſt. Vnuſquiſq; noſtrum, priuſquam in vltimum diſcrimen & perniciem adducatur, oneris partem quamplurimã deponat: priuſquam ſcapha fluctibus obruatur, E mercium iacturam faciat, quas nullo iure collegerit. & imitetur naturas: illi enim, ſi quid rerũ neceſſariarum in naui vehant, ac tempeſtas grauior, & periculoſior excitetur, quæ nauim pondere oppreſſam, ſe minitetur obruturam, quam celerrime poſſunt, magnam eijciunt partem, ac nihil parcendo, merces in mare exhauriunt, quo nauis ſubleuetur, & integris ſaluiſque corporibus, periculum euadant: hoc nos multo magis, F quam illos, & conſulere oportet, & facere. Admodum raro ad populum putarem oratori Eccleſiaſtico vtendum allegoria: ne obſcura reddatur oratio. Quomodo autem ſint explicandæ, & adhibendæ allegoriæ, paulo poſt, cum de ratione explicandarum ſacrarum literarum tractabimus, dicemus.

S. Baſil. initio Orat. de ieiunio.

Simile quid habes circa finem concionis in initium prouerb.

Ima-

A *Imaginis exemplum.* *Cap. XXII.*

IMAGINIS quam icona appellat Ariſtot. exemplum eſt apud Eſaiam: Quaſi parturiens dolebunt. & apud Hieremiam: Quia inuenti ſunt in populo meo impij, inſidiãtes, quaſi aucupes, laqueos ponentes, & pedicas, ad capiendos viros. ita Eccleſiaſticus orator, ruri inquietos ruſticos appellabit crabrones, vſurarios
B ſanguiſugas: vtetur frequentibus imaginibus ad rem imprimendam.

De imagine 4. ad Heren. 1. de inuen.
Eſai. 13.
Hiere. 5.

Exempla ſimilitudinum: quæ ornatam efficiũt orationem. *Cap. XXIII.*

SImilitudines non ſolùm ad probandum aliquid, ſed etiam ad delectandos animos adhibentur. Baſil. in auaros inuehens, ita facit aua-
C rum loquentem: Cui vero iniuriam facio, ſi mea contineam? cedo, quæ nam tua ſunt? vnde ſumpta in vitam intuliſti? vt ſi quis in theatro ſpectaculũ occuparit, deinde adeuntes prohibeat, iudicans proprium, quod ad vſum communiter pateat vniuerſis. tales ſunt diuites: cum res communes præoccuparint, ſibi vt proprias, arrogãt. Chryſoſt. in primam ad Corinth. de Dominico corpore haud indigne ſumendo, ita ſcribit: Hoc

De ſimil. agitur 4. ad Herẽ.
Fab. 3. c. lib. 8.
Baſi. ora. in diuit.
Chryſ. in 1. ad Cor. epiſt.

myſterium hic terra tibi facit cœlum. patefacito D
cœli valuas, atq; introſpice, vel potius non cęli,
ſed cœli cœlorum: tum, quod dico, videbis. nã
quod ibi clariſſimum eſt & ampliſſimum, hoc in
terra poſitum demonſtrabo. vt enim in regia,
quod omnium honeſtiſſimum eſt & ſplendidiſſimum,
non parietes ſunt, non aurea laquearia,
ſed in præcelſo ſolio poſitum regis corpus: ita
in cœlis corpus eſt regis noſtri; at hoc idem in
terra potes intueri, etenim non angelos tibi, nec E
archangelos, non cœlos, ſed ipſum Dominum
oſtendo. viden' quod omnium rerum præſtantiſſimum
eſt, vt in terris cernas? nec cernas ſolũ,
ſed attingas: non ſolùm attingas, ſed comedas,
&, eo ſumpto, domum reuertaris? abſterge igitur
animum, compara mentem tuam ad ſuſceptionem
horum myſteriorum. nam ſi regius in
regijs ornamentis puer in purpura, & diademate
tibi geſtandus eſſet, nonne omnia vilia ac ter- F
reſtria abijceres? iam vero non regium filium
hominis, ſed ipſum Dei Filium vnigenitum ſumens,
obſecro nonne exhorreſcis, nonne omniũ
humanarum rerum amorem abijcis? & his ornamentis
ſolùm gloriaris? etiam terram aſpicis?
pecuniam adamas? aurum admiraris? quis tibi
reliquus eſt ignoſcendi locus? quæ defenſio? Ad
docendum, magnam vim habet vſus ſimilitudinum:

A num:in quibus tamen delectus habendus eſt,ne alicuius rei turpis ſimilitudo adducatur, & ne copia ſimilitudinum, poeticum quid Eccleſiaſticus orator redoleat.

Exemplum Hyperboles. Cap. XXIIII.

HYperbole vſus eſt Diuus Auguſtinus in auaros inuehens. Terra ſuis limitibus *Auguſt.* B terminatur, aqua ſuis finibus limitatur, aer ſuo fine concluditur, cœlum ſuis terminis arctatur: ſola auaritia terminum neſcit. o auare, ſi terra tibi cuncta datur, mare quæris: ſed ſi terra, & mare, aerem petis: ſed ſi terram, mare, & aerem poſſideres, adhuc cœlum ambis, & ipſum penetrare affectas: & ſi cœlum penetraueris, adhuc non quieueris, donec te Deo adęquaueris, vel fueris ſuperior altiſſimo. Hyperbole ad com C mouendum & deteſtandum adhiberi ſolet, ſed raro adhibeatur, ne ineptus iudicetur orator.

Quomodo ſenſus et mens rebus tribuãtur quæ ijs careant. Cap. XXV.

BEatus Baſil. in eos inuehens diuites, qui dicunt, petentibus copias ſuas non poſſe ſufficere, ita inquit: Lingua iuras te ma- *Baſi. ora. contra diuit.*

nus redarguit. tacita enim manus mendacium tuum prędicat, annuli gemma circumfulgens. D
Ora. 5. de ieiunio. idem in oratione prima de ieiunio. Quid enim virum fortiſſimum Sampſon inuictum effecit? *Iudic. 3.* nonne ieiunium, cuius ope matris aluo conceptus eſt? ieiunium cum in vtero tulit, educauit, ad ætatem virilem prouexit, & corroborauit. & in eadem oratione: det aliquas venter inducias, det, & fędus nobiſcum in dies quinq; feriat, qui ſemper efflagitat, nec vllum modum facit, qui E hodie accipit, cras obliuiſcitur, cum ſatur eſt, tum de continentia philoſophatur, obliuiſcitur decreta, cum difflarit. Eadem ratione dicet orator Eccleſiaſticus: Superuacaneæ veſtes, ſumptuoſa conuiuia teſtãtur vos non egere, vos non diligere pauperes, qui eis ſua ſubtrahitis, vt crapulemini. illuſtrius etiam hæc forma dicendi adhibeatur: Vrbs Byzantium quas voces emitteret, ſi loqui poſſet? ita vos iuuenes alloqueretur, Ite, pugnate alacriter, nobiliſſimam ciuitatem ad vexillum Chriſti reſtituite. veniant nunc F Chryſoſtomi, qui me ſquallidam, & pene mortuam reficiant, ac nutriant: interficiatur ſcęleſtiſſimus ſathanæ miniſter, qui me miſeram tot iam annos opprimit. Quæ dicendi forma ad impellendos homines ad bellum contra turcas plurimum valebit.

A

Qua ratione coaceruare poſsit Eccleſiaſticus orator. Cap. XXVI.

MVLTA in vnum coaceruauit Gregor. Nazianz. in oratione de laudibus Heronis, ad eum orationem conuertens, cum dixit: Quocirca, vt pro fide, & pietate bellum ſuſcipis, ita tibi inuicem ab impietate bellum in- B fertur, atque prꝗter alias multas dimicationes, quas dum priuatos, & principes erudis: publice, atque priuatim, quouis denique tempore, & loco doces, admones, arguis, increpas, virtutis cauſa ſuſcepiſti, ab impio & veſano magiſtratu correptus, virgis laceraris. Ita coaceruabit Eccleſiaſticus orator: Miſerum, iuſto Dei iudicio concitatum eſt in rempub. chriſtianam, bellum; vexant acrius, quam vnquam antea dome- C ſtici & acerrimi inimici, ſathanas, mundus, & origo communium miſeriarum caro: affligit immaniſſimus Turca, eius tyrannidi quotidie regna ſubijciuntur. diſcordia vtinam noſtra, & peccata, iram Dei in nos magis non prouocent. quid igitur faciemus? lugeamus, doleamus, peccata noſtra confiteamur, ad miſericordiam Dei confugiamus.

Gre. Naz. in ora. de laud. Hero.

Quo-

Quomodo coniungantur ea quæ rem attingũt, cum ipſa re. Cap. XXVII.

D

Baſil. in l. de virg.

BEatus Baſil. de intemperantibus fœminis loquens, ait: Intemperantes fœminæ, diuiniq́ue timoris oblitæ, ignem æternum contemnentes, eo die, quo eas oportebat, ob recordationem reſurrectionis Domini, quietas ſedere, & illum diem, in mentem ac memoriam reuocare, quo cœli patefient, quo de cœlis ſe nobis iudex in conſpectum dabit, tubarum Dei clangor, ſuſcitatio à mortuis, iuſtum iudicium & futurum, & æqua pro cuiusq; factis pręmia, pro eo vt hæc animis & ratione expendant, corda ſua prauis cogitationibus purgent, præterita peccata & ſcęlera lachrymis deleant, ſeq; in occurſum Chriſti ad magnum diem eius aduentus comparent; excuſſo Chriſti ſeruitij iugo e capite, abiectis honeſtatis & modeſtiæ integumẽtis, contempto Deo, ſpretis angelis marium aſpectu per ſingularem impudẽtiam recepto, comis reiectis, & expanſis, tunicas trahentes, & vnà pedibus ludentes, intemperantibus, & proteruis oculis, effuſo cachinno, ad ſaltationis inſaniam ſtimulatæ, iuuenum libidinem omnium, & laſciuiam ad ſe allicientes, inſtitutis choreis in ijs, quæ ante vrbem ſunt, martyrum monumentis, E F

reli-

A religioſiſſima loca fecerunt turpitudinis, & flagitiorum ſuorum officinam. Qui locus poterit accommodari in ſolemnitate Natalis Domini noſtri Ieſu Chriſti, quo tempore deprauata quędam irrepſit conſuetudo, vt iocis, choreis, ſumptuoſis conuiuijs, conſanguinei & affines ſe mutuo inuitantes, illos dies conſumant. in his ciuitatibus, aut oppidis, vbi luxui homines ſunt dediti, dicere poterit Eccleſiaſticus orator: Quid
B agunt quidam ex vobis? ingurgitant, non concoquunt: eis pituita moleſta eſt, oriuntur febres, immaturo tempore ſeneſcunt, deficit memoria, libidine cruciantur, minuunt patrimonium, miſeri in hac vita ad mortem perpetuam feſtinãt. Valet hæc forma dicendi in primis ad docendũ aliquid, vt ſuadeat, aut diſſuadeat orator.

C
Antithetorum & periphraſis exempla. Cap. XXVIII.

SAnctus Epiſcopus, & martyr Cyprianus in libro de patientia, de Chriſto loquens, pulchris antithetis vſus eſt, his verbis: Vt inſultantium ſputa patienter exciperet, qui ſputo ſuo cęci oculos paulo ante formaſſet: & cuius in nomine nunc à ſeruis ſuis zabulus cũ angelis ſuis flagellarẽt, flagella ipſe pateretur, coronaretur ſpinis,

Cypr. lib. de patientia ſer. 3. Ioan. 9. Act. 5. Math. 27 Marc. 15 Luc. 23.

nis, qui martyres floribus coronat æternis: palmis in faciem verberaretur, qui palmas veras vincentibus tribuit, ſpoliaretur veſte terrena, qui indumento immortalitatis cæteros veſtit, cibaretur felle, qui cibum cœleſtem dedit, aceto potaretur, qui poculum ſalutare propinauit. B. Ambroſius de virginibus ſcribens, eleganter hanc figuram adhibuit: Non eſt (inquit) Chriſtus circumforaneus. Chriſtus enim eſt pax, in foro lites: Chriſtus charitas eſt, in foro obtrectatio. Antithetis vti poterit orator, docens ſpiritualis vitæ commoda, & ſanctas oblectationes. voluptates corporis debilitant corpus, gaudia ſpiritus vim animi augent: illæ pœnitentiam, hę lętitiam: illæ infamiam, hæ laudem coram Deo, & hominibus pariunt. Hac figura oratores vtentes, maxime rem ante oculos ponunt. Periphraſim hanc adhibuit S. Gregor. Nazianz. de laudibus Heronis: enimuero quando te, vt par erat, ad nos recepiſti, atque ille, qui eos, à quibus glorificatur, glorificat, vt eos, à quibus irritatur, irritat, qui eorum, à quibus timetur, voluntatem explet, & mortuis rurſus vitam inſpirat, qui, vt Lazarum quatriduo poſtquam e vita migrauerat, ſic te poſt quadriennium ad vitam reuocauit, qui iuxta Ezechielis prophetarum omniũ maxime admirandi

Ioan. 19. Amb. de virginib. in medio lib. 3.

periphraſis.

Gre. Naz. de laud. Heron. orat. 22. Ioan. 12. Ezech. 37.

D E F

A di excelſiq; viſionem, oſſa cum oſſibus, & iuncturam cum iuncturis connectit; quando, inquam, ille cupientibus nobis cupientem te reddidit, fac in iiſdem vitæ ſtudijs, & ſermonis libertate perſeueres: ne alioquin in eam opinionem homines adducas, vt te afflictionibus fractum atque deiectum fuiſſe, philoſophiamque per ignauiam prodidiſſe arbitrentur. hoc loco, pro nomine Dei, periphraſi grauiſſima, & ſplen-
B didiſſima vſus eſt. ille idem in laudibus Athanaſij, & periphraſi vſus eſt, & nomine: Lucernam illam luci præeuntem, vocem ſermoni, mediatorem mediatori, mediatorem, inquam, noui & veteris teſtamenti, Ioannem illum egregium. Ad Nazianzeni imitationem poterit Eccleſiaſticus orator vti hac periphraſi: ille, qui eos, quos ſolet euehere, maxime decipit, qui vitia virtutis ſpecie plerunque extollit, qui eos, à qui-
C bus magis diligitur, ſæpius fallit, probitatis, & innocentiæ irriſor, à quo nemo tandem interdũ non eſt deceptus, diſſimulationis, & adulationis magiſter, honorum & diuitiarum admirator, impurarum voluptatum miniſter, & callidus ſophiſta, & bonorum etiam ingeniorũ corruptor, ille eſt, quem amatis. quid creditis mundum eſſe? mundus eſt is, quem vobis deſcripſi.

Nazianz. orat. 18. quam habuit in Athanaſij fun.r.

Paro-

Paronomaſiæ et interrogationis exempla. Cap. XXIX.

D

Baſil. in c. 12. Luc. BEATVS Baſil. in eo explicando, Deſtruam horrea mea, paronomaſia vſus eſt: Habes, inquit, horrea, ventres pauperum. & S. Ambroſius: Quid deſtruis horrea tua? include ea in corde pauperum. habes apothecas, inopum ſinus, viduarum domos, ora infantium orphanorum. Chryſoſtomus in epiſtolam ad E *Chryſ. in epiſt. ad Timothe.* Timoth. Fac, inquit, tibi debitorem Deum, & quid vis pete. primum fœnerare, deinde repete, vt cum vſuris recipias: tende manus tuas non ſolum in cœlum, ſed etiam in pauperum manus. ſi eò manum porrexeris, verticem cœli tanges, nam qui ibi ſedet, eleemoſynam accipit. ſi manus infructuoſa ſuſtuleris, nihil fructus capies. *Ambroſ. paulopoſt initium lib. 2. de virg.* S. P. Ambroſius de virginibus, de B. Virgine Maria loquens, ita ſcripſit. Neq; enim comites fœminas deſiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat. F Hac Paronomaſia aptiſſime vtetur Eccleſiaſticus orator, ad conſolãdos pauperes: Quid creditis? multi pauperes ſunt diuites, diuites, inquam, gratia: diuites humilitate: diuites patientia: multi autem diuites ſunt pauperes, pauperes, inquam, humilitate, miſericordia, Christianis virtutibus. Epiphonemate interdum

A terdum vtendum eſt poſt rerum expoſitionem : vt S. Gregorius Nazianzenus in laudibus Athanaſij exemplũ Iob & calamitates copioſius explicatas, & iudicium Dei, hoc epiphonemate concludit: Hæc vulnerum medicina, hęc certaminis corona, hoc patientiæ præmium. Interrogationis exempla innumerabilia ſunt apud ſanctos patres; ex quibus hoc vno erimus contenti, quod S. Ambroſius in lib. de virginibus de B. Virgine verba faciens, imitandum proponit: Quando, inquit, iſta vel vultu lęſit parẽtes? quando diſſentijt à propinquis? quando faſtidiuit humilem? quando deriſit debilem? quando vitauit inopem? eos ſolos ſolita cętus virorum inuiſere, quos miſericordia non erubeſceret, neque præteriret verecundia. nihil tortuum in oculis, nihil in verbis procax, nihil actu inuerecũdum: non geſtus fractior, nõ inceſſus ſolutior, nõ vox petulantior, vt ipſa corporis. ſpecies, ſimulachrum fuerit mentis, figura probitatis. Hæc figura in quocunque dicendi genere commode adhiberi poteſt. ſed in primis confert ad perſpicuitatem orationis, & ad docendum. Sic ea vti licebit: Cogitatis, fratres, interdum vos eſſe homines, ad imaginẽ & ſimilitudinem Dei factos? cogitatis, ſanguine D.N. Ieſu Chriſti vos eſſe redemptos? cogitatis, quid pro vobis in ſanctiſſimo

Gre. Naz.

Ambr. de virg. initio lib. 2.

B

C

mo Baptiſmatis ſacramento ſpõſores veſtri pol- D
liciti ſint? certe rerum omnium, quas comme-
moraui, vos oblitos eſſe quiſpiam poſſet exiſti-
mare, cum ſic viuatis vt nec dignitatem homi-
nis, nec beneficia, quæ à Deo accepiſtis, recor-
dari videamini.

Percunctationis, Subiectionis, Auerſionis, et Dubitationis exempla. Cap. XXX. E

Gre. Naz. PErcunctationis exemplum eſt illud Grego
rij Nazianz. in Cæſarij cum imperatore
congreſsi laudibus. Num dubitatis, ne quid Cę
ſario accidat, huiuſmodi animi alacritate parũ
dignum? bono eſtote animo, victor enim diſce-
det, iuuante Chriſto, mundi victore. Percun-
ctatio adhibenda eſt, cum res dubia videtur inci
dere, & accommodari poteſt ad populum, in
hunc modum: Num putatis aliquem eſſe, qui F
crucem ſuam non ferat? mihi credite, & reges,
& principes, & omnium generum homines, fe-
runt crucem ſuam, maiorem illi, quos fœlicio-
res putatis. Subiectio hæc eſt apud S. Hierony-
mum in epiſtola ad Heliodorum. Paupertatem
times? ſed beatos Chriſtus pauperes appellat.
Labore terreris? at nemo athleta ſine ſudore co-
ronatur. de cibo cogitas? ſed fides famem non
timet.

A timet. Super nudam metuis humum exeſa ieiunijs membra collidere? ſed Dominus tecum iacet. Squallidi capitis horretur inculta Cęſaries? ſed caput tuum Chriſtus eſt. Infinita eremi vaſtitas te terret? ſed tu paradiſum mente deambula. Auerſione idem Nazianz. in funere Cęſarij fratris vſus eſt, cum ad eum ita orationem conuertit: Habes à me, Cęſari, funebre munus: habes orationum mearum primitias: habes à
B me ornamentum omnium ornamentorum. idē in prima oratione in Iulianum Conſtantium imperatorem vita iam functum affatur, & aliquando infra ad Iulianum orationē conuertit. S. Leo Papa, ſermone quarto in Epiphaniam Domini: ſuperfluo Herodes timore turbaris, & fruſtra in ſuſpectum tibi puerum ſęuire moliris, non capit Chriſtum regio tua, nec mundi Dominus poteſtatis tuæ & ſceptri eſt contentus anguſtijs. Du-
C bitationem adhibuit Baſil. in temulentos: Quomodo in his rebus me geram? ſi & oratio inutilis eſt & ſilentium difficultates multas & incommoda habet, diligentiam, & curam omittemus? at periculum habet negligentia. an in ebrios aliquid loquar? at mortuis auribus inſonamus. ita oratorio quodam modo adhiberi poteſt figura, quæ dicitur dubitatio, & valet ad docendum, atque ad delectandum: ſurdis canam fabulas

Apoſtrophe Naz. ſub finem orat. 7. in Cæſa. funere.

Dubitatio Baſil. in ebrietatem.

R necne,

necne, vehementer dubito: quod quidem mihi maxime moleſtum eſſet. & alio modo, eadem figura vtens, dicere poterit: interdum dubito, an obſcura videatur vobis oratio mea: cum re vos non percipere, quæ dico, oſtendatis. D

Prou.8.7

Correctionis, præteritionis, diſſoluti, paulum immutati verbi, repetitionis, et conuerſionis exempla. Cap. XXXI. E

Baſil.1. de ieiu.

CORrectionis exemplum extat apud B. Baſiliũ, in oratione prima de ieiunio, Quid facilius, inquit, & leuius ventri eſt, tenuitate victus noctem traducere, an ciborum copia oppreſſum iacere? vel potius ne iacere quidem, ſed crebro ſe verſare, cum gemens diſrumpitur? niſi forte dicas, gubernatores, oppreſſam onere nauem facilius ſeruare, quam leuiorem, atque expeditam. Hac dicendi forma ad reprehendendũ vti poterit Eccleſiaſticus orator: Multi ita ſe diligunt, aut potius ſe non diligunt, vt adulationibus delectentur, & monitores ſuos odio habeant. Præteritio illa dicitur, quæ eſt apud Nazianzenum in apologetico: Ac tot tamq; graues ſunt, tum in reliquis animorum morbis, tum in doctrina etiam ipſa peruerſæ, peruerſiq; ſpiritus F

Præteritio Naz. in Apologet.

A ritus notæ, & impreſſiones, tantumq; ei nego-
tium incumbit, cui hæc moderandarum, regen
darumque animarum cura commiſſa eſt. plura
etiam, ne modum excedat oratio, prætermitti-
mus. Diſſoluti exemplum eſt apud Gregorium
Niſſæ epiſcopum in oratione in ſanctum Theo-
dorum martyrem: Atque ita præclarum, bea-
tumque iter ad Deum confecit: nobis autem
memoriam certaminis, tanquam magiſtram, re-
B liquit. inde ſequuntur diſſoluta: Qua quidem
ille populos congregat, Eccleſiam inſtituit, dæ-
mones fugat, conciliat angelos pacis, orat à
Deo, quæ nobis vtilia ſunt. hunc enim locum
(ſepulchrum autem martyris ſignificat) tanquã
diuerſis morbis medicinas ſuppeditantem offi-
cinam conſtituit, procellis tempeſtatibusque
periclitantium portum, egentium opulentum
ærarium, dulce peregrinorum hoſpitium, feſtos
C dies celebrantium nunquam deſinentem con-
greſſum. Venuſtatem & pulchritudinem ora-
tioni affert paulum immutatum verbum, atque
deflexum: vt eſt apud eundem Gregorium Na-
zianzenum, qui in Iulianum, impium religionis
Chriſtianæ deſertorem, inuehens, eum verius
ait Idolianũ appellari. ſi cõmode cadat, hac figu
ra vti poterit orator: ſed admodũ raro, ne acu-
men oſtentare videat̃: vt Veronę non incõmode

dicere poterit, Veronam dictam eſſe, vt eſſet vere vna in Chriſto, & omnes amore inter ſe eſſent coniuncti. qua figura vti poterit orator dum ad ſedandas diſcordias, & ad remittendas iniurias populum excitabit. Repetitionis hoc eſt exemplum: Chriſtiani membra Chriſti auerſamur, & fugimus: chriſtiani, aciem Chriſti deſerimus: Chriſtiani, iterum, quantum in nobis eſt, Chriſtum peccatis noſtris crucifigimus. eiuſdem figuræ hoc etiam eſt exemplum: Qua ratione redimi poſſunt peccata? eleemoſyna. qua ratione fœneramur Deo? eleemoſyna. quod eſt aurum ignitum, quo locupletes fieri poſſumus? eleemoſyna. quare eleemoſynis propriæ ſaluti conſulamus, & Dominum inuitemus, vt miſereatur noſtri. Conuerſione ita vſus eſt S. Cyprianus in ſermone de oratione Dominica, vbi negligenter orantes reprehendit: Hoc eſt vigilare oculis, & corde dormire: cum debeat Chriſtianus &, cum dormit oculis, corde vigilare.

D E F

Gradationis, Digreſsionis, et Deſcriptionis exempla. Cap. XXXII.

Rom. 5. Iac. 1. aliud exẽplum habet.

GRADATIO præclariſſima eſt apud Apoſtolum: Gloriamur in tribulationibus, ſcientes, quòd tribulatio patientiam ope-

A operatur, patientia probationem, probatio vero ſpem, ſpes autem non confundit. In temperato dicendi genere, digreſſiones magnam copiam, & venuſtatem afferunt orationi: vt obſeruauimus apud Nazianz. in oratione, quam habuit de amandis pauperibus. cum enim dixiſſet, eos nos præcipuo quodam miſerationis affectu permouere debere, qui ſacro morbo labefactati, atq; infecti ſunt, & ad carnes vſque, ad oſſa, *Matth. 5. Luc. 12. Digreſſio Nazi. nõ longè à principio Orat. de pauperũ cura, quę eſt. 16.*

B & medullas exeſi, conſumptique, atque ab hoc flagitioſo, & infido corpore proditi; ibi, corporis mentione facta, locum digrediendi nactus: Cui, inquit, quomodo coniunctus ſim, haud equidem ſcio, & quo pacto ſimul & imago Dei ſim, & cum cœno voluter: quod &, cum incolumi valetudine eſt, bello me inſectatur, & cum bello premitur, excrutiat, mœroreq; afficit: quod &, vt conſeruum, amo, charumq; habeo, &, vt

C inimicum, infeſtum, deteſtor: quod &, vt vinculum fugio, &, vt eiuſdẽ hæreditatis particeps, reuereor. ſi macerare, & debilitare contendam, iam non habeo, quo ſocio, & adminiſtro ad res præclariſſimas obeundas vtar, nimirum haud ignorãs, cuius rei cauſa procreatus ſum, quodq; mihi faciẽdum eſt, vt per actiones ad Deũ aſcendam: ſin contra vt cum adiutore, & miniſtro mitius indulgentiusq; agere mediter, nulla iam

ratio occurrit, qua rebellãtis impetum fugiam: D
& omnino à Deo excidam neceſſe eſt, corporis compedibus degrauatus in terram detrahentibus. hoſtis eſt blandus, & facilis, inſidioſus amicus proh Deum immortalem, quæ iſthæc coniunctio eſt? quæ inimicitiarum, diſſidijq; ratio? quod vereor, amplector; quod amo, perhorreſco antequam bellum geri cæptum ſit, in gratiã cum eo redeo: antequam ſit pax conſtituta, ab eo diſſideo. qua præclariſſima digreſſione abſo E
luta, ita ad propoſitum redit: Sed de his, qui volet, diſſerat, nosq; etiam aliquando commodius diſſeremus: nunc autem; & quæ ſequuntur. Dicemus etiam aliqua de digreſſionibus, vbi de propoſitione, quæ eſt præcipua diſpoſitionis pars, præcepta quædam trademus. Deſcriptiones autem multæ reperiuntur apud ſanctos patres. nam Gregor. Nazianz. in Cæſarij funere, terræ motum deſcribit Nicææ factum: in laudi- F
bus Athanaſij, vitam, moresq; exprimit Georgij cuiuſdam Cappadocis: ac paulo infra, monaſteriorum Ægypti iniecta mentione, in exilio Athanaſij, eorum diſcrimina, religionem, ſanctimoniam, vtilitatem ad homines permanentẽ cum deſcripſiſſet, tum ad propoſitum reuertẽs, Cum his, inquit, conſuetudinẽ habens magnus ille vir. idem in Apologetico, paſtoritiam vitam

Deſcriptio Greg. Naz. in medio Orat. 7.

Greg. Naziã. de funere Athanaſij paulo ante med. Orat. 18. ubi Geor. nõ Greg. hæreticũ ille dicit.

iucunde,

A iucunde, & venuſte depingit. & Baſilius in laudem quadraginta martyrum, qui frigore necati erant, is cruciatus quantus ſit, declarat, ſumptis rationibus à philoſophis. deſcriptiones maxime pertinēt ad genus demonſtratiuum: valent etiā interdum ad docendum, & ad commouendum. ſterilitatem, ſi opus erit, poterit Eccleſiaſticus orator deſcribere, excitans ad eleemoſynam, & ad pœnitentiam. ideo tamen deſcriptione vta-
B tur, non vt ſibi ea in re placere videatur, ſed vt res potius ante oculos ponat.

Idem in Apologetico.
Baſi. ora. de 40. mart.

De figuris, quæ in vehementi dicendi genere adhibendæ ſunt: ac primum, quomodo orator monere, et obſecrare debeat auditores. Cap. XXXIII.

Afferamus in medium etiā exempla for-
C marum, quę in vehementi, atq; incenſo dicendi genere adhiberi poſſunt: vt clerici cū in hoc genere verſabuntur, habeant, quæ imitentur. Ac primum monendi exemplum eſt illud Apoſtoli: Fratres, nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote; & illud: Non vt confundam vos, hæc ſcribo, ſed, vt filios meos chariſſimos, moneo. nam & ſi decē millia pędagogorum habeatis in Chriſto, ſed non

Admonēdum.
1. Cor. 14
1. Cor. 4.

Leo papę ſer. 1. de natiuit. Domini. multos patres. S. Leo pontifex hac dicendi forma vtitur in quodam ſermone, his verbis: Agnoſce, o chriſtiane, dignitatem tuam, & diuinæ conſors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conuerſatione redire: memento cuius capitis, & cuius corporis ſis membrum: reminiſcere, quod erutus de poteſtate tenebrarũ, tranſlatus es in Dei lumen, & regnum. ita Eccleſiaſticus orator vbi euangelij partem, aut epiſtolæ explicauerit & in malos mores inuectus fuerit, monebit auditores, ſe eorum peccata commemoraſſe, vt cum illis communem calamitatem lugeret, eaq́ue commemoratio pœnitentiam ſalutarem pareret. Obſecrantis perſonã ſumpſit Apoſtolus, cum ſcribens ad Epheſios dixit: Obſecro vos ego vinctus in Domino, vt digne ambuletis vocatione qua vocati eſtis. ad cuius loci imitationem orator Eccleſiaſticus poſtquã docuerit, quid Chriſtianis agendum ſit, ita obſecrantis perſonam induat: Obſecro vos, chariſſimi filij, quos D. N. Ieſus Chriſtus meæ fidei credidit, quos vita chariores habeo, quibus iter veræ beatitudinis oſtendere in primis ſtudeo, obſecro, inquam, vos, vt vobis ipſi attendatis, cogitetis, qui ſitis, ſub cuius vexillo militetis.

Ad obſecrandum Epheſ. 4. aliud exẽplũ reperies. 1. Theſ. 4. 2. Theſ 2 & apud Chryſoſt. hom. 42. in ca. 15. epiſ. 1. ad Corinth.

D

E

F

Qua

A *Qua ratione execrantis, & contemnentis perſonam induere poßit orator.*
Cap. XXXIIII.

EXecratur Cyprianus fidei deſertores, cum ait: Pereant, qui perire voluerunt: extra eccleſiam ſoli remaneant, qui ab eccleſia receſſerunt: ſoli cum epiſcopis non ſint, qui contra epiſcopos rebellarunt, coniurationis ſuæ pœnas ſubeant. qua forma dicendi raro vtetur Eccleſiaſticus orator. poterit tamen vti interdum inuehens in publicos vſurarios, aut adulteros, verbi cauſa, poſt longum ſermonem, ita execrari: Eijciantur, qui occidunt homines vſuris, qui contaminant ſanctum matrimonium, qui opprimunt pupillum, & viduam. Contemnit omnia Apoſtolus ſcribens ad Philippenſ. propter eminentem ſcientiam Ieſu Chriſti: propter quē omnia, inquit, detrimentum feci, & arbitror ſtercora eſſe, vt Chriſtum lucrifaciam. ita etiam orator, vbi vitia acriter reprehenderit, excitans ad rerum humanarum contemptum, interdum dicat, ſe omnia contemnere, vt animas lucretur Chriſto, his verbis vtens: Me miſerum, ſi vos omnes me laudaueritis, ſi peccata veſtra diſſimulauero, ſi mea indulgentia deteriores euaſeritis:

Cypri. in medio epiſto. 8. ad vniuerſam plebem li. 1.

B

Philip. 3.

C

ritis: laudationes veſtras, omnia commoda, D omnes honores nihil facio, vt vos Chriſto lucrifaciam.

Deteſtationis, exprobrationis, imprecationis, increpationis, & inſultationis exempla. Cap. XXXV.

Amos 6. DEteſtatur Dominus per Amos prophetã ſuperbos, illis verbis: Iurauit Dominus Deus in anima ſua, dicit Dominus exercituum: deteſtor ego ſuperbiam Iacob, & domos eius odi, & tradam ciuitatem cũ habitatoribus ſuis. Eadem forma vtetur Eccleſiaſticus orator, deteſtans peruerſos chriſtianæ reipub. mores, & illa præſertim vitia, quibus magis populus, cui *Ad Gal. cap. 3.* præeſt, eſt deditus. Exprobrat Apoſtolus: O inſenſati Galatæ, quis vos faſcinauit? ſic per incre- *Deut. 32.* pationem: Hæccine, popule ſtulte, hæccine red- F *Hier. 18.* dis Domino, qui te tot, & tãtis afficit beneficijs? Horribilis imprecatio eſt apud Hieremiam vbi ait: Propterea da filios eorum, & deduc eos in manus gladij: fiant vxores eorum abſque liberis, & viduæ, & viri eorum interficiantur morte, iuuenes eorum confodiantur gladio in prælio. *Gre. ora. 21. de mo. ſeruanda.* hæc figura à zelo proficiſcatur oportet, alioqui auctoritatem oratori adimeret. S. Greg. Nazian.

in

A in oratione de moderatione ſeruanda, increpat eos, qui paſtoris munus ſibi volunt aſſumere, illis verbis: Quid paſtoris munus tibi ouis arrogas? quid pes caput fieri contendis? quid exercitum ducere aggrederis, in militum ordinem aſcriptus? & B. Baſil. ita inuidos increpat: Quid dolore afficeris, qui nulla ſis laceſſitus iniuria? quid oppugnas eum, cui res ſecundæ ſunt, cum is nihil de tuis rebus, commodisq; detraxerit? *Baſil. de zelo, & liuore.* *Eſai. 19.*

B ſic orator: Quid miſeri de patria exules nunquã cogitatis? ſic viuitis, tanquam nunquam in aliã vitam migraturi? Dei filij adoptiui, fratres Chriſti, participes æternæ beatitudinis, vos ipſi non agnoſcitis? cogitationes, & curas veſtras ponitis in rebus abiectis, atque terrenis? Extat illa in impios inſultatio Eſaiæ; Vbi nunc ſunt ſapientes tui? annuntient tibi, & indicent quid cogitauit Dominus exercituum ſuper Ægyptum. ſic

C licebit inſultare: Vbi ſunt, qui corrumpunt hoc oppidum? vbi reperiuntur inimicitiarum, & calamitatum huius oppidi miniſtri? iam ſunt mortui, aut miſerrime viuunt, nolite peruerſos illorum mores imitari: ne eiuſdem calamitatis, & miſeriæ participes efficiamini. quæ figura adhibenda eſt maxime, cum, aliquid eſſe vitandum, Eccleſiaſticus oſtendet orator.

Qualiter

Qualiter gloriari, lamentari, et minari poſſit orator. *Cap. XXXVI.* D

Gre. Nazian. ora. 2. contra Iulianum GLoriandi exemplum eſt apud Nazianzenum, in ſecunda oratione aduerſus Iulianum. cum enim veterum prophetarum gloriationem pluribus verbis expoſuiſſet: Sed quid (inquit) hæc colligo? ad præſentem rerum noſtrarum ſtatum orationem conuertamus. non iam ſacroſanctis ædibus noſtris oculos flagitioſos inijcient, non iam altaria, à puriſſimo, & incruento ſacrificio nomen habentia, ſcęleſto ſanguine fœdabunt. hac maxime figura orationē ſuam illuſtrare poterit Eccleſ. orat. illis diebus, quibus auditores ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum ſumere conſueuerunt: ſic poterit gloriari; Exeat nunc perennis animarum noſtrarum hoſtis, exeat auidiſſimus perditionis noſtræ ſathanas, & cum Chriſto, cuius ſanctiſſimū corpus hodie ſumpſimus, cui per fidē maxime iuncti ſumus, congrediatur. vincemus, chariſſimi filij, quia Imperator noſter Chriſtus ſemper regnat, ſemper vincit. hæc figura commode adhiberi poteſt, cum ſermo habetur in quibuſdā ſocietatibus. & licebit interdum vti illis verbis: Gloriemur in Domino, fratres, ab eo enim accepimus, vt non admiremur ea, quæ tanti faciūt alij:

Math. 10 & 16. Marc. 8.

E

F

A alij: & in vnum coacti, portemus crucem noſtrã *Luc. 9.*
alacriter, ſed portemus ſemper in Domino. Sæ- *vbi addi-*
pe vtatur lamentationibus Eccleſiaſticus orat. *tur quoti*
quæ valent plurimum ad oſtendendam eius cha *die, & c.*
ritatem, & pietatem in populum, commode au- *14.*
tem hoc modo, adhiberi poteſt hæc figura: Me *Lamenta*
miſerum, quid laboribus, vigilijs, prædicatio- *tionis*
nibus meis, quid meis precibus ad Deum, quid *exẽplum*
mea in hunc populum paterna pietate ſum con- *eſt ad Phi*
B ſecutus, cum me hortante, me rogante, me ob- *lip. 3.*
ſecrante, peruerſa hæc ſaltandi conſuetudo, hęc
pernicioſa dæmonum ars, qua animæ irretiun-
tur, non tollitur? quæ dicendi ratio ad alia etiã
vitia, & peccata accommodabitur, & eo magis, *Nunc au*
quo grauiora erunt. Minarum exempla pluri- *tẽ & flẽs*
ma reperiuntur in libris prophetarum, vt illud *dico ini-*
Eſaiæ: Væ, qui conſurgitis mane ad ebrietatem *micos cru*
ſectandam, & ad potandum vſq; ad veſperam, *cis.*
C vt vino æſtuetis. minantis perſonam commode
aſſumet orator, ſi minetur res, quæ imminent,
aut quarum memoria moleſtiſſima ſit populo:
verbi cauſa; Niſi reſipiſcamus, niſi ad pœniten- *Eodẽ mo*
tiam conuertamur, ſumpturus eſt pęnas Domi- *do agit*
nus de peccatis noſtris, ita eius exigente iuſtitia, *cum audi*
eſt terræ motu, fluuiorum inundatione, bello, *toribus.*
fame, ac peſte puniturus populum. vtatur hac *Ambroſ.*
figura in cœtu hominum, eo maxime tempore *ſerm. 80.*
Minæ.
Eſai. 5.

quo

quo ſupplicationes fiunt, & in Iubileis, quæ à Chriſti Vicario populis concedi ſolent. D

Qua ratione terrere, mirari, & optare poßit orator. Cap. XXXVII.

Terrorẽ ſuis incutit Chryſ. homil. 6. in c. 2. ad Epheſ. de infernolo quens, vt homil. 15 in cap. 4. eiuſdẽ & homi. 31 in c. 16. ad Rom.

Admiratio.

TErrebit orator, ſi incommoda belli, penuriæ, peſtis, & maxime diuinæ indignationis effectus ante oculos ponat. quæ figura maxime adhibenda eſt in oppidis, & præſertim ruri: verbi cauſa; Non colligetis meſſes, fratres, filij veſtri immatura morte vobis præripientur, varijs calamitatibus opprimemini, quia Deum non agnoſcitis, quia eum blaſphematis, quia decimas fraudatis. Miratur interdum Eccleſiaſ. orator, inde occaſionem ſumens agendi gratias Deo: verbi cauſa, cum eccleſiam alicuius oppidi, admodum nobilem, & magnifice conſtructam, intuetur, cum aliquod præclarum, & nobile inſtitutum, imitatione dignum, in oppidis reperit, cum dexteram excelſi mutationem factã animaduertit. quæ figura raro adhibetur, & magna cum cautione: ne, dum miratur, tacite laudare, aut adulari videatur. hac forma dicendi vti poſſunt fortaſſe epiſcopi commode, dum diœceſim ſuam viſitant. Optandi exemplum eſt illud Eſaiæ: Vtinã attendiſſes mandata mea; facta E F

Optatio. Eſai. 48.

A facta fuiſſet ſicut flumen pax tua, & iuſtitia tua ſicut gurgites maris. Eccleſiaſticus autem orat. optantis perſonam ſæpe induet. cum enim paterna charitate complectatur eos apud quos dicit: quæ patres optant filijs ſuis, hoc eſt, quæ eorum vitæ, & eorum commodis ſunt neceſſaria, ea pro animarum ſalute, & pro vitæ ſpiritualis incremento ipſe debet optare. & ideo proprio nomine appellans vicum, aut oppidum,
B aut ciuitatem, in qua ſermonem habebit, vbi, quæ agenda ſunt Chriſtiano, docuerit, explicãs *Deut. 31.*
euangelium, aut epiſtolam, poterit dicere: Vtinam ſaperes, vtinam intelligeres, vtinam nouiſſima præuideres, vtinã tibi attenderes, vtinã Dei voces audires; & vnam, aut harũ duas, quas dicimus, optationes poterit plurib. verbis explicare.

De libera voce, exclamatione, et perſonæ inductione. Cap. XXXVIII.

C

LIberam vocem protulit Greg. Nazianz. in laudibus Cæſarij, cum dixit: Meum munus eſt oratio quam etiam fortaſſe poſteritas exceptura eſt, nunquam intermorientem, nec eũ, qui ex hac vita migrarit, prorſus abire ſinentẽ, verum in auribus, animiſque hominum, quem ornandum ſuſceperit, ſemper conſeruantem,

4. ad Heren. Gre. Naz. ora. 7. in Cęſarij funere habita. Sic Amb. ſerm. 82.

tem, eiusq;, qui deſideratur, imaginem expreſ- D
ſius, quam in tabula, proponentem. liberam interdum vocem proferre poterit Eccleſiaſticus orator, raro tamen admodũ: verbi cauſa; Quid potuit facere, fratres, & non feci? nunquam diu à vobis abfui, vobis ſanctiſſima ſacramenta miniſtraui, verbũ Dei explicaui, pauperibus, quantum potui, opem tuli, paterno vos omnes amore dilexi: pro quibus rebus quam gratiam mihi habetis, fratres? nihil profuit mea diligentia, ob- E
fuit potius quibuſdam qui me monentem ferre non poſſunt, &, veluti phrenetici, animarum ſuarum medicum auerſantur. ſed adhibenda eſt maxima cautio, ne hac figura nimium delectari videatur Eccleſiaſticus orator. Exclamatione vſus eſt Nazianz. in Apologetico, cum dixit: Ad peccatum, huiusq; medicos, & depulſores, frontem aperte perficiamus, nudo capite (vt eſt in prouerbio) in flagitium omne prorumpentes. F
o inſignem ſtuporem, aut (ſi quo alio nomine aptiore huiuſmodi affectus appellari poteſt) quosque, vt præclare de nobis meritos, amore proſequi decebat, eos, vt hoſtes vlciſcimur. Idẽ in laudibus Heronis: Tandem à veſano, & impio magiſtratu correptus (o nobilem calamitatem, o ſacra tua vulnera) virgis quidem, egregio tuo corpore lacerato, ſed ita tamen, vt non tuo

Exclamatio 4. ad Heren.

Naz. in Apolog.

Prou. 97 Chil. 3. cent. 4. dicitur in eos qui citra pudorem aliquid faciunt.

Naz. paulo poſt me diũ orat. 22. ad Heronẽ Philoſo. ab exilio regreſſum.

A tuo ſupplicio, ſed alterius cuiuſdam ſupplicijs intereſſe videreris. exclamabit interdum eccleſiaſticus orator, o tempora, o mores, o prauas conſuetudines, o peruerſa hominum ingenia, o miſerum ſęculum, o calamitoſam rempub. chriſtianam. adhibebit tamen modum in exclamationibus, illasq; poſt reprehenſiones vitiorum, præſertim publicorum collocabit: verbi cauſa, ſi oppida, aut ciuitates cum epiſcopis ſuis con-
B tendant, ſi non pareant ſanctæ matri Eccleſiæ, ſi aliquo publico peccato ſint contaminatæ. ſed ſuo loco adhibeantur: nam importunæ exclamationes, vt alio loco diximus, auctoritatē adimunt dicenti. Perſonæ inductionis hoc exemplum eſt ſancti Ephręm, vbi animi ſui timorem explicat, oculos in cœlū ſuſtuli, & ſtupore quodam affectus, tanquam extra me attonitus hęſi, magnaque formidine totus horreſcens, cordis *S. Ephr.*
C oculis Dominum ſumma in gloria ſedentem vidi, & animam meam ſic alloquentem: Cur, o anima, cœleſtem thalamum tuum, immenſa lucis, & gloriæ pulchritudine illuſtrem, contemnis? cur, ſponſa mea, odio proſequeris me, puriſſimum ſponſum tuum atque immortalem? cur ea deſpicis bona, quæ ego tibi in lumine vitæ præparaui?

De communicatione, et interrogatione, quæ premat, de ironia & reticentia. D
Cap. XXXIX.

Act. 4. COmmunicationis exemplum eſt in actis Apoſtol. vbi legimus: Sit ne magis hominibus obtemperandum, quam Deo, ipſi iudicate. Gregorius Naz. in oratione de moderatione ſeruanda in diſputando: *Gre. Naz. orat. 21. de modeſtia in diſcrepationibus obſeruãda.* Vultis igitur, inquit, ipſi, contentionis huiuſce cauſam proferre, an mihi potius, medici munere fungẽti, eam exponendam, & emendandam relinquitis? eleganter etiam Eccleſiaſticus orator vti poterit figura communicationis, hoc modo: Laudandi ſunt filij, qui parentes deſerunt? laudãdi patres, qui prouocant filios ſuos ad iracundiã? laudandæ vxores ſuperbæ, quæ tyrannidem exercent in viros? laudandi viri, qui fugiunt vxores ſuas, tanquam peſtem? vos ipſi iudicate, hęc flens dico. hac dicendi moderatione vtor, ne vos confundam. hac figura interdum maxime commouentur auditores, ita vt eos pudeat peccatorum ſuorum, & ad pœnitentiam conuertantur. *Interrogatio.* Interrogatio, quæ premat & vrgeat, eſt apud Baſilium in oratione de diuitibus: *Baſi. ora. de diuit.* An non te tres omnino cubiti manent? nonne ad cuſtodiã infęlicis corporis, lapidis exigui pondus ſatis erit? quamobrem

A quamobrem laboras? quamobrem leges, & iura violas? ita orator poterit commode interrogare: Num chriſtiani dicuntur, qui iniurias remittere indignũ putant? num, qui viuunt, ſunt primitiuæ eccleſiæ chriſtianis ſimiles? num imitamini vos auorum, & proauorum veſtrorum religionem, frugalitatem, & moderationem? ſi nobilitatis, ſi bonorum externorũ hæredes fuiſtis, eſtote etiam religionis, & liberalitatis chriſtianę.
B quæ figura vt affert gratiam orationi, ſi interdũ adhibeatur, ita, ſi ſæpe vſurpetur, faſtidiũ parit. Oratio qua aliud profertur, aliud ſignificatur, ironia à græcis appellatur: quę pręclara eſt apud Nazian. de Iuliano, initio prioris orationis: Atq; hæc ſapiens, inquit, noſter imperator & legiſlator. in eadem oratione, eum appellat virum omnium prudentiſſimum, & optimũ reipub. antiſtitem. ſic autem hanc adhibebit dicendi formã
C orator. Hi ſunt fideles Chriſti, hic eſt populus Dei, hi auditores concionatorum. quæ ironia, vt facile eſt animaduertere, valde mouet. Hæc de varijs dicendi formis, & ornamentis ſatis dicta ſint. Conſequens eſt, vt reliqua, quæ ad decorum Eccleſiaſticę orationis pertinent, in medium afferamus. Reticentia eſt apud S. Gregor. Naz. in extrema oratione tertia pacifica. Vobis ſi oratio mea probabitur, melius vtriſque fu-

Ironia. Quint. c. vlt. lib. 8. Naz. initio orat. 1. de Iuliano.

turum eſt: ſin, perturbatione animi vincente ra- D
tionem, reſpuetis, & aſpernabimini. ego & quidem ſatis officio meo fecero, & ad Deum, & ad homines. nam nihil amplius, opinor, requiret quiſquam ne eorum quidem, qui admodum pacis cupidi ſunt, ac Deo dediti. Vos, quæ ſequantur, intelligitis. Nihil enim adiungam aſperius: quod patria lex ſit, filijs parcere.

Quod decorum orationis in hoc eſt ſitum, vt oratio ſit affecta, et morata. Cap. XL. E

Ariſt. ca. 5. & 6. lib. 3. ad Theodec. Cice. in Topic. Fab. c. 2. lib. 4. Hermo. c. 2. li. 2. de formis orat.

DECORVM Eccleſiaſticæ orationis eſt, vt affecta ſit, & morata, vt rebus, de quibus dicatur, conueniens. affecta autem erit, ſi eos motus, & ſenſus, ad quos orator auditorẽ adducere ſtudeat, animo, & mente concipiat ipſe: vt, cum in ſcęlera hominum, & flagitia inue-
hendum eſt (quod ſæpe neceſſe eſt facere) acri- F
ter, concitate, vehementer dicat: ſi miſericordia populi commouenda, ſi pauperum incommoda, & miſeriæ explicandæ, ſi Chriſti paſſiones oratione exprimẽdę, p̃ſertim feria ſexta hebdomadę ſanctę, ſi B. Virginis, & illo tẽpore, & ſæpe aliàs dolorũ & acerbitas & magnitudo cõmendanda: vt Eccl. ora. verbis, ſentẽtijs, voce, vultu, collachrymando denique, ſeſe ad ea, quæ dicat,

cat,

A cat, accommodet: ſi martyrum victorias, triumphos, coronas, præmia cœleſtia oratione exaggeranda ſuſceperit, hilari admodum vultu, & exultanter dicat: ſi zelo Dei commotus eſt, inſtantibus verbis vtatur, & vocibus: ſuis deniq; quamq; rem coloribus pingat, atq; ita in omnibus ſeſe conformet ad eorũ, quæ propoſita ſint, rationem. Morata vero oratio eſt, & rebus conueniens, cum tenuia ſubtiliter & preſſe, medio- *Morata oratio quæ.*
B cria temperate, grandia ſublimiter, & magnifice dicuntur, cum rerum, perſonarum, temporis, loci ratio habetur: qua ętate ſit, qui dicat, qua exiſtimatione, honore, dignitate, quo genere vitæ. aliter enim epiſcopus ad gregem ſibi commiſſum verba faciet, aliter religioſus vir, cuius verba ex ipſius epiſcopi ore mitti videantur. atq; in ipſis etiam concionatoribus diſcrimen eſt: vt maximam apud omnes vim habere videantur il-
C lorum patrum, qui capucini dicuntur, hortationes ad paupertatem amandam, ad ſobrietatem, ad contemptum mundi, cũ oratione enim non diſcrepat vita. quòd ſi quis corpore firmo, vultu pręſeferens hilaritatem, mollibus indutus veſtimentis, eadem tractet argumenta, multo difficilius perſuadebit. Diſſimiles parochus ſermones habebit, in vrbe, ruri, iuuenis, eamq; poteſtatẽ nuper nactus ſenex, & in ſuo munere iamdiu ver-

ſatus aliter dicet, cum ante altare prope de plano verba faciet, aliter, cum de ſuggeſtu, & ſuperiore loco concionabitur : aliter audientibus etiam nobilibus, & doctis viris, aliter ad plebem tantum, & ad ruſticanos homines : aliter belli, aliter pacis tempore. locorum denique, perſonarum, temporum, vt in vita, ſic in dicendo valet maxime iudicium, & quid in vnoquoq; deceat, præſcribit. Ac quoniam mores hominũ tum communes ſunt, tum proprij ſingulorum ordinum, generum, ætatum, communesq; mores in virtute complectenda, fugienda improbitate, ſuoque munere fungendo : ad comparandam auctoritatem neceſſarium videtur, vt orat. Eccleſiaſt. vitæ ſanctimonia oſtendat, ſed à Spiritu ſancto edoctum, ſanctis moribus ornatum, atque in primis ad illud munus dicendi vocatũ, & miſſum eſſe, officijque ſui ratione ductum, aut iuſſu epiſcopi, concionandi partes ſuſcepiſſe : parcet Eccleſiaſticus orator dignitati hominum, & pudori : inuehens in aliquod vitium, aut in aliquam prauam conſuetudinem, neminẽ vnquam nominabit, neq; indicabit, ſed proximorum dilectione, & amore Dei ſe commotum oſtendet : hac prudentia, & modeſtia conſequetur, vt vel ſceleſti, & flagitioſi homines cum intelligant, oratorem etiam ſibi indulgenter pepercisse,

D

E

F

A perciſſe,& vitia tamen ſua, atq; peccata pro ſuo munere perſtinxiſſe,ad ſanitatem mentis,& meliorem vitam ſenſim,vel interdum etiam quamcitiſſime adducantur. Affectatæ autem orationi conueniunt crebra, & illuſtria epitheta, ea que frequentata, & inuſitata nonnunquam, ac peregrina, atq; adeo ficta, & inuerſa vocabula: vt Dormitantium appellat B.Hieronymus hæreticum Vigilantium. Nam quòd dicis, inquit, *Hierony. initio epi. 2. aduerſus vigilantium.*
B eum vigilias execrari, facit & hoc contra vocabulum ſuum, vt velit dormire vigilantius, & nō audiat Saluatorem dicentem: Sic non potuiſtis vna hora vigilare mecum? & aduerſus eundem: Ego reor,& nomen tibi per antiphraſim impoſitum, nam tota mente dormitas, & profundiſſimo non tam ſomno ſtertis, quam lethargo. Ad eandem dicendi rationem,& ad afficiendos, commouendosque animos hominum,& inter-
C rogationes illæ valent. Quis hoc ignorat? quis non intelligit, eſcam omnium malorum eſſe voluptatem? hęreticos eſſe ſuperbos?Deū paterno imperio regere hūc mundū? bonis nihil deeſſe? habet hæc magnam vim.aſſentiuntur enim, qui audiunt: ne in eo, quod in ſenſu cōmuni videāt eſſe poſitū,nihil ſapere,nihil intelligere,ne deni que ſtupidi eſſe videantur. Verum cū ad decorū pertineat, vario genere dicendi vti, quod fe- *Cic. in li. de ſenectute ex Platonis ſent.*

ciſſe ſanctos patres iam oſtendimus, ex eorum̃ D
obſeruatione, & imitatione non minus, quam ex prçceptis rhetorum, quid in oratione deceat, cognoſci poteſt.

Quòd in libris ſanctorum patrum clerici verſari debent, vt decora ſit eorum oratio. Cap. XLI.

ITAQVE clericis legendus eſt ſtudioſe, & E
diligenter, adhibitis commentarijs doctorũ hominum, & bonis magiſtris, B. Paulus, Eccleſiaſticorum oratorũ præſtantiſſimus, qui raptus ad tertium cœlum, cœleſtem loquendi formam didicit, quam in ſuis epiſtolis expreſſit: legendi ſunt ſancti doctores, cum Græci, tum Latini: legenda ſanctorum hominum, Nazianz. Baſil. Chryſoſt. Nyſſeni, Auguſt. Ambr. Hyeron. Leonis, Bernar. ſcripta: & ex his pulchriores ſenten- F
tiæ excerpendæ, & memoriæ mandandæ. in illis enim omnes loci continentur, quibus ad çternam ſalutem populus chriſtianus inſtrui poſſit. legantur orationes Nazianz. in primis illæ, de amore erga pauperes oratio, & quam habuit de plaga grandinis, qua Dei prouidentiam pulcherrimis, & valde accommodatis ad docendum populum argumentis comprobauit. B. Baſilij illa: Attende

Act. 22. & c. 1. ad Galat. neq; ego ab homine accepi euãgeliũ ſed per reuelationẽ Ieſu Chriſti.

A Attende tibi,& illæ, contra iram, auaritiam, ſuperbiam, luxuriam, de gratijs Deo agendis, præ manibus habeantur. nam mirabilem copiam ad dicendam ſuggerunt. homiliæ S. Chryſoſt. ad Antiochenum populum ſępe voluendæ ſunt. afferunt enim copiam magnam. ac loci quidam ex commentarijs, præſertim in euangeliſtas, in epiſtolas B. Pauli, atq; etiam in pſalmos colligendi. B. Auguſtini ſcripta clerici caute admodum
B legant. ita enim acumine ingenij præſtitit, & de rebus difficilibus tam ſubtiliter diſputauit, vt non mediocri ingenio prędit viri, eius libros legentes, in errores aliquando lapſi ſint. ſed eius libros pulcherrimos de doctrina chriſtiana, & egregios ſermones, quos habuit, dum epiſcopus ad populum concionaretur, ſæpe, & diligenter legant. Ad imitationem S. Ambroſij quidã docti homines clericos hortandos eſſe non exi-
C ſtimant (quamuis libros de officijs maxime probent, & memoriæ commendandos cenſeant) quòd in illis ſanctiſſimi hominis ſcriptis perſpicuitatem deſiderent. mihi vero omnia S. Ambroſij ſcripta valde probantur. B. Hieronymum, vt Nazianz. diſcipulum poſſumus agnoſcere: ita copia ſententiarum, verborum ſplendore, & variis figuris eius illuſtrata eſt oratio. Verum fortaſſe ad nullius imitationem maiore cum fructu quiſ-

Loci communes ex doctorũ lectione conficiendi. Augu. prudẽter legendus.

Chryſoſt. & Greg. pp. inter oẽs imitatione digni.

quiſquam ſe conferet, quam ad B. Chryſoſt. & D
B. Gregorij Pont. max. quorum libri ſententijs abundant,& ſunt morata oratione cõſcripti. In ſermonibus S. Leonis magna ineſt grauitas, & maieſtas. In S. Bernardi libris ineſt admirabilis quædam ſuauitas: ita vt cum ſancta animi voluptate ſemper legantur. Sed hi, & multi alij ſanctorum hominum libri hac adhibita cautione legendi ſunt, vt, quæ ex illis collecta fuerint, non proferantur, niſi quæſtionibus aliquorum, qui E
in doctrina ſcholaſtica ſint verſati (ex quibus S. Thomam Aquinatem, ſanctæ Eccleſiæ filiũ dilectum,& chariſſimum diſcipulum, doctoremq́; egregium, deligendum putauerim) examinata fuerint. ex his autem, quos nominaui, illum ſibi

Quis cuique imitandus.

Sulpitius ex imitatiõe Craſſi pręſtantiſſimus euaſit 2. de orat.

Vt Iuri⁹ oris prauitatem Fimbriæ 2. de ora.

Cic. 3. de orat.

quiſq; imitandum ſuſcipiat, cuius ſcriptis magis delectatur. Imitatione,& conſuetudine inſigniũ oratorum, nonnullos oratores euaſiſſe, legimus apud veteres. noſtra etiam ætate obſeruauimus, F
multos imitatione eorum, qui in dicendo præſtiterunt, ad laudem perueniſſe. obſeruauimus etiam quoſdam imitatos eſſe vitia eorum, quos admirabantur, qui nec eorum copiam, nec vim dicendi, nec clamores,& ſecundas ſignificationes circunſtantis coronæ ſunt aſſecuti. animaduertant igitur clerici, quos imitandos deligant, in veterum libris verſentur, caueant, ne copia

ſer-

A ſermonum, qui ſcripti ſunt, obruantur: cogitēt, & ſcribant etiam ſæpe, quæ dicturi ſint: videant tamen, ne veluti ex ſcripto recitent, ac verborū ſerui efficiantur: locos commendent memoriæ, eos deinde tractent. Suauitatem Iſocratis, ſubtilitatem Lyſiæ, vim Demoſthenis, ſonitum Æſchinis, copiam Platonis admirata eſt Grecia: & omnes magni oratores habiti ſunt. in Craſſo præclara dicendi copia, in Cæſare lenitas admi- *Fab. ca. 1 lib. 10. In Brut. In orat.*

B rabilis, in Hortenſio eximius orationis ornatus, in Catone ſenatoria quædā maieſtas: & omnes in ſuo genere principes oratores: quorum laudes Cicero ſibi viſus eſt adæquaſſe, aut etiam ſuperaſſe. ſed hac de re hoc tempore non eſt ferendum iudicium. Vim Nazianzeni, Nyſſeni ſubtilitatem, Chryſoſtomi copiam, Baſilij grauitatem imitandam ſibi proponant clerici. è latinis in Tertulliano, antiquiſſimo ſcriptore, magna

C vis, in ſancto Cypriano lactea quædam dicendi vbertas, in beato Hieronymo mirabilis quidam ſonitus, in S. Auguſtino magnum acumen in refellendis falſis opinionibus, & in veris ſententijs comprobandis, in S. Leone grauitas, in S. Gregorio Pontifice max. fructuoſiſſima quædam ſententiarum copia cum ſuauitate coniuncta, in ſancto Bernardo dulcis, & deuota oratio: quod ex eorum ſermonibus cognoſcitur. Latini

Vt diuerſa ſint hominum ingenia alij alios imitantur in orat.

tini Grecos ſunt imitati, ingeniũ in primis vnuſquiſq; ſequens ſuum: eandem rationem ſecuti ſunt, qui omnibus ſeculis vixerunt. Fulgentij ſermones preſſo illo ſcribendi genere, quo Tertullianus eſt delectatus, eſſe ſcriptos. Innocentio placuiſſe illud S.Baſil. temperatũ dicendi genus, quidam non indocti homines obſeruauerunt. B. Laurentium Iuſtinianũ, qui primus vrbis Venetę fuit Patriarcha, imitatione S.Bernardi plurimum nonnulli arbitrantur fuiſſe delectatum. Clericis hoc tempore ſacros libros, & ſanctos doctores legendos, imitandos, & ſequẽdos proponimus. eos enim honore & imitatione cenſemus digniſſimos. ſed in primis optamus, vt eorum mores, & vitæ ſanctitatem ſibi imitandam ſuſcipiant, eorumq́; exemplo non ſolũ doctiores, ſed multo meliores quotidie fieri ſtudeant. His autem ita expoſitis, dicamus, quas leges ſibi preſcribere debeat Eccleſiaſticus orat. vt in ſuis orationibus decorum ſeruet.

D

E

F

Quæ leges præſcribendæ ſint, vt decorum ſeruetur. Cap. XLII.

Nunquã oratori Chriſtiano mentiendum

HANC ſibi primum legem preſcribat Eccleſ. ora. vt nihil vnquam falſum doceat, nec etiam ſi ſperet inde animas ad pœnitentiam

tentiam

A tentiam ſe poſſe conuertere: nō enim Deus eget noſtris mendacijs. deinde, ne auditoribus adu- letur: quo nihil poteſt eſſe turpius, nec in oratore chriſtiano miſerabilius. Quare varietas titulorum, quibus quidam concionatores animos auditorum ad beneuolentiam allicere ſtudent, appellantes populum nomine patriæ, & patriā varijs epithetis ornantes, vitanda eſt. non ita tamen vt nunquam adhibenda ſit. nam ſuo loco

quamuis il permittatur pro fano.

2. de ora. In Brut.

Adulatio cauenda. Chryſ. ho. 6. in c. 3. ad Epheſ.

B adhibita ad commouendos animos nonnihil valet. nobiliſſimam ciuitatem, inclytam, nobiliſſimos auditores, magnificos, generoſos quidā nominant: & ſæpiſſime vtuntur his nominibus. aptius, mea quidem ſententia appellarent, fratres, & ſorores in Chriſto, animas benedictas à Deo, animas chriſtianas, populū Dei, quo loco monemus clericos, ſi interdū laudāt, laudēt, vt reprehendant, vt excitent ad gratias agendas, &

Auditor laudādus vt reprehēdatur.

1. Cor. 11

C vt corrigant: quemadmodū fecit B. Paulus ſcribens ad Corinth. his verbis: Laudo vos: in hoc non laudo, ita nos dicere poſſumus: Laudo, vos hæreticorū eſſe inimcos acerrimos, laudo fidei chriſtianæ ſinceritatem, quam conſeruatis: ſed non laudo, quod operibus fidem non confirmetis. quod tanto ſtudio iniurias vlciſcamini. nunquam de prædeſtinatione loquatur, quin aliqua de libro hominis arbitrio attingat: nūquam de per-

Chryſoſt. hom. 8. in 2. cap. ad Ephe. cenſet paraineſes adiunctis encomijs eſſe faciēdas aliquādo, ut prōptiores efficiantur.

peruerſis quorundam ſacerdotũ moribus, quin dc ſacerdotij auctoritate multa dicat: nunquã matrimonium ita laudet, vt virginitatem ei non anteponat. Hanc etiam ſibi præſcribat legem, ne ſe ipſe iactet, aut ſua: quod nonnulli faciunt, qui res pulcherrimas, non antea auditas, ſe dictu ros pollicentur, qui narrant, ſe alijs in locis dixiſſe, & admirationem concitaſſe, &, vt maximi viri habeantur, aliorum catholicorum opiniones confutant: vbi nihil aliud aſſequuntur, quã quòd inuidiam, odiumq́; hominum incurrunt. Caueat, ne in ſacerdotes, in ordinem epiſcoporum, in principes, multo minus in Pontificem maximum, Chriſti Vicarium, dicere audeant. nam hoc eſt ſeditioſi ingenij, & hominis auram popularem aucupantis. quo morbo laborant hę retici, qui iurgijs, & conuitijs ſacerdotes inſectantes, incautas animas decipere ſtudent. Sed hoc in primis diligenter caueat, ne ſibi ipſi placeat, ne longitudine ſermonis, ſuperuacaneis verbis tempus conterat. nam alimenta, quæ nõ abundant, auidius ſumuntur.

D E F

In clerũ non inuehetur concionator.

De Homilia. Cap. XLIII.

HOmiliæ, id eſt colloquia, quo nomine appellati ſunt ſermones epiſcoporum, ac

A ac ſacerdotum ad populum: quia vt inter patrē, & filium, ita inter ſacerdotem, & populum haberi debet ſermo: & in eo quædam ſimplicitas, & familiaritas, à charitate profecta, debet apparere. itaque ſic habitæ ſunt, aut ſcriptæ homiliç, vt ſi in magna quadam domo paterfamilias ad familiam admonendam aſſurgeret. nec ij, à quibus habebātur, longa vtebantur oratione: cū mos diuidendi ſermones in duas, aut tres par-
B tes, apud veteres, quod ſciamus, non fuerit.

Quòd in dicendo adhibendum ſit iudicium. Cap. XLIIII.

HÆC autē omnia, & multo plura, quæ dici poſſent, facile aſſequetur orator, ſi iudicium, quod condimentum orationis, & actionum omnium humanarum eſt, in dicendo
C adhibuerit, & illa verba ſancti Hieronymi, doctoris grauiſſimi in animo ſuo impreſſerit atque ad ſe pertinere máximè exiſtimauerit, ille igitur concionatorem quendam laudans: Nec ad inſtar, inquit, imperiti medici, vno collyrio omnes vult curare: ſed per ſingulas eccleſias vulneribus medetur illatis. Quare iudicij regulas, quas vir ſanctitate, & doctrina eximia inſignis tradit, ſanctus Antoninus, archiepiſcopus

Hierony. Seruādæ iudicij regulæ.

N·ſcendi ſunt auditoris mores 1. de Orat. 2 de Ora. Fab.ca.1 lib.4. Chryſoſt. homi.12. in c.4. 1. ad Cor. Amb. li. 7. in c. 9. Luc.

piſcopus Florent. obſeruet orator diligenter, D
inquirat mores,& præcipua vitia illius ciuitatis,
oppidi, aut loci, vbi ſermonem habiturus eſt.vt
enim inter homines reperiuntur alij, qui magis
ſint procliues ad libidinem, alij qui ad auaritiā,
quidam, qui ad vindictam: ita etiam quædam
ciuitates ad vlciſcēdas iniurias magis, quam ad
luxum, quædam potius ad luxum,quam ad homicidia
patranda ſunt procliues,& idcirco non
idem vbiq; collyrium ſemper eſt adhibendum: E
nec recitandę conciones ex ſcripto, eędemq́; ad
verbum poſtero anno repetendæ.diuerſitas temporum,
ſi ſtudium,& iudicium adhibeatur, noui
aliquid ſubminiſtrat. De oratione eccleſiaſtica,
deq́; eius natura,& qua ratione orat.Eccleſ.
poſſit dicere,item,qua ratione ſeipſum componere
debeat ad dicendum, iam expoſuimus, vt
potuimus, reliquum eſt, vt de ordine,ſiue diſpoſitione
orationis dicamus. F

Quo ordine diſponendus ſit ſermo: ſiue concio. Cap. XLV.

Quint. c. 1. li. 7. de diſtiōnes vtilitate. In Bruto.

ORDO eſt diſpoſitio, & conuenientia,
partium, pulchitudo rerum omnium,
ac veluti anima. pulcherrimus dicitur mundus,
quia eius partes mirabili nexu ſunt coniunctæ;
pul-

A pulchrum animal homo, quoniam mirabiliter eius partes diſpoſitæ ſunt: pulchra etiam ea dicitur oratio, pulcher ſermo, qui, veluti corpus, multis inter ſe apte cohærentibus membris conſtat. quamobrem amandus eſt, & quærendus in omni vita, atq; in omni actione hic laudabilium omnium rerum pater, & memoriæ magiſter ordo: chriſtiano præſertim oratori, qui nihil aliud ſibi proponit, niſi ordinem charitatis in animis *Anto. 2. de Orat.*
B hominum imprimere, non multum enim prodeſſet ijs, qui in alijs omnibus ad orationem ſpectantibus excellerent, ſi hac vna diſpoſitionis virtute carerent. Illa diſtinctio, quam afferre ſoliti ſunt quidam rhetores, partium orationis, in prooemium, narrationem, probationem, confirmationem, confutationem, amplificationem, epilogum, non eſt ita oratori Eccleſiaſtico admittenda, vt illa omnia neceſſaria arbitretur: cũ *Ibidem. Cornific. 1. ad Her. 2. ad Her. Cic. 1. de inuent. 1. de Ora. 2. de Ora.*
C narratio non ſemper ſit neceſſaria, niſi in genere demonſtratiuo: confirmatio, & confutatio probationi ſubiecta ſit, ac in ea cõtineatur, & is qui comparatione vtitur, aut amplificat, quodammodo videatur probare. præterea, exordium, & peroratio non ſunt ſemper concionis partes neceſſariæ: cum admonitionis, & intelligentiæ cauſa adhibeantur: quod non ſemper neceſſario faciendum eſt, præſertim in re nota, & faci-

li. Duæ igitur conſtituendæ ſunt ad minimum D orationis eccleſiaſticæ partes: propoſitio, ſiue, vt alio verbo idem exprimente vtar, propoſitum, & probatio, hoc eſt argumentum, ſiue comprobatio. Quoniam tamen interdum exorditur Eccleſiaſticus orator, dicamus cuiuſmodi vti poſſit exordijs: ita tamen, vt ſtatuamus, non eſſe neceſſarium exordiri, cum res, qua de agimus nota eſt, aduerſarius nullus, eoque magis, ſi ad audiendum paratos ſe eſſe auditores E oſtendunt. nec ſemper epilogo eſt opus: cum probationibus interdum auditores ſatis ſint ad id, quod eſt propoſitum, incenſi atq; inflammati, & nulla ſit neceſſaria repetitio? cum credibile eſt, in auditorum animis illas ſententias eſſe impreſſas. de his tamē quatuor partibus agendum iudicamus: ac primum de exordio.

Ariſt.ca. 19.lib.3. Rheto.

Quid ſit exordium, et quibus de cauſis ſit inſtitutum: item qualia debent eſſe exordia. Cap. XLVI. F

EXordium ſiue procœmium in ſoluta oratione idem eſt, quod in poeſi præfatio. Cum autem interdum apud ſęculi oratores, vt apud Iſocratem in laudibus Helenæ, proęmium non cohæreat illis, quæ tractanda ſunt: id chriſtiano

Ariſt.ca. 20.lib.3. ad Theo. Fab.li.4. initio.ca. 2. Hmõi exordiū ſe

A ſtiano maxime cauendum eſt, cui de oſtentatione ingenij, & doctrinæ corã Deo ratio erit reddenda. Exordia eſſe inſtituta, vt auditores dociles, attenti, & beneuoli reddantur, omnes ſcripſerunt. Conſequetur Eccleſ. orator, vt dociles auditores fiant, ſi ordine ſe dicturum, & argutas quęſtiones omiſſurum, interdum pollicebitur. attentos facile efficiet, ſi dixerit, ſe de ſalute animarum ſermonem habiturum, &, quod ipſe
B Deus docuerit, aut Dei ſerui, diuino ſpiritu afflati, literis conſignarunt, explicaturum. beneuolos reddet, ſi neq; inanis gloriæ cupiditate nec auaritia, ſed zelo Dei, & ſtudio ſalutis auditorũ, munus dicendi eum ſumpſiſſe, auditores intelligent. Sunt autem eccleſiaſticorum ſermonum exordia varia, & libera, vt varia ſunt ingenia hominum, & latiſſimus oratori ſe ſe offert dicendi campus. in vniuerſum quamuis difficile ſit, ali-
C quid hac de re præſcribere: dixerim tamen, hęc requiri, vt ſint grauia, modeſta, & breuia. nam Chriſti legatum, humanæ conditionis memorẽ, & diſcipulorum Chriſti ſucceſſorem, tam nobili legatione fungentem, grauitas, modeſtia, verecundia etiam decent. cum verò exponendæ ſint res magni momenti, & de animarum ſalute ſingulis ſermonibus ſit agendum: in exordijs prolixitas videtur ſuperuacanea.

paratum vocatur. 1. de Inu. cẽſeturq́; inter vitioſa ut 1. ad Here. 2. de Or. & Fab. verſus finem c. 1. lib. 4.

Auctores citati vnà cũ gręcis omnibus. 2. de Ora.

T 2 De

De verecundo exordio. Cap. XLVII. D

VErecundum exordium, quod maxime clericos decet, & modeſtia chriſtiana

In orato.

conditum, eſt apud S. Gregorium Nazianzenū in quadam oratione: Fratres, inquit, orationē noſtram accipite, quamuis minimam, & à dignitate procul remotam, huiuſmodi exordium le-

Naz. or. 13. in plagā grand. ſimile reperies orat. cū à patre in conſortiū aſſūptus eſſet.

gimus etiam in oratione eiuſdem in plagā grandinis: quo vir ille admirabilis rogat patrem, qui aderat, vt ea doceat, quæ ad conſolandos homines pertinent. ſimili exordio, præſente epiſcopo, aut maioribus natu ſacerdotibus, cum laude vti poterit Eccleſiaſticus orator. Vt verecunda autem ſint exordia, hæc requiruntur: vt

Vituperatio ſui ipſius fugiēda.

de ſeipſo nunquam, aut raro, &, ſi neceſſitas cogat, parciſſime ſe laudans, loquatur, nam cum ſemper in proprio cuiuſque laus ore ſordeſcat: in ore chriſtiani oratoris omnem adimit fidem.

Bern. initio ho. 3. de laudi. B. Virg.

item vt in principio orationis, humilitatem prę ſeferat. quamobrem dicet ſe miſſum ad illud munus, non ſponte, tantam prouinciam ſuſcepiſſe. in vituperatione ſuijpſius ineſt plerunque affectata quædam humilitas, quæ omnino eſt fugienda. & quamuis S. Bernard. ita de ſeipſo in exordio cuiuſdam ſermonis lo-

E

F

cutus

A cutus ſit, Vt autem à propheticis verbis incipiã, væ mihi, non quidem ſicut prophetæ, quia tacui, ſed quia locutus ſum, heu quot vana, quot falſa, quod turpia per hoc ſpurciſſimum os vomuiſſe me recolo, in quo reuoluere diuina verba præſumo? vehementer timeo, ne iam iam audiam ad me dictum, Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meũ, per os tuũ? non tamen ego crebro huiuſmodi exordijs vtendum duxerim.

B

De graui, et breui exordio. Cap. XLVIII.

GRAVE debet eſſe procemium præclara aliqua ſententia illuſtratum, proprijs verbis, & minime otioſis exprimens id, quod dicendum eſt: quale eſt illud apud Tertullianum, cum de habitu muliebri loqueretur: Si tanta, inquit, in terris moraretur fides, quãta merces eius expectatur in cęlis, nulla omnino veſtrum, ſorores dilectiſſimæ, ex quo Deum viuum cognouiſſet, & de ſua, hoc eſt, de fœminæ conditione didiciſſet, lætiorem habitum, ne dicam glorioſiorem appetiſſet. Breuia ſint Eccleſ. orat. exordia: quia cum de auditorum ſalute agatur, ſatis parati ſunt ad audiendum. & cum nihil ſit dilucida breuitate iucundius, efficiet ea breuitate, vt ab

Tertu. primis verbis lib. de habitu muliebri.

C

Ci. de claris Orat.

omni vanitatis ſuſpicione alienus iudicet: quale D
eſt illud apud S. Chryſoſt. de tremendo iudicij
die: Vnuſquiſq; veſtrum, fratres chariſſimi, ſuã
ingreſſus conſcientiam, & peccata ſua reputãs
diligẽter, à ſemetipſo pœnas exigat, ne aliquando cum orbe terrarum condemnetur. Longum
tamen, & pulcherrimum exordium legimus S.
Gre. naz. ora. 1. in Iulianũ. Greg. Nazianz. in priore oratione, quã ſcripſit
in Iulianum apoſtatam, in quo maxime attentionem ſibi comparat: quod, quia ea oratio ſcri- E
pta potius quam habita iudicatur, laudabile eſt:
præſertim cum eò ſpectet, vt auditores ad agendas Deo gratias hortetur, atq; impellat. Aptiſſimum
Cypr. de mortalit. eſt illud S. Cypriani exordium, in ſermone, quẽ habuit de mortalitate, quam Dominus
ad purgandum & corrigendũ populum, cui ille
præerat, veluti inſtrumentum adhibuit. beneuolos, attentos, & dociles facit auditores, eos modeſte illis uerbis laudãs: Etſi apud plurimos ue- F
ſtrum, fratres dilectiſſimi, mens ſolita eſt, & firma fides, & anima deuota, quæ ad præſentis
mortalitatis copiam non mouetur, ſed tanquam
petra fortis, & ſtabilis, turbidos impetus mundi,
& violẽtos ſæculi fluctus frangit potius ipſa, nec
frangitur, nec probationibus conuincitur, ſed
probatur: tamen quia animaduerto in plebe
quoſdam vel infirmitate animi, vel fidei paruitate,

A tate, vel dulcedine ſæcularis vitæ, vel ſexus mol-
litie, vel, quod maius eſt, veritatis errore, mi-
nus ſtare fortiter, nec pectoris ſui diuinum, atq;
inuictum robur exercere, diſſimulanda res non
fuit, nec tacenda, quo minus quantum medio-
critas noſtra poteſt, vigore pleno, & ſermone
de Dominica lectione concepto, delicatæ men-
tis ignauia comprimatur, & qui homo Dei, &
Chriſti eſſe iam cœpit, Deo, & Chriſto dignus
B habeatur. Modeſta illa laude beneuolentiam,
diſtinctione auditorum, mortalitatem illam ini-
quo animo diuerſis ex cauſis ferentium. docili-
tatem, cum diſſimulandam non eſſe illam rem
dicit, attentionem ſibi conciliat.

De locis exordiorum. *Cap. XLIX.*

C HI autem ad vſum clericorum conſti-
tuantur loci, è quib. duci poſſint exor-
dia: à re ipſa, ab auditoribus, à loco, à tempore,
à perſona eius, qui dicit, à ſimilitudine, ab exem
plo, vel ſententia ſacræ ſcripturæ. maiorem etiã
vim habent, ſi acumine, aut nouitate quadam fe
riant auditorum aures. nonnunquam præte-
rea ex abrupto eſt exordiendum. A re ipſa ſæ-
pe exorſi ſunt patres, plerunque nude, quia
id ſatis eſſe putauerunt ad attentionem exci-

tandam, aliqua interdum comparatione adhibi D
ta, interdum amplificatione, & multis ornamen
tis verborum : quod genus exordiorum maiorũ
mouet attentionem. Nos vno, aut duobus erimus contenti exẽplis, rem vt magis illuſtremus, monentes clericos, vt copiam ſibi exordiorum, & epilogorum e ſanctis patribus colligant, vt facilius ex tempore dicant: non deſpondeant animum, quod quibuſdam accidit, qui non facile principium concionum, difficilius poſtea exitũ E
Leo in ſer. 5. de Pent. orationis inueniũt. Nude S. Leo in ſermone primo de Pentecoſte ſic exorſus eſt: Hodiernam ſolemnitatem, dilectiſſimi, in præcipuis feſtis eſſe venerandam, omnium catholicorũ corda agnoſcunt. quam dicendi puritatem, ac maieſtatem adhibere potuit ſummus Pont. Chriſti Vicarius: non pari laude ea grauiſſima exordiendi forma parochi vterentur. Comparatione adhibita, idẽ
ſummus Pontifex exordium ſumpſit à re ipſa, in F
ſermone ſanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, cum orationem ita aggreſſus eſt: Omnium quidem ſolemnitatum, dilectiſſimi, totus mundus eſt particeps, & vnius fidei pietas exigit, vt quicquid pro ſalute vniuerſorum geſtum recolitur, communibus vbiq; gaudijs celebretur. verumtamen hodierna feſtiuitas, præter illam reuerentiam, quam toto terrarum orbe promeruit,

ſpe-

A ſpeciali, & propria noſtræ vrbis exultatione veneranda eſt: vt, vbi præcipuorum Apoſtolorum glorificatus eſt exitus, ibi in die martyrij eorum ſit lætitiæ principatus. A re ipſa ſplendidiſſimis verbis S. Greg. Naz. exorſus eſt in ſermone, quē habuit in die Natalis Domini: Chriſtus gignit, glorificate. Chriſtus e cęlis, obuiā prodite. Chriſtus in terra, ſubuehimini. cantate Domine omnis terra. atque, vt hæc duo in vnum contrahāt, *Gre. naz. in ſer. de Natale Domini.* *Pſal.*

B lætentur cœli, exultet terra, nimirum propter cœleſtem, deinde terreſtrem. Chriſtus in carne, tremore, & gaudio exultate: tremore, propter peccatum: gaudio, propter ſpem. A re ipſa videntur illi exordiri, qui ea, quæ antea dicta erāt, connectunt: quod genus exordij ab omni affectione alienum clericis valde conuenit, & ſæpe à B. Auguſtino in ſermonibus eſt adhibitum. Ab auditorum perſona ducūtur exordia, aut ab eo-

C rum laudibus, vt laudetur in illis Dominus, & illi magis ad pietatem excitentur, aut ab eorum reprehenſione, vt eos peccatorum ſuorum pœniteat. ita exorſus eſt S. Gregor. Nyſſenus in homilia quadam, quam habuit in ſanctum martyrem Theodorum: Vos, Chriſti gens, grex ſancte, regale ſacerdotium, qui ex omnibus vrbis, agriq; locis confluxiſtis, vndenam accepto profectionis ſigno, tam facile adducti eſtis, vt ad ſacrum *Gre. Nyſſ.*

hunc

hunc locum frequentes conueniretis? quis hu- D
ius itineris officioſam,& promptam vobis neceſ
ſitatem impoſuit? Gregorius Nazianzenus ab
Gre.naz. increputione exorſus eſt,hunc in modū: Quid-
nam hoc rei eſt,fratres, & amici, quod tam len-
te, & ſegniter, ad ſermonem noſtrum audiendū
acceditis? vtitur ſæpe hac exordiorum forma
Chryſoſt. ſanctus Chryſoſtomus. vtatur ea interdum Ec-
cleſiaſticus orator,præſertim cum ætate proceſ-
ſerit, & eius vitæ innocentia auctoritatem ſibi E
ipſi comparauerit. placet admodum illud exor-
dium eiuſdem Nazianzeni ab auditorum per-
ſona, in oratione de amandis pauperibus: Viri
fratres, & commendici. omnes enim pauperes
ſumus: A loco exorſus eſt ſanctus Chryſoſtomus
in quadam homilia, dum Flauianus epiſcopus
ab epiſcopatu ſuo diſcederet: Quando ad ſedem
hanc derelictam, & magiſtro vacuam reſpicio,
gaudeo ſimul, & lachrymor, lachrymor, quòd F
præſentem non video patrem: gaudeo, quòd
pro ſalute noſtra profectus eſt, populum à furo-
re imperatoris erepturus. abſente epiſcopo aut
viſitandi cauſa, aut pro vtilitate Eccleſiæ,ad ex-
citandum paſtoris deſiderium,quod vtile admo
dum eſt, vti commode interdum poterit Eccle-
ſiaſticus orator huiuſmodi exordio. A tempore
Gre.nyſ. S.Greg.Nyſſenus exordium ſumpſit in feſto ſan
cti

A ſcti Stephani protomartyris, hac ratione: quam præclara bonorum ſeries? quam dulcis lætitiæ ſuſceptio? ecce enim celebritatem ex celebritate, & gratiam pro gratia ſuſcipimus. heri nos excepit conuiuio rerum omnium Dominus: hodie excipit Domini imitator. quomodo autem hic, quomodo ille? ille pro nobis hominem induens, hic pro illo hominem exuens: ille propter nos vitæ ſpeluncam ingrediens: hic e ſpe-
B lunca propter illum egrediens. A tempore ſimiliter ita initium dicendi aliquando factum eſt illis diebus, quibus cæco quodam animi errore ducti homines, indulgent voluptatibus, aut deſipiunt potius: Scilicet animarum hoſtis Sathanas ſectatores multos habebit hodie, multos comædijs, & theatris, commeſſationibus, põpisq; ad ſuum vexillum rediget: pauci erunt, qui audiant verbum Dei, qui propriæ ſalutis rationem
C habeant? quis non lugeat, fratres? nos explicemus euangelium, & oremus Dominum, vt populum inſanientem ad ſanitatem reſtituat. S. Baſilius homilia decima in Hexameron à perſona ſua ita orditur: Quod vobis iampridem debeo, huc iam venio ſoluturus. hanc autem officij mei perſolutionem diſtuli, non quod parum intelligerem, quid deberẽ, ſed quod nõ poſſem, infirmo corpore, ſtudio veſtro, ac volũtati inſeruire.

Baſil. homil. 10.

A ſimi-

A ſimilitudine idem ſanctus ita orditur in homi lia in iraſcentes: Vt ea, quæ medici recte, & ex artis ſuæ ratione præcipiunt, experiendo vtilitatem præſtant ſuam: ita in ſpiritualibus hortationibus, cum præcepta euentu rerum ipſarum, quaſi teſtimonio comprobata fuerint, tum eorũ prudentia, vtilitasq́; ſe oſtendit ad vitæ correctionem, & perfectionem eorum, qui obtemperauerint. A ſententia ſacræ ſcripturæ ita ſanctus exorſus eſt Cyprianus epiſcopus, & martyr. Cũ moneat Dominus, & dicat: Vos eſtis ſal terræ: cumq́; eſſe nos iubeat ad innocẽtiam ſimplices, & tamen cũ ſimplicitate prudentes: quid aliud, fratres dilectiſſimi, quam prouidere nos conuenit, & ſollicito corde vigilantes, ſubdoli hoſtis inſidias intelligere pariter, & cauere, ne qui Chriſtum ſapientiam Dei Patris, induimus, minus ſapere in tuenda ſalute videamur? hac exordij formula vſus eſt quã ſæpiſſime ſanctus Auguſtinus. eadem vti poterit ſine oſtentationis periculo Eccleſiaſticus oraror. In exordijs acumen, & nouitas quædam ſolet mirabiliter auditorum animos excitare: quod ex pulcherrimo exordio, quo vſus eſt ſanctus Greg. Thaumathurgus, cognoſci poteſt, qui in homilia, quam habuit in Epiphaniam Domini, acute eſt exorſus hunc in modum. O Chriſti atque hoſpitum, & fratrum aman-

Margin notes: D; Cypr. E; Matth. 5.; F; Gregor. Thaum.

A amantes viri, etiam hodie hoſpitio ſuſcipite linguam meam, & aurium veſtrarum veluti fores aperientes, orationem hanc noſtram accipite, à nobisq; prædicationem audite ſalutarem, qua de Chriſti baptiſmate in Iordanis flumine ſumus verba facturi, vt maiore deſiderio tantum Dominum ita ſubmiſſe apud nos deſcẽdentem proſequamini. acutum etiam fuit illud ſancti Cypriani exordium: De patientia locuturus, fratres
B dilectiſſimi, & vtilitates eius, & commoda prædicaturus, vnde potius incipiam, quam quod nunc quoq; ad audientiam veſtram patientiam video eſſe neceſſariam, vt nec hoc ipſum, quod auditis, & diſcitis, ſine patientia facere poſſitis? Interdum ex abrupto eſt exordiendum: vt fecit S. Io. Chryſoſt. in ſermone de decollatione ſancti Ioannis Baptiſtæ, hoc modo: Heu me, quid agam? vnde ſermonis exordium ſumam? quid *Chryſ. in ſer. de decol. Ioan. Baptiſtæ.*
C dicam? non enim ego tantum in ſtupore mentis factus ſum, ſed & omnes, qui audierunt euangelij vocem, & mirantur mecum vel Ioãnis conſtantiam, vel Herodis leuitatem, vel impiarum mulierum feruidam dementiam, quid enim audiuimus? Herodes, inquit, apprehenſum Ioannem poſuit in cuſtodia. quamobrem? propter Herodiadem vxorem fratris ſui.

De propoſitione, et quatenus oratori Eccleſiaſtico liceat digredi. Cap. L. D

POST exordium, vel loco exordij, vtatur Eccleſiaſticus orator propoſitione: in qua hæc ſunt neceſſaria: vt ſit vna, aut ad vnum redigatur, vt ſit catholica, vt ſit popularis. nam cum nihil perſpicuitati doctrinæ tam contrariũ ſit, quàm rerum confuſio, ita vt, cum multa eodem tempore docere quis ſibi propoſuit, cõfun E dat potius auditorũ animos, & ingenia obruat, quam doceat: prudenter ſanctiſſimi, & doctiſſimi illi patres, qui catechiſmum conſcripſerunt, parochos monent, vt quoties vſu venerit, vt aliquem interpretentur euangelij, vel quemuis alium diuinæ ſcripturæ locum, intelligant eius loci, quicunq; is fuerit, ſententiam referri poſſe aut ad aliquem articulum explicandum, aut ad aliquod ſacramentum, aut ad præceptum, aut F ad petendum aliquid à Deo, ex præſcripto D. N. Ieſu Chriſti. ſiue igitur proponat euangeliũ, ſiue B. Pauli epiſtolam, ſiue pſalmum, redihat totam concionem ad vnum. veluti explicans euangelium in ſolemnitate omnium ſanctorum, proponat ſibi docere, quæ ſit beatitudo hominis, & explicet primum, quid non ſit beatitudo, deinde quæ ſit huius noſtræ peregrinationis beatitudo,

Catech. ad par. conc. Trid. paulo ante explic. ſymboli.

Ad vnũ tota concio reuocanda patru exemplo.

Matth. 5. Luc. 6.

A do, tum ſingulas, quas ibi Dominus noſter enu merat, poterit explicare. B. Chryſoſt. ſingulas ſuas homilias ad ſingulas propoſitiones ſępe redigit, de vitando iuramento, de humilitate, ꝙ ars quæſtuoſiſſima ſit eleemoſyna, de fugiendo luxu, Deum laudandum fide formata, eſt enim dignus omni laude. ita etiam Nazianzen. in plagam grandinis, de pace, in ſanctum baptiſma, in Paſcha, de amore in pauperes. eandem ratio-
B nem ſequutus B. Baſil. homilias ſuas ad propoſitiones redegit, attende tibi, in auaros, in luxurioſos, de gratijs Deo agendis: quod & latini fecerunt, in primis S. Cyprian. ſcribens de bono patientiæ, de lapſis: S. Ambroſ. de bono mortis: S. Bernar. de gradibus humilitatis, in ſanctas ſolemnitates: S. Zeno, de pudicitiæ laudibus, de auaritiæ deteſtando flagitio, pulchros ſcripſit ſermones. quatenus autem oratori Eccleſiaſtico
C liceat digredi, non facile eſt præſcribere. videat quid propoſuerit, meminerit illud, quod in primis eo die docere in animum ſibi induxit. ita digredietur, vt redeat ſemper vnde deflexit oratio. quanquam S. Chryſoſt. in homilijs de vitando iuramento, & alijs etiam in locis interdum ita digreſſus eſt, vt illud, quod antea propoſuerat, in aliud tẽpus reiecerit: quod, Spiritu ſancto ita dictãte, ſanctiſſimũ virũ feciſſe, credendũ eſt. Et quoniam

Ita digrediendum, vt aptus ſit ad propoſitũ reditus.
Craſſ. 3. de orato.
Quint. 3. lib. 4.

quoniam quorundam morem non probamus, D
qui de inſtituendis pueris in doctrina chriſtiana, aut de multis peruerſis conſuetudinibus remouendis, ſemel tantum, aut bis, aut ter in anno tractant, quaſi eoſdem auditores ſingulis diebus ſint habituri, & vnico ſermone ęgris animis medicinam ſe afferre poſſe confidant, cum poſſit vſu euenire, vt qui illa admonitione magis egebant, eo die abſuerint, aut præſentibus vnius medicina ſermonis perfectam nondum ſanitatē E
attulerit: præcepta vtilia, vt ſancti patres fecerūt, ſæpe iteranda, & crebro eadem de re, pro vtilitate audientium, adhibendæ ſunt hortationes, & reprehenſiones: & ſi locus euangelij, aut epiſtolæ, quam recitat Eccleſia, poſtulare non videatur. itaq; quamuis ſuo loco de magnis peccatis in quæ plerunq; homines incidunt, & quæ in capite, de vitandis, comprehenſa ſunt, ſermonē habebit orator: eoſdē tamen locos, digrediendi F
cauſa, ſępe tractabit. hi autē erunt loci ad digrediendū valde accommodati: contra peruerſum morem ſpectaculorum, contra choros ſathanæ, contra libidinum magiſtras, horum temporum inſulſas comœdias: comparatione pulcherrima S. Chryſoſtomi vtetur, eorum, qui à ſpectaculis redeunt, cum his, qui e carceribus, ſiue e domo luctus recedunt. commode autem digredietur

Se eadem ſæpe re[p]e tere teſtatur Chry. hom. 14. in cap. 8. epi. ad Romanos. Tom. 4.

Digrediē di loci.

A ijs diebus, quibus caro ita inſultat, vt pleriq; homines inſanire videantur. belli tempore, de iuſtiſſima ira Dei, de falſæ pacis incommodis. in caritate annonæ, quod propter publica peccata res aduerſæ eueniant, digredietur. in primis autem omni tempore, cum tot tamq; grauia peccata à lingua proficiſcantur, digrediatur, & dicat, eam homini datam eſſe, vt Dei maieſtatem debitis laudibus efferat, & ſocietatem humanam
B conſilijs, cogitationibusq; ſuis explicãdis adiuuet: ſed eam temere ac pernicioſe multa interdũ effutire atq; ideo eſſe cuſtodiendam: linguam eſſe (vt B. Iacobi verbis vtamur) inquietum malũ, *Iacob. 3.* & venenum mortiferum, eſſe veluti ignem, qui *In execrantes.* inter omnia elementa maxime deſtruit: lingua deſtructas eſſe domos, & ciuitates, & regna: contra blaſphemos digrediens, dicet eos eſſe monſtra hominum, portenta ciuitatum, ciues inferni:
C quos oſtendet, canibus, iudæis, hæreticis eſſe peiores: quandoquidem canes dominis ſuis parcunt, Iudæi crucifixerunt, quem non cognouerunt, hæretici ab Eccleſia diſſentiunt, quia prauas ſuas opiniones communis matris Eccleſiæ decretis meliores exiſtimant: blaſphemi, cœli & terræ Domino non parcunt, Chriſtum, quẽ credunt eſſe Deũ, quos nouerunt eſſe ſanctos, quantum in ipſis eſt lacerant. atque vt maiorem ter-

rorem inferat orator Eccleſiaſticus, digrediens D
dicet, quam ſeuero iudicio Dominus blaſphemos punire conſueuerit, & commemorabit illa verba Domini ad Moyſem, quibus iuſſit, vt blaſphemi lapidarentur: Educ blaſphemũ extra caſtra, & ponent omnes, qui audierunt, manus ſuper caput eius, & lapidabit eum populus vniuerſus: & eo loco dicat, nullo modo ferendos blaſphemos: & per increpationem, atque exclamationem dicet, tabernas, vbi aleis luditur, & nomen Dei blaſphematur, eſſe templa ſathanæ; E
quandoquidem in his ſathanas regnat, honorẽ, & gloriam, quantum in ipſis eſt, infœlices, & perditæ animę Deo adimunt. Poterit etiam ſępe per digreſſionem commemorare, maximum eſſe peccatum periurium, in quod ſæpiſſime homines incidunt: periuros eſſe perturbatores humanæ ſocietatis, iuſtitiæ corruptores, iurgiorũ & inimicitiarum miniſtros, ſatellites ſathanæ. F
Neceſſe eſt etiam, calamitoſis his temporibus, quibus hi, qui habentur boni viri, à detractionis vitio non ſunt liberi, reprehendere maxime detractores: detractorem eſſe ſerpenti ſimilem, inſidioſum animal, quia ſilentio mordet, tortuoſe incedit, & terram comedit; hos eſſe detractoris mores, neminem vt vituperet, quem detractionem ſuam reſciturum putet: quo fit, vt veneno

Leuit. 24.

In periuros.

In detractores.

A detractionis potentius adhuc venenũ adulationis, & magis mortiferum plerunque miſceat, & eidem cui abſenti detraxit, præſenti aduletur: ſerpentinam linguam detractioni aſſuetam merito appellabit, quippe quæ à laudatione interdum exordiens, aut charitatis ſpecie, detrahit imagini Dei fratri ſuo, ei fortaſſe, qui cœleſtis hereditatis particeps eſt futurus: dicet, detractores minime audiendos, vt monuit Sapiẽs in pro-
B uerb. illis verbis; Labia detrahentium ſint procul à te. quod præceptum in Eccleſiaſtico eſt etiam traditum, illis verbis: Sepi auras tuas ſpinis, & noli audire linguam nequam: dicet, detractoribus minime credendum: nihil (vt verbis S. Hieronymi vtamur) tam inquietare animum, & mentem leuem: & mobilem facere, quam totum, quod dicitur, credere, & obtrectatorum verba temerario mentis aſſenſu ſequi:
C magnam quietem animi, magnamque morum grauitatem eſſe, non temere de quoquam aliquid ſiniſtri audire: falſos amicos, adulatores, lactantes incautas animas, easq; decipientes, homines ex ſtultis inſanos faciẽtes, maledictos fuiſſe à Deo, illis verbis: Væ, qui dicitis bonũ malũ; & illa verba prophetæ poterit accommodare: Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt. inculcet, puerile eſſe, cantilena ſuarum

Prou. 4.
Eccl. 28.
Hierony. paulo ante mediũ epiſto. ad Celantiã. Tom. 1.
Eſa. 5.

laudum, & adulationibus delectari, aut potius D
Leuit.20. decipi. verum cum maledicorum plena ſint om-
Geneſ.9. nia, ita vt nec ſubditi principibus, nec diſcipuli magiſtris, nec ſacerdotes epiſcopis, nec filij parentibus; parentes etiam (quod valde miſerabile eſt) filijs deſinant maledicere: digrediatur ſępe, etiam ſi locus poſtulare id minime videbi-
1. Cor.5. tur: ponderet illa verba Apoſtoli: Maledici regnum Dei non poſſidebunt. addat, crudelis, ac impij hominis eſſe, male agentibus maledicere, E
cum potius eorum miſeria commoueri, & pro ipſis orare oportere: nec etiã diabolum eſſe execrandum, quia eſt creatura Dei, quia natura eſt bonus: multo minus fratres cohęredes eiuſdem cœleſtis hæreditatis: multo abſurdius, & horribilius filios, quibus incredibiliter nocent parentum execrationes. Moneat digrędiens, abſtinen
Ioan.8. dum à conuitio, quia immoderati animi eſt indiciũ, quia varias calamitates parit, quia qui per- F
Ioan.14. git dicere, quæ vult, audiet, quæ nõ vult. Et quia auctor mendacij ſathanas, vt contra auctorem veritatis & lucis Chriſtum, eiuſque imitatores, acrius pugnet, mendacium in animis populorũ ſeminat: mendaces eſſe filios diaboli declarabit, deſertores milites Chriſti, infames homines, & humanæ ſocietatis perturbatores: grauiſſimum mendacium illud eſſe, quo errores in reli-
gione

A gione diſſeminantur, grauia etiam illa, quibus *Cic. 3. de*
iuſtitia contaminatur, & alicui damnum infer- *offic.*
tur. ab alijs etiam generibus mendacij docebit
eſſe abſtinendum, quia mentiri non licet: & qui
mentiri aſſueſcit, propriæ exiſtimationis eſt ini-
micus. Contra periuros ſæpe Eccleſiaſticus ora-
tor digrediens, poterit dicere, cum falſis teſtibus
multa iudicia corrumpantur, impium & ſcęleſtũ
eſſe, adhibere falſitatis teſtem, auctorem omnis
B veritatis Deum. Acribus verbis ſæpe reprehen- *Ioan. 8.*
det ſeminatores diſcordiarum: hoc eſſe pecca-
tum grauiſſimum, valde offendere concordiæ,
& pacis auctorem Deum: quod idem expreſſit
Dominus per Salomonem, illis verbis: Sex ſunt,
quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur ani- *Prou. 6.*
ma eius: oculos ſublimes, linguam mendacem,
manus effundentes innoxium ſanguinem, cor
machinans cogitationes peſſimas, pedes velo-
C ces ad currendum in malum, proferentem men-
dacia, teſtem fallacem, & eum qui ſeminat inter
fratres diſcordias. ſtudebit ſedare omnes con-
tentiones, & lites: imitatores dæmonum eſſe li-
tigatores. ſępe etiam digrediendo dicet, ingenui
animi eſſe, contentiones fugere, contendere eſ-
ſe ignominioſum, ſeruum Domini non oporte-
re litigare, ſed manſuetum eſſe, multas miſerias
ex contentionibus & litibus profectas, multas fa

milias paruis ab initio diſceptationibus euerſas. D
In ſeſe iactātes. Digrediendum acriter eſt ſæpe, contra iactantes ſeipſos,& ſua: huiuſmodi homines ſtulte nimirum ſeipſos, & opera ſua idola ſibi conſtituere, gallinæ ſimiles eſſe, quæ vbi ouum peperit, canit vt ſignificet ouum à ſe editum. quod ei ſtatim adimitur: ita eis, qui ſe iactant, à ſathana bona, quę fecerunt, ſubripi. *Chriſtianorũ uita ſolo fine indicatur* In huiuſmodi digreſſionibus verſans Eccleſiaſticus orator, populorum vtilitati conſulens, pluribus verbis ſæpe E poterit tractare magis communes locos, chriſtianę religioni valde accommodatos: vitã chriſtianorum non initio, ſed fine iudicari: *Iudas in Apoſt. eligitur. Math. 10.* Iudam, vnum e duodecim Apoſtolis, rectę vitę rationẽ *Laqueo ſe ſuſpendit. Math. 17. Act. 1.* cępiſſe, tragice,& miſerrime vltimum vitę actũ, laqueo, & deſperatione concluſiſſe: diuerſa ratione S. Paulum, Eccleſię inimicum aliquot an- *Paulus è contrario eccleſię perſecutor 1. ad Tim. 1.* nos vixiſſe, deinde vas electionis euaſiſſe, viuentem cœlos penetraſſe,& martyrij gloria morien- F tem coronatum fuiſſe: chriſtiano neminem nocere poſſe, ſi ipſe nolit, chriſtianos ſolos diuites, *ad Galat. 1. conuertitur. Act. 9.* ſolos ſapientes, ſolos reges, ſolos æternæ beatitudinis hęredes conſtitutos: hanc eſſe veram philoſophiam dicet, hanc perfectam ſapientiam, fugere omnia, vel minima etiam peccata, prodeſſe *atq; gentium doctor habetur ad Ro. 11.* omnibus: hanc vitam eſſe exilium: ſolam (vt S. Hieronym. ſcripſit) eſſe apud Deum libertatem,

non

A non ſeruire peccatis: ſummam apud eundem Deum eſſe nobilitatem, clarum eſſe virtutibus: exilium huius vitæ ęquo animo eſſe ferendum, donec nos euocauerit Dominus: calamitates exulum conſiderandas, de cęleſti patria cogitandum, eleemoſynas prçmittendas, largiendũ pauperibus, quantum facultas fert, remittendas iniurias, docendos, conſolandos, qui doctrina, & conſolatione egent, ſubueniendum (vt vno ver-
B bo dicam) aliorum calamitatibus, ad quas & multas alias digreſſiones faciendas magnã orat. Eccleſ. copiam ſuppeditabũt libri de virtutibus, & vitijs, quos ſancti theologi nobis reliquerunt: ſed in primis pręclarus ille, quẽ hac de re ſcripſit Gulielmus Peraldus epiſc. Lugdunen. Monemus nos clericos, vt de his, q̃ dixim⁹, & de alijs, nunq̃ ita digrediantˉ, vt vnde digreſſi ſint, nõ reuertantˉ.

C *De catholica, et populari propoſitione.* (*Ca. LI.*

Catholica propoſitio eſt S. matris Eccleſię, quæ eſt magiſtra, & interpres omnis veritatis, enunciatio, eaq; vetuſtate, & conſenſu patrũ dignoſcitur. quoniã vero nõ omnis catholica propoſitio ad intelligentiã populi põt accõmodari, vt q̃ de angelis ſubtiliter, & vere diſputantˉ, aut de reuelationib. q̃ in Apocalypſi traditę ſunt: neceſſe eſt, vt ſit etiã popularis. popularem *1. Tim. 3. Cypri. de ſimplic. prælat.*

autem intelligo, nõ quæ facile auditoribus pro- D
betur, ſed quæ populorum infirmitati, aut moribus ſit accommodata: quod preclare etiam (vt docet S. Gregor. Pont.) in euangelio, myſtica deſcriptione oſtenditur, cum dicitur: Aſcendit Ieſus in nauiculam Petri, & rogauit, vt reduceret puſillum, & ita ſedens prædicabat turbis. nõ enim in terra, aut ab ea longe diſtans prædicabat: vt ea ratione doceret, neq; terrena, neq; cœleſtia, ſed ea tantum quæ ad populorum ſalutem E
pertinent, & ad eorum captum accommodata ſunt, in medium eſſe afferenda. quamobrem huiuſmodi propoſitiones tractãdæ ſunt, quibus religio conſeruetur, creſcat fides, ſpes excitetur, charitas nutriatur, leges cuſtodiantur, domus, ciuitates, regna pace fruantur. vt ſunt illæ: nemini iniurias inferendas, melius eſſe affici, quam afficere iniuria, nihil chriſtiano eſſe fęlicius, quàm ſi conuenienter nomini chriſtiano viuat: Deum F
paterno imperio adminiſtrare hunc mundum, & huiuſmodi: ſed maxime caueat, ne vnquam ea proponat, quæ ſeditionem poſſint mouere: diuitum auaritiam reprehendens, pauperes reprehendat etiam, qui diuitibus ſolent inuidere, & occaſionem nobilium virtutum comparandarũ non agnoſcunt. eſt enim paupertas ſobrietatis mater, nutrix temperantiæ, & omnium virtutũ

Greg. pp. *Luc. 5.* *Cauẽdum ne ſeditiones excitet.*

custos,

A cuſtos, ſi ea recte vti nouerint homines. proponit ſancta mater Eccleſia euágelia, proponit epiſtolas. ſibi orator Eccleſiaſticus eorum alterum, aut aliquem pſalmum, aut partẽ catechiſmi poteſt ſumere interpretandam. laudamus nos eos, qui ſanctæ matris Eccleſiæ præſcriptum ſequentes, euangelia ſibi explicanda proponunt, & cũ eis epiſtolæ interpretationem coniungunt. Verum, vt in hac etiam interpretationis parte clericorum ſtudijs conſulamus, de arte, ſiue ratione explicandi ſacras literas hoc loco breuiter agendum videtur. *Epiſtolæ interpretatio cum euangelij interpretatione iũgenda.*

B

De ratione explicandarum ſacrarum literarum, quatenus oratori Eccleſiaſtico ſit neceſſe. Cap. LII.

C Porrò cum finitimus admodum ſit Eccleſiaſtico oratori ſacrarum literarũ interpres, & ſæpe interpretis munere in Eccleſia fungi ſit neceſſe: de arte interpretandi euangelia, & vniuerſam ſacram ſcripturam iam dicendum videtur. Hac de re, quæ ſane in Eccleſia Dei eſt maximi momenti, præcepta tradiderunt ſancti Hieron. & Auguſt. & poſt illos nonnulli viri docti. proximis annis, copioſe ſcripſit vir admodum doctus, F. Laurentius à Villauicentio, qui de *Aug. multis c. li. 4. de doctr. Chriſtia. tom. 3.*

de formandis concionibus librum vtilem conſcripſit: nuper vero auctor bibliothecæ ſanctæ, vir eruditus, F. Sixtus Senenſis, ord. præd. idem argumentum tractauit. nos breuiter, ac perſpicue colligemus, quæ clericis vtilia fore iudicamus. Hoc igitur in primis explicationi ſacrarũ literarum neceſſarium eſt, vt varios ſenſus, varia expoſitionum genera interpres teneat: deinde ex illis interdum vnum, interdum plura adhibeat. ſunt autem quatuor ſenſus, ſiue expoſitiones, quas deſcribimus, vt facilius intelligantur, & in clericorum animis imprimãtur: hiſtoricus ſenſus, ſiue literalis, tropologicus, ſiue moralis, allegoricus, & anagogicus. ſic definimus ſenſum hiſtoricum, rei geſtæ narrationem, ac verborũ ſeriem, communi, & vſitata voce, ſiue propria, ſiue metaphorica rem ipſam repręſentantem. propria voce explicantur animalia, leo, homo: metaphorica, agni, & leonis nomine Chriſtus ſignificatur. tropologicam definimus, ſiue moralem expoſitionem, quæ ad vitæ emendationẽ myſticos ſenſus accommodat. allegoricam, quę rerum geſtarum narrationem, vmbram futurarum prætuliſſe demonſtrat. anagogicam, qua ad res cęleſtes animus euehitur. Vno elemẽto aquę, quatuor, quos enumerauimus, ſenſus expreſſos declaremus. Hiſtorico ſenſu, aqua elementum vnum

Quatuor expoſitionum ſiue ſenſuũ genera, de quib. prę-ter alios agit D. Thomas. 1. par. sũmæ Theolog. art. 10. q. 1. paulo aliter Aug. initio 3. c. lib. de vtilitate cred. tom. 6.

Hiſtoricus sẽſus.

A vnum e quatuor ſignificat: quo ſenſu interpretanda ſunt illa verba: Congregentur aquæ in locum vnũ. ſenſu morali, aqua tribulationes indicantur: allegorice, ſanctiſſimum baptiſmi ſacramentum aquæ vocabulo ſignificatur: quod admirabilis ille propheta oſtendit, illis verbis, quæ, veluti à Deo prolata eſſent, protulit: Effundam ſuper vos aquã mundam: & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. anagogice, B aqua ęternam beatitudinem exprimit. Et quia omniũ magiſter, & Dominus Ieſus Chriſtus tria priora expoſitionũ genera adhibuit: eius exemplis contenti, alia perquirere ſuperuacaneum putamus. quartæ expoſitionis, nimirũ anagogicæ, à S. Paulo Apoſt. exemplum petemus. expoſuit D. N. legem Moyſi de dando repudio hiſtorico ſenſu, cum dixit Iudæis: Moyſes propter duritiã cordis veſtri permiſit vobis, dimittere vxores veC ſtras. à principio autem non fuit ſic. dico autem vobis, quicunq; dimiſerit vxorẽ, niſi fornicationis cauſa, & alteram duxerit, mœcatur: &, qui dimiſſam duxerit, mœcatur. tropologicũ ſenſum adhibuit idem Saluator, cũ hiſtoriã Niniuitarũ, & aduentũ reginę auſtri ad Salamonẽ narrãs, ea ratione perditiſſimos Iudęorũ mores redarguit, atq; eorũ incredulitatẽ: Viri Niniuitę ſurgent in iudicio cũ generatione hac, & condemabũt eã, quia

Tropologicus, Allegoric⁹.

Anagogicus. in aqua ſenſus illi quatuor reperiuntur.

Gene. 1.
Ezec. 36.
Hiere. 3.

primis ſenſibus vſus eſt Chriſtus.

Hiſtorico
Deut. 24.
Matth. 5.
Marc. 10.
Luc. 16.

Tropologico.

Ioan.3. quia in prędicatione Ionæ egerunt pœnitentiã, D
3.Reg.10 2.Paral. 11. & ecce pluſquam Ionas hic. regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione hac, & cõdemnabit
Matth.12 Luc. 11. eam, quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis, & ecce pluſquam Salomõ
Allegorico. hic. allegoricæ expoſitionis exemplum dedit,
Matth.17 Marc.9 cum Iudęos alloquens de Ioanne Baptiſta, dixit:
Luc. 1. Helias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia.
Malac.4. dico autem vobis, quia Helias iam venit, & non cognouerunt eum ſed fecerunt in eum, quęcũq; E voluerunt; ſignificans his verbis, Heliam in veteri teſtamento fuiſſe typum, & vmbram vitę Ioannis, qui ab exordio noui teſtamenti venit in ſpiritu,
Anagogico. & virtute Heliæ. anagogica expoſitione
Paulus vſus eſt ad Heb. 11. vſum beatum Paulum in epiſtola ad Hebręos poſſumus obſeruare, cum terram illam Palęſtinorum, patribus repromiſſam, accommodat ad promiſſionem diuinæ gloriæ: terram illam tantopere à patriarchis deſideratam, & tot pe- F regrinationibus quęſitam, non eſſe præſentem, viſibilem, terrenam illam regionem Cananæorum, ſed futuram, inuiſibilem, atque cœleſtem patriam & meliora habentem fundamenta, cuius Deus eſt artifex, ciuitatem Dei viuentis, Hieruſalem cœleſtem, multis angelorum millibus ornatam.

Qua

A *Qua ratione ſacrarum literarum ſenſus ſint adhibendi. Cap. LIII.*

CAueant clerici, ne literæ perpetuo aſſideant, & ſolis ſyllabis, ac dictionibus incumbā t. nam qui hoc faciunt, frigidi, ſine ſpiritu, exangues, aut potius exanimes interpretes ſacrarum literarum ſe oſtendunt. ſed multo magis caueant (quod adoleſcentes, ingenij quodā
B impetu, facere conſueuerunt) ne ſententias ſalutares, & præclara documenta, quæ in litera continentur, omittentes, allegorias ipſi potius in medium proferant, & cogitationes ſuas inter dum venditent: quod quidem facillimum putauerunt ſancti Hieron. & Augu. ita enim Hieron. in præfatione in Abdiam: cum eſſem paruulus, vt paruulus loquebar, vt paruulus ſapiebam, vt paruulus cogitabam, poſtquam factus ſum vir,
C quæ paruuli erant, depoſui: cumq; laudari, quæ ipſe ſcripſerat per allegoriam in ipſum prophetam, audiret, ſcripſit hæc verba: Ille prędicabat, ego erubeſcebam. & S. Auguſt. fatetur, ſe, cum prius per allegoriam facili labore ſcripſiſſet in Geneſim, paulo poſt in eodem libro literalem expoſitionem tentaſſe. Hiſtoricum igitur expoſitionis genus, admodum neceſſarium, in primis Eccleſiaſticus orator aggrediatur: quia ſi negli-

Ne cogitationes ſuas venditat.

Hierony. in prefat. in Abdiā tom. 6.

1. Cor. 13

Aug. 24. lib. 2. retract. to. 1

negligatur, periculum eſt, ne incidat in varios D
errores. hiſtorica expoſitio, veluti baſis omniũ interpretationum, ſubſternenda eſt. pure, aperte, & appoſite exponendæ ſunt propoſitæ ſcripturæ, ſiue euangelia, ſiue beati Pauli epiſtolæ, & dilucida breuitate ſunt exponendæ: & cauendum eſt clericis, ne ignoratione hiſtorici ſenſus literam detorqueant durius, ac, ea relicta, ad remotas aliquas allegorias confugiãt: ſed, vt Chryſoſtomus fecit, allegoricis, & anagogicis inuolucris ita abſtineant, vt paucis admodum in locis, cum neceſſitas flagitat, eis vtantur; breuiter, ſi fieri poteſt, res maximas ſoluant: vt fecit S. Chryſoſt. cum locum illum admodum difficilẽ explicaret. Non eſt volentis, neq; currentis, ſed Dei miſerentis. vir admirabilis, vnico verbo tantum, maximam, & difficilem quęſtionem ſoluit, & ſic eſt interpretatus: non eſt volentis, neque currentis tantum, ſed Dei miſerentis, idq; fecit, vt infirmitatem humanam patefaceret, & Dei miſericordiam, vt par eſt, declararet. ſinautem accidat, vt in aliquam quæſtionem minime diſſimulandam Eccleſiaſt. orat. incidat, non prius eſt aggredienda, quam oſtenderit, ſe ſtudioſe illam diſputandi occaſionem nõ inueniſſe, nec inuentam ſumpſiſſe, ſed coactum perfidia hæreticorum; aut alia aliqua de cauſa, illam tractare. ea vero,

Hiſtorica expoſitio inprimis neceſſaria Chry. explanãs illud Ro. 9. non eſt volentis, &c. ſer. 16. to. 4.

E

F

A vero, quæ hiſtorico ſenſu orat. Eccleſiaſt. decla-rauerit, interdũ ad mores reformandos accom-modabit. verbi cauſa, in hiſtoria Loth dicere po-terit, quam deteſtanda ſit ebrietas, cum in om-nibus ætatibus, tum maxime in ſenectute, & q̃d vix vnquam illud vitium reperiatur, quin multa alia habeat ſibi coniuncta. item ex hiſtoria Pe-tri, qui fleuit amare, perſpici poteſt, quam gratę ſint, ac ſalutares pœnitentium lachymæ, quas

Ad mores eſt referenda hiſtoria.
Gen. 19.
Math. 26

B S. Bernard. delicias angelorum nominauit, & alius ſanctus vir dixit eſſe balneum, quo animæ ſordibus peccatorum abluuntur, & ſponſę Chri-ſti euadunt. in expoſitione allegorica, diligen-tiam adhibebit, etiam ſi verba, quæ ſcripta ſunt, nullam, aut minimã, in hiſtorico ſenſu ſumpta, vtilitatem videantur afferre: quomodo enim ea, quę in veteri teſtamento, ſcripta ſunt de circun-ciſione, de ſacrificandis pecudibus, de comeden-

In Allegoriarum expoſitione quid obſeruandum ſit.
Circunciſio.

C do agno, in hac luce euangelica, in qua Dei be-nignitate viuimus, Eccleſiaſt. orat. interpretabi-tur, niſi ad allegorias, illis adhibitis regulis, quas paulo ante dixi, confugiat? Abrahã duas vxores, & duos filios habuiſſe, quo cũ fructu poterit au-diẽtib. exponere, niſi ad Chriſtũ, habentẽ duo te-ſtamẽta, & duos populos, vt S. Apo. interpretat⁹ eſt, allegorice ea referat? hortamur clericos, ne quouis loco allegorias in mediũ ꝓferre audeãt,

Geneſ. 17
Sacrificia Exod. 29 & in toto Leuiticq.
Exod. 11 de paſchalis agni ritu.
4 cap. ad Galat.

id

id enim eſt temerarium, nec ſolum temerarium, D verum etiam admodum inutile, & interdum etiam pernicioſum: quam occaſionem religionis noſtræ accuſandæ, & deridendæ, Porphyrius, chriſtiani nominis acerrimus hoſtis, ſumpſit. quare ita texenda eſt allegoria, vt ſententiā exprimat, alio in loco proprijs verbis, idemq́ue ſignificantibus expreſſam. Ac cum ad populum ſermo habetur, allegoriæ ad locos communes, de Dei prouidentia, de amandis virtutibus, de E fugiendis vitijs, & huiuſmodi populares propoſitiones, ſunt accommodandæ, breuiter tamen, & acute, atque ad excitandos animos ſegnes, & tędio affectos, in ſermone graui & longo, ſunt adhibendæ. ſed hæreant hæc ſemper in animo, vt vel propter neceſſitatem, vel propter vtilitatem, & ad vitæ inſtitutionem, & ad mores corrigendos adhibeantur, non ad dogmata confirmanda, niſi cum illa dogmata antea fuerint F comprobata.

Porphy. ex allego. ſcripturā riſiſſe ſcribit Nicephor. Callix. c. 36. li. 10. hiſt. eccleſ.

De typo, ſiue figura veteris teſtamenti. Cap. LIIII.

Cur adhibendæ allegoriæ. Typus, et allegoria quomodo differunt.

VAlde ſimilis eſt allegoriæ typus: ita vt quidam alterum ab altero vix ſeparare potuerint, eſt tamen aliqua differentia. Nam typus,

A typus ſiue figura eſt, cum aliquid ex veteri teſta-
mento aſſumitur, quod ſignificauerit, aut adum
brauerit aliquid geſtum, aut gerendum in Eccle
ſia. & fere omnes typi, ſiue figuræ adumbrant
aut Chriſtum venturum, eiusq́; paſſionem, & re-
ſurrectionem, & reliqua myſteria, aut Eccleſiã,
variosq́; eius ſtatus & mutationes, aut euange-
lium, eius progreſſiones, & incrementa. Allego
ria diuerſum quidam eſt, vt diximus. ſiue enim
B ex veteri, ſiue ex nouo teſtamento ſumatur, ex-
primit aliud diuerſum ab eo, quod vocibus ſi-
gnificatur, quod ad inſtitutionem maxime per-
tinet. Animaduertat Eccleſiaſt. orat. ex eodem *1.Reg.17*
loco, diuerſa ratione, poſſe ſumi typum, & alle- *1.Cor.16*
goriam: verbi cauſa, pugna illa Dauidis cũ Go-
lia, & typus victoriæ Chriſti, quam retulit de ſa-
thana: ſin autem referatur ad nos, dici poteſt
allegoria, vt, quemadmodum Dauid pugnauit *Geneſ.37*
C cum gigante, ita pugnemus nos cum inimicis *Pſal.101*
domeſticis, ſathana, mundo, carne, à quibus acri *Sap. 10.* *Ioan. 2.*
ter oppugnamur. Typi pulcherrimi ſunt multi, *Math.12*
typus Ioſeph, qui fuit venditus à fratribus, qui *Luc. 11.* *Num.21.*
fuit figura Chriſti: typus Ionæ, qui tribus diebus *4.Reg.18*
fuit in ventre ceti, qui exprimit mortem & reſur *Iudic.15.*
rectionem Chriſti: item typus ſerpentis ænei, & *Lege Au guſtin. in*
Sampſonis: in quorum tractatione Eccleſiaſt. *pſal.103.*
orat. verſabitur. Ipſe memini, egregium quen-

dam concionatorem, cũ Ioſephi hiſtoriam narraret, & oſtendere niteretur; illum fuiſſe typum Chriſti, lachrymas audientibus excuſſiſſe. Poterunt clerici colligere, & commendare memoriæ illuſtriores typos, eoſque in ſuis ſermonibus inſerere: hortarer tamen, vt omnes eodem die non commemorarent. eam enim commemorationem, ſatietatem peperiſſe, viri iudicio præſtantes obſeruarunt. in ſolemnitatibus fortaſſe aptiſſime poſſunt accommodari. Sunt qui cõciones ſuas exordiuntur ab aliquo typo, quem, vt monuimus, alio nomine poſſumus appellare figuram veteris teſtamenti, quam conſuetudinem quis auſit vituperare? varietati conſulendum ducimus, vt libentius auditores accedant, & cauendum, ne in explicatione figurarum tantum temporis conſumatur, vt ad inſtituendam vitam, & corrigendos mores debitæ cohortationes adhiberi non poſſint. D E F

Quõ & quãdo ſit typis vtẽdum.

De tribus alijs parum vſitatis expoſitionum generibus, elementario, phyſico, atque prophetico. Cap. LV.

SVnt alia expoſitionum genera parum vſitata, elementarium, phyſicum, atq; propheticum. cauendũ Eccleſ. orat. eſſe exiſtimo, ne in

coetu

A cœtu hominum longas diſputationes de numeris,& elementorũ ſignificationibus inſtituat. res enim plena eſt obſcuritatis, infructuoſa, & à cõmuni vſu loquendi abhorrens. res ēt diuinas, ac ſalutares ad ordinem cœlorum, atq; ad corpora naturalia, ſiue ad metalla referre, eſt hominis abutentis ingenio,& philoſophię cognitione,& ſalutem animarum minime cogitantis. prophetam vero prophiteri, & munus, quod Dei proprium eſt,
B prædicendi ea, quæ futura ſunt, aſſumere,inutile,temerarium,atq; etiã periculoſum eſt orat.Eccl. Quid de Hieronymo Sauonarola, qui in hoc exponendi genere, auorum noſtrorũ memoria,verſatus eſt, pij & docti viri ſenſerint, non eſt neceſſe ſcribere, hac in re, virum illum alioqui doctum, minime eſſe imitatione dignũ, auſim affirmare.

Ars Cabaliſtica tanquam inutile prohibet.

Prædicendi munus ſibi nõ aſſumet.

Hinc Sauo. Ferra. ſer probibentur in indice Tridentini cõcilij do nec emendati fuerint.

C *De varijs hiſtorici ſenſus partibus. Cap. LVI.*

DEfiniuimus quatuor ſenſus ſacrarũ literarũ. de varijs,literalis expoſitionis partibus dicamus. Ratio quę hiſtoricã intelligentiã docet, multas partes complectitur, quarũ prima viã aperit ad inueſtigãdos tropos,phraſes,ꝓprietates,locutionũ figuras, & huiuſmodi, quib. diuinę literę maxime abũdãt: qua in re cupim⁹ clericos ab adoleſcẽtia diligentiã ponere. alia docet

Hiſtoricæ intelligentię prima pars in elocutione verſatur.

Aug. 28. lib. 2. de doc. chri. to. 3.

Secunda in locorũ deſcriptione.

Tertia in ratione temporũ. particulares deſcriptiones, ac tabulas prouin- D
ciarum,regnorum, marium, montium, fluuio-
Quarta in rerum naturaliũ cognitione. rum, ſyluarum, vrbium,oppidorum,aliorumq́;
locorum, de quibus in ſacris literis fit mentio.
qua in re caueat Eccleſ.orat. ne nimius ſit, & ne
plerunq; ſine vllo fructu oſtentet memoriam.nõ
Aug. ca. 29.l.2.de doc.chriſ. tom.3. ignobilis etiam pars hiſtoricę expoſitionis eſt ea
quæ ad tollenda quædam obſcura, orta ex varia
dierum, menſium, annorum, ratione, explicat
Quinta in Mathematicarũ ſcientia. omnes ſeries, ſucceſſiones, & dinumerationes E
temporum, ſęculorum, annorum, olympiadũ,
Aug. ibi. hebdomadarum,ætatum,& generationum,quę
in diuina ſcriptura continentur: in quo, modus
eſt adhibendus,ne res indubitatas in dubiũ reuo
care videatur. continet etiam cognitionem hi-
ſtoriarum, proprietatum, ac virium præcipua-
rum omnium rerum naturalium, hoc eſt, cœlo-
rum, elementorum, animalium, ac plantarum,
quæ paſſim in ſacris literis deſcribuntur: quæ F
omnia ſcitu ſunt pulcherrima, & iucunditatem
audientibus pariunt, ſi iudicium adhibeatur.tra
dit etiam quaſdam regulas, quæ viam aperiunt
ad intelligendas conſiderationes quaſdam geo-
metricas, aſtronomicas, arithmeticas, & muſi-
cas: a qua interpretandi ratione,monemus cle-
ricos, vt abſtineant, ne obſcuritate animos au-
dientium alienent. Vt ſummatim dicam, hoc à
cleri-

A cis mandetur memoriæ, & obſeruetur, vt primũ iaciatur doctrinæ fundamentum, vt, quid ſibi velint verba ſacræ ſcripturæ, explicetur. deinde ad mores animi auditorum excitentur, quod B. Paulum in omnibus ſuis epiſtolis, & ſanctos patres, B. in primis Chryſ. & S. Leonem Pontificẽ feciſſe, licet obſeruare.

De diuiſione, quæ veluti inſtrumentum propoſitioni ſeruit. Cap. LVII.

B

Aug. ca. 35. l. 2. de doc. Chriſti. to. 3. Eccleſiaſtes. ca. 1. & ſeq.

PRopoſitioni ſeruit diuiſio: cuius ſunt diuerſæ ſpecies, diſtinctio vocis, diuiſio generis eiuſdem per oppoſitas differentias, vt cum dicimus, chriſtianorum, quoſdam eſſe catholicos, quoſdam non catholicos: alia eſt diuiſio, quę magis proprie dici poteſt enumeratio, vt eſt illa apud Salomonem in principio Eccleſiaſtes.
C his vtitur orator ad diſponendam orationem. ſed cauendum eſt, ne ita inſtrumento diuidendi delectetur orator: vt confuſionem pariat potius, quam memoriæ conſulat. concionem ſuam in partes, non in fruſta diuidat: non imitetur malos coquos, qui diſcerpunt potius, quam diuidunt carnes. tria, aut quatuor ad ſummum capita proponat. euangelium, quod propoſitũ eſt, aut B. Pauli epiſtolã, aut ſiquid aliud explicandũ ſuſce-

Auctor ad Her. li. 1. trium tantũ partium diſcuſſionẽ eſſe debere tradit, quod Fab. initio c. 5. l. 4. ridet cum aliquando plures deſiderẽtur. Multiplicem nihilominus obeſſe memoriæ fatetur.

ſuſceperit, diuidat in tres partes: verbi gratia in D illud. Beati qui timent Dominum, dicat, quid ſit beatitudo, quid timor Domini, quòd decipiuntur homines, non quærentes hanc beatitudinẽ. in euangelio, ſi quis diligit me, ſermonem meũ ſeruabit, diuidat ſermonem in tres partes, & dicat, qđ dilectio Dei, eſt perfectio hominis chriſtiani, quid ſit dilectio Dei: miſeros eſſe, qui nõ diligunt Deum: cuius rei eſt indicium, quòd non ſeruant ſermones eius. Propoſitionem qui- E dam in tres partes diuidendam arbitrantur, eo ꝙ ter conquieſcant, ac reſpirent, & quaſi noua proponentes populis, loqui incipiant; quã conſuetudinem quis vituperet, aut non probet potius? cum tot iam annos ſit recepta, & eam adhibeant præſtantes viri, qui in nobiliſſimo concionandi munere magna cum laude ſunt verſati. ſi clerici morem veterum ſanctorum patrum qui vnico filo orationis homilias ſuas texuerũt, F ſequentur, eos nemo poterit reprehendere. certè homilijs, & ſermonibus, qui habentur inter Miſſarum ſolennia, veterum ratio videtur magis accommodata. reſpirandi conſuetudo concionatoribus, qui e ſuperiori loco dicunt ad populum, facile eſt permittenda. obſeruaui, magnos viros, vnó filo verborum, & connexione ſententiarum, pulcherrimas, & admodum longas conciones

Pſal. 111
Ioan. 14.
Ter. in Italia quędam concionan. quieſcũt, vt Cor. epiſc. Bitont. Pulchrum eſt perpetuo orationis filo dicere.

A ciones ad populum habuiſſe. Si accidat (quod fortaſſe, ita diſponente Domino, accidere poterit) vt e clericis, ad quos ſcribimus, aliqui creentur epiſcopi, eos hortarer, vt paternam illam dicendi formam, quam expreſſerunt ſancti patres, retinerent, ita orationem texerent ſuam, vt continuato ſermone, quicquid eo die eſſet propoſitum, grauiter, proprio fungentes officio, omiſſis multis concitationibus, ad populum dicerent.

B ad erudiendas animas, ſuæ fidei commiſſas, bonos concionatores deligerent, ipſi etiam docerent, ſed in primis in tradendis ſalutaribus præceptis ad vitam ęternam pertinentibus, in corrigendis peruerſis moribus, in excitandis animis ad pietatem, & ad remittendas iniurias, atq; ad frequentem vſum ſacramentorum, paterna charitate, & dilucida breuitate, verſarentur.

De epilogo. Cap. LVIII.

C EPilogus, ſiue peroratio eſt terminus orationis. terminatur ſæpe ſermo ſine commotione, vt S. fecit Augu. in ſermonibus ſuis ad populum, cuius vno erimus contenti exemplo: Hęc retinete, inquit, huic fidei animas veſtras ſubiugate, à Chriſto Dño p̃mia cõſecuturi cęleſtis regni. idq; laudãdũ videtur, prę ſertim cũ ſibi parochus explicandã aliquam ſententiã e ſacris

1. ad Her. enumeratione vtẽdum in Epilog. tradit Ariſt. ca. 33 lib. 3. ad Theod. Cic. 1. de inuent. in par. Fab. primis verbis c. 1. lib. 6. qui ſimul

Motũ et adhibendum eſſe paucis. nam (vt ait) 1. de inuent. in part. Cice. & Fab. in extrema parte. c. 1. li. 1. ex Rhetore Apolonio nihil citius areſcit lachryma.

literis ſumit: verum vtile eſt, ſæpe cum aliqua D
cõmotione animi orationem cõcludere. Commotionum Chriſtianarum quatuor potiſſimum
ſpecies explicauimus, timorem, ſpem, dolorem
ſiue pœnitentiam, & lætitiam. oſtendimus, qua
ratione poſſint excitari, vt inde orat. Eccleſiaſt.
propoſitiones facile poſſit ſumere, & ſibi concludendorum ſuorum ſermonum hos locos pręſcribere, vt ab illęcebris Diaboli, à mundi amore, à domeſtica voluptatum tyrannide auditorũ E
animos abducat, aut ipſe pro auditoribus pœnitentibus loquatur, aut faciat eos interdum orantes, atq; deprecantes, aut deploret, deprecetur
etiam cum lachrymis, nõ tamẽ longa oratione,
cum nihil citius areſcat lachrymas: & multi, dũ
cõmmouere ſtuduerũt, nihil aliud ſunt aſſecuti,
niſi quòd riſum mouerunt. Sic ſathanæ aſtutiã,
& inſidias in fine orationis explicet: Fratres, explicaui iam vobis ſanctum euangelium, ſaluta- F
ria quędam documenta vobis expoſui. ſed, certo ſcio, aduerſarius ſemper adeſt, ſemper conatum meum varijs modis ſtudet retardare. aduerſarius eſt ſathanas, qui bona noſtra nobis nititur
adimere. adimit ſæpe conſilium, perturbat rationem, adimit pacem, fidem, ſpem, charitatem.
adimit vitam æternam. aduerſarius eſt callidus,
& blandus: cauete, filij, fugite eius caſtra, ſub

Chriſto

A Chriſto militate, pugnate alacriter: vincetis. Hac forma ad auditores ab amore huius ſęculi remouendos, poterit vti: Audiſtis, quæ dixi? finis huius ſermonis, & omnium, quos habeo, eſt, vt diligatis. Dilectio eſt lex Chriſti: dilectio Dei, & proximi, perfectio Chriſtianorum. Mundus fallaciarum, & ſimulationum varias rationes tenet, vanitatis magiſter, amatores ſuos inſanos plerunque facit, nolite diligere mundum, filij, ſerui
B Chriſti, fratres, & cohæredes. Chriſtum, quandiu licet, inuiſamus, Chriſtum curemus, & amemus, Chriſtum induamus, Chriſtũ colligamus, Chriſtum honoremus, non menſa ſolum, vt quidam, nec vnguentis, vt Maria, nec ſepulchro duntaxat, vt Ioſeph Arimathæus, nec rebus ad ſepulturam pertinentibus, vt ille Nicodemus: ſed, Magos imitantes, aurum, thus, & myrrham Chriſto offeramus, fidem, ſpem, charitatem ex-
C hibeamus, mentem, voluntatem, memoriam noſtram ei, à quo nobis tot bona conceſſa ſunt, offeramus, iam exilij huius noſtri nobis ſint notæ miſeriæ: ad patriam cœleſtem aſpiremus, ad quam perducat nos Dominus. Hoc epilogo, aliqua ex parte ex ſancti Gregorij Nazianzeni

velim, hic ſit mearum hortationum finis, chariſ- D
ſimi filij, vt diſcamus cogitare, quemadmodum
formati ſimus, naturæ artificium cōſideremus,
ita nobiſcum loquamur: Dei manus formauit
nos. vnuſquiſq; noſtrum eſt vas à Deo effictum,
atque conflatum, laudandus eſt effector anima-
rum noſtrarum, cœli, & terræ Dominus. neque
aliam ob cauſam ſumus effecti, niſi vt ad Dei
gloriam celebrandam eſſemus inſtrumenta ac-
commodata, vt alios iuuaremus, & ad cœleſtē E
patriam ſanctis operibus nobis iter pararemus:
cumque duæ ſint domus contiguæ, ex vna in al-
teram migraremus, ex Eccleſia in Paradiſum.
Dicat, perpetuo pugnādum eſſe, dum viuimus,
& vtatur hoc epilogo: Fratres, certamen no-
ſtrum non eſt leue. omnes angelos, & angelo-
rum Dominum in lucta, quæ nobis cum Dia-
bolo eſt, habemus ſpectatores. vincentibus no-
bis, & aduerſarium proſternentibus, plaudunt F
angeli, & Deum plaudentes collaudant, qui no-
bis tribuerit proſternendi hoſtis facultatem. bel
lum augetur, vt ipſi probemur, & magis laude-
tur Deus, homines exemplum habeant, quod
imitentur. Quo epilogo ſæpe vti poterit Ec-
cleſiaſt. orat. poteſt enim accommodari aptiſſi-
me, præſertim in tanta morum peruerſitate.
Perſonam populi ſumet orat. Eccleſ. & ita ſæpe
perora-

A peroravit: Oſtende, Domine, in nos miſericordiæ tuæ magnitudinem, qui in filium prodigum patrem indulgentem clementiæ tuę exemplum eſſe voluiſti. nos gratiæ tuæ diuitias profundentes, ac perdentes, vitam noſtram coinquinauimus. miſererę noſtri, Deus, & ne memineris iniquitates noſtras. miſerere noſtri, vt peccatricis, vt latronis, vt publicani miſertus es. hi enim, cùm hanc terram incolerent, ab B omnibus, vt perditi, ac deſperati, deſpiciebantur. tu illos ſuſcipiens, paradiſi deliciarum incolas effeciſti. ſuſcipe igitur pœnitentiam noſtram, inutiles ſerui tui, ingrati filij tui, Domine, deſpecti, perditi, & deſperati ſumus, niſi adiuues nos. veniſti, Domine, non vt iuſtos, ſed peccatores vocares ad pœnitentiam: tui proprium eſt miſereri ſemper & parcere. opera manuum tuarum ſumus. Domine ſalua nos, hære-C ditatis, ad quam nos vocaueras, iubeas nos eſſe participes. Hæc verba ſancti Ephrem imitans, poterit in fine ſermonum ſuorum ſæpe accommodare Eccleſ. orat. Sancti Cypriani hic epilogus eſt pulcherrimus in oratione de mortalitate: Amplectamur diē, qui aſſignat ſingulos domi

triam regredi? quis non ad ſuos nauigare feſti- D
nans, ventum proſperum cupidius optaret, vt
velociter charos liceret amplecti? patriam no-
ſtram paradiſum cõputamus, parentes noſtros
patriarchas habere iam cæpimus: quid nõ pro-
peramus, & currimus, vt patriam noſtram vide-
re, vt parentes ſalutare poſſimus? Magnus illic
nos charorum numerus expectat, parentum, fra
trum, filiorum: frequens nos, & copioſa turba
deſiderat, iam de ſua immortalitate ſecura, & E
adhuc de noſtra incolumitate ſolicita. ad horum
conſpectum, & conplexum venire, quanta & il-
lis, & nobis in commune lætitia eſt? qualis illic
cœleſtium regnorum voluptas ſine timore mo-
riendi, & cum æternitate viuendi? quàm ſum-
ma, & perpetua fœlicitas? illic apoſtolorum glo
rioſus chorus, illic prophetarum exultantium
numerus, illic martyrum innumerabilis popu-
lus, ob certaminis, & paſſionis victoriam coro- F
natus: triumphantes illic virgines, quæ concu-
piſcentiam carnis, & corporis, continentiæ ro-
bore ſubegerunt: remunerati miſericordes, qui
alimentis, & largitionibus pauperum iuſtitiæ
opera fecerunt, qui Dominica præcepta ſeruan
tes, ad cœleſtes theſauros terrena patrimonia
tranſtulerunt. ad hos, fratres dilectiſſimi, auida
cupiditate properemus, vt cũ his cito eſſe poſſi-
mus,

A mus, vt cito ad Chriſtum venire contingat, optemus. In peroratione prȩterea, paucis mutatis, accommodari poſſent his temporibus illa verba Nazian. vt diuinam miſericordiam interdũ implorantes, dicamus, Peccauimus, iniquitatem fecimus, impie egimus: quoniam mandatorum tuorum memoriam abiecimus, & res peruerſas cogitauimus, quoniam, vt Chriſti filij tui, vocationi, & euangelio conueniebat, vt ſanctis illis Gre. Naz.
B cruciatibus, & animi deiectioni, qua noſtra cauſa, ſeipſum exinaniuit, non reſpondimus, quoniam probro fuimus dilecto tuo, ſacerdotes, & populus te deſeruimus, ſimul inutiles facti ſumus, non eſt, qui iudicium, & iuſtitiam faciat, non eſt vſque ad vnum. miſerationes tuas, clementiam tuam, & viſcera miſericordiæ Dei noſtri, vitijs noſtris, & conſiliorum noſtrorum nequitia, & peruerſitate prȩcluſimus. tu bonus, &
C nos inique egimus: tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? terrore tuo montes contremiſcent, & magnitudini brachij tui quis reſiſtet? ſi cœlum clauſeris, quis aperiet? & paulo poſt in eadem oratione addit quædam verba, epilogis valde accommodata: Verum quieſce, Domine, re-

populorum calamitatibus emendari, nimirum D
gentium, quæ te non nouerunt, & regnorũ, quæ imperio tuo parere recuſauerunt. at nos populus tuus, Domine, & virga hæreditatis tuæ: caſtiga nos in manſuetudine, & non in ira tua: ne pauciſſimos nos facias, & contemptiſſimos omnium, qui habitant terram. Quo epilogo, hoc præſertim tempore, quo, crudeliſſimo bello populus Chriſtianus affligitur, vti ſępe poterit Eccleſiaſt. orat. Eum autem monemus, in genere E
demonſtratiuo alia epilogorum genera adhiberi conſueuiſſe, quę his capitibus comprehendun tur: inuocatione illorum, qui obierũt, veluti ſanctorum, vt fecit S. Greg. Nazian. Baſiliũ laudans: Tu, vir Dei, e cœlo nos reſpice: aut apoſtrophe ad Deum: quæ eſt pulcherrima apud eundem Nazianz. in funere fratris Cęſarij: O Domine, *Gre. Naz. in funere Cæſarij.* omnium creator, & præcipue huius figmenti: o Deus, tuorũ pater, & moderator: ô vitæ, neciſq; F
ius, & poteſtatem habens: o noſtrarum animarũ arbiter, & benefactor, qui omnia commode, & quemadmodum ipſe pro altiſſima tua ſapientia, gubernationiſq; ratione noſti, artificis verbi tui opera, facis, atq; tranſmutas, ſuſcipe, quæſo, nũc Cęſarium, veluti primitias noſtrę peregrinationis. quòd ſi minorē natũ primum, tuis conſilijs, quibus omnia reguntur, acquieſcimus: nos vero

A poſtea etiam opportuno tempore ſuſcipe. Conſolatoriæ perorationes etiam adhibentur, vt facit idem Nazianz. in fratris Cæſarij, & ſororis Gorgoniæ laudibus. Poterit etiam in orationis exitu Eccleſ. orat. excitare homines exemplo illius, qui obijt, ad expetendam mortem, ad diſcendam rectè moriendi artem: quod S. Ambroſius fecit in orationibus in funere, quas ſcripſit, fortaſſe etiam habuit.

B

Pauca quædam de memoria, et de dignitate Eccleſiaſtici oratoris. Cap. LIX.

IAm vero memoriam admodum neceſſariam orat. Eccleſ. dixerimus. & quamuis magnum illud donum naturæ, imò potius Deo acceptum referendum eſt: conſeruatur tamen, & augetur exercitatione, ac meditatione, & incredibiliter C ordine creſcit. Stylum eſſe optimum artificem dicendi, cum nemo ignoret, vtiliſſimum erit, ſi, quæ dicturus eſt Eccleſ. orat. ante conſcribat. caueat tamen, ne verborum ſuorum ſe ſeruũ conſtituat, & ne velut ex ſcripto recitans, interdum hæreat: quod etſi magnis ét oratoribus nonnun

Fab. c. 3. lib. 3. 3. ad Heren. 1. de orat. 2. de orat. Fab. initio c. 2. li. 11. & 3. c. lib. 3. Stylus optimus dicendi eſſe ctor.

mas Chriſto lucrari. Multum etiam confert ad dicendum oratoris dignitas, quæ in vultus, vocis, habitus moderatione conſiſtit. Et quia iam de actione quædam attigimus, cum de ineptijs loqueremur, nihil de ea præterea dicemus. Monemus tantum hoc loco clericos, vt decentibus veſtibus vtantur, nimiam elegantiam, ſordes etiam fugiant: cum autem perſonã Chriſti agentes, ſacrificium offerent pro peccatis ſuis, & populorum, precioſioribus, & elegantioribus indumentis vtantur, &, vt decet apoſtolicos viros, grauitatem in dicendo adhibeant, nec populo, multo minus ſibi, ſed ſoli Deo placare ſtudeant: qui Eccleſiaſticæ rhetoricæ, & omnium laudabilium artium finis debet eſſe propoſitus.

Honeſtas in ora. veſtitu laudatur.

Fab. multa poſt medium ca. vlti. li. 11.

LAVS DEO.